

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΟΜΟΣ

Δ

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
Δ'

Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικῶν
Τόμος τέταρτος
Μετάφραση Ἄντ. Γ. Γαλίτη

© Γ. Ἄ. Γαλίτης, Ἴω. Σέχου 4, 11524 Αθήναι

Α' ἔκδοση 1987

Β' ἔκδοση 1990

Εικονογράφηση π. Παύλου Πολίτη
Φωτοστοιχειοθεσία - εκτύπωση: Νέα Στοιχειοθετική, Αχελώου 6, Θεσσαλονίκη

Εκδόσεις «ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ»
Πρασσικάκη 9, 54622 Θεσσαλονίκη, τηλ. 283805

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

των ιερών Νηπτικών

Μετάφραση

Αντώνιος Γ. Γαλίτης (!)

Γενική επιμέλεια

Γεώργιος Άντ. Γαλίτης

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Εισαγωγικά σχόλια

Θεόκλητος μοναχός Διονυσιάτης

Φιλολογική επιμέλεια

Ιγνάτιος Σακαλης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

"Αγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος	9
154 πρακτικά καί θεολογικά κεφάλαια	13
"Όσιος Νικήτας Στηθάτος	49
Πρώτη εκατοντάδα πρακτικών κεφαλαίων	53
Δεύτερη εκατοντάδα φυσικών κεφαλαίων, περί καθάρσεως τοῦ νοῦ	80
Τρίτη εκατοντάδα γνωστικών κεφαλαίων, περί αγάπης καί τε- λειώσεως βίου	110
"Όσιος Θεόληπτος, Μητροπολίτης Φιλαδέλφειας	142
Λόγος γιά τήν εν Χριστώ εσωτερική εργασία καί τή μοναχική ζωή	145
Κεφάλαια	155
"Όσιος Νικηφόρος ο Μονάζων	158
Λόγος γιά τή νήψη καί τή φύλαξη τής καρδιάς	161
"Αγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης	172
137 ωφέλιμα κεφάλαια	176
Κεφάλαια	212
Δέκα κεφάλαια περί ησυχίας καί προσευχής καί περί τών τεκμη- ρίων τής χάρης καί τής πλάνης	215
15 κεφάλαια περί ησυχίας καί περί τών δύο τρόπων τής προσευ- χής	220
Πώς πρέπει νά κάθεται ο ήσυχαστής στήν προσευχή καί νά μή ση- κώνεται γρήγορα	230
Πώς πρέπει νά λέμε τήν ευχή	230
Πώς πρέπει νά κρατάμε τό νοῦ	231
Πώς πρέπει νά διώχνομε τούς λογισμούς	231
Πώς πρέπει νά ψάλλομε	232
Περί πλάνης καί διαφόρων ζητημάτων	235
"Αγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς	240
Προς τή σεμνότατη μοναχή Ξένη	245
Δεκάλογος τής κατά Χριστόν νομοθεσίας	272
Υπέρ τών ιερῶς ήσυχασζόντων	279

Τρία κεφάλαια για τήν προσευχή και τήν καθαρότητα της καρ- διάς	289
150 φυσικά, θεολογικά, ηθικά και πρακτικά κεφάλαια	292
Αγιορείτικος τόμος υπέρ τών ιερώς ήσυχάζόντων	352
Ευρετήρια	359

ΑΓΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟ- ΛΟΓΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο αγιότατος πατέρας μας Συμεών, ο οποίος για τό θεόδοτο χάρισμα της θεολογίας πού έλαβε, επονομάστηκε Νέος Θεολόγος, έζησε στα χρόνια του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, γύρω στο 1000 μ.Χ. Υπήρξε μαθητής του Συμεών πού επονομαζόταν Ευλαβής, από τον όποιο γυμνάστηκε

στους ασκητικούς αγώνες. Και έφτασε σε τόσο ύψος αρετής και απάθειας, και αξιώθηκε να λάβει τόσο πλούσια τη θεία χάρη, ώστε είναι σχεδόν αδύνατο να γράψει κανείς τα σχετικά με αυτόν, δπως εξιστορεί διεξοδικότατα ή μακροσκελής βιογραφία του. Γιατί άφου δέχθηκε μέσα τον δλη, μπορούμε νά πούμε, τή δύναμη τον Παρακλήτον και έγινε δοχείο τών ελλάμψεών Τον, αναδείχθηκε πηγή θεολογίας, κατάλνμα θείον φωτισμού, τερπνότατο κατοικητήριο ανέκφραστον μυστηρίων, και γενικά, οίκος πνευματικής σοφίας και θείας γνώσεως. Από αυτήν φωτιζόμενος, συνέθεσε κάθε λογής συγγράμματα, έμμετρα και πεζά, σε μεγάλο αριθμό και γεμάτα πάρα πολύ μεγάλη ωφέλεια.

Άπό τα έργα τον διαλέξαμε και συμπεριλάβαμε μόνο αυτά πού άκολονθούν, και αυτά πού είναι στο τέλος τής Φιλοκαλίας, μεταφρασμένα για τήν ωφέλεια τών πολλών. Γιατί άπ' αυτά ξεχύνεται πολλή και άφθονη ωφέλεια στους αναγνώστες.

Εισαγωγικά σχόλια

Ό αυθεντικότερος ερμηνευτής του άγιου Συμεών του Νέου Θεολόγου είναι ό μακαρίτης ιεράρχης τής Ρωσικής Εκκλησίας Βασίλειος Κριβοσέιν (| 1985), παλαιός αγιορείτης. Στο τελευταίο εργο του, τό συνθετικότερο, «Μέσα στο φως του Χρίστου»*, αναφέρει διτ ό άγιος «αρχίζει νά γίνεται γνωστός στή Δύση, χωρίς βέβαια νά είναι τόσο επίκαιρος όσο ό άγιος Γρηγόριος ό Παλαμάς. Τά εργα του, πού είναι πιο ευκολοδιάβαστα, αλλά πού δυσκολότερα αφομοιώνονται, εκδόθηκαν τελευταία σε εννέα τόμους στή σειρά «СоитТотъ <2Ηι-όίσηη\$». Γίνονται έττα προσιτά για πρώτη φορά στο αυθεντικό πρωτότυπο κείμενο τους. Τά εργα του Συμεών έγιναν αντικείμενο μελέτης σε μοναστικά περιβάλλοντα, καθολικά ειδικότερα, προξενώντας σ' άλλους τό θαυμασμό, σκανδαλίζοντας άλλους, πού τά βρήκαν ακατάλληλα σάν αναγνώσματα σε τράπεζες καλογραιών. Γενικά τό ευρύ κοινό αισθάνθηκε κάπως χαμένο μέσα σ' αυτούς τούς τόμους».

Συνεχίζοντας τις γενικές κρίσεις του, ό π. Βασίλειος, γράφει: «Όσο για τον ορθόδοξο κόσμο, πού αγαπά τούς Πατέρες, αλλά πού δεν τούς διαβάξει πολύ, ό Συμεών αγνοημένος άπό τήν επίσημη θεολογία — θά προσέθετα και παρανοημένος ως "νοσηρός μυστικιστής" και "παράδοξος", αν όχι "αιρετικός" — δεν ξεχάστηκε ποτέ εντελώς χάρη στά μοναστικά περιβάλλοντα, πρώτιστα στο "Άγιον Όρος και ακόμη στή Ρωσία... Ή επιφυλακτικότητα απέναντι στο Συμεών είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική σπήν ορθόδοξη ιεραρχία και ακόμη περισσότερο στους καθηγητές τής θεολογίας».

* Αρχιεπ. Βασιλείου Κριβοσέιν, «Μέσα στο φως του Χρίστου. ("Άγιος Συμεών ό Νέος Θεολόγος: Βίος - Πνευματικότητα - Διδασκαλία)». Εκδόσεις «Τό Περιβόλι τής Παναγίας», Θεσσαλονίκη 1983.

Πράγματι οί αγιορείτες διάβαζαν τα «'Απαντα» τοῦ αγίου Συμεών από τή μετάφραση τοῦ Διονυσίου Ζαγοραίου, πού παρ' ἄλλή την επέμβαση τοῦ αγίου Νικόδημου, για τή βελτίωση της, δεν μπόρεσε ν' απαλλαγεί από αρκετά λάθη. Οί ανθολόγοι όμως της Φιλοκαλίας, αποβλέποντες στο νά παρουσιάσουν τήν πνευματική ποικιλία στήν ουσιαστική τους ενότητα τών ασκητικών και μυστικών Πατέρων και νά δώσουν τή δυνατότητα στους ορθοδόξους νά πάρουν κάποια γεύση, επέλεξαν τά παρόντα Πρακτικά και Θεολογικά Κεφάλαια. Και αυτό τό έκαναν μέ πολλή σοφία, ώστε, μυούμενος ό μοναχός ή ό λαϊκός στά μυστήρια τών ενεργειών τοῦ Αγίου Πνεύματος, νά γνωρίζει δι τι ή οποιασδήποτε μορφής χάρη, δεν δίδεται αν δεν προηγηθοῦν αγώνες ασκητικοί για καθαρή της ψυχής.

"Όπως σέ δλους τούς αγίους Πατέρες, έτσι και στον θείο Συμεών, ή αφετηρία τοῦ βίου του ήταν ασκητική και τά παρατιθέμενα Κεφάλαια αποτελοῦν υποδείξεις ασκητικής αγωγής μέ αποκορύφωμα τή θεολογία και τό θείο φωτισμό. Αποτελεί πλεονασμό νά υπενθυμίσει κανείς τήν αδιάρρηκτη σχέση πού υπάρχει μεταξύ Πράξεως και Θεωρίας και επομένως μεταξύ πνευματικής ζωής και θεολογίας.

Ό βίος τοῦ αγίου Συμεών παρουσιάζει μιá πρωτοτυπία. Και αυτή συνίσταται στο γεγονός, δι σέ νεαρά ηλικία δέχτηκε δύο φορές ολόλαμπρη έλλαμψη τοῦ Πνεύματος. Ή νηφάλια μέθη τής θεοφάνειας αυτής, μέ τή μορφή τοῦ άκτίστου φωτός, προδιέγραψε τήν αιδέσιμη βιοτή του και διεμόρφωσε τή θεολογική του συνείδηση. Αυτό τό θείο φώς τοῦ τραυμάτισε ερωτικά τήν καρδιά για τον τριαδικό Θεό εν Χριστώ Ίησοῦ. Και γι' αυτό δεν μπορούσε τίποτε νά τοῦ παρηγορήσει τήν ψυχή πλίν τών φωτοφανειών, και μή δυνάμενος νά εννοήσει πνευματική ζωή χωρίς τις διά φωτός ενέργειες τοῦ Πνεύματος, έκλαιε άπαρακλήτα.

Όλόκληρη ή διδασκαλία του, στους Λόγους, στις Κατηχήσεις και στους Ύμνους θείου έρωτος, παρουσιάζει σάν μέτρο πνευματικότητας τήν αγάπη, τις έλλάμψεις και τήν κτήση τοῦ αγίου Πνεύματος. "Όσο και αν τά κριτήρια τοῦ αγίου Συμεών διακρίνονται για τήν προσωπική του ιδιοτυπία — πού γι' αυτό τό λόγο ή ακαδημαϊκή θεολογία εμφανίζεται επιφυλακτική— όμως στο βάθος ανακαλύπτεται ή εναρμόνιση του μέ τήν πνευματική παράδοση τών 'Αγίων. 'Αλλά και ή περιγραφή τών θείων ερώτων του, μέ τούς εξωτερικούς τύπους και τά αισθητά σχήματα, μέ τούς ασπασμούς και τούς εναγκαλισμούς, μέ τις ρεαλιστικές σκηνές και τίς, κατά τό φαινόμενο, συναισθηματικές αλλοιώσεις, —ενώ πρόκειται για καθαρές ενέργειες τοῦ Πνεύματος—, απλώς πιστοποιοῦν τον ιδίομορφον εκδηλωτικό χαρακτήρα του, πού τό θείο Πνεῦμα άφησεν άθικτο, άφοῦ, σεβόμενο τήν ελεύθερη προσωπικότητα, ενεργεί «κατά τήν υποκείμενη διάθεση στήν ψυχή», κατά τον άγιο Μάξιμο τον Όμολογητή.

Για τήν αποσαφήνιση τοῦ φαινομένου —δηλαδή τών εκφράσεων τοῦ άγιωτάτου Συμεών, πού «σκανδαλίζουν»— θά πρέπει νά σημειωθεί δι δλοι οί "Άγιοι είχαν δεχθεί φωτοφάνειες, αποκαλύψεις και ποικίλα ενεργήματα τοῦ Θεοῦ, αλλά από τήν ιδιοτυπία τους και τίς φροντίδες, θεολογικές και ποιμαντικές, άφησαν συνε-

σκιασμένα νά διαφανούν οι τρώσεις της καρδιάς των, από τό «άφόρητον κέντρον» τοῦ Θείου ἔρωτος και τών ἀκτίστων ἐλλάμψεών των. Ἐνώ ὁ ἅγιος Συμεών, ὡς ιερομόναχος, παραδομένος στήν προσευχή και τις πνευματικές θεωρίες με τις διαδεχόμενες θείες ἐμφάνειες, μὴ ἔχοντας ευρύτερες μέριμνες ποιμαντικές, πλήν τοῦ μικροῦ ποιμνίου του, ἦταν ἐπόμενο νά τοῦ γίνει ὁ Χριστός «σάν φῶς σέ κρύσταλλο και σάν φωτιά σέ σίδηρο», δηλαδή τελείως ἀδιάστατος ἀπό τή μνήμη, ἀπό τήν ψυχή και τήν «τετρωμένη ἀγάπης» καρδιά του.

Τά 154 Κεφάλαια εἶναι, κατά τούς συλλέκτες των, «πλείστης δσης ωφελείας ἀνάπλα», περιστρεφόμενα στήν ἀσκητικήν ἀγωγή και στή θεολογία, πού ἀναβλύζει ἀπό τήν θεοκίνητη καρδιά και ἀπευθύνονται κυρίως στους μοναχοὺς, ἀλλά ἐνδείκνυται και γιά λαϊκοὺς, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὡς λαϊκός δέχθηκε τήν πρώτη θεοφάνεια. Δίνει δέ ιδιαίτερη σημασία στή συμπεριφορά τών μοναχῶν ἐναντι τών ἀδελφῶν των, συνιστά προσοχή στις ἀναστροφές και ἐπισημαίνει τον κίνδυνο τῆς θείας Κοινωνίας χωρίς ἀγάπη και χωρίς δάκρυα. Ὁ ἴδιος ἦταν τόσο καθαρὸς ὡς ἱερεὺς, ὥστε δέν λειτουργοῦσε ἀν δέν ἔβλεπε τό "Ἁγιο Πνεῦμα, αὐτό τό Ἴδιο πού εἶδε κατά τήν χειροτονία του, «ἀπλοῦν μέν και ἀνείδεον, πλήν ὡς φῶς» και τοῦ ἔλεγε μυστικῶς: «ἐγὼ ἐπιφοιτῶ στους Προφῆτες και Ἀποστόλους και στους τωρινούς ἐκλεκτούς και Ἁγίους τοῦ Θεοῦ»!

Ὡς προς τήν προσευχή, εἶναι φανερόν δι, ὁ ἅγιος Συμεών δέχεται κάθε προσευχή ὡς ωφέλιμη, πού ἀναβλύζει ἀπό ταπείνωση και ἀγάπη. Στήν εποχή του, ἐνώ ἡ μονολόγιστη ευχή, τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ... ἐλέησόν με» ἦτο ἐν χρήσει και ὁ ἴδιος τήν ἔλεγε, ἀφοῦ ἔχει ευαγγελική και ἀποστολική προέλευση, δμως οὐδέποτε ἐδίδαξε τήν ψυχοτεχνική και ψυχοσωματική μέθοδο, δπως καταφαίνεται ἀπό τον Βίο του και ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα του. Και ὁ «Λόγος περί τών τριῶν τρόπων τῆς προσευχῆς», πού εὐρίσκεται στο τέλος τοῦ ε' τόμου τῆς Φιλοκαλίας, δέν ἀνήκει στον ἅγιο Συμεών. Μέ τήν ἀποψη αὐτή, γιά πολλοὺς λόγους, συμφωνοῦν ὅλοι οἱ μελετητές τών ἔργων τοῦ Ἁγίου Πατέρα, και κυρίως ὁ ἐμβριθέστερος και Συμεωνικότερος δλων μακαρίτης ρώσος Βασίλειος. Γι' αὐτό και ἔχει λεχθεῖ προσφυῶς, δι «ὁ Συμεών δέν γράφει γιά τήν προσευχή, ἀλλά προσεύχεται». Ἄλλά θά προσθέσει ὁ Κριβοσεῖν, δι «ὁ Συμεών γράφει πολλά γιά τήν προσευχή, ἀλλά δχι μέ συστηματικό τρόπο», δηλαδή ποτέ δέν δίδαξε τον ψυχοτεχνικό τρόπο, πού ἄλλωστε εἶναι μεταγενέστερη ἐπινόηση, πού ἀνήκει στο Νικηφόρο μονάζοντα, τον «εἰς Ἰταλῶν». Πάντως τά 154 Κεφάλαια ἀνήκουν στή μακρά ἀσκητική παράδοση, ἀλλά ἔχουν τή σφραγίδα τῆς Συμεωνικής ἐμπειρίας.

154 πρακτικά και θεολογικά κεφάλαια

Πίστη είναι νά πεθάνει κανείς για τό Χριστό και για χάρη της εντολής Του, πιστεύοντας διτι ό θάνατος αυτός θα τοῦ γίνει πρόξενος ζωής· νά θεωρεί τή φτώχεια σαν πλοῦτο, τήν ευτέλεια και τήν άσημότητα σαν αληθινή δόξα και κοινωνική λάμψη· και νά πιστεύει διτι μέ τό νά μήν έχει τίποτε, κατέχει τά πάντα¹ ή μάλλον απέκτησε τον ανεξερεύνητο πλοῦτο τής επίγνωσεως τοῦ Χριστοῦ², και δλα τά ορατά νά τά βλέπει σάν λάσπη ή καπνό.

2. Πίστη στο Χριστό είναι όχι μόνο νά καταφρονήσουμε δλα τά ευχάριστα τοῦ κόσμου, αλλά και νά έχομε έγκαρτέρηση και υπομονή σε κάθε πειρασμό πού μας έρχεται και μάς προκαλεί λύπες, θλίψεις και συμφορές, ώσπου νά ευδοκήσει νά μάς επισκεφθεί ό Θεός, δπως λέει ό ψαλμωδός: «Μέ κάθε υπομονή περίμενα τον Κύριο, και Αυτός μέ επισκέφθηκε»³.

3. Εκείνοι πού προτιμούν σε κάτι τους γονείς τους από τήν εντολή τοῦ Θεοῦ, δεν έχουν πίστη στο Χριστό, και οπωσδήποτε καταδικάζονται από τή συνείδηση τους, αν βέβαια έχουν ζωντανή συνείδηση τής απιστίας τους. Γνώρισμα των πιστών είναι νά μήν παραβαίνουν σε τίποτε απολύτως τήν εντολή τοῦ μεγάλου Θεοῦ και Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

4. Ἡ πίστη στο Χριστό, τον αληθινό Θεό, γεννά τήν επιθυμία τών καλών και τό φόβο της κολάσεως. Ἡ επιθυμία τών πράγματι καλών και 6 φόβος της κολάσεως, προξενούν τήν ακριβή τήρηση τών εντολών. Ἡ ακριβής τήρηση τών εντολών διδάσκει στους ανθρώπους πόσο αδύνατοι είναι. Ἡ κατανόηση τής πραγματικής αδυναμίας μας γεννά τή μνήμη τοῦ θανάτου. "Όποιος απέκτησε σύνοικό του τή μνήμη τοῦ θανάτου, θά ζητήσει μέ πόνο νά μάθει, τί τον περιμένει μετά τήν έξοδο και τήν αναχώρηση του από αυτή τή ζωή. Και οποιός φροντίζει νά μάθει γιά τά μετά θάνατον, οφείλει πρώτα άπ' δλα νά στερήσει τον εαυτό του από τά παρόντα· γιατί δποιος είναι δεμένος μέ εμπάθεια σ' αυτά, έστω και στο παραμικρό, δέν μπορεί νά αποκτήσει τήν τέλεια γνώση τών μελλόντων. Ἄλλά και αν ακόμη, κατά θεία οικονομία, γευθεί κάπως τή γνώση αυτή, δέν αφήσει δμως τό ταχύτερο αυτά μέ τά οποία είναι δεμένος μέ εμπάθεια, γιά νά παραμείνει ολοκληρωτικά στή γνώση αύτη, χωρίς νά επιτρέπει στον εαυτό του νά σκέφτεται τίποτε άλλο εκτός από αυτή, τότε και ή γνώση πού νομίζει διτι έχει, θά τοῦ αφαιρεθεί⁴.

5. Ἡ άπάρνηση τοῦ κόσμου και ή τέλεια αναχώρηση από αυτόν, μαζί μέ τήν αποξένωση άπ' δλα τά υλικά, τις συνήθειες, τις γνώμες και τά πρόσωπα τοῦ κόσμου, και μέ τήν άρνηση τοῦ σώματος και τοῦ θελήματος, προ-

1. Β' Κορ. 6, 10.

2. Έφ. 3, 8.

3. Ταλμ. 39, 2.

4. Λουκ. 8, 18.

ξενημέσα σε λίγο καιρό μεγάλη ψυχική ωφέλεια σ' εκείνον πού μέ τόση θέρμη απαρνήθηκε τον κόσμο.

6. Έσύ πού φεύγεις από τον κόσμο, πρόσεξε μήν αφήσεις στην άρχή τήν ψυχή σου να ζητά παρηγοριά μένοντας μέσα σ' αυτόν, και ας σε αναγκάζουν δλοι οί συγγενείς και φίλοι. Αυτά τους τά συμβουλευουν οί δαίμονες, για νά σβήσουν τή θέρμη της καρδιάς σου. Γιατί και αν ακόμη δεν εμποδίσουν ολότελα τήν πρόθεση σου, πάντως τήν κάνουν πιο χαύνη και ασθενική.

7. "Όταν σέ δλα τά ευχάριστα τοῦ βίου σταθείς ανδρείος και ανυποχώρητος, τότε οί δαίμονες στρέφουν τούς συγγενείς σου σέ συμπάθεια τάχα, και τούς κάνουν νά κλαίνε και νά θρηνοῦν για σένα μπροστά σου. Θά καταλάβεις δμως αυτή τήν αλήθεια δταν, εσύ μέν μείνεις ακλόνητος και σ' αυτή τή δαιμονική επίθεση, ενώ εκείνους θά τούς δεις νά ανάβουν ξαφνικά εναντίον σου από μανία και μίσος και νά σέ αποστρέφονται σάν εχθρό και νά μή θέλουν οὔτε νά σέ δουν.

8. "Όταν βλέπεις τή θλίψη πού προκαλείται εξαιτίας σου στους γονείς, τούς αδελφούς και τούς φίλους, γέλα σέ βάρος τοῦ δαιμόνα πού υποβάλλει ποικιλότροπα νά γίνονται δλα αυτά εναντίον σου. Μέ φόβο και μεγάλη σπουδή άποτραβήξου και παρακάλεσε εκτενώς τό Θεό νά φτάσεις τό ταχύτερο σέ λιμάνι καλού πνευματικού πατέρα, δπου αυτός θά αναπαύσει τήν κουρασμένη και φορτωμένη ψυχή σου. Γιατί τό πέλαγος τοῦ βίου κρύβει πολλά πού προξενούν κινδύνους και τήν πλήρη απώλεια.

9. Εκείνος πού θέλει νά μισήσει τον κόσμο, οφείλει νά έχει αγάπη στο Θεό από τά βάθη της ψυχής του, και αέναη τή μνήμη Του. Γιατί τίποτε, εκτός από αυτά, δέν κάνει τον άνθρωπο νά αφήνει τά πάντα μέ χαρά και νά τά αποστρέφεται σάν σκύβαλα.

10. Μή θελήσεις καθόλου νά μείνεις στον κόσμο για εύλογες ή παράλογες αιτίες, άλλ' δταν κληθείς, υπάκουσε αμέσως. Γιατί σέ κανένα άλλο δέν ευχαριστείται ό Θεός, δσο στην ταχεία ανταπόκριση μας. Καλύτερα σύντομα υπακοή μέ φτώχεια, παρά αργοπορία μέ πολλά υπάρχοντα.

11. 'Αφοῦ ό κόσμος και τά τοῦ κόσμου είναι δλα πρόσκαιρα, κι ό Θεός είναι άφθαρτος και αθάνατος, νά χαίρεστε δσοι γι' Αυτόν αφήσατε τά φθαρτά. Φθαρτά δέν είναι μόνον ό πλοῦτος και τά χρήματα, αλλά και κάθε ηδονή και απόλαυση τής αμαρτίας είναι φθορά. Μόνον οί εντολές τοῦ Θεού είναι φώς και ζωή. Και ἔτσι τις ονομάζουν δλοι.

12. "Αν έθαβες, αδελφέ, μέσα σου θεία φλόγα και γι' αυτό έτρεξες σέ κοινόβιο ή σέ πνευματικό πατέρα, αν σέ παρακινεί αυτός ή οί συνασκούμενοι αδελφοί σου νά αναπαύσαι μέ λουτρά ή φαγητά ή άλλες περιποιήσεις τοῦ σώματος, μή δεχτείς, αλλά νά είσαι πάντοτε έτοιμος για νηστεία, κακοπάθεια και αυστηρότατη εγκράτεια. "Έτσι, αν παρακινήθεις από τον πνευματικό σου πατέρα νά περιποιηθείς λίγο τό σώμα σου, νά βρεθείς έτοιμος νά υπακούσεις, χωρίς οὔτε και σ' αυτό νά κάνεις τό δικό σου θέλημα. "Αν πάλι δέ

συμβεί αυτό, να υπομείνεις με χαρά δι,τι θεληματικά προτίμησες, και έτσι νά ωφελείσαι ψυχικά. "Αν τό τηρείς αυτό, θά είσαι πάντοτε σε δλα νηστευτής και έγκρατευτής και ολότελα άρνητής του δικού σου θελήματος. Και δχι μόνον αυτό, αλλά και τή φλόγα της καρδιάς σου θά τήν φυλάξεις άσβηστη, πού σε πείθει νά καταφρονείς τά πάντα.

13. "Όταν οί δαίμονες κάνουν τά πάντα και δεν μπορέσουν νά κλονίσουν τον κατά θεόν σκοπό μας ή νά τον εμποδίσουν, τότε μπαίνουν κρυφά σ' αυτούς πού υποκρίνονται ευλάβεια και προσπαθούν μέσω αυτών νά εμποδίσουν τούς αγωνιζόμενους. Και στήν άρχή, σάν νά κινούνται τάχα από αγάπη και συμπάθεια, τούς παρακινούν σέ σωματικές αναπαύσεις, γιά νά μήν αδυνατίσει τό σώμα —λένε— και πέσει σέ άκηδία. Τούς παρασύρουν έπειτα σέ άνώφελες συνομιλίες και τούς κάνουν νά ξεοδέουν σ' αυτές τις ήμερες τους. Και δταν κανείς από τούς αγωνιστές τούς ακούσει και γίνει δμοίός τους, αυτοί αλλάζουν και γελούν γιά τήν απώλεια του. "Αν πάλι δεν ακούσει τά λόγια τους, αλλά κρατά τον εαυτό του ξένο άπ' δλα αυτά και σκεπτικό και συνεσταλμένο, αρχίζουν νά τον φθονούν και κάνουν τά πάντα, γιά νά τον διώξουν και από τή Μονή άκόμη. Γιατί ή κενοδοξία δταν δεν τιμάται, δεν υποφέρει νά βλέπει απέναντι της νά επαινούν τήν ταπεινώση.

14. Πνίγεται ό κενοδόξος βλέποντας τον ταπεινόφρονα νά χύνει δάκρυα και νά ωφελείται διπλά: εξιλεώνει μ' αυτά τό θεό, και χωρίς νά θέλει κάνει τούς ανθρώπους νά τον επαινούν.

15. Αφότου αναθέσεις τον εαυτό σου ολόκληρο στον πνευματικό σου πατέρα, νά ξέρεις δι είσαι ξένος πλέον σέ δλα εκείνα τά οποία φέρνεις μαζί σου άπ' έ'ξω: άνθρωπος, πράγματα και χρήματα. Χωρίς τή γνώμη του τίποτε μή θελήσεις νά κάνεις, αλλά μήτε νά ζητήσεις από αυτόν κάτι, ούτε μεγάλο, ούτε μικρό, εκτός αν εκείνος με δική του γνώμη σέ διατάξει νά πάρεις, ή σοϋ δώσει μέ τά χέρια του.

16. Χωρίς γνώμη τού πνευματικού σου πατέρα ούτε ελεημοσύνη νά δώσεις από τά χρήματα πού έφερες, μά ούτε και νά θελήσεις νά λάβεις από αυτόν κάτι από αυτά μέ τή μεσολάβηση άλλου. Καλύτερα νά είσαι φτωχός και ξένος και νά ύπακοϋς, παρά νά σκορπάς χρήματα και νά δίνεις στους φτωχούς δσο είσαι αρχάριος. Απόδειξη της καθαρής πίστεως σου είναι νά αναθέσεις τά πάντα στον πνευματικό σου πατέρα, σάν νά τά ανέθεσες στο χέρι τού θεού.

17. Ούτε νερό νά ζητήσεις, και ας σου συμβαίνει νά φλέγεσαι, μέχρις δτου μόνος του ό πνευματικός σου πατέρας σέ προτρέψει. Πίεξε τον εαυτό σου και βίαζε τον σέ δλα, πείθοντας τό λογισμό σου μέ τά λόγια: «"Αν θέλει ό Θεός και είσαι άξιος νά πιείς, θά τό φανερώσει στον πατέρα σου και θά σοϋ πείνα πιείς. Και τότε θά πιείς μέ καθαρή συνείδηση, κι ας μήν είναι άκόμη ή ώρα.»

18. Κάποιος πού δοκίμασε πνευματική ωφέλεια και απέκτησε άνόθευ-

τη πίστη στον πνευματικό του πατέρα, βάζοντας μάρτυρα της αλήθειας τό Θεό είπε: «Έχω πάρει μέσα μου αυτή τήν απόφαση· να μή ζητήσω από τον πνευματικό μου πατέρα ούτε να φάω οὔτε να πιω τίποτε, ή να γευθώ κάτι χωρίς νά μοῦ πει εκείνος, ἔως δ'του ό Θεός τον πληροφορήσει και με διατάξει ό ίδιος. Και με αυτό τον τρόπο δέν αστόχησα ποτέ.».

19. Εκείνος πού απέκτησε καθαρή πίστη στον κατά Θεόν πατέρα του, θεωρεί διτι βλέποντας αυτόν, βλέπει τον ίδιο τό Χριστό. Και δταν βρίσκεται μαζί του ή τον ακολουθεί, πιστεύει ακλόνητα διτι βρίσκεται μαζί με τό Χριστό και διτι Αυτόν ακολουθεί. Αυτός ό υποτακτικός ποτέ δε θά επιθυμήσει νά συναναστραφεῖ μέ κάποιον άλλο, ούτε θά προτιμήσει κανένα από τά πράγματα του κόσμου παραπάνω από τήν μνήμη εκείνου και τήν αγάπη του. Γιατί τί είναι μεγαλύτερο και ωφελιμότερο και στήν παρούσα ζωή και στή μέλλουσα από τό νά είναι κανείς μαζί μέ τό Χριστό; Και τί είναι ωραιότερο και γλυκύτερο από τή θέα τοῦ Χριστού; Κι αν μάλιστα αξιωθεῖ νά συνομιλεῖ μαζί Του, ἔξάπαντος από αυτό θ' αντλήσει ζωή αιώνια.

20. Εκείνος πού αγαπά μέ δλη του τήν ψυχή εκείνους πού τον υβρίζουν ή τον αδικούν και τοῦ στεροῦν τά πράγματα του, και προσεύχεται γι' αυτούς, ανεβαίνει σέ λίγο καιρό σε υψηλό βαθμό προκοπής. Γιατί δταν αυτό γίνεται μέ αίσθηση της καρδιάς, κατεβάξει τον άνθρωπο σέ άβυσσο ταπεινώσεως και σέ πηγές δακρύων, δπου βυθίζεται τό τριμερές της ψυχής, και ανεβάξει στον ουρανό της απάθειας τό νοῦ και τον κάνει θεωρητικό. Και μέ τή γεύση τής ουράνιας αγαθότητας τον κάνει νά θεωρεῖ σκύβαλα³ δλα τά πράγματα αυτής τής ζωής, και νά παίρνει ακόμη και αυτήν τήν τροφή και τό νερό πιο αραιά και χωρίς ηδονική διάθεση.

21. Ό ασκητής δέν πρέπει νά απέχει μόνον από κακές πράξεις, αλλά και νά φροντίζει νά είναι ελεύθερος από λογισμούς και έννοιες κακές, και νά ασχολείται συνεχώς μέ ψυχωφελείς και πνευματικές ενθυμήσεις, γιά νά μένει ἔτσι αμέριμνος από τά βιοτικά.

22. "Αν κανείς ξεγυμνώσει δλο τό σώμα του, ἔχει δμως κάλυμμα στά μάτια και δέ θελήσει νά τό πετάξει, δέν μπορεί μέ μόνη τή γύμνια τοῦ σώματος νά δει τό φώς. "Ετσι κι εκείνος πού καταφρόνησε δλα τά άλλα πράγματα και τά χρήματα και ελευθερώθηκε από τά πάθη του, αν δέν ελευθερώσει και τά μάτια τής ψυχής του από τις ενθυμήσεις τοῦ κόσμου και τις πονηρές έννοιες, δέ θά δει ποτέ τό νοητό φώς, δηλαδή τον Κύριο και Θεό μας Ἰησοῦ Χριστό.

23. "Ό,τι κάνει τό κάλυμμα πού εμποδίζει τά μάτια, τό Ἰδιο κάνουν και οἱ κοσμικοί λογισμοί και οἱ βιοτικές ενθυμήσεις στή διάνοια, πού είναι ό οφθαλμός τής ψυχής. "Όσον καιρό λοιπόν τις ἔχομε, δέν πρόκειται νά δοῦμε· δταν δμως αφαιρεθούν μέ τή μνήμη τοῦ θανάτου, τότε θά δοῦμε όλο-

κάθαρα τό αληθινό Φως, τό όποιο φωτίζει κάθε άνθρωπο πού έρχεται στον άνω κόσμο⁶.

24. Εκείνος πού είναι τυφλός εκ γενετής δε θά μάθει, ούτε θά πιστέψει τήν αξία των γραφομένων εκείνος δ'μως πού κάποτε θ' αξιωθεί νά δει, θά μαρτυρήσει διτι είναι αλήθεια τά λεγόμενα.

25. Εκείνος πού βλέπει μέ τά αισθητά μάτια, ξέρει πότε είναι νύχτα και πότε ημέρα, ενώ ό τυφλός αγνοεί και τά δύο. Και εκείνος πού θεραπεύτηκε από τήν πνευματική τύφλωση και βλέπει μέ τά νοερά μάτια, έχοντας δεϊτό αληθινό και άδυτο Φως, όταν από ραθυμία γυρίσει στήν πρωτινή του τύφλωση και στερηθεί τό φώς, αισθάνεται έντονα τή στέρηση του, και δέν αγνοεί από πού τοῦ προήλθε αυτή. Εκείνος όμως πού είναι τυφλός εκ γενετής, δέ γνωρίζει τίποτε από αυτά ούτε μέ τήν πείρα, ούτε από τήν ενέργεια τους, εκτός αν εξ ακοής ακούσει και μάθει κάτι γι' αυτά πού ποτέ δέν είδε, και διηγηθεί σε άλλους εκείνα πού άκουσε· όμως κι αυτός και όσοι τον ακούνε δέ θά γνωρίζουν γιά ποιά πράγματα μιλούνε.

26. Είναι αδύνατο και στή σάρκα νά προξενεί κανείς κόρο μέ άφθονα φαγητά, και παράλληλα νά απολαμβάνει πνευματικά τή νοερή και θεία χρηστότητα. "Όσο υπηρετήσει κανείς τήν κοιλιά του, τόσο θά στερηθεί τή θεία χρηστότητα. Και στο βαθμό πού θά ταλαιπωρήσει κανείς τό σώμα του, ανάλογα θά χορτάσει πνευματική τροφή και παρηγοριά.

27. "Άς αφήσομε δλα τά επίγεια· δχι μόνο τον πλούτο και τό χρυσάφι και τά άλλα υλικά πράγματα τοῦ βίου, αλλά ας διώξομε τελείως και τήν επιθυμία τους από τις ψυχές μας. "Άς μισήσομε δχι μόνον τις ηδονές τοῦ σώματος, αλλά και τις άλογες κινήσεις του και άς φροντίσομε νά τό νεκρώσομε μέ κόπους. Γιατί μέ τό σώμα εκδηλώνεται ή επιθυμία και καταλήγει στήν πράξη. Και όσο αυτό ζεί, είναι επόμενο ή ψυχή μας νά είναι νεκρή και δυσκίνητη γιά κάθε θεία εντολή, ή και τελείως ακίνητη.

28. "Όπως ή φλόγα στρέφεται πάντοτε προς τά πάνω, και μάλιστα αν ανακατέψεις τά ξύλα, έτσι και ή καρδιά τοῦ κενόδοξου δέν μπορεί νά ταπεινωθεί, αλλά έτσι και τοῦ πείς εκείνα πού τον ωφελούν, υπερηφανεύεται περισσότερο. "Όταν δηλαδή τον ελέγχουν ή τον νουθετούν, αντιλέγει έντονα· ενώ όταν τον επαινούν και τον κολακεύουν, επαίρεται άπρεπα.

29. Εκείνος πού αποφάσισε νά αντιλέγει, είναι γιά τον εαυτό του δίκοπο μαχαίρι* χωρίς νά τό καταλαβαίνει φονεύει τήν ψυχή του και τήν αποξενώνει από τήν αιώνια ζωή.

30. Εκείνος πού αντιλέγει είναι όμοιος μ' εκείνον πού παραδίνεται θεληματικά στους εχθρούς τοῦ βασιλιά. Γιατί ή άντιλογία είναι αγκίστρι, μέ δόλωμα τή δικαιολογία, από τήν οποία δελεάζόμαστε και καταπίνομε τό αγκίστρι τής αμαρτίας. Μ' αυτό συνηθίζουν νά πιάνουν τή δύστυχη ψυχή ά-

πό τή γλώσσα και τό λαιμό τα πνεύματα της πονηρίας, και άλλοτε να τήν τινάζουν ψηλά στήν υπερηφάνεια, άλλοτε να τήν καταποντίζουν σέ αβυσσαλέο χάος αμαρτίας, και έτσι να τήν καταδικάζουν μαζί με τους δαίμονες πού έπασαν από τον ουρανό.

31. Εκείνος πού δταν δέχεται ατιμίες και ύβρεις αισθάνεται μεγάλο πόνο στήν καρδιά, ας μάθει από αυτό διτ κουβαλάει στον κόρφο του τό παλιό φίδι. "Αν λοιπόν υπομείνει με σιωπή ή αποκριθεί με μεγάλη ταπείνωση, εξασθενίζει αυτό τό φίδι και τό παραλύει. "Αν όμως άντιπεί πικρόλογα ή μιλήσει με αϋθάδεια, δίνει δύναμη στο φίδι να χύνει τό δηλητήριο του μέσα στήν καρδιά του και νά τοϋ κατατρώει ανελέητα τά εντόσθια του· έτσι αυτό θα δυναμώνει κάθε μέρα και θά κατατρώει τή βελτίωση στο αγαθό και τή δύναμη της άθλιας ψυχής του, μέ αποτέλεσμα νά ζει στο έξης για τήν αμαρτία, νά είναι όμως τελείως νεκρός για τήν αρετή.

32. "Αν θελήσεις νά απαρνηθείς τον κόσμο και νά διδαχθείς τον ευαγγελικό τρόπο ζωής, μήν παραδώσεις τον εαυτό σου σέ άπειρο ή εμπαθή δάσκαλο, για νά μή διδαχθείς αντί ευαγγελική τή διαβολική ζωή. Γιατί των καλών δασκάλων είναι καλά τά μαθήματα, ενώ των κακών, κακά. Και οι κακοί σπόροι οπωσδήποτε δίνουν κακούς καρπούς.

33. Νά ικετεύεις τό Θεό μέ προσευχές και δάκρυα νά σου στείλει οδηγό απαθή και άγιο. Άλλά και σύ ό ίδιος νά μελετάς τις θείες Γραφές, και μάλιστα τά πρακτικά συγγράμματα των αγίων Πατέρων, για νά αντιπαραβάλλεις σ' αυτά τή διδασκαλία και τις πράξεις τοϋ διδασκάλου και γέροντα σου, βλέποντας τες δπως σέ καθρέφτη και εξετάζοντας τες. Και δσα είναι σύμφωνα μέ τις Γραφές νά τά έγκολπώνεσαι και νά τά κρατείς στο νοϋ σου, τά νόθα όμως και ξένα νά τά διακρίνεις και νά τά απορρίπτεις, για νά μήν πλανηθείς. Γιατί νά ξέρεις, πολλοί πλάνοι και ψευδοδιδάσκαλοι υπάρχουν σήμερα.

34. Εκείνος πού δέ βλέπει και υπόσχεται νά οδηγεί άλλους, είναι πλάνος και οδηγεί στήν απώλεια εκείνους πού τον ακολουθούν, σύμφωνα μέ τό λόγο τοϋ Κυρίου: «Όταν ένας τυφλός οδηγεί άλλον τυφλό, θά πέσουν και οί δύο σέ λάκκο»⁷.

35. "Όποιος είναι τυφλός προς τό "Ενα, είναι τελείως τυφλός προς όλα. "Όποιος βλέπει στο "Ενα, βρίσκεται στή θεωρία των πάντων απέχει από τή θεωρία των πάντων και φτάνει στή θεωρία των πάντων, δντας έξω από τά θεωρούμενα. "Όταν έτσι βρίσκεται στο "Ενα, βλέπει τά πάντα· και ενώ είναι στά πάντα, δέ βλέπει τίποτε από αυτά. "Όποιος βλέπει στο "Ενα, μέσω τοϋ Ενός βλέπει και τον εαυτό του και δλα και δλους· και δντας κρυμμένος στο "Ενα, τίποτε από τά πάντα δεν βλέπει.

36. Εκείνος πού δέν ντύθηκε τήν εικόνα τοϋ Κυρίου μας Ίησοϋ Χρίστου, τοϋ επουρανίου ανθρώπου⁸ και Θεοϋ, κατά τό λογικό και νοερό του

7. Ματθ. 15, 14.

8. Α' Κορ. 15, 49.

μέρος μέ συναίσθηση και γνώση, είναι μόνο σάρκα και αίμα, μήν μπορώντας νά λάβει αίσθηση της πνευματικής δόξας μέ τα λόγια, όπως και οί γεννημένοι τυφλοί δεν μπορούν νά εννοήσουν τό φως τοῦ ἡλίου μόνο μέ τά λόγια.

37. "Οποῖος ἔτσι ἀκούει και βλέπει και αισθάνεται, καταλαβαίνει τή σημασία τών λεγομένων, επειδή φόρεσε ἤδη τήν εικόνα τοῦ επουρανοῦ⁸ και ἔφτασε στήν τέλεια πνευματική ωριμότητα, πού μέτρο της είναι ὁ Χριστός⁹. Σ' αὐτή τήν κατάσταση μπορεί νά ὀδηγεῖ καλά στο δρόμο τών θείων εντολών τό ποιμνιο τοῦ Θεοῦ. Εκείνος πού δέν ἔχει αὐτή τή γνώση, ἀλλά είναι σε ἄλλη κατάσταση, είναι φανερό δ'τι οὔτε τά αισθητήρια τῆς ψυχῆς ἔχει καθαρά και υγιή. Αὐτός είναι καλό νά ὀδηγεῖται μάλλον, παρά νά ὀδηγεῖ ἄλους.

38. Εκείνος πού βλέπει τον πνευματικό του δάσκαλο και ὀδηγό σάν Θεό, δέν μπορεί νά τοῦ ἀντιλέγει. "Αν νομίζει και λέει δι κάνει και τά δύο, νά ξέρει πώς ἔχει πλανηθεῖ. Γιατί δέν ξέρει τί διάθεση προς τό Θεό ἔχουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ.

39. Εκείνος πού πιστεύει δι στο χέρι τοῦ ὀδηγοῦ του είναι ἡ ζωή και ὁ θάνατος του, δέν ἀντιλέγει ποτέ. Ἡ ἀγνοια αὐτοῦ τοῦ πράγματος γεννά τήν ἀντιλογία, πού προξενεῖ τό νοητό και αἰώνιο θάνατο.

40. Πριν ἀκούσει τήν ἀπόφαση ὁ υπόδικος, ἔχει τήν ἄδεια νά ἀπολογηθεῖ και νά μιλήσει μπροστά στο δικαστή γιά ὁ,τι ἔκανε. "Επειτα ὁμως, ἀφοῦ φανερωθούν δσα ἔκανε και βγάλει τήν ἀπόφαση του ὁ δικαστής, δε φέρνει καμία ἀντίρρηση, εἴτε μικρή εἴτε μεγάλη, σ' εκείνους πού τον τιμωροῦν.

41. Πριν νά εἰσέλθει ὁ μοναχός σ' αὐτό τό δικαστήριο και φανερώσει δσα κρύβει στήν καρδιά του, ἴσως νά τοῦ ἐπιτρέπεται νά ἀντιλέγει, εἴτε ἀπό ἀγνοια, εἴτε γιατί νομίζει δι κρύβει τις αμαρτίες του. Μετά τήν φανέρωση ὁμως τών λογισμῶν του και τήν εἰλικρινή ἐξομολόγηση, ποτέ πιά δέν τοῦ ἐπιτρέπεται νά ἀντιλέγει στο δεῦτερο μετά τό Θεό δικαστή του και ἐξουσιαστή, μέχρι τό θάνατο του. Γιατί ὁ μοναχός πού μῆκε ἀπό τήν ἀρχή σ' αὐτό τό δικαστήριο και ξεγύμνωσε δσα κρύβει ἡ καρδιά του, είναι ἀπό πριν πεπεισμένος —αν ἔχει κάποια πνευματική γνώση— δι είναι ἄξιος μυρίων θανάτων και πιστεύει δι μέ τήν υπακοή και τήν ταπείνωση του θά λυτρωθεῖ ἀπό κάθε τιμωρία και κόλαση. Αὐτά βέβαια αν ἀληθινά γνωρίζει τί σημαίνει αὐτό τό μυστήριο.

42. "Οποῖος φυλάει αὐτά ἀνεξάλειπτα στή διάνοια του, δε θά ἔχει ποτέ καμία ἐμπαθή κίνηση στήν καρδιά του δταν παιδαγωγεῖται ἡ νοθετεῖται ἡ ἐλέγχεται. Γιατί ὁποιος πέφτει στά σφάλματα αὐτά, ἐνωῶ τήν ἀντιλογία και τήν ἀπιστία στον πνευματικό του πατέρα και διδάσκαλο, γκρεμίζεται ἀξιοθρήνητα, ἐνώ ζεῖ ἀκόμη, στά βαθύτερα μέρη τοῦ ἀδῆ. Και γίνεται κατοικία τοῦ σατανά και δλου τοῦ ἀκάθαρτου συρφετοῦ του, επειδή είναι ἀπειθής

και βαδίζει στην απώλεια.

43. Παρακαλώ εσένα, τό τέκνο της υπακοής, να έχεις συνεχώς αυτά μέσα στο νοῦ σου, και νά αγωνίζεσαι με δλη τή δύναμη σου νά μήν γκρεμιστείς στά δεινά τοῦ ἄδη πού αναφέραμε, ἀλλά νά παρακαλείς θερμά κάθε μέρα τό Θεό λέγοντας: «Θεέ και Κύριε τών ἀπάντων, Ἐσύ πού έχεις εξουσία πάνω σέ κάθε πνοή και ψυχή, πού Ἐσύ ἄνθρωπος μπορεῖς νά μέ γιατρέψεις, ἄκουσε τή δέηση μου τοῦ ταλαίπωρου, και τό φίδι πού φωλιάζει μέσα μου, θανάτωσε το μέ τήν ἐπιφοίτηση τοῦ παναγίου Σου Πνεύματος και αφάνισε το. Και ἐμένα πού εἶμαι φτωχός και γυμνός ἀπό κάθε αρετή, ἀξίωσε με νά πέσω στά πόδια τοῦ αγίου μου πατέρα μέ δάκρυα και ἔλκυσσε τήν αγία του ψυχή σέ συμπάθεια γιά νά μέ ελεήσει. Και δώσε Κύριε ταπεινώση στήν καρδιά μου και λογισμούς πού ἀρμολογούν σέ αμαρτωλό, ὁ οποίος σοῦ υποσχέθηκε νά μετανοεῖ. Και μήν εγκαταλείψεις τελείως μιὰ ψυχή πού ἦρθε μιὰ γιά πάντα μαζί Σου και Σέ ομολόγησε και Σέ διάλεξε και Σέ προτίμησε ἀντί δλο τον κόσμο. Γνωρίζεις Κύριε διτι θέλω νά σωθῶ, αν και ἡ κακή μου συνήθεια μοῦ γίνεται ἐμπόδιο. Ἀλλά σέ Σένα Κύριε εἶναι δυνατά, δλα δσα εἶναι ἀδύνατα στους ἀνθρώπους¹⁰».

44. "Οποιοι μέ φόβο και τρόμο ἔβαλαν τό καλό θεμέλιο της πίστεως και της ἐλπίδας στήν αὐλή της ευσέβειας, και στήριξαν τά πόδια τους ἀσάλευτα στο βράχο της υπακοής σέ πνευματικούς πατέρες και ἀκοῦνε τις ἐντολές τους σάν νά προέρχονται ἀπό τό στόμα τοῦ Θεοῦ, και πάνω σ' αὐτό τό θεμέλιο της υπακοής τις κτίζουν ἀδίστακτα μέ ταπεινώση, αὐτοὶ παρουσιάζουν ἀμέσως προκοπή. Και κατορθώνουν τό μεγάλο και πρώτο κατόρθωμα, τήν ἀπάρνηση τοῦ ἑαυτοῦ των. Γιατί τό νά ἐκπληρώνει κανεὶς τό ξένο θέλημα και δχι τό δικό του, αὐτό προξενεὶ δχι μόνον ἀπάρνηση της ψυχῆς του, ἀλλά και νέκρωση προς τον κόσμο δλο.

45. Μέ αὐτόν πού ἀντιλέγει στον πνευματικό του πατέρα, χαίρονται οἱ δαίμονες. Εκείνον πού ταπεινώνεται μέχρι θανάτου, τον θαυμάζουν οἱ ἄγγελοι. Γιατί αὐτός ἐργάζεται θεϊκό ἔργο, καθώς ἐξομοιώνεται μέ τον Υἱό τοῦ Θεοῦ, πού ἔκανε υπακοή στον Πατέρα Του μέχρι θανάτου, και μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ".

46. Ἡ υπερβολική και ἀκαιρη συντριβή της καρδιάς σκοτίζει και θολώνει τή δianoia¹ ἐξαφανίζει τήν καθαρὴ προσευχή και τήν κατάνυξη ἀπό τήν ψυχή και προξενεὶ πολὺ μεγάλο πόνον στήν καρδιά, και ἀπ' αὐτό φέρνει σκληρότητα και ἀπειρη πώρωση. Μ' αὐτό τον τρόπο ἐπιχειροῦν οἱ δαίμονες νά οδηγήσουν τοὺς πνευματικούς σέ ἀπόγνωση.

47. "Οταν, Μοναχέ, σοῦ συμβοῦν αὐτά, έχεις δμως στήν ψυχή σου μεγάλο ζήλο και πόθο γιά τήν τελειότητα, ὥστε νά ἐπιθυμήσεις νά ἐκπληρώσεις κάθε ἐντολή τοῦ Θεοῦ, και νά μήν πέφτεις και ἀμαρτάνεις οὔτε ἀκόμη

και σέ μάταιο λόγο, και να μὴν ὑπολειφθεῖς κανένα ἀπό τους παλιούς Ἀγίους στήν πράξη, στη γνώση και στη θεωρία* και παρ' ὅλα αυτά βλέπεις τον εαυτό σου νά εμποδίζεται ἀπό εκείνον πού σπέρνει τά ζιζάνια της ἀθυμίας και δε σέ αφήνει νά φτάσεις σέ τέτοιο ὕψος αγιοσύνης υποβάλλοντας σου λογισμούς ἀθυμίας και λέγοντας: «Ἀδύνατο μέσα στον κόσμο νά σωθεῖς και νά φυλάξεις ἀπαρασάλευτα δλες τις εντολές τοῦ Θεοῦ»· τότε εσύ κάθισε μόνος σέ μιὰ γωνιά, περιόρισε τον εαυτό σου, συγκέντρωσε τό λογισμό σου, πάρε καλή ἀπόφαση στήν ψυχή σου και πές: «Γιατί, ψυχή μου, εἶσαι περίλυπη; Γιατί με συνταράξεις; Στήριξε τήν ἐλπίδα σου στο Θεό, γιατί σ' Αὐτόν θ' ανοιξῶ τήν καρδιά μου. Σωτηρία μου δέν εἶναι τά ἔργα μου, ἀλλά ὁ Θεός μου¹². Με τά ἔργα τοῦ νόμου ποιος μπορεῖ νά σωθεῖ¹³; Κανένας ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά δικαιώσει τον εαυτό του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ¹⁴. Πιστεύοντας δμως στο Θεό μου, ἐλπίζω νά μοῦ χαρίσει Αὐτός τή σωτηρία ἐνεκα της ἀνέκφραστης ευσπλαχνίας Του. Φύγε πίσω μου, σατανά. Ἐγώ προσκυνῶ τον Κύριο και Θεό μου και Τον λατρεύω ἀπό τή νεότητα μου¹⁵. Αὐτός μπορεῖ νά μέ σώσει μέ μόνο τό ελεός Του. Ἐπομακρύνσου λοιπόν ἀπό μένα. Ὁ Θεός πού μέ ἔκανε κατ' εικόνα και ομοίωση Του¹⁶, θά σέ καταργήσει.»

48. Ὁ Θεός μόνον αὐτό ζητά ἀπό μάς τους ἀνθρώπους, νά μὴν ἁμαρτάνομε. Αὐτό δέν εἶναι ἔργο νόμου, ἀλλά φύλαξη ἀπαράβατη της θείας εικόνας πού ἔχομε και τοῦ θείου αξιώματος. Μένοντας σ' αὐτά, δπως ἐπιβάλλει ἡ φύση μας, και φορώντας τό λαμπρό χιτῶνα τοῦ Πνεύματος, μένομε μέσα στο Θεό και ὁ Θεός μέσα σέ μας¹⁷ και γινόμαστε θεοί κατὰ χάρη και υιοί Θεοῦ, φωτιζόμενοι μέ τό φως της γνώσεως τοῦ Θεοῦ.

49. Ἡ ἀκηδία και ἡ αἴσθησις βάρους τοῦ σώματος πού προκαλοῦνται στήν ψυχή ἀπό τήν οκνηρία και τήν ἀμέλεια, οδηγοῦν σέ εγκατάλειψη τοῦ συνηθισμένου κανόνα και σέ σκοτισμό τοῦ νοῦ και σέ ἀθυμία, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐμφανίζονται στήν καρδιά λογισμοί δειλίας και βλασφημίας, ὥστε οὔτε στο συνηθισμένο τόπο της προσευχῆς νά μὴν μπορεῖ νά μπεῖ εκείνος πού πειράζεται ἀπό τον δαίμονα της ἀκηδίας, ἀλλά νά γίνεται οκνηρός, ἡ ἀκόμη και νά κάνει παράλογες σκέψεις σέ βάρος τοῦ Δημιουργοῦ των δλων. Ἐφοῦ λοιπόν ἔμαθες ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία αὐτῶν και ἀπό ποῦ σοῦ προξενήθηκαν, σπεύσε στο συνηθισμένο τόπο τῆς προσευχῆς σου, πέσε ἐμπρός στον φιλόανθρωπο Θεό και παρακάλεσε Τον μέ στεναγμούς τῆς καρδιάς, μέ πόνο και δάκρυα, ζητώντας νά ἐλευθερωθεῖς ἀπό τό βάρος τῆς ἀκηδίας και ἀπό τούς πονηρούς λογισμούς. Θά σοῦ δοθεῖ γρήγορα ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπό αὐτά, καθὼς θά τό ζητᾶς μέ πόνο και ἐπιμονή.

50. Ὁποῖος ἀπέκτησε καθαρὴ καρδιά, αὐτός νίκησε τὴ δειλία. Ὁποῖος βρίσκεται ἀκόμη στο στάδιο τῆς καθάρσεως, ἄλλοτε χτυπᾶ τὴ δειλία

12. Ψαλμ. 42, 5.

13. Ρωμ. 3, 20.

14. Ταλμ. 142, 2.

15. Λουκ. 4, 8.

16. Γεν. 1, 26-27.

17. Α' Ἰω. 4, 13.

και άλλοτε τον χτυπά αυτή. Εκείνος πού δεν αγωνίζεται καθόλου, είναι τελείως αναίσθητος και είναι φίλος των δαιμόνων και των παθών και μαζί με την κενοδοξία έχει και υπερηφάνεια, νομίζοντας διτι είναι κάτι ενώ δέν είναι τίποτε¹⁸, ή είναι δούλος και υποχείριος της δειλίας και εξαιτίας τοῦ νηπιώδους φρονήματος του τρέμει και φοβάται εκεί πού δέν υπάρχει φόβος¹⁹, ούτε δειλία γιά εκείνους πού φοβούνται τον Κύριο.

51. Εκείνος πού φοβάται τον Κύριο, δέ φοβάται τις επιθέσεις τών δαιμόνων, ούτε τις αδύναμες εφόδους τους, αλλά ούτε και τις απειλές τών πονηρών ανθρώπων. "Οντας ολόκληρος σάν κάποια φλόγα και φωτιά πού καίει, όταν περπατεί νύχτα ή ήμερα σέ επικίνδυνα και σκοτεινά μέρη, διώχνει τούς δαίμονες, οί οποίοι, αυτοί μάλλον τον αποφεύγουν και διχ αυτοός εκείνους, γιά νά μήν πυρποληθούν από τή φλόγα της θείας φωτιάς πού ακτινοβολεί από αυτόν.

52. "Οποιος βαδίζει μέ τό φόβο τοῦ Θεοῦ, αυτός και αν ζει ανάμεσα σέ πονηρούς ανθρώπους δέ φοβάται, γιατί έχει μέσα του τό φόβο τοῦ Θεοῦ και τό ακαταμάχητο δπλο της πίστεως, μέ τά οποία έχει δύναμη και μπορεί δλα νά τά κάνει, και αυτά ακόμη πού φαίνονται στους πολλούς δύσκολα και αδύνατα. Είναι σάν γίγαντας ανάμεσα σέ πιθήκους ή σάν βρυχόμενο λιοντάρι ανάμεσα σέ σκύλους και αλεπούδες, στηρίζοντας τήν πεποίθηση του στον Κύριο. Και μέ τό στέρεο του φρόνημα τούς χτυπά και τούς τρομάζει, κρατώντας σάν σιδερένια ράβδο τό θείο λόγο της σοφίας.

53. "Οχι μόνο δποιος ησυχάζει μόνος ή είναι υποτακτικός, αλλά και ό ηγούμενος και ό προϊστάμενος πολλών, και δποιος επίσης εκτελεί διακονία, οφείλει χωρίς αμφιβολία νά είναι αμέριμος, δηλαδή ελεύθερος από δλα τά βιοτικά. Γιατί αν μεριμνούμε γινόμαστε παραβάτες της εντολής τοῦ Θεοῦ πού λέει: «Μή βάλετε μέριμνα στήν ψυχή σας τί θά φάτε ή τί θά ντυθείτε· αυτά δλα τά επιδιώκουν τά έθνη»²⁰, και πάλι: «Προσέξτε μή βαρύνουν οί καρδιές σας από τήν κραιπάλη και τή μέθη και τις βιοτικές μέριμνες»²¹.

54. Εκείνος πού έχει τό λογισμό του νά μεριμνά γιά τά πράγματα τοῦ βίου, δέν είναι ελεύθερος. Γιατί κυριεύεται από τή μέριμνα γι' αυτά και υποδουλώνεται σ' αυτήν, είτε γιά τον εαυτό του μεριμνά, είτε γιά τούς άλλους. Ό ελεύθερος από αυτή τή μέριμνα, δέ θά μεριμνήσει γιά βιοτικά, είτε γιά τον εαυτό του πρόκειται, είτε γιά τούς άλλους, και αν συμβεί νά είναι Επίσκοπος ή Διάκονος ή Ηγούμενος. Ούτε δμως και θά μείνει αργός, ούτε θά καταφρονήσει κάτι, ακόμη και από τά πιο ευτελή και πολύ μικρά. Πράττοντας θεάρεστα δλα, θά είναι αμέριμος σέ δλα και σέ δλο τό βίο του.

55. Μήν γκρεμίσεις τό δικό σου σπίτι θέλοντας νά χτίσεις τό σπίτι τοῦ πλησίον σου. Πρόσεξε πόσο επικίνδυνο και δύσκολο έργο είναι αυτό· μήπως,

18. Γαλ. 6, 3.

20. Ματθ. 6, 31-32.

19. Ψαλμ. 13, 5.

21. Λουκ. 21, 34.

επιδιώκοντας αυτό τό πράγμα, και τό δικό σου σπίτι κατεδαφίσεις, και τό σπίτι τοῦ πλησίον σου δεν μπορέσεις να χτίσεις.

56. "Αν δεν αποκτήσεις τέλεια ελευθερία από εμπαιθείς προσκολλήσεις στα πράγματα και στα χρήματα τοῦ βίου, μή θελήσεις να αναλάβεις τή διαχείριση πραγμάτων, για να μήν κυριευθείς από αυτά και αντί νά λάβεις μισθό διακονίας, υποστείς καταδίκη κλέφτη και ιεροσουλου. Κι αν σε υποχρεώνει σ' αυτό ό ηγούμενος, εσύ νά έχεις τέτοια διάθεση, σάν νά μεταχειρίζεσαι φωτιά πού μπορεί νά σε κάψει. Κι αν σοῦ ἔρθει λογισμός νά αφαιρέσεις τίποτε από αυτά, εμπόδιζε τον μέ εξομολόγηση και μετάνοια* και μέ τήν ευχή τοῦ ηγουμένου θά φυλαχθεῖς άβλαβης.

57. "Όποιος δεν έγινε απαθής, δέ γνωρίζει ούτε διτι υπάρχει απάθεια, αλλά ούτε πιστεύει διτι υπάρχει κανένας απαθής πάνω στή γη. Γιατί πώς, εκείνος πού δεν απαρνήθηκε πρώτα τον εαυτό του και δέν έχυσε τό αίμα του γι' αυτή τήν πράγματι μακάρια ζωή, θά διανοηθεί διτι τό ἔκανε άλλος για νά αποκτήσει τήν απάθεια; "Ετσι και εκείνος πού νομίζει διτι ἔχει Πνεῦμα "Αγιο, ενώ δέν έχει καθόλου, δέν πιστεύει ποτέ δταν ακούει για τις ενέργειες Του πού εκδηλώνονται σ' εκείνους πού έχουν τό "Αγιο Πνεῦμα. Ούτε πιστεύει διτι υπάρχει στή γενεά αυτή κανένας πού νά δέχεται σάν τούς Αποστόλους τοῦ Χριστου και δλους τούς Αγίους τις ενέργειες τοῦ Αγίου Πνεύματος και νά κινείται από Αυτό, ή πού νά αξιώνεται νά Τό δει μέ γνώση και αίσθηση. Γιατί ό καθένας κρίνει τούς άλλους από τήν δική του κατάσταση, εἴτε αρετή έχει, εἴτε κακία.

58. "Άλλο πράγμα είναι ή απάθεια τής ψυχής και άλλο ή απάθεια τοῦ σώματος. Ἡ πρώτη καθαγιάζει και τό σώμα μέ τή λαμπρότητα της και τή φωτοχυσία τοῦ Πνεύματος. Ἡ άλλη, από μόνη της δέν ωφελεῖ διόλου εκείνον πού τήν απέκτησε.

59. Αυτός πού από τον τελευταίο βαθμό τής φτώχειας ανυψώθηκε από τον βασιλιά σέ πλούτο και σπουδαίο αξίωμα και ἔΤ,αβε από αυτόν λαμπρή στολή και εντολή νά στέκεται δίπλα του, αυτός λοιπόν κοιτάζει μέ πόθο τον βασιλιά και τον υπεραγαπά ως ευεργέτη του και βλέπει ολοκάθαρα τή στολή πού φόρεσε και ἔχει επίγνωση τοῦ αξιώματος και τοῦ πλούτου πού τοῦ δόθηκε. Κατά τον δμοιο τρόπο και ό Μοναχός πού αναχώρησε αληθινά από τον κόσμο και από τά πράγματα τοῦ κόσμου και προσήλθε στο Χριστό υπακούοντας μέ συναίσθηση στήν πρόσκληση Του και ανυψώθηκε σέ υψηλή πνευματική θεωρία μέ τήν εργασία τών εντολών, βλέπει χωρίς πλάνη τον Ἴδιο τό Θεό και αντιλαμβάνεται ολοκάθαρα τήν αλλοίωση πού τοῦ ἔχει γίνει. Βλέπει δηλαδή πάντοτε τή χάρη τοῦ Πνεύματος πού τον περιλάμπει, ή οποία και ένδυμα ονομάζεται και βασιλική πορφύρα. "Η μάλλον πού είναι αυτός ό Χριστός, άφοῦ Αυτόν ντύνονται δσοι πιστεύουν σ' Αυτόν²².

60. Πολλοί διαβάζουν τις θείες Γραφές, ενώ άλλοι τις άκοϋνε δταν διαβάζονται. Λίγοι είναι εκείνοι πού μπορούν νά γνωρίζουν όρθά τήν αξία και τή σημασία δσων διαβάζουν. Οί πολλοί άλλοτε αποφαίνονται διτ είναι αδύνατα τά λεγόμενα στις θείες Γραφές, κι άλλοτε τά βρίσκουν απίστευτα ή τούς δίνουν σφαλερή αλληγορική ερμηνεία. Και εκείνα πού λένε οί Γραφές διτ θά γίνουν στον παρόντα χρόνο, τά νομίζουν για μέλλοντα, ενώ τά μέλλοντα, νομίζουν διτ έγιναν και κάθε μέρα γίνονται. Και δέν έχουν όρθή κρίση μέσα τους, ούτε αληθινή διάκριση σέ θεία και ανθρώπινα πράγματα.

61. "Όλους τούς πιστούς όφείλομε νά τούς βλέπομε σάν έναν, και νά σκεφτόμαστε διτ στον καθένα από αυτούς είναι ό Χριστός. Και νά έχομε για τον καθένα τέτοια αγάπη, ώστε νά είμαστε έτοιμοι νά θυσιάσομε για χάρη του και τή ζωή μας. Γιατί όφείλομε νά μή λέμε ούτε νά θεωρούμε κανένα άνθρωπο κακό, αλλά δλους νά τούς βλέπομε ως καλούς, δπως είπαμε. Κι αν δείς ένα αδελφό νά ενοχλείται από πάθη, νά μήν τον μισήσεις αυτόν μισησε τά πάθη πού τον πολεμούν. Και αν τον δείς νά τυραννείται από επιθυμίες και συνήθειες προηγούμενων αμαρτιών, περισσότερο σπλαχνίσου τον, μήν τυχόν δοκιμάσεις και σύ πειρασμό, άφοϋ είσαι από υλικό πού εύκολα γυρίζει από τό καλό στο κακό.

62. "Όποιος είναι κίβδηλος λόγω υποκρισίας, ή επίμεμπτος για τά έργα του, ή ραγισμένος από κάποιο πάθος, ή κάπως ελλιπής από αμέλεια σέ κάτι, αυτός δέν συμπεριλαμβάνεται στους ατέραιους κρίκους, αλλά απορρίπτεται ως άχρηστος και αδόκιμος. Γιατί αυτός μπορεί νά γίνει αιτία σέ καιρό εντάσεως νά σπάσει ή συνοχή της αλυσίδας, και νά προξενήσει διαίρεση στα αδιαίρετα και λύπες και στα δύο μέρη: σ' δσους έχουν προχωρήσει, λύπη για κείνους πού έμειναν πίσω· και σ' αυτούς, πόνο για τό χωρισμό τους από αυτούς πού προχωρούν.

63. "Όπως δταν ρίξει κανείς χόμα πάνω στή φλόγα αναμμένου καμινιοϋ, τή σβήνει, έτσι και οί βιοτικές μέριμνες και κάθε είδους εμπαθής προσκόλληση, έστω και σ' ένα ευτελές και παραμικρό πράγμα, εξαφανίζει τή φλόγα πού άναψε από τήν άρχή στήν καρδιά.

64. Εκείνος πού εγκυμονεί τό φόβο τοϋ θανάτου, σιχαίνεται κάθε φαγητό και ποτό και στολισμό στήν ενδυμασία. Και δέ θά φάει, ούτε νερό θά πιει ηδονικά· θά δώσει μόνο τά απαραίτητα στο σώμα, μόνο δσα τοϋ αρκούν για νά ζήσει. Θά απαρνηθεί κάθε του θέλημα και θά γίνει μέ διάκριση δούλος για δλα δσα τον διατάζουν.

65. Εκείνος πού παρέδωσε τον εαυτό του δούλο στους κατά Θεόν πατέρες του, από φόβο της κολάσεως, δέ θά προτιμήσει νά τον διατάζουν εκείνα πού ανακουφίζουν τον πόνο της καρδιάς του, ούτε εκείνα πού λύνουν τά δεσμά τοϋ φόβου. Ούτε θά υπακούσει σ' εκείνους πού επιδιώκουν νά τον οδηγήσουν σ' αυτά μέ τρόπο φιλικό ή κολακευτικό ή επιτακτικό. Άλλά μάλλον

θά προτιμήσει εκείνα πού μεγαλώνουν αυτόν τον πόνο και θα θελήσει εκείνα πού σφίγγουν τὰ δεσμά τοῦ φόβου και θ' αγαπήσει δσα ενισχύουν αυτόν τό δήμιο. Σ' αυτά θά εμμείνει, σάν νά μήν περιμένει ποτέ νά ελευθερωθεί ολό-τελα από αυτά. Γιατί ή ελπίδα της απαλλαγής κάνει ελαφρότερο τον πόνο, πράγμα πού δέν ωφελεί εκείνον πού μετανοεί θερμά.

66. Σέ καθένα πού αρχίζει νά ζει κατά Θεόν, είναι ωφέλιμος ό φόβος τής κολάσεως και ό πόνος πού γεννιέται από αυτόν. Εκείνος πού φαντάζεται διτι μπορεί νά βάλει άρχή χωρίς αυτόν τον πόνο και τό δεσμό, δέ θεμελιώνει μόνο πάνω στην άμμο τις πράξεις του, αλλά και νομίζει διτι μπορεί νά χτίσει σπίτι στον αέρα χωρίς θεμέλια, πράγμα τελείως αδύνατο. Γιατί ό πόνος αυτός σέ λίγο γεννά κάθε χαρά, και ό δεσμός αυτός συντρίβει τὰ δεσμά όλων των αμαρτημάτων και τών παθών, και ό δήμιος αυτός προξενεί διχι θάνατο, αλλά ζωή αιώνια.

67. "Όποιος δέ θελήσει νά άποσκιρτήσει και νά ξεφύγει τον πόνο πού γεννά ό φόβος τής αιώνιας κολάσεως, αλλά τον ακολουθήσει μέ τήν προαίρεση του και σφίξει περισσότερο τὰ δεσμά του ανάλογα μέ τήν αντοχή του, θά έχει συντομότερο δρόμο και θά παρουσιαστεί εμπρός στον Βασιλέα τών βασιλευόντων. Μόλις γίνει αυτό και δει άμυδρά τή δόξα Του, παρευθός θά λυθούν τὰ δεσμά, ό δήμιος φόβος θά φύγει μακριά του και ό πόνος τής καρδιάς του θά γίνει χαρά* και θά γίνει πηγή, ή οποία αισθητώς θά αναβλύζει δάκρυα αέναα σάν ποτάμι, και νοητώς γαλήνη, πραότητα και ανέκφραστη γλυκύτητα. Κι ακόμη θά τοῦ δώσει ανδρεία και προθυμία νά τρέχει ελεύθερα και ανεμπόδιστα προς τήν απόλυτη υπακοή στις εντολές τοῦ Θεού. Κάτι τέτοιο είναι αδύνατο στους αρχαίους· είναι γνώρισμα δσων έχουν προκόψει και φτάσει στο μέσο. Για δσους όμως πλησιάζουν στην τελείωση, ή πηγή αυτή γίνεται φως μέ ξαφνική αλλοίωση και μεταβολή τής καρδιάς.

68. Εκείνος πού έχει μέσα του τό φως τοῦ Παναγίου Πνεύματος, μήν αντέχοντας νά τό βλέπει, πέφτει πρηνής στη γη και κράζει και φωνάζει μέ έκπληξη και μεγάλο φόβο, γιατί είδε και έπαθε κάτι πού είναι πάνω από τή φύση και από κάθε λόγο και έννοια. Και γίνεται σάν άνθρωπος πού άναψε μέσα στά σπλάχνα του φωτιά, από τήν οποία καίγεται και μήν μπορώντας νά υποφέρει τήν πυρπόληση αυτή, είναι σάν νά βρίσκεται σέ έκσταση και σάν νά μήν έχει δύναμη νά ελέγξει τον εαυτό του. Και καθώς λούζεται μέ ακατάπαυστα δάκρυα και δροσίζεται από αυτά, ανάβει δυνατώτερα τή φωτιά τοῦ πόθου του. Χύνει τότε περισσότερα δάκρυα και μέ αυτά πλένεται και αστράφτει πιο λαμπρά. Κι όταν πυρωθεί ολότελα και γίνει φώς, τότε εκπληρώνεται τό ρητό: «Ό Θεός πού ενώνεται μέ θεούς και γίνεται γνωστός σ' αυτούς, ίσως στο βαθμό πού ήδη έχει ενωθεί μέ δσους ενώθηκαν μαζί Του και έχει αποκαλυφθεί σέ δσους Τον γνώρισαν».

69. Πριν άποκτήσομε τό πένθος και τὰ δάκρυα —ας μή μάς ξεγελά κα-

νείς με απατηλά λόγια²³ και ας μη διατηρούμε αυταπάτες— δεν υπάρχει μέσα μας μετάνοια και αληθινή μεταμέλεια, ούτε φόβος Θεού στις καρδιές μας, ούτε καταδικάσαμε τους εαυτούς μας, ούτε η ψυχή μας ήρθε σε αίσθηση της μελλοντικής κρίσεως και των αιωνίων βασάνων. Γιατί αν καταδικάζαμε τους εαυτούς μας και αποκτούσαμε τά παραπάνω, ευθύς θά κυλοῦσαν και τά δάκρυα μας. Χωρίς αυτά ούτε η σκληροκαρδία μας μπορεί νά μαλακώσει ποτέ, ούτε η ψυχή μας θά αποκτήσει πνευματική ταπείνωση, ούτε θά βρούμε τή δύναμη νά γίνομε ταπεινοί. Κι εκείνος πού δεν έφτασε σέ τέτοια κατάσταση, δέν μπορεί νά ενωθεί μέ τό "Άγιο Πνεύμα. Εκείνος πάλι πού δέν ενώθηκε με Αυτό έπειτα από κάθαρση του, ούτε στή θεωρία και στή γνώση τοῦ Θεού μπορεί νά φτάσει, ούτε είναι άξιος νά διδάσκεται μυστικά τις αρετές τής ταπεινώσεως.

70. Εκείνους πού υποκρίνονται διτι έχουν αρετή και άλλο δείχνει τό σχήμα τους και άλλο είναι τό εσωτερικό τους, γεμάτο από κάθε αδικία, από φθόνο, φιλονεικία και δυσωδία τών ηδονών, οί περισσότεροι τούς τιμοῦν σάν απαθείς και αγίους, επειδή δέν έχουν καθαρά τά μάτια τής ψυχής και δέν μποροῦν νά τούς αντιληφθούν από τούς καρπούς τους²⁴. Εκείνους όμως πού ζουν μέ ευλάβεια και αρετή και απλότητα στήν καρδιά και είναι πράγματι άγιοι, τούς περνοῦν γιά κοινούς ανθρώπους, τούς προσπερνούν μέ καταφρόνηση και τούς θεωρούν γιά μηδέν.

71. Τέτοιοι άνθρωποι θεωρούν διδακτικό και πνευματικό τον φλύαρο και επιδεικτικό· ενώ τον σιωπηλό πού αποφεύγει μέ προσοχή τήν άργολογία, τον λένε άγροίκο και αμίλητο.

72. Εκείνον πού μιλά μέ τή χάρη τοῦ Αγίου Πνεύματος, οί υπερόπτες πού σάν τό διάβολο νοσοῦν από υπερηφάνεια, τον αποστρέφονται ως υπερόπτη και υπερήφανο, γιατί πληγώνονται μάλλον μέ τά λόγια του αντί νά έρχονται σέ κατάνυξη. Αντίθετα, εκείνον πού μιλάει τορνευτά λόγια από τό μυαλό του ή από μαθήματα και εξαπατά τούς άλλους σχετικά μέ τή σωτηρία, αυτόν τον υπερεπαινοῦν και τον παραδέχονται. Και έτσι δέν υπάρχει ανάμεσα τους κανείς πού νά μπορεί νά διακρίνει και νά δει τά πράγματα δπως πράγματι είναι.

73. «Μακάριοι —λέει ο Θεός— όσοι είναι καθαροί στήν καρδιά, γιατί αυτοί θά δουν τό Θεό»²⁵. Ἡ καθαρή καρδιά δε γίνεται από μία αρετή, ούτε δύο, ούτε δέκα, αλλά όταν όλες μαζί αποτελέσουν μία, ας ποῦμε, και αυτή κατορθωθεί στον τέλειο βαθμό. Μά ούτε και τότε μποροῦν οί αρετές μόνες τους νά κάνουν καθαρή τήν καρδιά, χωρίς τήν ενέργεια και τήν παρουσία τοῦ Αγίου Πνεύματος. "Όπως ο χαλκιάς εργάζεται τήν τέχνη του μέ τά εργαλεία του, αλλά χωρίς τήν ενέργεια τής φωτιάς δέν μπορεί νά κατασκευάσει τό παραμικρό, έτσι και ο άνθρωπος κάνει τά πάντα και μεταχειρίζεται τις ά-

23. Έφ. 5, 6.

24. Ματθ. 7, 16.

25. Ματθ. 5, 8.

ρετές σάν εργαλεία, χωρίς όμως την παρουσία του πνευματικού πυρός, όλα μένουν ανενέργητα και ανώφελα· δεν καθαρίζουν την ακαθαρσία και τό πύον τής ψυχής.

74. Από τό άγιο Βάπτισμα παίρνομε τήν άφεση των αμαρτιών μας και ελευθερωνόμαστε από τήν παλιά κατάρα και αγιαζόμαστε μέ τήν παρουσία του Αγίου Πνεύματος. Τήν τέλεια όμως χάρη, σύμφωνα μέ τό ρητό: «Θά κατοικήσω μέσα τους και θά βαδίσω ανάμεσα τους»²⁶, δέν τήν παίρνομε τότε* αυτή ανήκει σέ δσους έχουν βέβαιη πίστη και τήν εκδηλώνουν μέ τά έργα τους. Γιατί όταν έκτραποϋμε μετά τό βάπτισμα σέ πονηρές και αισχρές πράξεις, χάνομε τελείως τον αγιασμό πού πήραμε σ' αυτό. "Επειτα, μέ ανάλογη μετάνοια και εξομολόγηση και δάκρυα, παίρνομε πρώτα τήν άφεση των αμαρτιών μας, και στη συνέχεια τον αγιασμό μαζί μέ τήν ουράνια χάρη.

75. Μέ τή μετάνοια γίνεται ή εξάλειψη των αισχρών πράξεων. "Υστερα από αυτή, χορηγείται τό "Αγιο Πνεύμα, όχι βέβαια χωρίς προϋποθέσεις, αλλά ανάλογα μέ τήν πίστη, τή διάθεση και τήν ταπείνωση εκείνων πού μετανοούν μέ δλη τήν ψυχή τους, κι άφοϋ λάβουν αυτοί τήν τέλεια άφεση των αμαρτιών τους από τον πνευματικό τους πατέρα και ανάδοχο. ΓΓ αυτό καλό είναι νά μετανοούμε κάθε μέρα, σύμφωνα μέ τήν εντολή του Κυρίου. Γιατί τό «μετανοείτε, έφτασε ή βασιλεία των ουραनों»²⁷ μάς δείχνει διτ είναι απεριόριστη ή εργασία τής μετάνοιας.

76. Η χάρη του Παναγιού Πνεύματος δίνεται σάν αρραβώνας στις ψυχές πού νυμφεύονται τό Χριστό. Και όπως χωρίς αρραβώνα ή γυναίκα δέν εξασφαλίζει διτ θά γίνει σίγουρα ή ένωσή της μέ τον άνδρα, έτσι και ή ψυχή ποτέ δέ βεβαιώνεται εσωτερικά διτ θά είναι αιώνια μαζί μέ τον Κύριο και Θεό της, ή διτ θά ενώνεται μαζί Του μέ μυστικό και ανέκφραστο τρόπο και θά απολαμβάνει τό απλησίαστο κάλλος Του, αν δέν λάβει τον αρραβώνα τής χάρης Του και δέν τον αποκτήσει κατά τρόπο συνειδητό μέσα της.

77. "Όπως τά προικοσύμφωνα, όταν δέν υπογράφουν από αξιόπιστους μάρτυρες, δέν κάνουν βέβαιο τον αρραβώνα, έτσι και ή έκλαμψη τής χάρης δέν είναι ασφαλής πριν από τήν εργασία των εντολών και τήν απόκτηση των αρετών. Η εργασία των εντολών και οι αρετές είναι για τον πνευματικό αρραβώνα διτ και οι μάρτυρες στά προικοσύμφωνα. Μ' αυτές δηλαδή αποκοϋν οι μέλλοντες νά σωθοϋν τήν τέλεια κατοχή του αρραβώνα.

78. Πρώτα γράφονται, ας ποϋμε, τά προικοσύμφωνα μέ τήν εργασία των εντολών, και κατόπιν σφραγίζονται από τις αρετές και υπογράφονται. Και τότε δίνει ό Νυμφίος Χριστός στην νύμφη ψυχή τό δαχτυλίδι, δηλαδή τον αρραβώνα του Πνεύματος.

79. "Όπως ή νύμφη πριν από τό γάμο παίρνει μονάχα τον αρραβώνα από τον νυμφίο, τή συμφωνημένη όμως προίκα και τά ύποσχεμένα δώρα πε-

ριμένει νά τά πάρει μετά τό γάμο, έτσι και ή νύμφη των πιστών Εκκλησία και ή ψυχή τοῦ καθενός μας, πρώτα παίρνει από τό Νυμφίο Χριστό μόνο τον αρραβώνα του Πνεύματος. Τά αιώνια δμως αγαθά και τήν ουράνια βασιλεία, περιμένει νά τά λάβει μετά τήν αναχώρηση άπ' αυτόν τον κόσμο, δπως βεβαιώνεται από τον αρραβώνα, ό οποίος της δείχνει σάν μέσα σέ καθρέφτη τά αιώνια αγαθά και τή βεβαιώνει γιά τά συμφωνημένα μέ τον Κύριο και Θεό της.

80. Άν καθυστερεί ό νυμφίος σέ ταξίδι μακρινό, ή απασχολείται μέ άλλες υποθέσεις και αναβάλλει τό γάμο, ή νύμφη μπορεί νά θυμώσει, νά καταφρονήσει τήν αγάπη του και νά σβήσει ή νά σχίσει τό χαρτί τοῦ αρραβώνα, εγκαταλείποντας έτσι αμέσως τις ελπίδες της γιά τό γάμο. Τό ίδιο συμβαίνει και μέ τήν ψυχή. "Άν κάποιος από τους αγωνιζόμενους σκεφτεί: «ώς πότε οφείλω νά υποφέρω;» και παραμελήσει ολωδιόλου τους ασκητικούς κόπους και αγώνες, είναι σάν νά σβήνει και νά σχίζει μέ τήν παραμέληση των εντολών και τήν εγκατάλειψη της αδιάκοπης μετάνοιας τά συμφωνητικά, κι έτσι χάνει αμέσως και τον αρραβώνα και τήν ελπίδα προς τό Θεό ολότελα.

81. "Όταν ή νύμφη μεταθέσει τήν αγάπη της από τό νυμφίο σέ κάποιον άλλον και κοιμηθεί μαζί του φανερά ή κρυφά, δχι μόνον δέν παίρνει τίποτε από δσα τής υποσχέθηκε ό νυμφίος, αλλά περιμένει και άξια τιμωρία και κατηγορία κατά τό νόμο. Τό ίδιο συμβαίνει και μ' εμάς. "Όταν κανείς μεταθέσει τήν αγάπη του από τό νυμφίο Χριστό στήν επιθυμία κάποιου άλλου πράγματος φανερά ή κρυφά, και ή καρδιά του δεθεί μέ αυτό τό πράγμα, γίνεται μισητή και σιχαμερή στον Νυμφίο της και ανάξια νά ενωθεί μαζί Του. Γιατί Αυτός είπε: «Έγώ αγαπώ δσους μέ άγαποῦνε»²⁸.

82. Άπό αυτά τά σημεία πρέπει ό καθένας νά κατανοεί άν έλαβε τον αρραβώνα τοῦ Πνεύματος από τό Νυμφίο και Δεσπότη Χριστό. Και άν τον έλαβε, ας φροντίζει νά τον κρατά. "Άν δμως δεν αξιώθηκε άκόμη νά τον λάβει, ας φροντίσει μέ τά καλά έργα και τις πράξεις και τήν ολόθερμη μετάνοια νά τον λάβει και νά τον φυλάξει μέ τήν εργασία των εντολών και τήν απόκτηση των αρετών.

83. Τή στέγη κάθε σπιτιοῦ τή στηρίζουν τά θεμέλια και οί τοίχοι. Τά θεμέλια πάλι μπαίνουν ως απαραίτητα και χρήσιμα γιά νά σηκώσουν τή στέγη. Και οὔτε ή στέγη μπορεί νά κατασκευαστεί χωρίς θεμέλια, οὔτε τά θεμέλια χωρίς στέγη χρησιμεύουν ή ωφελούν στο παραμικρό. "Έτσι και ή χάρη τοῦ Πνεύματος συντηρείται μέ τήν εργασία των εντολών, ενώ τά έργα των εντολών καταβάλλονται σάν θεμέλια γιά τή δωρεά τοῦ Θεοῦ. Και οὔτε ή χάρη τοῦ Πνεύματος παραμένει χωρίς τήν εργασία των εντολών, οὔτε ή

εργασία των εντολών χωρίς τή χάρη τοῦ Θεοῦ) εἶναι χρήσιμη και ωφέλιμη.

84. "Ὅπως τό δίχως σκεπή σπίτι πού ἔμεινε ἔτσι ἀπό ἀμέλεια τοῦ οικοδόμου, ὄχι μόνον εἶναι ἀχρηστο, ἀλλά και προκαλεῖ ειρωνεῖες σέ βάρος ἐκείνου πού τό ἐκτίσε, ἔτσι και ἐκεῖνος πού ἔβαλε τα θεμέλια της εργασίας τῶν εντολών και σήκωσε τοίχους υψηλῶν ἀρετῶν, ἀν δέν λάβει και τή χάρη τοῦ Πνεύματος με θεωρία και γνώση ψυχῆς, εἶναι ἀτελής και ἀξίος νά τον οἰκτεῖρουν οἱ τέλειοι. Αὐτός στερήθηκε τή χάρη οπωσδήποτε ἀπό δύο αἰτίες. Ἡ ἀμέλησε τή μετάνοια, ἤ, βλέποντας τό σύνολο τῶν ἀρετῶν, ἀποθαρρύνθηκε ἀπό τό ἀπειρο πλήθος τους και παρέλειψε κάποια ἀπό ἐκείνες πού εμεῖς τις θεωροῦμε πολύ μικρές, εἶναι ὅμως ἀναγκαῖες γιά νά ολοκληρωθεῖ τό σπῆτι τῶν ἀρετῶν. Γιατί χωρίς αὐτές δέν μπορεῖ νά στεγασθεῖ μέ τή χάρη τοῦ Πνεύματος.

85. "Ἄν γι' αὐτό κατήλθε στή γη ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ και Θεός, γιά νά μάς συμφιλιώσει δηλαδή μέσω τοῦ ἑαυτοῦ Του μέ τον Πατέρα Του, μέ τον Ὅποιο ἡμαστέ ἐχθροί²⁹, και νά μάς ἐνώσει συνειδητά μέ τον εαυτό Του μέσω τοῦ Ἁγίου και ὁμοουσίου Πνεύματος Του, ποιά ἄλλη χάρη θά ἐπιτύχει ἐκεῖνος πού θά χάσει αὐτή; Ὅπωςδήποτε οὔτε συμφιλιώθηκε μέ Αὐτόν, οὔτε ἐνώθηκε μαζί Του μέ τή μέθεξη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

86. Ἐκεῖνος πού ἐγίνε μέτοχος τοῦ θείου Πνεύματος, ἐλευθερώνεται ἀπό τις ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες και ἡδονές, δέν ἀποχωρίζεται ὁμως τις σωματικές ἀνάγκες τῆς φύσεως. Ὡς ἐλευθερωμένος λοιπόν ἀπό τά δεσμά της ἐμπαθούς ορέξεως και ἐνωμένος μέ τήν ἀθάνατη δόξα και γλυκύτητα, βιάζεται ἀδιάκοπα νά εἶναι στά οὐράνια και νά μένει μαζί μέ τό Θεό, και οὔτε γιά λίγο νά μήν ἀπομακρύνεται ἀπό τή θεωρία Του και τήν ἀκόρεστη ἀπόλαυση Του. Ἄλλά και ὡς δεμένος μέ τή φθορά και μέ τό σῶμα, κατακάμπτεται ἀπό αὐτό και σέρνεται και στρέφεται στά γήινα, και ἔχει γι' αὐτό τόση λύπη, δση νομίζω ἔχει ἡ ψυχή τοῦ ἀμαρτωλοῦ, δταν χωρίζεται ἀπό τό σῶμα.

87. "Ὅπως σ' ἐκεῖνον πού ἀγαπά τό σῶμα του και τή ζωή του, τις ἡδονές και τον κόσμο, ὁ χωρισμός ἀπό αὐτά εἶναι θάνατος, ἔτσι και σ' ἐκεῖνον πού ἀγαπά τήν ἀγνεία και τό Θεό, τά ἄυλα και τήν ἀρετή, εἶναι πραγματικός θάνατος ἀκόμη και ὁ παραμικρός χωρισμός τῆς διάνοιας του ἀπό αὐτά. "Ἄν ἐκεῖνος πού βλέπει τό αἰσθητό φῶς κλείσει λίγο τά μάτια του ἤ τοῦ τά καλύψει εἶνας ἄλλος, στενοχωρεῖται και λυπεῖται και δέν μπορεῖ διόλου νά τό ἀνεχθεῖ αὐτό, και μάλιστα ἀν ἔβλεπε πράγματα χρήσιμα και παράξενα. Δέ θά λυπηθεῖ και δέ θά θλιβεῖ περισσότερο ἐκεῖνος πού φωτίζεται ἀπό τό "Ἁγιο Πνεῦμα και βλέπει αἰσθητά και νοερά, στήν ἐγρήγορη ἤ στον ὕπνο του, ἐκεῖνα τά ἀγαθά πού μάτια δέν τά εἶδαν και αὐτιά δέν τ' ἄκουσαν και ἀνθρώπος δέν τά διανοήθηκε³⁰, τά ὅποια και οἱ "Ἄγγελοι ἐπιθυμοῦν νά κατα-

29. Ρωμ. 5, 10.

30. Α' Κορ. 2, 9.

νοήσουν³¹, άν αποσπασθεί από τή θεωρία όλων αυτών από κάποιο άλλο πράγμα; Γιατί αυτό τοῦ φαίνεται θάνατος και αποξένωση από τήν αιώνια ζωή.

88. "Άλλοι μακάρισαν τον ερημικό βίο και άλλοι τον κοινοβιακό, άλλοι τό νά είναι προϊστάμενοι λαοῦ και νά τον νουθετούν και νά τον διδάσκουν και νά συγκροτούν εκκλησίες, από τις οποίες πολλοί τρέφονται ψυχικά και σωματικά. Ἐγώ κανέναν δεν προτιμώ από τον άλλον οὔτε τον ένα επαινῶ, οὔτε τον άλλο κατηγορώ, αλλά πιστεύω διτι σέ δλα και σέ κάθε έργο και πράξη, ή ζωή πού γίνεται για τό Θεό και σύμφωνα με τις εντολές τοῦ Θεοῦ είναι παμμακάριστη.

89. Ἡ ζωή τών ανθρώπων διατηρεΐται από διάφορες επιστήμες και τέχνες, ό καθένας δηλαδή άσκειτή δική του εργασία και συνεισφέρει μέ αυτήν, και έτσι δίνοντας ό ένας στον άλλο και παίρνοντας από αυτόν, ζουν οί άνθρωποι ικανοποιώντας τις φυσικές και υλικές τους ανάγκες. "Έτσι συμβαίνει και στά πνευματικά. Ασκώντας καθένας άλλη αρετή και ακολουθώντας άλλο δρόμο της ζωής, κατευθύνονται δλοι από κάθε μέρος στον ίδιο σκοπό.

90. Σκοπός όλων εκείνων πού ζουν σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ είναι νά εύαρεστήσουν τό Χριστό, τό Θεό μας, νά επιτύχουν τή συμφιλίωση μέ τον Πατέρα μέσω τής μετοχής τοῦ Πνεύματος, και μέ αυτό τον τρόπο νά κερδίσουν τη σωτηρία τους. Γιατί αυτό είναι ή σωτηρία κάθε ψυχής, και άν αυτό δέ γίνει, άχρηστος ό κόπος και μάταιη ή εργασία μας. Ανώφελος θά είναι και κάθε δρόμος ζωής, ό οποίος δεν οδηγεί σ' αυτό εκείνον πού τον ακολουθεί.

91. Εκείνος πού άφησε όλον τον κόσμο και πήγε στο βουνό τάχα για ησυχία, και από εκεί γράφει επιδεικτικά στους κοσμικούς, και άλλους μεν μακαρίζει, άλλους κολακεύει και άλλους επαινεί, μοιάζει μέ εκείνον πού πήρε διαζύγιο από γυναίκα πόρνη, άσχημη και κακιά και έφυγε σέ μακρινό τόπο για νά απαλλαγεί ακόμη και από τή θύμηση της· κατόπιν όμως, αφού ξέχασε τό σκοπό για τον όποιο πήγε στο βουνό, ορέγεται νά γράφει προς δσους συναναστρέφονται μέ τήν πόρνη εκείνη και μολύνονται, ας ποῦμε, μαζί της, και νά τούς μακαρίζει. Αυτός, εφόσον παραδέχεται μέ τήν πρόθεση του τούς ανθρώπους αυτούς, συμμετέχει κατά κάποιο τρόπο στή μίξη τους μέ εκείνη, άν δχι μέ τό σώμα του, αλλά οπωσδήποτε μέ τήν καρδιά και τό νοῦ του.

92. "Όσο αξιέπαινοι και μακάριοι είναι εκείνοι πού ζουν μέσα στον κόσμο και διατηρούν καθαρές τις αισθήσεις και τις καρδιές τους από κάθε πονηρή επιθυμία, τόσο άξιοκατηγόρητοι και άξιοκαταφρόνητοι είναι εκείνοι πού ζουν σέ δρη και σπήλαια και επιθυμούν τούς επαινους και τούς μακαρισμούς τών ανθρώπων. Γιατί αυτοί θεωρούνται μοιχοί από τό Θεό πού ερευνά τις καρδιές μας³². Εκείνος πού επιθυμεί νά ακουστεί ό βίος του και τό δνομά του

31. Α' Πέτρ. 1, 12.

32. Ρωμ. 8, 27.

και ή πολιτεία του στον κόσμο, γίνεται πόρνος και μοιχός στή σχέση του με τό Θεό, συμφωνά με τον Δαβίδ³³, δπως παλιά ό λαός των Ιουδαίων.

93. Εκείνος πού με ανεπιφύλακτη πίστη στο Θεό απαρνήθηκε τον κόσμο και τά πράγματα του κόσμου, πιστεύει διτι ό Κύριος είναι φιλόανθρωπος και σπλαχνικός και δέχεται δσους έρχονται προς Αυτόν μέ μετάνοια. Ξέροντας διτι ό Θεός τιμά τούς δούλους Του επιτρέποντας νά δεχτούν ατιμώσεις, και τούς πλουτίζει μέσα από τή φτώχεια τους, και τούς δοξάζει μέσα από ύβρεις και εξευτελισμούς, και μέσα από τό θάνατο τούς καθιστά μετόχους και κληρονόμους τής αιώνιας ζωής, τρέχει βιαστικά μέσω δλων αυτών προς τήν αθάνατη πηγή σάν τό διψασμένο ελάφι. Και μέ αυτά ανεβαίνει προς τά επάνω σάν μέ σκάλα, τήν οποία ανεβαίνουν και κατεβαίνουν "Άγγελοι για νά βοηθούν τούς ανερχόμενους, και στήν κορυφή της κάθεται ό Θεός³⁴ περιμένοντας νά δείξομε δσο μπορούμε τή διάθεση και τήν προθυμία μας· διχι διτι ευχαριστείται νά μάς βλέπει νά κοπιάζομε, αλλά γιατί ώς φιλόανθρωπος θέλει νά μάς δίνει τούς μισθούς, σάν νά μάς τούς οφείλει.

94. Ό Θεός δέν αφήνει ποτέ εκείνους πού προσέρχονται ανεπιφύλακτα σ' Αυτόν, νά πέσουν χωρίς σηκωμό, αλλά δταν βλέπει διτι δέν έχουν δύναμη, συμπράττει και βοηθεϊ, τούς προσφέρει ενίσχυση από ψηλά και τούς φέρνει κοντά Του· συνεργεί και φανερά και κρυφά, και έτσι πού αυτοί νά μήν τό συνειδητοποιούν, και αλλιώς, μέ τρόπο συνειδητό, έως δτου άφού ανεβούν δλη τήν κλίμακα, προσεγγίσουν σ' Αυτόν και ενωθούν εξ ολοκλήρου μέ Αυτόν, και λησμονήσουν δλα τά είγεια και βρεθούν μαζί Του εκεί ψηλά —εΐτε μέ τό σώμα τους, εΐτε χωρίς τό σώμα, δέν γνωρίζω³⁵— νά ζούν μαζί Του και νά απολαμβάνουν τά απόρρητα αγαθά.

95. Είναι δίκαιο πρώτα νά βάζομε τον τράχηλο μας κάτω από τό ζυγό των εντολών του Χριστού και ούτε νά άφηνιάζομε, ούτε νά οπισθοχωρούμε, αλλά ορθά και μέ προθυμία νά βαδίζομε πάνω στά ίχνη τους μέχρι θανάτου και μέ αυτές νά καλλιεργούμε τον εαυτό μας, πού είναι πράγματι ό νέος του Θεου Παράδεισος, ώσπου ό Υιός μαζί μέ τον Πατέρα διά μέσου του Αγίου Πνεύματος έρθει και κατοικήσει μέσα μας. Και τότε, δταν Τον άποκτήσομε ολοκληρωτικά ένικο μας και διδάσκαλο, δποιον από μάς προστάξει και δποια υπηρεσία του εμπιστευθεί θά τήν αναλάβει και θά τήν εκτελέσει πρόθυμα δπως θέλει Εκείνος. Δέν πρέπει δμως νά τή ζητούμε πριν τήν ώρα, μά και ούτε δταν μάς τήν αναθέτουν άνθρωποι νά τή δεχόμαστε, αλλά νά είμαστε σταθεροί στις εντολές του Κυρίου μας και Θεου και νά άναμένομε τό δικό Του πρόσταγμα.

96. "Όταν μάς ανατεθεί μιά διακονία θείων πραγμάτων και διαπρέψομε σ' αυτήν, άν μάς κατευθύνει τό Πνεύμα νά στραφούμε σέ άλλη διακονία ή εργασία ή πράξη, ας μή φέρομε αντίρρηση. Γιατί ό Θεός δέ θέλει ούτε αργόι

33. Ταμ. 105, 39.

34. Γεν. 28, 12-13.

35. Β' Κορ. 12, 3.

νά είμαστε, οὔτε στήν ίδια εργασία πού αρχίσαμε να μείνομε ὡς τό τέλος, ἀλλά νά προοδεύομε και νά είμαστε αεικίνητοι γιά νά ἐπιτύχομε τά ανώτερα, καθώς θά συμμορφωνόμαστε με τό θείο θέλημα και ὄχι με τό δικό μας.

97. Εκείνος πού φροντίζει νά νεκρώσει τό δικό του θέλημα, οφείλει νά κάνει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Και στη θέση τοῦ δικοῦ του νά ἀντεισάγει μέσα του τό θέλημα τοῦ Θεοῦ και νά τό φυτεύει και νά τό μπολιάζει μέσα στήν καρδιά του. Ὅφείλει ἀκόμη νά προσέχει με ακρίβεια εκείνα πού φυτεύει και μπολιάζει, ἀν δηλαδή τά φυτά ρίζωσαν βαθιά και ἐπιασαν, και ἀν στά μπόλια ἐκλείσει ἡ πληγή και αυτά ενώθηκαν και ἐγιναν ἕνα δένδρο· ἀν μεγάλωσαν και ἀν ἐβγαλαν ἀνθη και ἀν ἔκαναν ωραίο και γλυκό καρπό. Τότε θά λησμονήσει και τή γη πού δέχθηκε πρωτύτερα τό σπόρο και τή ρίζα πάνω στήν οποία μπολιάστηκε τό ακατανόητο και ἀπερίγραπτο εκείνο φυτό πού φέρνει ζωή.

98. Σ' εκείνον πού κόβει τό θέλημα του ἀπό φόβο Θεοῦ, ὁ Θεός χαρίζει τό δικό Του θέλημα χωρίς εκείνος νά τό ξέρει ἢ νά τό συνειδητοποιεῖ, και τό κρατάει ἀνεξάλειπτο μέσα στήν καρδιά του* ἀκόμη, ανοίγει τά μάτια της διάνοιας του ὡστε νά τό γνωρίζει καθαρά, και τοῦ δίνει δύναμη νά τό εκπληρώνει. Αυτά τά ενεργεῖ ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, και χωρίς αὐτήν δέν γίνεται τίποτε.

99. "Ἄν ἔλαβες τήν ἀφεση ὅλων τῶν αμαρτημάτων σου, εἴτε μέ τήν ἐξομολόγηση, εἴτε μέ τήν περιβολή τοῦ ἁγίου και ἀγγελικοῦ Σχήματος, γιά πόση θερμή αγάπη, ευχαριστία και ταπείνωση εἶναι αἷτια αὐτό; Γιατί ἐνώ ἦσουν ἄξιος γιά μύριες τιμωρίες, ὄχι μόνον ἀπαλλάχθηκες ἀπό αυτές, ἀλλά και αξιώνεσαι υιοθεσία και δόξα και βασιλεία τῶν ουρανῶν. Αυτά στρέφοντας στο νοῦ σου και ἔχοντας πάντα στή μνήμη σου, νά εἶσαι ἐτοιμος και νά προπαρασκευάζεσαι νά μήν προσβάλλεις Εκείνον πού σέ ἐπλασε και σέ τίμησε και συγχώρησε τά αναρίθμητα αμαρτήματα σου, ἀλλά νά Τον δοξάσεις και νά Τον τιμήσεις μέ ὅλα τά ἔργα σου, γιά νά σέ δοξάσει και Αὐτός περισσότερο, ἐσένα πού σέ τίμησε παραπάνω ἀπό ὅλη τήν ορατή κτίση, και νά σέ ονομάσει γνήσιο φίλο Του.

100. "Ὅσο ἡ ψυχὴ εἶναι πολυτιμότερη ἀπό τό σῶμα, τόσο ὁ λογικός ἄνθρωπος εἶναι ανώτερος ἀπό ὅλη τήν κτίση. Μή βλέπεις λοιπόν, ἄνθρωπε, τά μεγέθη τῶν κτισμάτων και τά νομίζεις πιο πολύτιμα ἀπό σένα. Ἄλλὰ βλέποντας τή χάρη πού σοῦ δόθηκε και κατανοώντας τήν ἀξία τῆς νοερῆς και λογικῆς ψυχῆς σου, νά ανυμνεῖς τό Θεό πού σέ τίμησε παραπάνω ἀπό ὅλα τά ορατά.

101. "Ἄς σκεφτοῦμε πῶς θά δοξάσομε τό Θεό. Ὁ Θεός δοξάζεται ἀπό μάς, ὄχι μέ ἄλλον τρόπο, ἀλλά ὅπως δοξάστηκε ἀπό τον Υἱό. Μ' εκείνα δηλαδή πού δόξασε ὁ Υἱός τον Πατέρα, δοξάστηκε μέ αυτά κι Εκείνος ἀπό τον Πατέρα. Αυτά κι εμεῖς ἄς φροντίσομε νά πράξομε μέ ἐπιμέλεια, γιά νά δοξά-

σομε Εκείνον πού καταδέχθηκε νά ονομαστεί Πατέρας μας επουράνιος και να δοξαστούμε από Αυτόν μέ τή δόξα πού είχε ό Υιός από Αυτόν προτού δημιουργηθεί ό κόσμος³⁶. Αυτά μέ τά οποία δόξασε ό Υιός τον Πατέρα είναι ό σταυρός, δηλαδή ή νέκρωση δλου τοῦ κόσμου, οί θλίψεις, οί πειρασμοί και τά λοιπά παθήματα τοῦ Χριστού. "Όταν τά υποφέρομε αυτά μέ μεγάλη υπομονή, μιμούμαστε τά παθήματα τοῦ Χριστού και δοξάζομε μέ αυτά τον Πατέρα και Θεό μας ώς κατά χάρη παιδιά Του και συγκληρονόμοι τοῦ Χριστού³⁷.

102. Ἡ ψυχή πού δεν ένιωσε διτ ελευθερώθηκε τελείως από τή σύνδεση και τήν εμπαθή προσκόλληση στά ορατά, δέν μπορεί νά υποφέρει χωρίς λύπη τά λυπηρά πού τής συμβαίνουν και τις βλάβες από ανθρώπους και δαίμονες. Ἄλλά καθώς είναι δεμένη γερά μέ τήν εμπαθή προσκόλληση στά ανθρώπινα πράγματα, υποφέρει στις οικονομικές ζημίες και στενοχωρείται από στερήσεις πραγμάτων και νιώθει σφοδρή οδύνη όταν δέχεται πληγές στο σώμα.

103. "Όποιος απέσπασε τήν ψυχή του από τή σχέση και τήν επιθυμία των αισθητών και τή συνέδεσε μέ τό Θεό, διτ μόνο θά καταφρονήσει τά χρήματα και κτήματα του και δέ θά λυπηθεί αν τά χάσει, σάν νά είναι ξένα, άλλα και τά λυπηρά πού πλήττουν τό σώμα του, θά τά υπομείνει μέ χαρά και τήν πρέπουσα ευχαριστία, βλέποντας διαρκώς, δπως λέει ό θείος Απόστολος, τον εξωτερικό άνθρωπο νά φθείρεται, ενώ τον εσωτερικό νά ανανεώνεται καθημερινά³⁸. Διαφορετικά δέν είναι δυνατόν νά υποφέρομε μέ χαρά τις θλίψεις πού παραχωρεί ό Θεός. Τούτο χρειάζεται τέλεια γνώση και πνευματική σοφία. Εκείνος πού τά στερείται αυτά, βαδίζει πάντοτε σέ σκοτάδι απελπισίας και άγνοιας και δέν μπορεί διόλου νά δει τό φώς τής υπομονής και τής παρηγορίας.

104. Κάθε δοκησίσοφος λόγω ανθρώπινης επιστήμης, δέν θά αξιωθεί ποτέ νά εμβαθύνει στά μυστήρια τοῦ Θεοῦ και νά τά δει, ώσπου νά θελήσει πρώτα νά ταπεινωθεί και νά γίνει μωρός, αποβάλλοντας μαζί μέ τήν υπερψία και τις γνώσεις πού κατέχει. Γιατί εκείνος πού κάνει ἔτσι και ακολουθεί εκείνους πού είναι σοφοί στά θεία μέ ανεπιφύλακτη πίστη και χειραγωγείται από αυτούς, μπαίνει μαζί τους στην πόλη τοῦ ζώντος Θεοῦ. Και οδηγούμενος και φωτιζόμενος από τό θείο Πνεύμα, βλέπει και διδάσκεται εκείνα τά οποία κανείς από τούς άλλους ανθρώπους δέν μπορεί ποτέ νά δει και νά μάθει. Και τότε γίνεται διδαγμένος από τό Θεό³⁹.

105. Τούς διδαγμένους από τό Θεό, οί μαθητές τών σοφών αυτού τοῦ κόσμου τούς θεωρούν μωρούς. Στ' αλήθεια όμως οί μωροί είναι αυτοί, καθώς είναι κορεσμένοι μέ τήν απομωραμένη κοσμική σοφία, τήν όποια ό Θεός

36. Ἰω. 17, 5.

37. Ρωμ. 8, 17.

38. Β' Κορ. 4, 16.

39. Ἰω. 6, 45.

απέδειξε μωρία⁴⁰, σύμφωνα με τον θείο Απόστολο. Την ίδια ό λόγος του Θεού τήν ονομάζει επίγεια, ψυχική, δαιμονιώδη⁴¹, γεμάτη έριστικότητα και φθόνο. Καθώς λοιπόν αυτοί στερούνται τό θείο φώς και δεν μπορούν να δουν τά θαύματα πού αυτό φανερώνει, θεωρούν πλανεμένους εκείνους πού ζουν μέσα στο φώς και βλέπουν και διδάσκουν δσα είναι σ' αυτό, ενώ οί πλανεμένοι είναι αυτοί, οί άγευστοι τών απορρητών αγαθών τού Θεού.

106. "Οτι και τώρα υπάρχουν ανάμεσα μας απαθείς και άγιοι και γεμάτοι θείο φώς, οί οποιοί τόσο νέκρωσαν τά γήινα μέλη τους⁴² από κάθε ακαθαρσία και εμπαθή επιθυμία, ώστε όχι μόνο οί Ίδιοι νά μή σκέφτονται ή νά κάνουν κανένα κακό, αλλά και άλλοι άν τούς ωθούν, νά μήν παθαίνουν καμιά αλλοίωση τής απάθειας τους· ότι λοιπόν υπάρχουν και τώρα, θά τό ήξεραν εκείνοι πού τούς κατηγορούν δι έχουν αδιαφορία και πού άπιστούν ακούγοντας τους νά διδάσκουν περί θείων πραγμάτων με τή σοφία τού Πνεύματος, άν βέβαια είχαν κατανοήσει τά θεία λόγια πού διαβάζουν και ψάλλουν καθημερινά. Γιατί άν είχαν αποκτήσει τήν τέλεια γνώση τής θείας Γραφής, θά πίστευαν στά λόγια τού Θεού και στά αγαθά πού Αυτός μάς χάρισε. Επειδή όμως στερούνται αυτά τά καλά από ύψηλοφροσύνη και αμέλεια, γι' αυτό και διαβάλλουν από άπιστία εκείνους πού μετέχουν σ' αυτά και διδάσκουν γι' αυτά.

107. Εκείνοι πού είναι γεμάτοι από τή χάρη τού Θεού και τέλειοι στην ουράνια γνώση και σοφία, θέλουν νά επισκέπτονται και νά βλέπουν τούς κοσμικούς γιά τούτο μόνο, γιά νά τούς προξενήσουν κάποιο μισθό με τήν υπόμνηση τών εντολών τού Θεού και με τήν αγαθοεργία, άν βέβαια ακούσουν και άν εννοήσουν και πεισθούν. Γιατί όσοι δεν οδηγούνται από τό Πνεύμα τού Θεού, βαδίζουν στο σκοτάδι και δεν γνωρίζουν πού πηγαίνουν⁴³, ούτε σε ποιες εντολές πρέπει νά προχωρήσουν είναι όμως ενδεχόμενο νά ανανήψουν κάποτε από τήν ύψηλοφροσύνη πού τούς κατέχει και νά δεχθούν τήν αληθινή διδασκαλία τού Αγίου Πνεύματος και, άφού ακούσουν τό θέλημα τού Θεού ανόθευτα και άκαπήλευτα, νά μετανοήσουν και μέ τήν εκπλήρωση του νά λάβουν κάποιο πνευματικό χάρισμα. "Αν τελικά δέν μπορέσουν νά προξενήσουν στους κοσμικούς τέτοια ωφέλεια, τότε θρημώντας τήν πώρωση τής καρδιάς τους, γυρίζουν στά κελιά τους και παρακαλούν μέρα και νύχτα γιά τή σωτηρία τους. Γιατί εκείνοι πού είναι πάντοτε μαζί μέ τό Θεό και γεμάτοι από κάθε καλό, γιά τίποτε άλλο δέν θά λυπηθούν ποτέ, παρά μόνο γι' αυτό.

108. Ποιος είναι ό σκοπός τής ένσαρκης Οικονομίας τού Θεού Λόγου, ό οποίος διακηρύσσεται σ' δλη τή θεία Γραφή, αλλά εμείς μένομε στην άναγνωση, χωρίς νά φτάνομε στην επίγνωση του; Πάντως αυτός ό σκοπός είναι, άφού μετάσχει Εκείνος στά δικά μας, νά μάς κάνει κοινωνούς τών δι-

40. Α' Κορ. 1, 20.

41. Ίακ. 3, 15.

42. Κολ. 3, 5.

43. Ίω. 12, 35.

κών Του. Ὁ Υἱός δηλαδή τοῦ Θεοῦ, ἐγίνε υἱός ἀνθρώπου, γιὰ νά κάνει υἱούς Θεοῦ τούς ἀνθρώπους, ἀνεβάζοντας τό γένος μας κατὰ χάρις σ' ἐκεῖνο πού εἶναι ὁ "Ἰδιος κατὰ φύση, ἀναγεννώντας μας μέ τό "Ἅγιο Πνεῦμα καί εἰσάγοντας μας εὐθύς στή βασιλεία τῶν οὐρανῶν. "Ἡ μάλλον μάς χαρίζει νά ἔχομε τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν μέσα μας⁴⁴, ὥστε νά μὴν ἐλπίζομε ἀπλῶς δι- τι θά μπούμε σ' αὐτήν, ἀλλά κατέχοντας τήν νά διαλαλούμε: «Ἡ ζωή μας εἶναι κρυμμένη μαζί μέ τό Χριστό μέσα στο Θεό»⁴⁵.

109. Τό βάπτισμα δέν ἀφαιρεῖ τό αὐτεξούσιο καί τήν ἐλευθερία τῆς προαιρέσεως μας, ἀλλά μάς χαρίζει ἐλευθερία νά μὴν ἐξουσιαζόμαστε πιά χωρίς νά θέλομε ἀπό τό διάβολο. Μετά τό βάπτισμα, ἀπό ἐμάς ἐξαρτάται ἢ νά μένομε μέ τή θέληση μας σις ἐντολές τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ, στοῦ Ὁποίου τό ὄνομα βαπτιστήκαμε, καί νά βαδίζομε στο δρόμο τῶν προσταγμάτων Του, ἢ νά ἀφήνομε τὸν ἴσιο αὐτό δρόμο καί νά ἐπιστρέφομε στὸν πολέμιο καί ἐχθρό μας διάβολο.

110. "Ὅποιοι μετὰ τό ἅγιο βάπτισμα υποχωροῦν στὰ θελήματα τοῦ πονηροῦ καί πράττουν δσα υποβάλλει ἐκεῖνος, ἀποξενώνουν τὸν εαυτό τους ἀπὸ τὴν ἁγία μήτρα τοῦ θείου βαπτίσματος, σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Δαβίδ⁴⁶. Γιατί καθένας ἀπὸ μάς, δέν ἀλλοιώνεται, οὔτε ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ φύση του, κατὰ τὴν ὅποια πλάσθηκε· ἀλλὰ ἔχοντας πλαστεῖ ἀπὸ τό Θεό ἀγαθός (γιατί ὁ Θεός δέν ἔκανε κανένα κακό), καί δντας ἀμετάτρεπτος στή φύση πού πλάσθηκε καί στήν οὐσία του, πράττει ἐκεῖνα ἀκριβῶς πού μέ ἐκούσια γνώμη προαιρεῖται καί θέλει, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε κακὰ. "Ὅπως δηλαδή τό μαχαίρι, εἴτε σέ καλὸ εἴτε σέ κακὸ χρησιμοποιοθεῖ, δέ μεταβάλλεται κατὰ τὴ φύση του, ἀλλὰ παραμένει σίδηρο, ἔτσι καί ὁ ἀνθρώπος: ἐνεργεῖ καί πράττει δσα θέλει, δπως εἶπαμε, δέν ξεφεύγει δμως ἀπὸ τὴ φύση του.

111. Δέ σώζει τὸν ἀνθρώπο τό νά ἐλεήσει Ἰ'ναν ἀντίθετα, τό νά καταφρονήσει ἕναν, τοῦ προξενεῖ τὴν κόλαση. Γιατί τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ: «Πείνασα καί δίψασα κλπ.»⁴⁷ δέν ἀναφέρονται σέ μιά φορά, οὔτε σέ μιά ἡμέρα, ἀλλὰ σέ δλη τὴ ζωὴ. Καί τό νά δοθεῖ τροφή, νερό, ἐνδυμα καί τὰ δμοια στο Χριστό, δέν εἶναι γιὰ μιά φορά, ἀλλὰ ὁ Κύριος καί Θεός μας διακήρυξε δι πάντοτε καί σέ κάθε περίπτωση τὰ δέχεται ἀπὸ τούς δούλους Του.

112. Ἐκεῖνος πού ἔδωσε ἐλεημοσύνη σέ ἐκατό ἀνθρώπους καί μποροῦσε νά δώσει καί σέ ἄλλους, καί νά ξεδιψήσει καί νά θρέψει πολλούς πού τὸν παρακαλοῦσαν καί φώναζαν κι ωστόσο τούς ἔδωξε, θά κριθεῖ ἀπὸ τό Χριστό δι δέν ἔθρεψε Αὐτόν τὸν ἴδιο. Γιατί καί σ' δλους ἐκείνους βρίσκεται Αὐτός, πού τρέφεται ἀπὸ μάς στο πρόσωπο καθενός ἀπὸ τούς ἐλαχίστους.

113. Ἐκεῖνος πού σήμερα ἔδωσε σέ δλους δλα τὰ ἀναγκαῖα τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἀύριο, ἐνῶ μπορεῖ νά κάνει τό ἴδιο, παραμελήσει κάποιους ἀδελφούς καί τούς ἀφήσει νά χαθοῦν ἀπὸ πείνα καί δίψα καί κρύο, στήν πραγμα-

44. Λουκ. 17, 21.

45. Κολ. 3, 3.

46. Ψαλμ. 57, 4.

47. Ματθ. 25, 35-36.

τικότητα εγκατέλειψε στο θάνατο και καταφρόνησε Εκείνον πού είπε: «Άφοϋ τα κάνετε αυτά για έναν από αυτούς τούς ελαχίστους, τά κάνετε για μένα» .

114. Γι' αυτό ό Χριστός καταδέχθηκε νά πάρει τή μορφή κάθε φτωχοϋ και εξομοίωσε τον εαυτό Του μέ κάθε φτωχό, για νά μήν υπερηφανεύεται κανείς άπ' δσους πιστεύουν σ' Αυτόν, απέναντι τοϋ αδελφοϋ του. 'Αλλά βλέποντας καθέννας τον αδελφό του και τον πλησίον του σάν νά βλέπει τό Θεό του, νά λογαριάζει τον εαυτό του πιο ελάχιστο άπό αυτόν, άφοϋ θά τον βλέπει σάν τό Δημιουργό του, και σάν τέτοιο νά τον δέχεται και νά τον τιμά και νά διαθέτει δλα τά υπάρχοντα του για νά τον περιποιηθεί, δπως ό Χριστός και Θεός μας διέθεσε τό αίμα Του για τή σωτηρία μας.

115. Εκείνος πού διατάχθηκε νά έχει τον πλησίον δπως τον εαυτό του⁴⁹, οφείλει οπωσδήποτε νά τον έχει έτσι δχι για μία μέρα, αλλά για δλη του τή ζωή. Και εκείνος πού πήρε προσαγή νά δίνει σέ καθένα πού τοϋ ζητεί⁵⁰, προστάζεται νά τό πράττει σέ δλη του τή ζωή. Και εκείνος πού θέλει νά κάνουν οί άλλοι σ' αυτόν αγαθά, τά ίδια θά απαιτηθεί νά κάνει και αυτός στους άλλους.

116. Εκείνος πού έχει τον πλησίον του δπως τον εαυτό του, δέν ανέχεται νά έχει τίποτε περισσότερο άπό τον πλησίον του. "Αν τώρα έχει, αλλά δέν τά μοιράζει άφθονα, ώστε νά γίνει και ό ίδιος φτωχός και νά εξομοιωθεί μέ τούς πλησίον, δέν είναι έκπληρωτής τής εντολής τοϋ Κυρίου. Τό ίδιο κι εκείνος πού θέλει νά δίνει σέ δλους δσοι τοϋ ζητοϋν, άν συμβεί νά έχει έστω και ένα νόμισμα ή ένα κομμάτι ψωμί και αρνηθεί σέ κάποιον πού τοϋ ζητεί. Επίσης κι εκείνος πού δέν κάνει στον πλησίον δσα και αυτός θέλει νά τοϋ κάνουν οί άλλοι. "Έτσι και εκείνος πού έθρεψε, ξεδίψασε και έντυσε κάθε φτωχό και ελάχιστο και τοϋ έκανε και δλα τά άλλα, άν καταφρονήσει και παραβλέψει ένα μόνο άπό αυτούς, θά θεωρηθεί δι παρεβλεψε πεινασμένο και διψασμένο τον ίδιο τό Χριστό, τό Θεό⁵¹.

117. Βαριά ίσως νά φανούν σέ δλους τά παραπάνω. Γι' αυτό και θά νομίσουν πώς τάχα είναι εύλογο νά αναρωτιούνται: «Ποιος άραγε μπορεί νά εκτελέσει δλα αυτά, ώστε νά τούς φροντίσει και νά τούς θρέψει δλους και νά μήν παραβλέψει κανέναν;». 'Αλλά άς ακούσουν τον Παύλο πού διακηρύττει: «Η αγάπη τοϋ Χριστοϋ μάς διακατέχει, άφοϋ σχηματίσαμε τήν πεποίθηση δι, εφόσον ένας —ό Χριστός— πέθανε για χάρη δλων, άρα πέθαναν δλοι»⁵².

118. "Όπως οί περιεκτικές εντολές περιέχουν μέσα τους και δλες τις επιμέρους εντολές, έτσι και οί περιεκτικές αρετές συμπεριλαμβάνουν τις μερικές αρετές. Γιατί δποιος πούλησε τά υπάρχοντα του και τά διαμοίρασε στους

48. Ματθ. 25, 40.

50. Ματθ. 5, 42.

52. Β' Κορ. 5, 14.

49. Ματθ. 22, 39.

51. Ματθ. 25, 45.

φτωχούς και έγινε μεμιάς φτωχός, εκπλήρωσε μέ μία του πράξη δλες τις μερικές εντολές, δηλαδή δέν έχει πλέον ανάγκη νά δίνει σ' εκείνον πού τοῦ ζητεί, ἤ να μήν αποστραφει εκείνον που υελει να δανειστεί απο αυτόν . Ετσι και εκείνος πού προσεύχεται αδιαλείπτως, μέσα σ' αυτό έχει κλείσει τά πάντα, και δέν υποχρεώνεται πλέον νά δοξολογεί τον Κύριο επτά φορές τήν ἡμερα⁵³ ἤ κατά τό βράδυ, τό πρωί και τό μεσημέρι⁵⁴, ἀφοῦ έχει ἤδη εκπληρώσει δλα ὅσα κανονικά και σέ τακτές ὠρες προσευχόμεσθε και ψάλλομε. "Ετσι και εκείνος πού συνειδητά δέχθηκε μέσα του τό Θεό πού δίνει γνώση στους ανθρώπους, διεξήλθε δλη τήν αγία Γραφή και καρπώθηκε δλη τήν ωφέλεια της, και δέν έχει πλέον ανάγκη ἀπό βιβλία. Πώς νά έχει ανάγκη ἀπό βιβλία εκείνος πού έχει ἀχώριστο σύντροφο του Εκείνον πού ἐνέπνευσε τούς συγγραφείς των αγίων Γραφών, και μυείται ἀπό Εκείνον στά ἀπόρρητα και ἀπόκρυφα μυστήρια; Θά είναι ὁ ἴδιος βιβλίο θεόπνευστο γιά τούς ἄλλους, πού περιέχει καινούργια και παλαιά μυστήρια, γραμμένα μέσα του μέ τό χέρι τοῦ Θεοῦ, επειδή εκπλήρωσε τά πάντα και αναπαύθηκε ἀπό δλα τά ἔργα του στο Θεό, στήν αρχική Τελειότητα.

119. Ἡ ρεύση πού συμβαίνει στον ὕπνο γίνεται ἀπό πολλές αφορμές: ἀπό γαστριμαργία, ἀπό κενοδοξία και ἀπό φθόνο τών δαιμόνων. Γίνεται ἐπίσης ἀπό τήν πολλή αγρυπνία, δταν κυριεύεται ἀπό τον ὕπνο τό σῶμα, ἔχοντας τό φόβο μήπως τό πάθει αυτό. "Ἡ τήν παραμονή τῆς θείας λειτουργίας αν εἶναι κανείς ιερέας, ἤ τῆς θείας Κοινωνίας, δταν ξαπλώσει κανείς μέ λογισμούς δειλίας, μήπως δηλαδή τό πάθει, αποκοιμιέται και τό παθαίνει· πράγμα πού κι αυτό οφείλεται σέ φθόνο τών δαιμόνων. Ἀκόμη, αν δει κανείς τήν ἡμερα ἔνα ὁμορφο πρόσωπο και ἐπειτα αναπολώντας το νοερά κοιμηθεῖ μέ αυτούς τούς πορνικούς λογισμούς πού ἀπό χαννότητα δέν ἔδωξε, τό παθαίνει στον ὕπνο του* ἤ και ξύπνιος ἴσως, ξαπλωμένος στο κρεβάτι του. Συμβαίνει κι αλλιῶς* εἶναι μερικοί σάν και μένα ράθυμοι, πού κάθονται και συζητοῦν γιά εμπαθή πράγματα, εἴτε μ' εμπαθεια, εἴτε δχι. Πηγαίνοντας ἐπειτα γιά ὕπνο, ἐνώ τά κλώθουν στο μυαλό τους και συνομιλοῦν νοερά μ' αυτά, κοιμούνται και τό παθαίνουν. "Ἰσως και ἐκεῖ πού συνομιλοῦν, ὁ ἕνας ἀπό τούς δύο παθαίνει τή βλάβη. Γι' αυτό πρέπει νά προσέχομε τούς εαυτούς μας πάντοτε και νά μελετοῦμε τό λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ: «Βλέπω τον Κύριο πάντοτε ἐμπρός μου, διτι εἶναι στά δεξιά μου γιά νά μήν κλονιστώ»⁵⁵, και νά κλείνομε τ' αυτιά μας σέ τέτοια λόγια. Πολλές φορές πάλι, μόλις ἀφησαν τήν προσευχή μερικοί, ωθήθηκαν σέ σαρκικά σκιρτήματα, δπως εἶπαμε και στο κεφάλαιο περὶ προσευχῆς.

120. Ἀδελφέ, φρόντισε ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἀποταγῆς σου νά φυτέψεις μέσα σου καλές ἀρετές, ὥστε και στήν ἀδελφότητα νά γίνεις χρήσιμος, και νά σέ ανυψώσει στά τέλη σου ὁ Κύριος. Μήν ἀποκτήσεις ποτέ θάρρος μέ τον

53. Ταλμ. 118, 164.

54. Ψαλμ. 54, 18.

55. Ταλμ. 15, 8.

ηγούμενο, δπως και άλλοτε είπαμε, μήτε νά ζητείς άπ' αυτόν νά σε τιμήσει. Μήν αποκτήσεις φιλία με τούς προϊσταμένους, μήτε νά συχνάζεις στά κελιά τους, ξέροντας διτι άν τό κάνεις, όχι μόνον τό πάθος τής κενοδοξίας θ' αρχίσει νά ριζώνει μέσα σου, αλλά και θά γίνεις μισητός στον ηγούμενο. Πώς θά γίνει αυτό, ό νοών νοείτω. Νά κάθεται ειρηνικός στο κελί σου, οποίο και άν είναι αυτό. Και εκείνον πού θέλει νά σοῦ μιλήσει μήν τον άποστραφείς, από ευλάβεια τάχα. Άλλά με πατριική γνώμη άν τοῦ μιλήσεις, δεν θά βλαφθείς ποτέ, ακόμη και άν αυτός είναι από τούς εναντίους σου. Και άν δέν τό βλέπεις αυτό συμφέρον, ωστόσο πρέπει νά συμμορφώνεσαι με τό σκοπό αυτού πού ωφελείται.

121. Πρέπει νά έχεις ακατάπαυστα τό φόβο τού Θεού και νά ανακρίνεις κάθε μέρα τον εαυτό σου, τί καλό ή τί κακό έπραξες. Και τά καλά νά τά λησμονείς, μήν τυχόν πέσεις στο πάθος τής κενοδοξίας. Για τά κακά όμως νά χύνεις δάκρυα, νά εξομολογείσαι και νά προσεύχεσαι θερμά. Η ανάκριση αυτή νά γίνεται κατά τον έξης τρόπο. Αφού τελειώσει ή ήμερα και έρθει τό βράδυ, νά συλλογίζεσαι: «Πώς άραγε, με τή βοήθεια τού Θεού, πέρασα τήν ήμερα; Μήπως κατέκρινα κανένα, ή πρόσβαλα, ή σκανδάλισα, ή κοίταξα άλλον μέ εμπάθεια, ή παράκουσα εκείνον πού έπιστατεί στή διακονία και αμέλησα τό διακόνημά μου, ή όργίσθηκα εναντίον κανενός, ή εκεί πού στεκόμουν στήν ακολουθία απασχόλησα τό νού μου σε ανώφελα πράγματα, ή βάρυνα από τή ραθυμία και άφησα τήν εκκλησία και τον κανόνα;» "Όταν βρείς σ' δλα αυτά τον εαυτό σου ανεύθυνο (πράγμα αδύνατο, γιατί κανείς δεν είναι καθαρός από αμαρτία ούτε μία ήμερα τής ζωής του⁵⁶ και κανείς δεν μπορεί νά καυχηθεί διτι έχει άγνή καρδιά⁵⁷), τότε φώναξε στο Θεό μέ πολλά δάκρυα: «Κύριε συγχώρεσε μου δσα αμάρτησα μέ πράξεις και λόγια, μέ γνώση μου ή μέ άγνοια». Γιατί σέ πολλά φταίμε χωρίς νά τό γνωρίζομε.

122. Πρέπει καθημερινά νά εξομολογείσαι κάθε λογισμό στον πνευματικό πατέρα, και εκείνο πού σοῦ λέει νά τό δέχεσαι σάν από τό στόμα τοῦ Θεού μέ εσωτερική βεβαιότητα. Νά μήν τά κοινολογείς αυτά σέ κανένα, διτι δηλαδή «ρώτησα τό και τό τον πνευματικό πατέρα και μοῦ είπε τούτο: άραγε μοῦ είπε καλά ή όχι; Και τί πρέπει νά κάνω για τή διόρθωση μου;». Γιατί αυτά τά λόγια είναι γεμάτα από απιστία προς τον πατέρα κι επιζήμια για τήν ψυχή. Αυτό συνήθως συμβαίνει κυρίως στους αρχαρίους.

123. "Όλους τούς αδελφούς τοῦ κοινοβίου πρέπει νά τούς βλέπεις ως αγίους και μόνο τον εαυτό σου νά θεωρείς αμαρτωλό και τελευταίο άπ' όλους και διτι, ενώ όλιοι θά σωθοῦν, μόνο εσύ θά κολασθείς. Και όταν στέκεσαι στήν ακολουθία, αυτά νά συλλογίζεσαι και νά μήν παύεις νά χλαίς θερμά και μέ κατάνυξη, χωρίς νά επηρεάζεσαι από εκείνους πού γ¹.* τή στάση σου σκανδαλίζονται ή περιγελούν. Άν όμως βλέπεις διτι άπ' αυτό γλιστράς στήν

56. Ίώβ 14, 4-5.

57. Παροιμ. 20, 9.

κενοδοξία, τότε νά βγεις από τήν εκκλησία, να κλάψεις κάπου κρυφά και πά-
λι νά επιστρέψεις γρήγορα στή θέση σου. Αυτό είναι πάρα πολύ καλό για
τούς αρχαρίους, και περισσότερο στον εξάψαλμο, στή στιχολογία τού ψαλ-
τηρίου, στήν ανάγνωση και στή θεία λειτουργία. Πρόσεχε ακόμη νά μήν κα-
τακρίνεις κανένα, αλλά νά σκέφτεσαι ότι «όσοι με βλέπουν νά θρηνώ και νά
οδύρομαι, θά καταλάβουν ότι έχω πάρα πολλές αμαρτίες και θά προσεύχον-
ται για τή σωτηρία μου». Και οπωσδήποτε, αν πάντοτε αυτό συλλογίζεσαι
και εκτελείς ακατάπαυστα, θά ωφεληθείς πολύ και θά ελκύσεις πάνω σου τή
χάρη τού Θεού και θά γίνεις μέτοχος τού θείου μακαρισμοῦ⁵⁸.

124. Μήν πηγαίνεις στο κελί κανενός, εκτός από τού ηγουμένου, και ε-
κεί πάλι σπάνια. "Αν θέλεις νά τον ρωτήσεις για κάποιο λογισμό, ρώτησε
τον στήν εκκλησία. Μετά τήν ακολουθία ν' αποσύρσαι αμέσως στο κελί
σου, και κατόπιν στο διακονημά σου. "Υστερα από τό απόδειπνο, αφού βά-
λεις μετάνοια ἔξω από τό ἡγουμενείο και ζητήσεις τήν ευχή τού ηγουμένου,
τρέχα σιωπηλός και μέ σκυμμένο κεφάλι στο κελί σου. Γιατί είναι καλύτερο
νά πείς ἕνα τρισάγιο μέ προσοχή και νά κοιμηθείς, παρά νά αγρυπνήσεις τέσ-
σερις ὥρες μέ ανώφελες συνομιλίες. "Όμως ὅπου υπάρχει κατάνυξη και
πνευματικό πένθος, εκεί ακολουθεί θεία ἔλλαμψη. "Όταν αυτή ἐπιφοιτήσει,
διώχνει τήν ἀκηδία και τή νόσο.

125. Ιδιαίτερη αγάπη νά μήν ἔχεις μέ κανένα πρόσωπο, και μάλιστα
μέ αρχάριο, ακόμη και αν σου φαίνεται ότι ἔχει ἄριστο βίο, και πολύ περισ-
σότερο φυσικά αν έχει βίο ὑποπτο. Γιατί συνήθως αυτή ἡ αγάπη από πνευ-
ματική μετατρέπεται μέσα σου σέ εμπαθή και σύ πέφτεις σέ ανώφελες θλί-
ψεις. Αυτό μάλιστα συμβαίνει συχνά στους αγωνιστές. "Όμως ἡ ταπείνωση
και ἡ συνεχής προσευχή θά σέ διδάξουν γι' αυτό. 'Ό καιρός δέ μας επιτρέπει
νά επεκταθούμε στο θέμα. 'Ό νών νοεῖτω.

126. Πρέπει νά κρατάς τον εαυτό σου ξένο προς κάθε αδελφό τού κοινο-
βίου, και περισσότερο προς τούς γνωστούς πού εἶχες στον κόσμο. "Όλους ὁ-
μως νά τούς αγαπάς ἐξίσου, και τούς ευλαβείς και αγωνιστές νά τούς βλέπεις
ὡς αγίους. Γιά εκείνους πάλι πού είναι σάν και μένα ράθυμοι, νά προσεύχε-
σαι εκτενώς. "Όμως, ὅπως προείπα, θεωρώντας τους ὅλους αγίους, σπεῦδε
μέ τό πένθος νά καθαρθείς από τά πάθη, γιά νά φωτιστείς από τή χάρη, ὁπ-
τε θά τούς βλέπεις ὅλους ἴσους και θά επιτύχεις τό μακαρισμό τών καθαρών
στήν κάρδια .

127. Νά φρονείς, αδελφέ, ότι ἡ τέλεια αναχώρηση από τον κόσμο είναι
καταρχήν ἡ ολοκληρωτική απονέκρωση τού θελήματος σου, και ἔπειτα ἡ α-
ποδέσμευση από τον σύνδεσμο και ἡ ἀπάρνηση τών γονέων, συγγενών και
φίλων.

128. Επίσης, τό νά απογυμνωθείς ἀπ' ὅλα τά υπάρχοντα σου και νά

τά μοιράσεις στους φτωχούς, σύμφωνα με τον λόγο τού Κυρίου: «Πούλησε τά υπάρχοντα σου και δώσε τα στους φτωχούς»⁶⁰. Ακόμη, νά λησμονήσεις δλα τά πρόσωπα πού αγαπούσες είτε σωματικών, είτε πνευματικών.

129. Επίσης, νά εξομολογηθείς δλα τά μυστικά τής καρδιάς σου, δσα έπραξες από τή βρεφική σου ηλικία μέχρι τώρα, στον πνευματικό πατέρα ή στον ηγούμενο, σάν νά εξομολογείσαι στον Ίδιο τό Θεό, ό όποιος ξετάζει «καρδιάς και νεφρούς». Γνωρίζεις πώς δταν ό Ιωάννης βάπτισε βάπτισμα μετανοίας, πήγαιναν δλοι σ' αυτόν και εξομολογούνταν τις αμαρτίες τους⁶¹. Γιατί από την εξομολόγηση γίνεται χαρά μεγάλη στήν ψυχή και ανακούφιση στή συνείδηση, σύμφωνα μέ τό λόγο τού Προφήτη: «Λέγε πρώτος εσύ τις αμαρτίες σου, και θά δικαιωθείς»⁶².

130. Νά βάλεις επίσης στο λογισμό σου, μετά τήν ένταξη σου στο κοινόβιο, τή βεβαιότητα, δι πέθαναν δλοι, και οί γονείς και οί φίλοι σου. Και νά θεωρείς πατέρα και μητέρα τό Θεό και τον ηγούμενο. Μή ζητήσεις ποτέ από τούς γονείς και φίλους κάτι πού σοϋ χρειάζεται. "Αν τώρα αυτοί προνοήσουν και σοϋ στείλουν τίποτε, δέξου το και προσευχήσου γι' αυτούς πού σέ θυμούνται, δώσε δμως δ,τι σοϋ έστειλαν στον ξενώνα ή στο νοσοκομείο τής μονής. Και αυτό νά τό κάνεις μέ ταπείνωση· γιατί δεν είναι έργο τών τελείων, αλλά τών πολύ μικρών.

131. Κάθε τί πού είναι καλό, νά τό κάνεις μέ ταπείνωση, έχοντας στο νοϋ σου τον Κύριο πού είπε: «Όταν τά πράξετε δλα, νά λέτε δι είμαστε άχρηστοι δούλοι και κάναμε δ,τι οφείλαμε νά πράξουμε»⁶³.

132. Νά φυλάγεται νά μήν κοινωνήσεις ποτέ έχοντας τίποτε εναντίον άλλου, ακόμη και άπλό λογισμό, έως δτου επιτύχεις τή συνδιαλλαγή μέ τή μετάνοια. 'Αλλά και αυτό θά τό μάθεις από τήν προσευχή.

133. Νά είσαι κάθε μέρα έτοιμος νά δεχθείς κάθε θλίψη. Νά σκέφτεσαι δι μ' αυτές θ' απαλλαγείς από τις πολλές σου αμαρτίες, και νά ευχαριστείς τον "Άγιο Θεό. Γιατί άπ' αυτό αποκτά κανείς παρρησία πού δέν ντροπιάζει, σύμφωνα μέ τον μέγα Απόστολο πού λέει: «Ή θλίψη οδηγεί στήν υπομονή, ή υπομονή στήν σταθερότητα, και ή σταθερότητα στήν ελπίδα. Και ή ελπίδα δε θά ντροπιάσει αυτόν πού ελπίζει»⁶⁴. Γιατί αυτά πού μάτια δέν τά είδαν και αυτιά δέν τά άκουσαν και νους άνθρωπου δέν τά διανοήθηγε⁶⁵, αυτά είναι πού θά δοθούν σύμφωνα μέ τήν αδιάψευστη υπόσχεση σ' εκείνους οί οποίοι μέ τή συνεργεία τής χάρις δείχνουν υπομονή στις θλίψεις. Γιατί χωρίς τή χάρη τίποτε δέν μπορεί νά κατορθωθεί.

134. Νά μήν έχεις στο κελί σου τίποτε υλικό, μέχρι και βελόνα, έξω από μία ψάθα, μιά πρόβεια, ένα ράσο και δ,τι φοράς. "Αν είναι δυνατόν, νά

60. Ματθ. 19, 21.

62. Ή«. 43, 26.

64. Ρωμ. 5, 3-5.

61. Ματθ. 3, 6.

63. Λουκ. 17, 10.

65. Α' Κορ. 2, 9.

μήν έχεις ούτε σκαμνί ν' ακουμπάς τα πόδια σου. Γιατί και γι' αυτό υπάρχει λόγος. Ό νοών νοείτω.

135. Ούτε πάλι νά απαιτείς από τον ηγούμενο τίποτε απ' όσα σοῦ χρειάζονται, εκτός από τά κανονισμένα, και αυτά όταν αυτός σέ καλέσει και σου τά δώσει. Ούτε νά πείθεσαι στο λογισμό πού σοῦ έρχεται νά αλλάξεις κάτι από εκείνα πού σοῦ δίνει. Άλλά δ,τι λογής και αν είναι, νά τά δέχεσαι μέ ευχαριστία σάν από τό Θεό, και μέ αυτά νά πορεύεσαι. Δεν πρέπει ακόμη νά προμηθεύεσαι άλλο μέ αγορά. "Όταν λερώνεται τό ζωστικό σου, δύο φορές τό χρόνο νά τό πλένεις, ζητώντας μέ σχήμα φτωχού και ταπεινού και μέ κάθε ταπεινώση, ζωστικό από άλλο αδελφό, μέχρις ότου πλυθεί και στεγνώσει τό δικό σου, κι έπειτα πάλι μέ ευχαριστία νά τό επιστρέφεις. Τό ίδιο και μέ τό ράσο και μέ δ,τι άλλο.

136. Νά κοπιάζεις όσο μπορείς στη διακονία. Μέσα στο κελί σου νά καρτερείς στήν προσευχή μέ κατάνυξη και προσοχή και αδιάκοπα δάκρυα. Μή βάλεις στο νοῦ σου δι,τι, σήμερα κοπίασα πάρα πολύ κι άς αφαιρέσω κάτι από τήν προσευχή εξαιτίας τοῦ σωματικού κόπου. Γιατί σοῦ λέω, δι,τι όσο και αν βιάσει κανείς τον εαυτό του στή διακονία, αν στερηθεί τήν προσευχή, πρέπει νά θεωρεί δι,τι κάτι μεγάλο έχασε. Και πράγματι έτσι είναι.

137. Νά πηγαίνεις πρώτος στις εκκλησιαστικές συνάξεις και νά φεύγεις τελευταίος, εκτός μεγάλης ανάγκης, και κυρίως στον όρθρο και στή θεία λειτουργία.

138. Νά έχεις πλήρη υποταγή στον ηγούμενο από τον οποίο έγινες μοναχός, και νά εκτελείς ανεπιφύλακτα μέχρι θανάτου όσα σέ προστάζει, και αν ακόμη σοῦ φαίνονται αδύνατα. Γιατί μέ αυτό μιμείσαι Εκείνον πού υπάκουσε μέχρι θανάτου, και μάλιστα σταυρικού⁶⁶. Κι όχι μόνο τον ηγούμενο, αλλά και δλη τήν αδελφότητα και εκείνον πού έχει αναλάβει νά κατανέμει τις διακονίες, δεν πρέπει νά παρακούσεις σέ τίποτε, αλλά και αν είναι παραπάνω από τή δύναμη σου αυτό πού σέ διατάζει, άφοῦ βάλεις μετάνοια, ζήτησε συγχώρηση. "Αν όμως αυτός δέν αποσύρει τή διαταγή, τότε νά βιάζεις τον εαυτό σου νά τήν εκτελέσεις, έχοντας υπόψη δι,τι ή βασιλεία τών ουρανών είναι γιά όσους ασκούν βία στον εαυτό τους, και αυτοί τήν αρπάζουν⁶⁷.

139. Άκόμη, νά κυλίεσαι μέ συντετριμμένη καρδιά στά πόδια όλης τής αδελφότητας, σάν αφανής και άγνωστος και τελείως ανύπαρκτος. "Όποιος στή ζωή του φέρεται έτσι, τολμώ νά πώ δι,τι θά γίνει διορατικός και πολλά θά προλέγει μέ τή συνεργεία τής χάρης. Ό άνθρωπος αυτός θρηνεί και γιά τά ελαττώματα τών άλλων, μένοντας απερίσπαστος και μή προσηλωμένος στά υλικά, καθώς δέν τον αφήνει νά γλιστρήσει σ' αυτά ό πνευματικός και θείος έρωτας. Δέν είναι βέβαια θαυμαστό τό νά προλέγει κανείς: αυτό πολ-

66. Φίλιπ. 2, 8.

67. Ματθ. 11, 12.

λές φορές προέρχεται και από τους δαίμονες. "Όμως εκείνος πού έχει νοῦ, θα τό εννοήσει. Πλήν δ'μως άν κανείς αρχίσει να δέχεται εξομολογήσεις, ίσως στερηθεί τα παραπάνω, με τό ν' απασχολείται στην εξέταση ξένων λογισμών. "Αν όμως από μεγάλη ταπείνωση πάψει νά τό κάνει, δηλαδή νά λέει και νά ακούει, επιστρέφει πάλι στην προηγούμενη κατάσταση. Τήν πλήρη γνώση βέβαια γι' αυτά τήν έχει μόνον ό Θεός· εγώ είμαι γεμάτος φόβο και δεν τολμώ νά έχω γνώμη γιά τέτοια.

140. Νά έχεις πάντοτε τό νοῦ σου στο Θεό, είτε κοιμάσαι είτε είσαι ξυπνητός, και στο φαγητό και στή συνομιλία και στο εργόχειρο και σέ κάθε άλλη πράξη, σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Προφήτη: «"Εβλεπα πάντοτε τον Κύριο ενώπιον μου»⁶⁸. Και νά θεωρείς τον εαυτό σου πιο αμαρτωλό από δλους τούς ανθρώπους. Γιατί δταν πολυκαιρίζει αυτός ό λογισμός, συνήθως ακολουθεί στή διάνοια κάποια έλλαμψη σάν ακτίνα. Και δσο περισσότερο τήν επιζητείς μέ πολλή προσοχή και μέ απερίσπαστη διάνοια, μέ μεγάλο κόπο και δάκρυα, τόσο φαίνεται λαμπρότερα. Και δταν φαίνεται, αγαπιέται καθώς αγαπιέται, προξενεί κάθαρση* καθαίροντας, κάνει τον άνθρωπο δμοιο μέ τό Θεό και τον φωτίζει και τον διδάσκει νά διακρίνει τό καλό από τό κακό. 'Αλλά, αδελφέ, χρειάζεται πολὺς κόπος, μαζί μέ τή βοήθεια τού Θεού, γιά νά κατοικήσει μόνιμα στην ψυχή σου και νά τήν κατα φωτίσει δπως ή σελήνη τό σκοτάδι τής νύχτας. Πρέπει ακόμη νά προσέχεις και τις προσβολές τών λογισμών τής κενοδοξίας και τής οίήσεως και νά μήν κατακρίνεις κανένα πού θά δεις νά κάνει μιά άπρέπεια. Γιατί οι δαίμονες παρουσιάζουν τέτοιους λογισμούς στην ψυχή, άν τή δουν δι ελευθερώθηκε από τά πάθη και τούς πειρασμούς μέ τήν ένοίκηση τής χάρης και τήν ειρηνική κατάσταση. "Όμως ή βοήθεια έρχεται από τό Θεό. Επίσης, νά σου γίνει τό πένθος ακατάπαυστο και νά μή χορταίνεις από τά δάκρυα. Πρόσεχε όμως νά μήν πάθεις τίποτε από τήν πολλή χαρά και κατάνυξη, ούτε νά πιστέψεις δι τι τά δάκρυα σου ήρθαν από δικό σου κόπο και διχι από τή χάρη τού Θεού* αλλιώς θά σου αφαιρεθούν και θά τά ζητήσεις πολύ μέ προσευχή και δεν θά τά βρεις, και θά μάθεις πόσο μεγάλο δώρο έχασες. 'Αλλά Κύριε, είτε ποτέ νά μή στερηθούμε τή χάρη Σου. Πλήν, αδελφέ, άν και αυτό συμβεί, άφησε στο Θεό τήν ασθένεια σου και άφοῦ σηκωθείς άπλωσε τά χέρια σου και προσευχήσου λέγοντας: «Κύριε, έλέησόν με τον αμαρτωλό και αδύναμο και ταλαιπωρο, και στείλε μου τή χάρη Σου. Μή μέ αφήσεις νά πειρασθώ παραπάνω άπ' δι τι μπορώ⁶⁹. Ιδού Κύριε, οί πολλές αμαρτίες μου σέ πόση άθυμία και σέ τι λογισμούς μέ έφεραν. Έγώ Κύριε, και νά θελήσω νά αποδώσω στους δαίμονες ή στην οίηση τή στέρηση τής δικής Σου παρηγοριάς, δεν μπορώ. Γιατί γνωρίζω δι τι οί δαίμονες πολεμούν εναντίον αυτών πού εκτελούν θερμώς τό θέλημα Σου.

68. Ψαλμ. 15, 8.

69. Α' Κορ. 10, 13.

Ἐγὼ δμως πού εκτελώ κάθε μέρα τό θέλημα τους, πώς θά δεχθῶ πειρασμό ἀπ' αὐτούς; Ὅπως δὴποτε πειράζομαι ἐξαιτίας τῶν αμαρτιῶν μου. Καί τώρα Κύριε, Κύριε μου, ἀν εἶναι θέλημα Σου καί συμφέρον μου, εὐδόκησε νά ἐρθεῖ πάλι ἡ χάρις Σου σ' ἐμένα τον δούλο Σου· νά τήν βλέπω καί νά χαίρομαι γεμάτος κατάνυξη καί κλαυθμό, φωτιζόμενος ἀπό τήν ἀέναη ἑλ,λαμψή της· νά μέ φυλάγει ἀπό ἀκάθαρτους λογισμούς καί ἀπό κάθε πονηρό πράγμα καί ἀπό τά σφάλματα μου, πού διαπράττω κάθε μέρα, μέ ἔργα καί μέ λόγια, μέ γνώση ἢ μέ ἀγνοία μου. Καί νά βεβαιώνομαι, Κύριε, ὅτι ἔχω παρρησία ἐνώπιον Σου, ἀπό τις θλίψεις πού πέφτουν καθημερινά πάνω σ' ἐμένα τον δούλο Σου καί πού τις προξενούν οἱ δαίμονες καί οἱ ἄνθρωποι, καί ἀπό τήν ἐκκοπή τοῦ θελήματος μου, ἔχοντας στο νού μου καί τά αἰώνια αγαθά πού περιμένουν ὅσους σέ αγαπούν. Γιατί Ἐσύ, Κύριε, εἶπες ὅτι ὅποιος αἰτεῖ, παίρνει καί ὅποιος ζητά, βρίσκει· καί σ' ὅποιον χτυπά, τοῦ ἀνοίγεται ἡ θύρα⁷⁰». Ἐκτος ἀπό αὐτά ἀδελφέ, καί μέ ὅσα ἄλλα σοῦ βάλει ὁ Θεός μέσα στή διάνοια σου, ἐπίμενε νά παρακαλεῖς, χωρίς νά χαλαρώνεις ἀπό ἀκηδία. Καί ὁ αγαθός Θεός δέ θά σέ εγκαταλείψει.

141. Στο κελί πού ἔλαβες στήν ἀρχή ἀπό τον ηγούμενο, ἐκεῖ καρτέρισε μέχρι τέλους. "Ἀν εἶναι παλιό ἢ ετοιμόρροπο καί σοῦ προξενεῖ ἀνησυχία, βάλε μετάνοια στον ηγούμενο μέ ταπείνωση καί υπενθύμιση του το. Καί ἀν ἀκούσει, νά χαρεῖς· ἀν ὄχι, καί πάλι εὐχαρίστησε, ἐνθυμούμενος τον Κύριο σου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε πού νά γεῖρει τό κεφάλι⁷¹. Γιατί ἀν τον ἐνοχλήσεις δύο φορές ἢ τρεῖς ἢ τέσσερις γι' αὐτό τό θέμα, ἀποκτάς ἀπέναντι του παρρησία, κατόπιν ἀπιστία καί τέλος καταφρόνηση. "Ἀν λοιπόν θέλεις νά ζήσεις ἡρεμῆ καί ἡσυχαστική ζωή, μὴ ζητεῖς τίποτε γιά σωματική σου ἀνεση ἀπό τον ηγούμενο. Γιατί στήν ἀρχή δέν ὑποσχέθηκες τούτο, ἀλλά ἀντίθετα νά σέ καταφρονούν καί νά σέ ἐξουθενώνουν ὅλοι καί ἐσύ, κατὰ τήν ἐντολή τοῦ Κυρίου, νά τά ὑποφέρεις αὐτά μέ γενναϊότητα. "Ἀν λοιπόν θέλεις νά διατηρεῖς τήν πίστη καί τήν ἀγάπη στον ηγούμενο καί νά τον βλέπεις σάν ἅγιο, φύλαξε αὐτά τά τρία: μὴ ζητεῖς τίποτε γιά τήν ἀνεση σου, μὴν ἔχεις θάρρος μαζί του, καί μὴν πηγαίνεις συχνά σ' αὐτόν, ὅπως κάνουν μερικοί, ἐπειδή τάχα ἐξυπηρετοῦνται ἀπό αὐτόν, πράγμα ἀβέβαιο σάν ὅλα τά ἀνθρώπινα. Δέν κατακρίνω καί τό νά φανερώνεις σ' αὐτόν κάθε λογισμό πού σοῦ ἔρχεται. "Ἀν τά τηρήσεις αὐτά, θά περάσεις χωρίς τρικυμίες τή θάλασσα τοῦ βίου καί τον πνευματικό σου πατέρα, ὁποῖος καί ἂν εἶναι, θά τον θεωρεῖς ἅγιο. "Ἀν μέσα στήν ἐκκλησία τον πλησιάσεις γιά νά τον ἐρωτήσεις σχετικά μέ κάποιον λογισμό καί τον βρεῖς ἀπασχολημένο μέ ἄλλον ἀδελφό γιά τήν ἴδια αἰτία ἢ κάποια ἄλλη, καί σέ ἀφήσει γι' αὐτό νά περιμένεις λίγο, μὴ δυσανασχετήσεις καί μὴ σκεφεῖς τίποτε κακό· ἀλλά στάσου στήν ἀκρῆ μέ τά χέρια σταυρω-

70. Ματθ. 7, 8.

71. Ματθ. 8, 20.

μένα μέχρις του τελειώσει 6 άλλος και προσκαλεσθείς εσύ. Γιατί αυτό τό συνηθίζουν οι πατέρες ίσως επίτηδες, για δοκιμή και απαλλαγή από τις προηγούμενες αμαρτίες μας.

142. Νά νηστεύεις τις τρεις σαρακοστές. Τή μεγάλη Σαρακοστή νά τρώς κάθε δύο ήμερες, έκτος άν είναι μεγάλη εορτή, Σάββατο ή Κυριακή. Τις δύο άλλες, μέρα παρά μέρα. Τις υπόλοιπες μέρες τού χρόνου, νά τρώς μία φορά τήν ημέρα, εκτός άν είναι Σάββατο, Κυριακή ή εορτή, αλλά και τότε νά μή χορταίνεις.

143. Φρόντισε νά γίνεις ωφέλιμο υπόδειγμα για δλη τήν αδελφότητα σε κάθε αρετή, στήν ταπεινώση, στήν πραότητα, στήν ελεημοσύνη, στήν υπακοή ακόμη και στους πιο ασήμαντους, στήν άοργησία, στήν αποδέσμευση από πάθη, στήν άκτημοσύνη, στήν κατάνυξη, στήν ακακία, στήν άπεριέργεια, στήν απλότητα, στήν αποξένωση από κάθε άνθρωπο, στήν επίσκεψη ασθενών, στήν παρηγοριά τών θλιβομένων, στο νά μήν άποστραφείς κανέναν πού έχει ανάγκη νά τού φανείς ωφέλιμος, με δικαιολογία τήν επικοινωνία με τό Θεό — γιατί ή αγάπη είναι ανώτερη από τήν προσευχή. Ακόμη, νά δείχνεις συμπάθεια σε δλους, νά σου λείπει ή κενοδοξία, ή παρηρησία και ή έλεγκτικότητα προς τούς άλλους, νά μή ζητείς τίποτε από τον ηγούμενο ή από τον διακονητή, νά τιμάς δλους τούς ιερείς, νά είσαι προσεκτικός στήν προσευχή και ανεπιτήδευτος στους τρόπους και νά δείχνεις αγάπη σε δλους. Νά μή δείχνεις σπουδή νά περιεργάζεσαι και νά ερευνάς τις Γραφές με στόχο νά σε δοξάζουν. Αυτά θά σου τά διδάξει ή προσευχή πού γίνεται με δάκρυα και ή έλλαμψη τής χάρης. "Όταν λοιπόν ερωτηθείς για κάτι ωφέλιμο, νά διδάσκεις με πολλή ταπεινώση για τις υψηλές πνευματικές καταστάσεις δπως σε φωτίζει ή χάρη, αναφέροντας περιστατικά από τή ζωή σου σάν νά ανήκουν σε άλλον, με άκενόδοξο λογισμό, δποιος και νά είναι εκείνος πού ερωτά επιθυμώντας νά ωφεληθεί. Και εκείνον πού θέλει νά σε συμβουλευτεί για έναν λογισμό, μή τον άποστραφείς, αλλά πάρε πάνω σου τά σφάλματα του, δποια και άν είναι, και κλάψε και προσευχήσου γι' αυτόν. Γιατί αυτό μαρτυρεί αγάπη και τέλεια συμπάθεια. Μήν τον διώξεις από φόβο μήπως βλαφθείς άπ' δσα ακούσεις, γιατί με τή συνεργεία τής χάρης δέν θά πάθεις τίποτε. Άλλά για νά μή βλαφθούν άλλοι, νά τον ακούσεις σε απόκρυφο τόπο. "Ίσως βέβαια, ως άνθρωπος, νά υποστείς προσβολή λογισμού, άν δμως έχεις τή χάρη, ούτε αυτό δέ θά τό πάθεις. Γιατί έχομε διδαχθεί νά μή ζητούμε τό δικό μας συμφέρον, αλλά τών άλλων, για νά σωθούν⁷². "Όπως προείπαμε, πρέπει νά ζεις βίο αμέριμνο και ακτήμονα. Και τότε θά καταλάβεις δτι ή χάρη ενεργεί μέσα σου, δταν θεωρείς αληθινά τον εαυτό σου πιο αμαρτωλό από δλους τούς ανθρώπους. Τό πώς γίνεται αυτό δέν μπορώ νά τό πώ, ό Θεός τό γνωρίζει.

144. Κατά την αγρυπνία, οφείλεις νά αφιερώνεις δύο ώρες στήν ανάγνωση, και άλλες δύο νά προσεύχεσαι με κατάνυξη και με δάκρυα· νά κάνεις οποιόν κανόνα θέλεις, και ψαλμούς, αν θέλεις, νά λες τούς δώδεκα και τον "Αμωμο και τήν ευχή τοῦ ἁγίου Ευστρατίου*. Αυτά, τις μεγάλες νύχτες. Στις μικρές νύχτες νά κάνεις συντομότερη ακολουθία, ανάλογα με τή δύναμη πού σοῦ δίνει ὁ Θεός. Γιατί χωρίς Αυτόν κανένα αγαθό δεν κατορθώνεται, ὅπως λέει ὁ Προφήτης: «Ἀπό τον Κύριο κατευοδώνονται τά ὅσα κάνει ὁ ἄνθρωπος»⁷³, και ὁ Ἴδιος ὁ Σωτήρας: «Χωρίς ἐμένα δέν μπορεῖτε νά κάνετε τίποτε»⁷⁴.

Χωρίς δάκρυα νά μήν κοινωνήσεις ποτέ.

145. Νά τρώς δ,τι σοῦ παραθέτουν δ,τι και αν εἶναι. Επίσης νά πίνεις κρασί μέ εγκράτεια χωρίς γογγυσμό. "Αν κάθεσαι μόνος σου διότι εἶσαι ασθενής, τρώγε ὡμά λαχανικά μέ ελιές. "Αν κανείς ἀδελφός σοῦ στείλει κάτι φαγώσιμο, δέξου το μέ ευχαριστία και ταπεινωση σάν ξένος· φάγε ἀπό αὐτό, δ,τι και νά εἶναι, και τό υπόλοιπο στείλει το σέ ἄλλον ἀδελφό φτωχό και ευλαβή. "Αν σέ καλέσει κανείς νά σέ φιλέψει, φάγε ἀπό ὅλα πού προσφέρει, ἀλλά λίγο, σύμφωνα μέ τήν ἐντολή, φυλάγοντας τήν εγκράτεια. Ἐφοῦ σηκωθείς και τοῦ βάλεις μετάνοια σάν ξένος και φτωχός, ευχαρίστησε τον λέγοντας: «Ὁ Θεός, πάτερ ἅγιε, νά σοῦ τό ανταποδώσει». Πρόσεχε ὁμως μήν πείς τίποτε, ἀκόμη και αν σοῦ φανεί ωφέλιμο.

146. "Αν κανένας ἀδελφός στενοχωρήθηκε ἀπό τον ηγούμενο ἢ τον οἰκονόμο ἢ ἀπό ἄλλον και ἔρθει σέ σένα, παρηγόρησε τον και πές του: «Πίστηψε με ἀδελφέ, γιά δοκιμή σοῦ ἐγίνε αὐτό. Και σέ μένα ἔχει συμβεῖ αὐτό μέ διάφορους τρόπους, και ἀπό μικροψυχία λυπόμουνα. "Όταν ὁμως βεβαιώθηκα διτι εἶναι γιά δοκιμή μου, υποφέρω ευχαρίστως. Και συ λοιπόν ἔτσι κάνε, και μάλλον θά χαρεῖς γιά τέτοιες θλίψεις». "Αν πάλι ἀρχίσει νά κακολογεί, οὔτε τότε νά τον ἀποστραφείς, ἀλλά παρηγόρησε τον δπως σέ φωτίζει ἢ χάρη. Γιατί ἡ διάκριση εἶναι πολλών ειδών, και δπως ἐννοεῖς τήν κατάσταση τοῦ ἀδελφοῦ και τούς λογισμούς του, πλησίασε τον ανάλογα και μήν τον ἀφήσεις νά φύγει αθεράπευτος.

147. "Αν κάποιος ἀδελφός εἶναι ἀρρωστος και συμβεῖ νά μή τον επισκεφθείς πολύν καιρό, στείλει του πρωτύτερα κάτι και μήνυσε του: «Πίστηψε, πάτερ ἅγιε, σήμερα ἐμαθα διτι εἶσαι ἀρρωστος και ζητώ συγχώρηση». Κατόπιν πηγαινε και ἀφοῦ βάλεις μετάνοια και κάνετε προσευχή, πές του: «Πώς ὁ Θεός σέ βοήθησε πάτερ ἅγιε;». Και ἀφοῦ καθίσεις μέ σταυρωμένα χέρια, μείνε σιωπηλός. "Αν εἶναι παρόντες και ἄλλοι επισκέπτες, πρόσεχε μήν πείς τίποτε, εἴτε ἀγιογραφικό, εἴτε ἄλλο, και μάλιστα αν δέν ἐρωτηθείς,

73. Ψαλμ. 36, 23.

74. Ἰω. 15, 5.

* Εἶναι ἡ ευχή: «Μεγαλύνων μεγαλῶνω σε, Κύριε...» πού λέγεται στο Μεσονυχτικό τοῦ Σαββάτου. Βλ. στο Μέγα Ὡρολόγιο.

για να μὴν στενοχωρηθεῖς ὕστερα. Γιατί αὐτό τό παθαίνουν συνήθως οἱ πιο απλοὶ ἀδελφοί.

148. "Ἄν τύχει και καθίσεις για φαγητό μαζί με ευλαβεῖς ἀδελφούς, πρέπει νά τρως ἀπό τα παρατιθέμενα, δ,τι και ἄν εἶναι αὐτά. "Ἄν ἔχεις ἐντολή νά μὴν τρως κάτι, ψάρι ας πούμε ἢ κάτι τέτοιο, και ἔχουν παρατεθεῖ στο τραπέξι και αὐτά, ἄν εἶναι κοντά εκείνος πού σου ἔδωσε τήν ἐντολή, πήγαινε και πείσε τον νά σου ἐπιτρέψει νά φάς. "Ἄν δμως δεν εἶναι, ἢ ἄν γνωρίζεις δ,τι δέν σου τό ἐπιτρέπει, και ἀπό τό ἄλλο μέρος δέ θέλεις νά τους σκανδαλίσεις, φάγε και κατόπιν ἀνάφερε αὐτό πού ἔκανες, ζητώντας συγχώρηση. "Ἄν κανένα ἀπ' αὐτά δέν θέλεις νά κάνεις, καλύτερα νά μὴν πᾶς στο τραπέξι. Γιατί ἔτσι θά ἔχεις διπλό κέρδος: και τον δαίμονα τῆς κενοδοξίας θά ἀποφύγεις και αὐτούς θά τούς γλυτώσεις ἀπό σκανδαλισμό και στενοχώρια. "Ἄν τά φαγητά εἶναι ἀπό τά παχύτερα, φύλαξε τον κανόνα. Καλύτερο δμως εἶναι και τότε νά φάς ἀπ' ἄλλα λίγο. Ὅμοίως και δταν τύχεις σέ εορταστικό τραπέξι, σύμφωνα μέ τον Ἀπόστολο πού νομοθετεῖ: «"Ὅ,τι σᾶς παραθέτουν νά τό τρώτε, χωρίς νά ἐξετάζετε τίποτε και νά δημιουργεῖτε πρόβλημα στή συνείδηση σας»⁷⁵.

149. "Ἄν προσεύχεσαι μέσα στο κελί σου και χτυπήσει κανεῖς τήν πόρτα, ἀνοῖξε του. Και ἀφού καθίσεις, μίλησε του μέ ταπεινώση, για ἄποιο ωφέλιμο θέμα σέ ρωτήσε. Και ἄν τον βαραίνει κάποια στενοχώρια, φρόντισε νά τον ἀνακουφίσεις ἢ μέ λόγο ἢ μέ ἔργο. Και δταν φύγει, κλείσε και συνέχισε τήν προσευχή σου. Γιατί τό ἴδιο σπουδαία μέ τήν ἐξιλέωση τοῦ Θεοῦ εἶναι και ἡ ἀνακούφιση τῶν προσερχόμενων. Στους κοσμικούς δμως δέν πρέπει νά κάνεις ἔτσι, ἀλλά ἀφού τελειώσεις τήν προσευχή, κατόπιν νά συνομιλεῖς μαζί τους.

150. "Ὅταν προσεύχεσαι, ἄν νιώσεις δειλία, ἢ ακούσεις κτύπο, ἢ δεῖς φῶς ἢ κάτι ἄλλο, μὴν ταραχθεῖς, ἀλλά μάλλον καρτέρησε στήν προσευχή πιο ἐπίμονα. Γιατί εἶναι οἱ δαίμονες πού προξενούν ταραχή και φρίκη και ἔκσταση για νά χάσεις τήν ψυχραιμία σου και ν' ἀφήσεις τήν προσευχή, και κατόπιν δταν συνηθίσεις σ' αὐτό νά σέ ἔχουν υποχείριο. "Ἄν δμως εκεί πού κάνεις τήν προσευχή σου, λάμψει ἄλλο φῶς, πού δέν μπορώ νά τό παραστήσω, και γεμίσει ἢ ψυχὴ σου ἀπό χαρά και κυριευθεῖς ἀπό ἐπιθυμία τῶν ἐπουρανίων και δάκρυα πολλά μέ κατάνυξη, γνώριζε δτι αὐτό εἶναι θεῖα ἐπίσκεψη και βοήθεια. Και ἄν ἐπιμένει αὐτή ἢ κατάσταση πολύ, επειδή δέ θά ἀντέξεις περισσότερο στά πολλά δάκρυα, αἰχμαλώτισε τό νού σου σέ κάτι τό σωματικό και μέ αὐτό θά κατεβείς ἀπό αὐτό τό ὕψος. Πρόσεχε δμως μὴν ἀφήσεις τήν προσευχή ἀπό τά φοβερίσματα τῶν δαιμόνων ἀλλά δπως τό μικρό παιδί, πού δταν τό φοβερίζουν καταφεύγει στήν ἀγκαλιά τῆς μητέρας ἢ τοῦ

75. Α' Κορ. 10, 27.

πατέρα και διώχνει τό φόβο, έτσι και σύ τρέξε μέ τήν προσευχή στο Θεό και θα αποφύγεις τό φόβο των δαιμόνων.

151. "Αν εκεί πού κάθεται στο κελί σου, έρθει αδελφός και σέ ρωτήσει επειδή έχει σαρκικό πόλεμο, μήν τον διώξεις, άλλα μέ κατάνυξη, όπως σέ φωτίσει ή χάρη τοῦ Θεού και από δ,τι γνωρίζεις από τήν πείρα σου, ωφέλησε τον και έτσι άφησε τον νά φύγει. "Όταν φύγει, βάλε του μετάνοια και πές του: «Πίστεψε με αδελφέ, ελπίζω στή φιλανθρωπία τοῦ Θεού, ότι θά φύγει από σένα αυτός ό πόλεμος· μόνο μήν υποχωρήσεις ή χαλαρώσεις». Μόλις φύγει, σήκω επάνω και, άφοῦ αναλογιστείς τον πόλεμο του, σήκωσε τά χέρια σου προς τό Θεό και προσευχήσου μέ δάκρυα και στεναγμούς για τον αδελφό, λέγοντας: «Κύριε ό Θεός, εσύ πού δε θέλεις τον θάνατο τοῦ άμαρτωλοῦ⁷⁶, οικονόμησε για τον αδελφό όπως γνωρίζεις και συμφέρει σ' αυτόν». Και ό Θεός πού γνωρίζει τήν πίστη τοῦ αδελφού προς εσένα και τή δική σου συμπάθεια από αγάπη και τήν ειλικρινή προσευχή σου για τον αδελφό, θά ανακουφίσει τον σαρκικό του πόλεμο.

152. "Όλα αυτά, αδελφέ, είναι κατάλληλα για κατάνυξη, και πρέπει νά τά επιτελείς μέ συντετριμμένη καρδιά, υπομονή και ευχαριστία, γιατί φέρνουν δάκρυα, καταργούν τά πάθη και προξενούν τή βασιλεία των ουρανόων. Γιατί ή βασιλεία τών ουρανόων ανήκει σ' αυτούς πού βιάζουν τον εαυτό τους, και αυτοί τήν αρπάζουν⁷⁷. Και αν τά κατορθώσεις αυτά, θά απαλλαγείς ολότελα από τις παλιές σου συνήθειες, ίσως ακόμη και από αυτές τις προσβολές τών λογισμών. Γιατί είναι φυσικό νά υποχωρεί τό σκοτάδι μπροστά στο φώς και ή σκιά στον ήλιο. "Αν όμως δείξει κανείς στήν άρχή άμέλεια σ' αυτά, και χαλαρώσει τό φρόνημα του και περιεργάζεται άλλα, θά στερηθεί τή χάρη· και τότε, άφοῦ πέσει σέ κακά πάθη, θά γνωρίσει τήν αδυναμία του και θά κυριευθεί από δειλία. Εκείνος πάλι πού τά κατορθώνει, δέν πρέπει νά τά αποδίδει στο δικό του κόπο, άλλα στή χάρη τοῦ Θεοῦ. Προηγουμένως δέ, πρέπει νά καθαρίζει τον εαυτό του, σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ αγίου Γρηγορίου: «Πρώτα θά καθαρθεί κανείς κι έπειτα θά πλησιάσει τον Καθαρό». 'Από τά πολλά δηλαδή δάκρυα καθαίρεται ό νους και δέχεται έλλαμψη τοῦ θείου φωτός, τό οποίο αγαπά νά σκηνώνει σέ όσους φροντίζουν γι' αυτό, και δέ λιγοστεύει ακόμη και αν τό λάβει όλος ό κόσμος.

(153.) Ερώτησαν κάποτε αυτόν τον άγιο και μακάριο Συμεών, πώς πρέπει νά είναι ό ιερέας* κι αυτός αποκρίθηκε: «Έγώ δέν είμαι άξιος νά είμαι ιερέας, άλλα γνωρίζω ακριβώς πώς πρέπει νά είναι εκείνος πού μέλλει νά ίεουργεί ενώπιον τοῦ Θεοῦ. Πρέπει λοιπόν εν πρώτοις νά είναι αγνός όχι μόνο στο σώμα, άλλα και στήν ψυχή, και ακόμη νά είναι αμέτοχος από κάθε αμαρτία. Δεύτερον, νά είναι ταπεινός και στήν εξωτερική διαγωγή και στήν

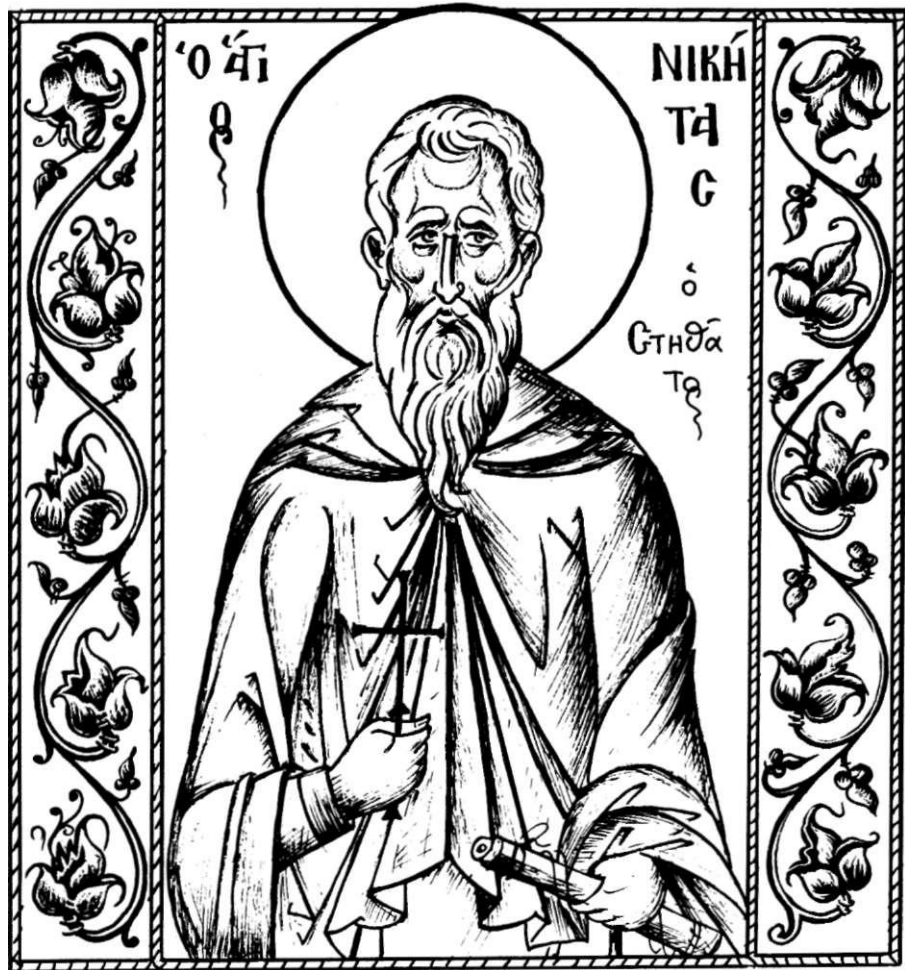
76. Ίεζ. 18, 23.

77. Ματθ. 11, 12.

εσωτερική στάση τής ψυχής. Κατόπιν, δταν στέκεται μπροστά στήν ιερή και αγία Τράπεζα, οφείλει, βλέποντας αισθητά τά άγια Δώρα πού είναι μπροστά του, νά βλέπει νοερά τή Θεότητα, χωρίς νά έχει καμιά αμφιβολία. "Οχι δέ μόνον αυτό, αλλά και Αυτόν τον Κύριο πού είναι παρών στά Τίμια Δώρα άοράτως, οφείλει νά Τον έχει ένοικο μέσα στήν καρδιά του ενσυνείδητα, γιά νά μπορεί μέ παρρησία νά προσφέρει τις ικετευτικές ευχές, και μιλώντας σάν φίλος προς φίλο, νά λέει: «Πάτερ ημών ό έν τοις ούρανοίς άγιασθήτω τό όνομά Σου⁷⁸», σέ τρόπο ώστε ή προσευχή αυτή νά φανερώνει δι τον φύσει Υιό τοῦ Θεοῦ, τον έχει ένοικο μέσα του μαζί μέ τον Πατέρα και τό "Άγιο Πνεῦμα. Τέτοιιοι λοιπόν, καθώς γνωρίζω, πρέπει νά είναι οί πρεσβύτεροι. Συγχωρήστε με, πατέρες και αδελφοί».

(154.) "Ελεγε και τοῦτο, γιά άλλον τάχα, κρύβοντας τον εαυτό του γιά νά αποφύγει τή δόξα τών ανθρώπων, αλλά άναγκαζόμενος από φιλανθρωπία φανερώνεται από τά λόγια του: «Μοῦ εἶπε κάποιος Ιερομόναχος, από θάρρος διότι μέ αγαπούσε, δι "ποτέ δέ λειτούργησα χωρίς νά δώ τό "Άγιο Πνεῦμα, δπως τό είδα δταν χειροτονήθηκα και ό Μητροπολίτης έλεγε τήν ευχή της χειροτονίας έχοντας τό Ευχολόγιο πάνω στήν αθλία μου κεφαλή". Έγώ τον ρώτησα πώς είδε τό "Άγιο Πνεῦμα και σέ ποιά μορφή. Και μοῦ αποκρίθηκε: "Τό είδα άπλό, χωρίς μορφή, αλλά σάν φώς. Και καθώς απορούσα στήν άρχή βλέποντας εκείνο πού ποτέ δέν είχα δει, και συλλογιζόμενοι τί νά είναι, Αυτό μοῦ έλεγε μυστικά σάν νά μοῦ μιλούσε μέ γνωστή φωνή: Έγώ έτσι έπιφοιτώ σέ δλους τούς Προφήτες και Αποστόλους και στους τωρινούς εκλεκτούς και αγίους τοῦ Θεοῦ. Γιατί έγώ είμαι τό "Άγιο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ". Σ' Αυτό ανήκει ή δόξα και τό κράτος στους αιώνες. Αμήν.».

ΟΣΙΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΤΗΘΑΤΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο Νικήτας, ὁ οσιώτατος πρεσβύτερος τῆς μονῆς τοῦ Στονδίου, ὁ λεγόμενος Στηθάτος, ἐξῆσε γύρω στο 1030 μ.Χ., καὶ χρημάτισε ὁ πιο γνήσιος μαθητῆς τοῦ Συμεών τον Νέον Θεολόγου. Ἀπὸ αὐτὸν μυήθηκε πολλὰ μυστηριώδη μαθήματα τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας, καὶ τόσο πολὺ μιμήθηκε τις ἀ-

ρετές του, ώστε νά φαίνεται πράγματι σαν άλλος ήλιος δίπλα στο διδάσκαλο τον, που αντανακλά στην ψυχή τον δλες, νά ποῦμε ἔτσι, τις φωτοειδεῖς ανταύγειες των χαρισμάτων και διδαγμάτων εκείνον. Ἄλλά και με προσωπικούς ἀκούραστους κόπονς ἐμβάθνε στη μελέτη των θεῶν Γραφών, σνλλέγοντας πάμπολλα και ωραιότατα νοήματα ἀπό αυτές. Ἀυτά δεν τα ἔμαθε απλώς, ἀλλά τά δοκίμασε και τά ἔπαθε με μακάριο πάθος. Με ὅλα αυτά ἔκανε κατὰ κάποιο τρόπο τη διάνοια τον νά κνοφορεῖ θεία και υπέροχα νοήματα, και γέννησε ὑψηλότητα και σοφότατα πονήματα, ὅπως μπορούν ἄλλωστε νά τό κρίνουν ὅσοι θέλουν, ἀπό τις παρούσες τρεις εκατοντάδες κεφαλαίων τον. Ἀντές, αν κάνεις τις ονομάσει ακριβή κανόνα της πράξεως και οδηγό της απλανούς γνώσεως και τελείωση τον θεομίμητον βίον καί, μ' ενα λόγο, ταμεῖο πλουσιότατο της ηθικής και αλληγορικής διδασκαλίας, θά πει τήν ἀλήθεια. Γιατί οἱ εκατοντάδες αυτές εἶναι τόσο υψηλές στά νοήματα καί τόσο μεγαλόπρεπες στην καλλιπέια της εκφράσεως, ὥστε ν' ἀπορεῖ κάνεις ποιο εἶναι πού πλημμυρίζει μέ τόση χάρη τις ψυχές τών αναγνωστών, ἢ δύναμη τών νοημάτων, ἢ ἢ κομψότητα τών λέξεων;

Εισαγωγικά σχόλια

Κατά τά πιο ἠλεγμένα επιστημονικά συμπεράσματα ὁ ἅγιος Νικήτας ὁ ἐπιλεγόμενος Στηθάτος, γεννήθηκε κατὰ τό 1005. Πήγε στην περίφημη μονή τοῦ Στουδίου ὡς δόκιμος σε ηλικία δεκατεσσάρων χρόνων. Κατά τήν ὠριμη ηλικία ἔγινε ηγούμενος στο μοναστήρι αυτό καί ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ περί τό 1090.

Ὁ δσιος Νικήτας λέγεται, διι υπήρξε μαθητής τοῦ ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου. Ἄλλά αυτό δέν ἀποδίδει τήν κυριολεξία. Γιατί μόλις δέκα χρόνια προ τῆς κοιμήσεως του γνωρίστηκε μέ τον ἅγιο Συμεών, ὄντα ἐξόριστο σ' ἕνα χωριό τῆς Χρυσοπόλεως, στήν Προποντίδα, ἐνῶ ὁ ἴδιος παρέμενε στη μονή τοῦ Στουδίου. Ἐπομένως ἦταν περισσότερο θαυμαστής τοῦ ἁγίου Συμεών καί λιγότερο μαθητής, ἀφοῦ ὁ θεῖος Στηθάτος ἦταν ἤδη σχηματισμένος ἀσκητής καί θεολόγος, κατὰ τά πρότυπα τών Στουδιτών. Πάντως ὄχι μονάχα δέχτηκε τήν ἐπίδραση του, ἀλλά καί υιοθέτησε τήν δλο δυναμισμὸ ἁγιοπνευματικῆ διδασκαλία του.

Εἶναι χαρακτηριστικό δμως διι, ὁ ἅγιος Συμεών θεωροῦσε τον μεγάλης πλέον ηλικίας δσιον Νικήτα μαθητή του καί ὁ δεύτερος τον πρῶτο, δάσκαλο καί πνευματικό του πατέρα, παρά τήν τοπική ἀπόσταση πού τους χώριζε καί τήν σπανιότητα τών συναντήσεων τους. Καρπὸς αὐτῆς τῆς πνευματικῆς σχέσεως τών δύο ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ, ἦταν ἢ μετά τρεῖς-τέσσερες δεκαετίες, ἀπὸ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἁγίου Συμεών, συγγραφή τοῦ Βίου του κατόπιν ἀποκαλύψεως. Ἐπίσης υστέρα ἀπὸ ἀπαίτηση, πού διατυπώθηκε ἀποκαλυπτικά, ἀνέλαβε νά εκδώσει τά συγγράμματα του κι ἔτσι οφείλουμε καί τον θαυμαστό βίο καί τά φωτωνυμικά καί πλήρη χάριτος καί

φωτός έργα τοῦ ἁγίου Συμεών, στον σφώτατο Νικήτα τον Στηθάτο.

"Όχι χωρίς λόγο σημειώσαμε, διότι όταν ὁ δσος Νικήτας ἐγνώρισε τόν θεϊότατο Συμεών, ὁ πρῶτος ἦταν ἤδη μεγάλης ηλικίας και σηματοποιημένος μοναχός και θεολόγος, κατά τὰ πρότυπα τῆς ιστορικής μονῆς τοῦ Στουδίου και επομένως διέφερε ἀπό τό δάσκαλο του, κατά τό εἶδος τῶν ἐμπειριῶν, δσο και αν ἀργότερα τό ἀποδέχτηκε και τόν ἐπηρέασε. Γιατί ουτε τις ἀπόλυτες ἀπόψεις του ἔχει, ἀλλ' οὔτε και τήν ἀμεσότητα τῆς ἐρωτικής σχέσεως με τόν Χριστόν τοῦ Συμεών παρουσιάζει στά ἔργα του. Ἦταν πολεμιστής Στουδίτης, πολυμαθής, ἀγαπώντας τήν πατερική γραμματεία και γνωσιολογία, με ορθόδοξη δογματική θωράκιση, ἀλλά και με τάσεις ὀσιακής προσβάσεως προς τόν Θεόν, διά καθάρσεως και θείου ἐρωτος, συνδυάζοντας τόν δογματικόν ἀγωνιστή τῆς Ἐκκλησίας, με τις μυστικές ἐμπειρίες τοῦ Ὁσίου και τόν δάσκαλο τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, ὁσάν πιστός οἰκονόμος τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ.

"Ἐτσι τόν βλέπουμε νά θηριομαχεῖ με τόν καρδινάλιο Οὐμβέρτο, κατά τή διεξῆξη τοῦ τελευταίου μέ τόν Πατριάρχη Μιχαήλ Κηρουλλάριο κατά τό μοιραῖο 1054, γράφοντας ἀντιλατινικές διατριβές και συγγράφοντας πραγματείες «Περί ψυχῆς», «περί Νοητοῦ Παραδείσου», και, ἐπιηρεασμένος ἀπό τὰ ἀρεοπαγιτικά συγγράμματα, «Περί Ουρανίου καί Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας». Παρἄλληλως συνέγραψε τις σχολιαζόμενες τρεῖς ἐκατοντάδες Κεφαλαίων, Πρακτικῶν, Φυσικῶν καί Γνωστικῶν, πού περιέλαβαν στή Φιλοκαλία οἱ ἐκδότες της.

Περί τῶν Κεφαλαίων αυτῶν τί μπορεῖ νά πεί κανεῖς; "Ό,τι ἔχει λεχθεῖ γιά τὰ ἀπαυγασματα τῆς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι πείρας τῶν Ἁγίων Πατέρων, πού ἀρχίζουν ἀπό τήν πρακτική ἀγωγή, κατά τήν ἀσκητική παράδοση, περνοῦν ἀπό τις ἀρετές, τήν ταπείνωση, τὰ δάκρυα, τήν κατάνυξη καί τήν προσευχή καί καταλήγουν στήν ἐνωση μέ τόν Θεόν, εἴτε μέ φωτεινές θεοφάνειες, εἴτε μέ τήν ἐνοίκηση στήν ψυχή τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Εἶναι φανερόν διότι τὰ Κεφάλαια εἶναι γέννημα τῆς θεοφόρας ψυχῆς τοῦ Ὁσίου Νικήτα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος, ἐρμηνεύοντας και αἰτιολογώντας τήν συγγραφή τους, θεωρεῖ ὡς προϋπόθεση, τήν ἐλευθερία τῆς ψυχῆς μέ τήν ἀπάθεια, πού ἀπό τήν κοπιαστική ἀσκηση ἐφθασε ὁ μοναχός στή φυσική θεωρία τῆς κτίσεως, δπου βλέπει τόν Θεόν διά τῶν λόγων τῶν δντων. Στή συνέχεια θεωρεῖ τήν καθαρότητα, πού γεννάται ἀπό τὰ δάκρυα καί τήν προσευχή, ὡς πηγή ἀναβλύζουσα ἀπό τή χάριη τὰ ρεῖθρα τῶν πνευματικῶν νοημάτων. Τρίτη αἰτία τῆς συγγραφῆς τοῦ Ὁσίου εἶναι ἡ ἐνοίκηση τῆς Ἁγίας Τριάδος στήν ψυχή του, ἀπό τήν ὁποία ἐκπέμπονται φωτοχυσίες τοῦ Πνεύματος, πού φανερόνουν τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν ουρανῶν καί ἀποκαλύπτουν τούς κρυμμένους θησαυρούς τοῦ Θεοῦ στήν ψυχή του.

Καί αυτὰ μέν δλα, χωρίς ἀμφιβολία, ἀποτελοῦν κτήμα τῆς ἀγιότητος τοῦ Νικήτα καί θά μποροῦσαν νά μείνουν κρυμμένα και ἀνεκδήλωτα. Ἄλλὰ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, διότι φοβούμενος τήν ἀπειλή προς τόν πονηρό δούλο πού ἐκρυσφε τό τάλαντο, ἀλλά και ἀπό ἀγάπη στον πλησίον ἐγραψε τις ἐμπειρίες του. Μάλιστα κάτι πού

διακρίνει τήν αγιότητα τοῦ Θεοῦ Σιτηθάτου εἶναι ἡ ἔντονη ἐπιθυμία μεταδόσεως τῶν δώρων τῆς γνώσεως καί πρὸς τὸν λαόν τοῦ Θεοῦ, πρὸς ὠφέλειαν τοῦ πρώτου καί πρὸς δόξαν τοῦ δευτέρου, ὅπως ἐπανειλημμένως προτρέπει τοὺς ἐλεθθέντας.

Ὁ "Όσιος Νικήτας μας παρέδωσε τοὺς πνευματικούς θησαυρούς του μέ μια θετική καί μεθοδική σκέψη, σάν ρωμαλέος νους πού ἦταν, ἀλλά καί μέ υψηλή σύλληψη καί καλλιεπὴ φράση, ὥστε οἱ "Άγιοι ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας νά ἀποροῦν γιά τό πού οφείλεται ἡ τόση χάρις, στο περιεχόμενο τῶν Κεφαλαίων ἢ στήν τελειότητα τῆς φράσεως;

Συμπερασματικά, πρέπει νά λεχθεῖ, ὅτι οἱ τρεῖς ἑκατοντάδες τῶν Κεφαλαίων ἐντάσσονται στήν ἐνιαία καί ὁμόφωνη πνευματικὴ παράδοση τῆς ἀσκητικῆς καί μυστικῆς θεολογίας, ὡς καρπὸς τοῦ ἐνὸς Ἁγίου Πνεύματος. Συγχρόνως ὑπομνηματίζουν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς «νομίμου ἀθλήσεως» γιά νά προσπελάσει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ στάδια τῆς καθάρσεως καί τοῦ φωτισμοῦ, γιά νά φθάσει στήν ἔνωση μέ τὸν Θεόν. Χωρὶς τὶς ἀσκητικὲς καί πνευματικὲς παραδοσιακὲς προϋποθέσεις εἶναι ἀδύνατο νά φθάσει κανεὶς στὴ θέα τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀγιώτατος Νικήτας ἐπιμένει στο σημεῖον αὐτό, ὅπως καί ὁ δάσκαλος του, ὅπως, ἄλλωστε καί ὅλοι οἱ διδάσκαλοι τῆς νήψεως καί τῆς μυστικῆς θεολογίας. Θά μπορούσε ἐπίσης νά παρατηρηθεῖ, ὅτι τὰ Γνωστικὰ Κεφάλαια, ἐνὸς εὐρίσκονται μέσα στὴ θεολογικὴ παράδοση, παρουσιάζουν ἀρκετὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν ἀγγελολογία τῶν ἀρεοπαγιτικῶν συγγραμμάτων καί τὶς μυστικὲς κινήσεις τῶν «νόνων» περὶ τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Ὁ Σιτηθάτος, πλὴν τῶν γνησίων θείων ἐμπειριῶν του, ἦταν καί κάτοχος τῆς Πατερικῆς γραμματείας καί τῶν διαφόρων ἰδιοτυπιῶν τῆς καί τῆς ορολογίας τῆς.

Πρώτη εκατοντάδα πρακτικών κεφαλαίων

Tέσσερις νομίζω είναι οί αιτίες, οί όποιες στα πλαίσια της τέλειας τριάδας τών αρετών —πίστεως, ελπίδας και αγάπης— παρακινούν νά γράφει τά ωφέλιμα εκείνον πού ήδη ξεπέρασε τό μέσο τής αρχής και έφτασε προς τήν τριάδα τής μυστικής θεολογίας. Πρώτη αιτία είναι ή ελευθερία, ή ίδια δηλαδή ή απάθεια τής ψυχής, ή οποία μέ τήν κοπιαστική εργασία προόδευσε στή φυσική θεωρία τής κτίσεως και από εκεί εισήλθε στο γνόφο τής θεολογίας. Δεύτερη είναι ή καθαρότητα τοῦ νοῦ πού προήλθε από τά δάκρυα και τήν προσευχή, από τον όποιο νοῦ γεννιέται ό λόγος τής χάρις και πηγάζουν οί ποταμοί τών νοημάτων. Τρίτη είναι ή ένοίκηση μέσα μας της Αγίας Τριάδος, από τήν οποία προέρχονται οί φωτοχυσίες τοῦ Πνεύματος, πού γίνονται δπως είναι συμφέρον στον καθένα πού προχωρεί στήν κάθαρση, για νά φανερώσουν τά μυστήρια τής Βασιλείας τών Ουρανών και νά ξεσκεπάσουν τούς θησαυρούς τοῦ Θεοῦ πού είναι κρυμμένοι μέσα στήν ψυχή. Τέταρτη αιτία είναι ή υποχρέωση κάθε ανθρώπου πού έλαβε τό τάλαντο τοῦ λόγου τής γνώσεως, σύμφωνα μέ τήν απειλή τοῦ Θεοῦ πού λέει: «Δούλε πονηρέ και οκνηρέ, έπρεπε εσύ νά καταθέσεις τά χρήματα μου στους τραπεζίτες, ώστε δταν ερχόμουν νά τά έπαιρνα μέ τόκο»¹. Αυτό φοβόταν και ό Δαβίδ και έλεγε: «Ιδού, δέ θά εμποδίσω, Κύριε, τά χείλη μου, Σῦ τό γνωρίζεις. Δέν έκρυψα μέσα στήν καρδιά μου τή δικαιοσύνη Σου, διαλάλησα τήν αλήθεια Σου και τή σωτηρία πού παρέχεις. Δέν έκρυψα τό έλεός Σου και τήν αλήθεια Σου από πολυπληθή σύναξη.»².

2. 'Αρχή τοῦ θεάρεστου βίου είναι ή καθολική φυγή τοῦ κόσμου. Αυτή είναι ή άρνηση τών θελημάτων τής ψυχής και ή απόρριψη τοῦ χοϊκοῦ φρονήματος, μέ τήν οποία ανατρέχομε στο θείο φρόνημα, και από σαρκικοί γινόμαστε πνευματικοί. Και νεκρωνόμαστε για τή σάρκα και τον κόσμο, ενώ ζωντανεύει ή ψυχή και τό πνεῦμα μας μέ τή χάρι τοῦ Χριστοῦ.

3. 'Η ορθή περί Θεοῦ γνώμη τής ψυχής και ή εσωτερική πίστη πού συνοδεύεται μέ καταφρόνηση τών ορατών και ή πράξη τής αρετής ή ξένη προς κάθε φιλαυτία αποτελούν, κατά τον Σολομώντα, τρίπλοκο σχοινί³ πού δέν σπάζει εύκολα από τά πνεύματα τής πονηρίας.

4. Μέ τήν πίστη έλπίζομε νά άπολαύσομε τις αμοιβές τών κόπων μας, γι' αυτό και ύποφέρομε εύκολα τούς κόπους τών αρετών. Και καθώς εσωτερικά μάς βεβαιώνει τό "Άγιο Πνεῦμα, παίρνομε φτερά από τήν αγάπη και πετούμε προς τό Θεό.

5. "Όταν ενοχλούμαστε από ακάθαρτους λογισμούς, δέν σημαίνει δι

1. Ματθ. 25, 26-27.

2. Ψαλμ. 39, 10-11.

3. Έκκλ. 4, 12.

πέσαμε ήδη στήν κατηγορία δσων πράττουν τά φαῦλα. "Όταν δμως ή ψυχή χαλαρώσει τήν ένταση της και ό νους από αμελημένη και ακόλαστη δίαιτα σχηματίζει θολές και σκοτεινές φαντασίες και λείψουν οί κόποι τής αρετής από ραθυμία γιά μελέτη και προσευχή, τότε και χωρίς νά κάνομε τά φαῦλα κατατασσόμαστε στήν περιοχή εκείνων πού κυλιούνται θεληματικά μέσα στις ηδονές.

6. "Όταν λυθοῦν τά χαλινάρια των ηγεμονικών αισθήσεων, αμέσως γίνεται και επανάσταση τών παθών και κινείται ή ενέργεια τών πιο δουλικών αισθήσεων. Γιατί συνήθως ή άλογία αυτών τών αισθήσεων, όταν ελευθερωθεί από τά δεσμά τής εγκράτειας, τις κάνει νά χοροπηδοῦν πάνω στις αιτίες τών παθών και νά βόσκονται σ' αυτές σάν σε θανατηφόρο χορτάρι, και τόσο περισσότερο, όσο ή έλλειψη δεσμών παρατείνεται. Γιατί αυτές οί αισθήσεις, όταν λυθοῦν από τά χαλινάρια, δεν ανέχονται νά στερηθοῦν τήν απόλαυση εκείνων, προς τά οποία κλίνουν από τή φύση τους.

7. Από τις αισθήσεις, ή όραση και ή άκοή είναι λογικές και πιο θεωρητικές και ηγεμονικές. Η γεύση, ή όσφρηση και ή άφή είναι άλογες και ζωώδεις και υπηρετικές τών λογικών. Γιατί πρώτα βλέπομε και άκοῦμε και κατόπιν παρακινούμαστε από τό λογικό και άγγίζομε δ,τι είδαμε και τό όσφραϊνόμαστε και τό γευόμαστε. Γι' αυτό οί τρεις είναι πολύ πιο ζωώδεις από τις πρώτες δύο, και ολότελα δουλικές, και γι' αυτές προπαντός κοπιάζουν τά πιο γαστρίμαργα και επιρρεπή στή συνουσία ήμερα και άγρια ζώα* γιατί όλη τήν ήμερα και τή νύχτα ή τρώνε αχόρταγα ή δρμούν στή συνουσία.

8. Εκείνος ό όποιος τις ενέργειες τών πέντε αισθήσεων του τις έστρεψε προς τις μέσα του αισθήσεις — άπλωσε δηλαδή τήν όραση προς τό νοῦ πού βλέπει τό φώς τής ζωής, τήν άκοή προς τή σύνεση τής ψυχής, τή γεύση προς τή διάκριση τοῦ λογικού, τήν όσφρηση προς τή διανοητική δύναμη τοῦ νοῦ, και τήν άφή τέλος τή μετατόπισε στήν εγρήγορση τής καρδιάς—, αυτός περνά αγγελική ζωή πάνω στή γή. Αυτός στους ανθρώπους είναι και φαίνεται άνθρωπος, δμως συναναστρέφεται μέ τούς Αγγέλους και σάν άγγελος νοείται.

9. Μέ τό νοῦ πού βλέπει τό φώς τής θεϊκής ζωής, λαμβάνομε τή γνώση τών κρυμμένων μυστηρίων τοῦ θεοῦ. Μέ τή σύνεση τής ψυχής βάζομε στήν καρδιά μας τις αναβάσεις⁴ τών λογισμών μέ γνώση και ξεχωρίζομε τούς καλούς λογισμούς από τούς κακούς. Μέ τή διάκριση τοῦ λογικού δοκιμάζομε τά είδη τών νοημάτων. Και όσα φυτρώνουν από πικρή ρίζα, ή τά μεταποιούμε σέ γλυκά χωνεύοντας τα μέσα στήν ψυχή, ή τά αποβάλλομε ολοκληρωτικά. "Όσα πάλι φυτρώνουν από φυτό κατάλληλο και ακμαίο, τά οικειοποιούμεσθε αιχμαλωτίζοντας κάθε νόημα έτσι ώστε νά υπακούει στο Χριστό⁵. Μέ τή διανοητική δύναμη τοῦ νοῦ όσφραϊνόμαστε τό νοητό μύρο τής χάρης τοῦ

4. Ψαλμ. 83, 6.

5. Β' Κορ. 10, 5.

Πνεύματος και γεμίζει ή καρδιά μας από ευφροσύνη και αγαλλίαση. Με την εγρήγορηση της καρδιάς αισθανόμαστε συνειδητά τό ουράνιο Πνεύμα πού δροσίζει τή φλόγα της επιθυμίας μας προς τά καλά ή πού θερμαίνει τις ψυχικές μας δυνάμεις, τις παγωμένες από τό ψύχος των παθών.

10. "Όπως τό σώμα έχει πέντε αισθήσεις, δράση, άκοή, γεύση, όσφρηση και άφή, έτσι και ή ψυχή έχει ισάριθμες πέντε αισθήσεις: νοϋ, λογικό, νοερή αίσθηση, γνώση και επιστήμη. Οί πέντε αυτές αισθήσεις τής ψυχής συγκεντρώνονται σέ τρεΐς ενέργειες: στο νοϋ, στο λογικό και στή νοερή αίσθηση. Μέ τό νοϋ συλλαμβάνομε τά διανοήματα, με τό λογικό τις ερμηνείες, και μέ τήν αίσθηση τις φαντασίες τής θείας επιστήμης και γνώσεως.

11. Εκείνος ό όποιος έχει νοϋ πού διακρίνει σωστά τά διανοήματα τών λογισμών και προσλαμβάνει καθαρά τά θεϊκά νοήματα, και λογικό πού ερμηνεύει τις φυσικές κινήσεις δηλς τής ορατής κτίσεως, δηλαδή διασαφηνίζει τούς λόγους τών δντων, και νοερή αίσθηση πού δέχεται τήν επιστήμη τής ουράνιας σοφίας και γνώσεως, αυτός μέ τις έλλάμψεις τοϋ Ηλίου τής Δικαιοσύνης ξεπέρασε δλα τά αισθητά και έφτασε στά υπέρ τήν αίσθηση και απολαμβάνει τήν τερπνότητα τών αοράτων.

12. Τέσσερις είναι οί γενικές δυνάμεις τοϋ νοϋ: ή σύνεση, ή όξύνοια, ή αντίληψη και ή επιδεξιότητα. Εκείνος λοιπόν πού μέ τις δυνάμεις αυτές συνέδεσε τις τέσσερις γενικές αρετές τής ψυχής, πού ένωσε δηλαδή τή σωφροσύνη τής ψυχής μέ τή σύνεση τοϋ νοϋ, τή φρόνηση μέ τήν όξύνοια, τή δικαιοσύνη μέ τήν αντίληψη, και τήν ανδρεία μέ τήν επιδεξιότητα, αυτός κατασκεύασε από δύο ειδών υλικά ένα άρμα πύρινο και ούρανοπόρο για τον αγώνα εναντίον τών τριών γενικών αρχηγών και δυνάμεων τής παρατάξεως τών παθών, δηλαδή τής φιλαργυρίας, τής φιληδονίας και τής φιλοδοξίας.

13. Εκείνος πού κατατρόπωσε τή φιλαργυρία μέ τήν αντίληψη τήν ενωμένη μέ τήν έννομη δικαιοσύνη, δηλαδή μέ τήν γεμάτη έλεος συμπάθεια προς τό συνάνθρωπο, και κυριάρχησε πάνω στή φιληδονία μέ τή συνετή σωφροσύνη, τήν περιεκτική δηλαδή εγκράτεια, και κατανίκησε τή φιλοδοξία ώς πιο αδύναμη μέ τήν όξύνοια και τή φρόνηση, δηλαδή μέ τή σαφή διάκριση τών θείων και τών ανθρωπίνων πραγμάτων, και τήν καταπάτησε θριαμβευτικά σάν γήινη και χωρίς καμιά αξία, αυτός νίκησε τό χοϊκό φρόνημα τής σάρκας. Και μάλιστα τόσο πολύ, ώστε νά τό μεταβάλλει σέ νόμο τοϋ πνεύματος τής ζωής και νά τό απελευθερώσει από τον τυραννικό νόμο τής σάρκας, και νά πει: «Ευχαριστώ τό Θεό διότι ό νόμος τοϋ Πνεύματος τής ζωής μέ ελευθέρωσε από τό νόμο και τή δουλεία τοϋ θανάτου»⁶.

14. Εκείνος πού επιζητεί τή δόξα τών ανθρώπων, νομίζοντας την για κάτι, ενώ δεν είναι τίποτε, και ασπάζεται τή φιληδονία από απληστία τής ψυχής του, και επιμένει στή φιλαργυρία από πλεονεξία, αυτός γίνεται ή δαι-

μονιώδης από τήν οίηση και τήν υπερηφάνεια, ή κτηνώδης από τις ηδονές της κοιλίας και της σάρκας, ή θηριώδης απέναντι τοῦ πλησίον μέ τήν αχόρταγη και απάνθρωπη φιλαργυρία, ξεπέφτοντας από τήν πίστη στο Θεό, σύμφωνα μέ τή Γραφή, επειδή δοξάζεται από τούς ανθρώπους⁷. Ακόμη απομακρύνεται από τή σωφροσύνη και τήν καθαρότητα επειδή υποδαυλίζει μέ τήν απληστία του τά υπογάστρια και ενδίδει στις άλογες ορμές, και εξορίζεται από τήν αγάπη επειδή μόνο τον εαυτό του προσέχει και δε δίνει στους πλησίον του όταν βρίσκονται σε ανάγκη. Και έτσι παρουσιάζεται σάν πολύμορφο θηρίο, σύνθετος από πολλές αντικρουόμενες ιδιότητες, άσυμφιλίωτος μέ τό Θεό, μέ τούς ανθρώπους και μέ τά κτήνη.

15. "Όταν ό θυμός, ή επιθυμία και τό λογιστικό μέρος τού νοῦ στέκονται και κινούνται κατά φύση, τότε κάνουν τον άνθρωπο θείο και θεόμορφο, νά κινείται δηλαδή ύγιώς και νά μήν ξεφεύγει διόλου από τή φυσική του βάση. "Αν όμως παρεκτραποῦν από τό εύλογο στο παρά φύση και μετακινήθουν από τά φυσικά τους όρια, τότε, όπως είπαμε, κάνουν τον άνθρωπο πολύμορφο και σύνθετο από πολλές αντικρουόμενες ιδιότητες.

16. Ό θυμός είναι στο μεταίχμιο μεταξύ επιθυμίας και του λογιστικού της ψυχής, και είναι στο καθένα από αυτά σάν όπλο στήν κίνηση τους παρά φύση ή κατά φύση. "Όταν δηλαδή ή επιθυμία και τό λογιστικό κινούνται κατά φύση προς τά θεία, τότε ό θυμός είναι για τό καθένα από αυτά όπλο δικαιοσύνης εναντίον τοῦ φιδιοῦ μόνο πού σφυρίζει και τούς υποβάλλει νά γευθουν τις σαρκικές ηδονές και νά επιδιώξουν τή δόξα των ανθρώπων. "Όταν όμως εκτρέπονται από τήν κατά φύση κίνηση τους και μεταβάλλουν τήν ενέργεια τους στο παρά φύση και από τή μελέτη των θείων μεταφέρονται στά ανθρώπινα, τότε ό θυμός είναι όπλο αδικίας για τή διάπραξη αμαρτίας· γιατί τότε ή επιθυμία και τό λογιστικό μάχονται μέ όπλο τό θυμό και επιτίθενται εναντίον εκείνων πού αναχαιτίζουν τις ορμές και τις ορέξεις τους. "Έτσι ό άνθρωπος, ή αναδεικνύεται πρακτικός και θεωρητικός και θεολογικότατος μέσα στήν εκκλησία τών πιστών, όταν κινείται κατά φύση, ή κτηνώδης και θηριώδης και δαιμονιώδης, όταν εκτρέπεται στο παρά φύση.

17. "Αν κανείς δε μετατρέψει πρώτα τις δυνάμεις τής ψυχής του μέ επίμονη μετάνοια και εντατική άσκηση και δεν τις κάνει έτσι όπως τις έδωσε ό Θεός αρχικά στον 'Αδάμ όταν τον έπλασε και τοῦ εμφύσησε πνοή ζωής⁸, ούτε τον εαυτό του θά μπορέσει ποτέ νά γνωρίσει, ούτε νά αποκτήσει λογισμό κυρίαρχο στά πάθη, χωρίς αλαζονεία, άπερίεργο, άπόνηρο, άπλό, ταπεινόφρονα, χωρίς φθόνο και συκοφαντία, και τέτοιο πού νά αιχμαλωτίζει κάθε νόημα ώστε νά υπακούει στο Χριστό⁹. 'Αλλά ούτε και θά μπορέσει νά δεί τήν ψυχή του νά καίγεται και νά πυρπολείται από τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ, ούτε νά υπερβαίνει τά όρια τής εγκράτειας και νά αρκείται σέ δ,τι έχει και νά έπιθυ-

7. 'Ιω. 5, 44.

8. Γεν. 2, 7.

9. Β' Κορ. 10, 5.

μεϊτήν κατάσταση αναπαύσεως στην οποία φτάνουν οί "Άγιοι. "Αν δεν τ' αποκτήσει αυτά μέ τέτοιο τρόπο, δέ θά μπορέσει ποτέ νά αποκτήσει στην καρδιά πραότητα, ειρήνη, άοργησία, χρηστότητα, άφιλονεικία, ευσπλαχνία και ιλαρότητα, άφού ή ψυχή θά στασιάζει έτσι εναντίον τοῦ εαυτού της και εξαιτίας τής ταραχής των δυνάμεων της θά μένει κλειστή στις ακτίνες τοῦ Πνεύματος.

18. Εκείνος πού δεν επαναφέρει μ' αυτό τον τρόπο μέσα του τήν εύσημοσύνη τής παλιάς εκείνης ευγένειας και δέν αποκαθιστά διαρκώς πάνω του τά χαρακτηριστικά τής εικόνας τοῦ Θεοῦ, ό Όποίος εξαρχής τον έπλασε δμοιό Του¹⁰, πώς είναι δυνατόν ποτέ νά ενωθεί μέ Εκείνον από τον Όποιο χωρίστηκε μέ τήν ανομοιότητα τών χαρακτηριστικών, και τον Όποιο εγκατέλειψε, οπότε βυθίστηκε στο σκοτάδι, γιατί Εκείνος ήταν τό Φώς; Και αν δέν ενωθεί μέ Εκείνον από τον Όποιο έχει τήν άρχή τής υποστάσεως του και από τον Όποιο ήρθε στην ύπαρξη από τήν ανυπαρξία και έγινε κύριος τών όντων, άραγε πού θά ριχθεί, άφοῦ αποκοπεί ως ανόμοιος μέ τον Ποιητή του; Είναι φανερό πού, αλλά εγώ σιωπώ.

19. "Εως δτου έχομε μέσα μας τις ύλες πού τρέφουν τά πάθη και περιθάλλομε μέ τή θέληση μας τις αιτίες τους και δέν άποφασίζομε νά τις διώξομε, ισχυροποιείται εναντίον μας ή δύναμη τους, επειδή παίρνει τήν ισχύ της από μάς τους ίδιους. "Όταν όμως τις άπορρίψομε από πάνω μας και καθάρισομε τήν καρδιά μας μέ τά δάκρυα τής μετάνοιας και μισήσομε τήν άπατη τών ορατών, τότε γινόμαστε μέτοχοι τής παρουσίας τοῦ Παρακλήτου και βλέπομε τό Θεό μέσα στο αιώνιό Του φώς, και βλέπομαστε από Αυτόν.

20. Εκείνοι πού έσπασαν τά δεσμά τής παγκόσμιας αισθήσεως είναι ελεύθεροι από κάθε δουλεία τών αισθήσεων, και ζουν μόνο μέ τή χάρη τοῦ Πνεύματος και μέ Αυτό συναναστρέφονται, επειδή από Αυτό κινούνται, μέσω τοῦ Όποιου κατά κάποιο τρόπο ενώνονται και μέ τους ομοούσιους μέ Αυτό Πατέρα και Λόγο και αποτελούν ένα πνεύμα, όπως λέει ό Παύλος¹¹. Αυτοί δχι μόνο είναι ανίκητοι από τούς δαίμονες, αλλά είναι και φοβεροί σ' αυτούς, γιατί δέχθηκαν τή θεία φωτιά, κι έγιναν πράγματι φωτιά και οί ίδιοι.

21. Η άφή δέν είναι αίσθηση μερική, πού ενεργεί δηλαδή σέ ένα μόνον μέρος τοῦ σώματος, όπως οί άλλες αισθήσεις, αλλά είναι γενική αίσθηση όλου τοῦ σώματος. "Όταν λοιπόν χωρίς ανάγκη αγγίσει κάτι, ενώ ακόμη έλκεται μέ πάθος προς τά ευχάριστα σ' αυτήν, τότε κάνει τό νοῦ νά σαλεύεται από εμπαιθείς λογισμούς. "Όταν όμως ενεργεί από απαραίτητη φυσική ανάγκη έχοντας απαρνηθεί τά ευχάριστα και έχοντας υπερβεί τήν αίσθηση, τότε δέ συνηθίζει νά διερεθίζει τά αισθητήρια τής ψυχής.

22. "Όταν ό νους εισχωρήσει στά υπέρ τή φύση, τότε οί αισθήσεις, μέ-

10. Γεν. 1, 26-27.

11. Έφ. 4, 4.

νοντας στο κατά φύση, λειτουργούν με απάθεια απέναντι στις αιτίες και ερευνούν μόνο τούς λόγους και τη φύση τους, ξεχωρίζοντας χωρίς πλάνη τις ενέργειες και τις ιδιότητες τους. Και δε συνδέονται μαζί τους με εμπάθεια, ούτε κινούνται παρά φύση σε σχέση μ' αυτές.

23. Οί πνευματικοί αγώνες και κόποι προκαλούν ευφροσύνη στην ψυχή, αφού βέβαια προηγηθεί ειρήνευση των παθών. Αυτό λοιπόν πού είναι δύσκολο σε όσους είναι δούλοι στην αίσθηση, αυτό στην ψυχή πού είναι φιλόπονη και απέκτησε μέ ιερούς ιδρωτες τον πόθο τοῦ Θεοῦ και έχει πληγωθεί από τον έρωτα τής θείας γνώσεως, είναι εύκολο και μάλλον γλυκύτατο. Στους πρώτους, επειδή παραδόθηκαν στις ανέσεις τοῦ σώματος και στις απολαύσεις τών ηδονών, οί κόποι και αγώνες τής αρετῆς είναι δύσκολοι και τούς φαίνονται σκληροί, γιατί δε φρόντισαν νά ξεπλύνουν τήν αλμύρα τών ηδονών μέ τά νάματα τών δακρύων. Ἡ ψυχή όμως πού είπαμε, ποθεί και αποδέχεται τούς κόπους και τούς αγώνες, καθώς έχει αποκρούσει μέ βδελυγμία τις ηδονές πού προξενούν οδύνη και έχει αποτινάξει τήν καλοπέραση μαζί μέ τήν αγάπη προς τό σώμα. "Ένα πράγμα μονάχα τής είναι λυπηρό, ή χαλάρωση τών κόπων και τό σταμάτημα τών αγώνων. "Ό,τι λοιπόν σ' εκείνους προξενεί σωματική ευφροσύνη, αυτό, στην ψυχή πού έστρεψε τις επιθυμίες της στά θεία, είναι αιτία λύπης. Και δ,τι είναι σ' αυτήν αιτία πνευματικής ευφροσύνης, σ' εκείνους είναι αιτία στεναγμών και οδύνης.

24. Οί κόποι φαίνονται στην άρχή ότι προξενούν οδύνη σ' όλους τούς αρχαρίους στους πνευματικούς αγώνες. "Όταν όμως αυτοί αγωνιστούν νά προκόψουν στην αρετή και φτάσουν στο μέσο της, τότε οί κόποι αποδεικνύονται ότι προξενούν κάποια ηδονή και παράδοξη ανάπαυση. "Όταν τέλος τό θνητό αυτό φρόνημα τής σάρκας καταποθεί από τήν αθάνατη ζωή¹², τήν οποία προξενεί μέ τον ερχομό Του τό Πνεύμα σ' εκείνους πού πράγματι επεκτείνονται για νά φτάσουν μέ κόπους στά άκρα τών αρετών, τότε αυτοί γεμίζουν από ανείπωτη χαρά και ευφροσύνη, επειδή αποφράχθηκε γι' αυτούς ή καθαρή πηγή τών δακρύων και έβρεξε άνωθεν επάνω τους τό γλυκό νάμα τής κατανύξεως.

25. "Αν θέλεις νά φτάσεις τά ακραία όρια τής αρετῆς και νά βρεις τό δρόμο πού φέρνει στο Θεό χωρίς νά πλανηθείς, μή δώσεις ύπνο στά μάτια σου, ούτε νυσταγμό στά βλέφαρα σου, ούτε ανάπαυση στους κροτάφους σου¹³, μέχρις ότου, μέ πολλούς κόπους και δάκρυα, βρεις τόπο απάθειας για τήν ταλαιπωρημένη σου ψυχή και μπείς στον άγιο ναό τής γνώσεως τοῦ Θεοῦ καί, διά μέσου τής ένυπόστατης Σοφίας Του, ατενίσεις μέ σύνεση τούς έσχατους σκοπούς τών ανθρωπίνων πραγμάτων καί, αφού καταφρονήσεις τά κάτω, τρέξεις καί σύ στά ψηλά βουνά τής θεωρίας σάν τά ελάφια¹⁴, μέ μεγάλη δίψα.

12. Β' Κορ. 5, 4.

13. Ταλμ. 131, 4.

14. Ταλμ. 103, 18.

26. Σύντομος δρόμος προς απόκτηση αρετής για τούς αρχαρίους είναι ή σιωπή τοῦ στόματος και τό κλείσιμο των ματιών και τών αυτιών. Γιατί με τήν αργία αυτών, ό νους βρίσκει ευκαιρία καί, έχοντας αποκλείσει τις εξωτερικές εισόδους, αρχίζει να παρατηρεί τον εαυτό του καί τις κινήσεις του καί να έρευνα ποιες είναι οί ενθυμήσεις πού κολυμπούν στή νοητή θάλασσα τών λογισμών, καί ποιά τα νοήματα πού περνούν —σάν σε κάποιο νερόμυλο— από τή χοάνη τής διάνοιας καί τί είδους είναι αυτά, καθαρά καί δίχως πικρά σπέρματα καί σταλμένα από "Αγγελο φωτός, ή ζιζάνια ανάμικτα καί άχυρώδη, πού προέρχονται από τούς εχθρούς τού φωτός. Καί έτσι ό νους σαν ηγεμόνας αυτεξούσιος στέκεται ανάμεσα στις διάφορες έννοιες, καί κρίνει καί χωρίζει τούς καλούς λογισμούς από τούς κακούς. Καί άλλα από τά εισερχόμενα προσλαμβάνει καί αλέθει μέ τή συνεχή κίνηση του καί τά βάζει σε νοερές αποθήκες άφοῦ τά πλάσει μέ θεϊκό νερό καί τά ψήσει μέ τή φωτιά τού Πνεύματος· καί τρεφόμενος από αυτά, δυναμώνει καί γεμίζει από φώς. "Αλλα πάλι τά απορρίπτει στο βυθό τής λήθης, αποφεύγοντας τήν πικράδα τους. Αυτό όμως τό έργο μπορεί νά τό κάνει νοερά μόνον οποιος άρχισε νά βαδίζει τό δρόμο πού οδηγεί χωρίς πλάνη στους ουρανούς καί στο Θεό, καί ξετύθηξε τον πένθιμο χιτώνα τών σκοτεινών παθών.

27. Ή ψυχή πού ξεφορτώθηκε μιά για πάντα τήν πονηρία καί τό αλλόκοτο φρόνημα τής κάκισης αλαζονείας καί απέκτησε τον πλούτο τής απλής καί άκακης καρδιάς από τήν επίσκεψη σ' αυτή τού Αγίου Πνεύματος, ευθύς πλησιάζει τό Θεό καί τον εαυτό της. Καί δσα βλέπει καί ακούει, τά θεωρεί αξιόπιστα καί αληθινά χωρίς δισταγμό, γιατί ξεπέρασε τά τρομερά βάραθρα τής απιστίας καί κινείται πάνω από τον άδη τού φθόνου.

28. Από δλες τις αρετές πρώτη είναι ή πίστη πού είναι ριζωμένη βαθιά, δταν δηλαδή δέν αμφιβάλλει διόλου ή ψυχή, άλλα διώχνει εντελώς τή φιλαυτία. Γιατί τίποτε άλλο δέν εμποδίζει από τήν εργασία τών εντολών εκείνον, πού μόλις ξεκίνησε για πνευματικούς αγώνες, δσο ή παγκάκιστη φιλαυτία. Αυτή είναι τό εμπόδιο τής προκοπής τών αγωνιστών. Αυτή βάζει στο νοῦ αρρώστιες καί δυσκολοθεράπευτα σωματικά πάθη, καί μέ αυτό ψυχραίνει τή θέρμη τής ψυχής καί τούς πείθει νά παραιτούνται ευθύς εξ αρχής από τήν κακοπάθεια, ως εχθρό τής τρυφηλής ζωής. Φιλαυτία είναι ή άλογη αγάπη τού σώματος, ή οποία κάνει τον Μοναχό φίλαυτο, δηλαδή φιλόψυχο καί φιλοσώματο καί τον απομακρύνει από τό Θεό καί τή Βασιλεία Του, σύμφωνα μέ τον ιερό λόγο: «"Οποιος αγαπά τήν ψυχή του, θά τή χάσει»¹⁵.

29. Εκείνος πού μέ κόπο καί επιμονή άρχισε τήν εργασία τών εντολών τού Θεού καί μέ θερμό έρωτα σήκωσε πάνω στον τράχηλο του τον ελαφρό ζυγό τής ασκήσεως, δέ λογαριάζει τήν υγεία τού σώματος του, δέν κυριεύεται από ίλιγγο μπροστά στή σκληρότητα τών έργων τής αρετής, δέ διστάζει

15. 1ω. 12, 25.

μπροστά στους κόπους, δεν κοιτάζει άλλον πού δείχνει ραθυμία και αμέλεια στους ασκητικούς αγώνες. Άλλά με φλογερό πόθο ανοίγει τό αυλάκι τών αρετών με κάθε κακοπάθεια, προσέχοντας μόνο στον εαυτό του και στις εντολές τού Θεού. Και κάθε μέρα σπέρνει με δάκρυα τά σπέρματα του στο χωράφι τών ζώντων, μέχρις ότου φυτρώσει γι' αυτόν τό χορτάρι της απάθειας και μεγαλώσει και μεστώσει σε καλάμι θείας γνώσεως και δέσει στάχυ με τούς κόκκους τού λόγου, οπότε θά έρθει φορτωμένος με τά γεννήματα τής αρετής του¹⁶.

30. Άπό πουθενά αλλού νομίζω δέ γίνεται τόσο γρήγορα και σύντομα ή προκοπή τής ψυχής, όσο από μόνη τήν πίστη. Δεν εννοώ τήν πίστη μόνο στο Θεό και στον Μονογενή Υιό Του, αλλά αυτή πού είναι ριζωμένη βαθιά στην ψυχή, μέ τήν οποία πιστεύομε ότι είναι αληθινές οί υποσχέσεις τού Χριστού, τις οποίες υποσχέθηκε και ετοίμασε για όσους Τον αγαπούν¹⁷, καθώς και οί απειλές και οί κολάσεις πού είναι ετοιμασμένες για τό διάβολο και τούς εργάτες του¹⁸. Αυτή ή πίστη δίνει πλήρη βεβαιότητα στην ψυχή πού αγωνίζεται, νά ελπίζει ότι θά επιτύχει τήν κατάσταση τών Αγίων, τήν μακάρια απάθεια, και ότι θά ανεβεί στο ύψος τής αγιοσύνης τους και θά γίνει μαζί τους κληρονόμος τής Βασιλείας τού Θεού. "Έτσι μέ τήν εσωτερική αυτή βεβαιότητα ή ψυχή προχωρεί μέ προθυμία στην εργασία τών εντολών χωρίς νά διστάζει, αλλά μιμείται τούς κόπους τών Αγίων και προσπαθεί μέ όμοιους αγώνες νά φτάσει στην τελειότητα εκείνων.

31. Η εξωτερική εμφάνιση τού προσώπου συµμεταβάλλεται, εκ φύσεως, μέ τήν εσωτερική κατάσταση τής ψυχής. "Όποια δηλαδή εργασία έχει ή νοερή κίνηση της ψυχής, παρόμοια διάθεση δείχνει σε όσους τήν παρατηρούν και ή όψη τού προσώπου. Αυτή δηλαδή μεταβάλλεται και αλλάζει διάθεση ανάλογα μέ τήν προέλευση —θεία ή δαιμονική— τού αντίστοιχου λογισμού, και έτσι άλλοτε φαίνεται χαρούμενη και φωτεινή καθώς ή καρδιά ευφραίνεται μέ τις αναβάσεις σέ αγαθές ενθυμήσεις και μέ τή μελέτη τού Θεού, ενώ άλλοτε φαίνεται κατηφής και σκοτεινή, όταν πικραίνεται από άτοπους λογισμούς. "Έτσι τά εσωτερικά ενεργήματα κάποιου δεν μπορούν νά περάσουν απαρατήρητα από εκείνους πού έχουν γυμνασμένα τά αισθητήρια τής ψυχής". Είτε λοιπόν πρόκειται για αλλοίωση πού προκάλεσε ή δεξιά τού Υψίστου²⁰, είναι φανερή σ' αυτούς ως κατάσταση γνώριμη και αγαπητή, γιατί και οί ίδιοι μέ αυτήν αναγεννήθηκαν και έγιναν φώς και άλας στους πλησίον. Είτε πάλι πρόκειται για παρουσία τών εχθρικών δυνάμεων και ταραχή τών λογισμών, είναι ολοφάνερη σ' αυτούς, γιατί αυτοί τήν απέβαλαν, και τώρα, μέ τά θεία χαρίσματα, έχουν επάνω τους λαμπρότατα τά χαρακτηριστικά τής μορφής τού Υιού τού Θεού.

16. Ταλμ. 125, 5-6.

17. Α' Κορ. 2, 9.

18. Ματθ. 25, 41.

19. Έβρ. 5, 14.

20. Ταλμ. 76, 11.

32. Ἡ εσωτερική εργασία ἢ στεφάνια προξενεῖ στήν ψυχή, ἢ ποιές και κολάσεις. Ἄν δηλαδή καταγίνεται γύρω ἀπό τά θεία πράγματα και περιποιεῖται τό χωράφι τῆς ταπεινοφροσύνης, δέχεται ἀπό ψηλά τή βροχή των δακρῶν και καλλιεργεῖ τήν ἀγάπη και τήν πίστη στο Θεό και τή συμπάθεια προς τον πλησίον, μέ τις ὅποιες ἢ ψυχή παίρνει τό κάλλος τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ, γίνεται φως στους ανθρώπους και προσελκύει τά βλέμματα τους μέ τις ακτίνες τῶν ἀρετῶν της και κινεῖ δλους σέ δοξολογία τοῦ Θεοῦ. "Ἄν ὁμως καταγίνεται γύρω ἀπό τά γήινα και ἀνθρώπινα και ἀναταράζει και σκαλίζει τους τόπους τῆς ἀμαρτίας πού κάτω τους περνούν υπόνομοι, ποτίζεται ἀπό αὐτούς μέ δυσωδία και σκοτάδι και καλλιεργεῖ τό μίσος και τήν ἀποστροφή τοῦ καλοῦ. Και ἔτσι ἢ ψυχή, παίρνοντας τή χοϊκή και ἀμορφη εικόνα τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, γίνεται πραγματικό σκοτάδι γιά δσους τήν πλησιάζουν. Και μέ τήν εργασία και ἀπασχόληση τῶν φαύλων πράξεων διαφθείρει ψυχές ἀπλοϊκές και ἀστήρικτες και κινεῖ σέ βλασφημία κατά τοῦ Θεοῦ. Και ἔτσι, σέ δποια βρεθεῖ ἢ ψυχή κατά τό θάνατο, ἀνάλογη ἔχει και τήν ἀνταπόδοση.

33. Εκείνος πού καλλιεργεῖ φαύλους λογισμούς, ἔχει σκοτεινό και ἀγριο τό πρόσωπο. Ἡ γλώσσα του εἶναι βουβή γιά θεῖους ὕμνους και ἢ συνάντηση του δυσάρεστη σέ δλους. Εκείνος δμως πού καλλιεργεῖ στήν καρδιά του ἀγαθά και ἀθάνατα φυτά, ἔχει χαρούμενο και λαμπρό τό πρόσωπο. Ἡ γλώσσα του ψάλλει ὕμνους και δεήσεις και εἶναι γλυκύτατος στή συναναστροφή. "Ὡστε δσοι τούς βλέπουν, ξεχωρίζουν καλά εκείνον πού βρίσκεται ἀκόμη κάτω ἀπό τή δουλεῖα τῶν ἀκαθάρτων παθῶν και τό ζυγό τοῦ γήινου φρονήματος, καθώς και εκείνον πού ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τον ἐλευθέρωσε ἀπ' αὐτή τή δουλεῖα, σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Σολομώντα: «"Ὅταν ἢ καρδιά ἔχει ευφροσύνη, τό πρόσωπο ἀνθεῖ· ἐνῶ δταν ἔχει λύπες, τό πρόσωπο σκυθρωπάζει»²¹.

34. Τά πάθη πού τελούνται στήν πράξη, μέ τήν πράξη και θεραπεύονται. "Ὅπως δηλαδή ἢ ἀσωτεία, ἢ ἠδονή, ἢ πολυφαγία και ὁ ἀμελής και ἐκλυτος βίος οδηγούν τήν ψυχή στήν ἐμπαθέστατη ἔξη και σέ ἀτοπες πράξεις, ἔτσι ὁ περιορισμός, ἢ ἐγκράτεια, οἱ κόποι και οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες προξενούν στήν ψυχή τήν ἀπάθεια, και ἀπό τήν ἐμπάθεια τή μεταφέρουν στήν ἀπάθεια.

35. "Ὅταν κανεῖς ὕστερα ἀπό ἐπίπονη και ἐντατική ἀσκήση ἀξιωθεῖ νά λάβει ἀπό τό Θεό λόγω τῆς ταπεινοφροσύνης μεγάλες δωρεές και κατόπιν ξεπέσει και παραδοθεῖ σέ πάθη και σέ τιμωρούς δαίμονες, ἀς γνωρίζει διτι ὑπερηφανεύτηκε και σχημάτισε μεγάλη ἰδέα γιά τον εαυτό του και συμπεριφέρθηκε ἀέναντι τῶν ἄλλων μέ ἐπαρση. Ἄπό πουθενά ἄλλου λοιπόν ὁ ἀνθρώπος αὐτός δέ θά βρεῖ θεραπεία και ἀπαλλαγή ἀπό τά πάθη και τούς δαί-

21. Παροιμ. 15, 13.

μονές πού τον περικυκλώνουν, παρά μόνον ξαναγυρίζοντας με τή μετάνοια στην πρώτη κατάσταση και παρουσιάζοντας στο Θεό, σάν καλό μεσίτη, τήν ταπείνωση και τήν επίγνωση τής πραγματικής του καταστάσεως. Με αυτήν, καθένας πού στέκεται καλά πάνω στο θεμέλιο τών αρετών, θεωρεί τον εαυτό του κατώτερο άπ' όλη τήν κτίση.

36. Είναι εξίσου κακά ενώπιον τού Θεού και τών ανθρώπων πού ζούν κατά Χριστόν, τό νά είναι κανείς εμπαθής στήν πράξη από ακόλαστη προαίρεση, και τό νά υπερηφανεύεται για τις αρετές του από πνεύμα υπεροψίας. "Όπως δηλαδή τις πράξεις τού πρώτου πού γίνονται κρυφά είναι ντροπή και νά τις αναφέρει κανείς²², έτσι και τού δευτέρου ή ύψηλοφροσύνη είναι βδέλυγμα μπροστά στο Θεό. Και όπως ό ένας, καθώς είναι σαρκικός, δεν μπορεί καθόλου νά αναπαύσει τό Θεό, κατά τή Γραφή²³, έτσι και ό άλλος είναι ακάθαρτος ενώπιον τού Κυρίου, γιατί είναι υπερήφανος²⁴.

37. "Ό,τι είναι πάθος, δεν είναι και έμπρακτη αμαρτία. "Άλλο τό ένα και άλλο τό άλλο. Πάθος είναι ή κίνηση πού γίνεται στήν ψυχή. Πράξη αμαρτωλή είναι εκείνη πού εμφανίζεται στο σώμα. "Όπως, φιληδονία, φιλαργυρία, φιλοδοξία είναι φοβερά πάθη τής ψυχής. Πορνεία και πλεονεξία και αδικία είναι αμαρτωλές πράξεις τής σάρκας. Επιθυμία, θυμός και υπερηφάνεια είναι πάθη τής ψυχής πού προέρχονται από παρά φύση κίνηση τών δυνάμεων της. Μοιχεία όμως και φόνος, κλοπή και μέθη και όποια άλλη αμαρτία γίνεται μέ τό σώμα, είναι αμαρτωλές και φοβερές πράξεις τής σάρκας.

38. Τρεις είναι οί γενικότατοι αρχηγοί όλων τών παθών, και τρεις οί εναντίον τους πόλεμοι και τρεις εκείνοι πού πολεμούν εναντίον τους και τούς κατανικούν: ό αρχάριος πού νικά τό πάθος τής φιληδονίας, ό μέσος πού νικά τό πάθος τής φιλαργυρίας και ό τέλειος πού νικά τό πάθος τής φιλοδοξίας. Τά τρία αυτά πάθη αποτελούν ένα μεγάλο τρικέφαλο φίδι.

39. Δέν είναι ένας ό αγώνας ούτε και ό ίδιος για τούς τρεις πού είπαμε εναντίον τών τριών αρχηγών και δυνάμεων τού πονηρού πνεύματος πού εξουσιάζει, αλλά διαφέρει sé κάθε περίπτωση. Γιατί διαφορετικά γίνεται ή μάχη εναντίον καθενός τών τριών αρχηγών από τούς αντίστοιχους αντιπάλους πού έχουν ως φυσικό όπλο τον δίκαιο θυμό.

40. Αυτός πού τώρα μπαίνει στους αγώνες τής ευσέβειας και είναι αρχάριος στον πόλεμο εναντίον τών παθών, όλη του τή μαχητική ενέργεια τήν κατευθύνει κατά τού πνεύματος τής φιληδονίας καί, χρησιμοποιώντας κάθε κακοπάθεια, εκστρατεύει εναντίον του μέ όλη του τή δύναμη. "Έτσι λιώνει τή σάρκα μέ νηστείες, χαμαικοιτίες, αγρυπνίες καί ολονύκτιες προσευχές. Τήν ψυχή τήν συντρίβει μέ τή θύμηση τών τιμωριών τής κολάσεως καί τή μελέτη τού θανάτου. Τήν καρδιά τήν καθαρίζει από τούς μολυσμούς τών

22. Έφ. 5, 12.

23. Γεν. 6, 3.

24. Παροιμ. 16, 5.

συνδυασμών και συγκαταθέσεων στους λογισμούς με τα δάκρυα της μετάνοιας.

41. Εκείνος πού άφησε την άρχή και προχώρησε στο μέσο της αρετής και σκούπισε τούς ίδρωτες τού αγώνα κατά τού πνεύματος τής φιληδονίας με τό σφουγγάρι τής πρώτης απάθειας, και άνοιξαν πιά τά μάτια του και άρχισε νά βλέπει τις φύσεις τών δντων, στή συνέχεια σηκώνει τά δπλα τής πίστεως εναντίον τού πνεύματος τής άπιστης φιλαργυρίας. Ανυψώνει λοιπόν τό νοϋ του με τή μελέτη τών θείων πραγμάτων. Τό λογικό του τό οξύνει με τούς λόγους τής κτίσεως και τό κάνει ικανό νά διασαφηνίζει τις φύσεις τών δντων. Τήν ψυχή τήν ανεβάζει με τήν πίστη από τά ορατά στά ύψη τών αοράτων και τήν πείθει διι ό Θεός, πού δημιούργησε τά πάντα από τό μηδέν, Αυτός είναι πού προνοεί για δλα τά έργα Του, και σ' Αυτόν βασίζει δλη του τήν ελπίδα για τήν ένθεη ζωή.

42. Εκείνος πού μέ τή θεωρία και τήν απάθεια προσπέρασε τό μέσο και άφησε πίσω τήν άπατη τής παγκόσμιας αίσθήσεως και ήδη μαζί με τό λόγο τής γνώσεως και τής ένυπόστατης σοφίας τού Θεού εισέδωσε στο γνώφο τής θεολογίας, σηκώνει τά δπλα εναντίον τού πνεύματος τής φιλοδοξίας, με τή δύναμη τής ταπεινοφροσύνης. Προξενεί στήν ψυχή του κατάνυξη με τις ιερές αποκαλύψεις και τήν κάνει νά χύνει δάκρυα χωρίς πόνο. Και τό φρόνημα τής ψυχής τό ταπεινώνει με τή μνήμη τής ανθρώπινης ασθένειας και τό ανυψώνει με τά νοήματα τής θείας γνώσεως.

43. Μέ τις νηστείες, τις αγρυπνίες, τις προσευχές, τις χαμαικοιτίες, τούς κόπους τού σώματος και τήν έκκοπή τών θελημάτων μας με ταπεινώση ψυχής, κάνομε άπρακτο τό πνεύμα τής φιληδονίας. Τό ύποτάσσομε δέ με τά δάκρυα τής μετάνοιας και, άφοϋ τό φέρομε στο δεσμοτήριο τής εγκράτειας, τό κάνομε ακίνητο και ανενεργό. Τούτο βέβαια δταν στεκόμαστε στήν παράταξη τών προθύμων και αγωνιστών.

44. Μέ τά δπλα τής πίστεως και τή μάχαιρα τού Πνεύματος, δηλαδή τό λόγο τού Θεού²⁵, άφοϋ κατατροπώσομε τό πνεύμα τής φιλαργυρίας, τό σφάζομε, και υψωνόμαστε προς τή θεωρία τών δντων με λόγο σοφίας, υπερβαίνοντας τήν ταπεινότητα τών ορατών με τό λόγο τής γνώσεως και βρίσκοντας τήν ανάπαυση μας στά βασιλεία τής αγάπης μαζί με τούς πλουσιότατους θησαυρούς τής ελπίδας προς τό Θεό.

45. Όταν με τά φτερά τής απάθειας και τής ταπεινοφροσύνης πλέομε μέσα στον αέρα τής μυστικής θεολογίας και εισερχόμαστε στον άνω βυθό τής γνώσεως τών μυστηρίων τού Θεού με τό θείο Πνεύμα, τότε, με τις φλόγες τών θεϊκών δογμάτων και νοημάτων, κατακαίμε τό πνεύμα τής φιλοδοξίας. Και παρατηρώντας τήν κατάληξη τών ανθρωπίνων πραγμάτων, καταποντίζομε με βροχές δακρύων και ποταμούς κατανύξεως τούς πολεμάρχους του

δαίμονες πού έκστράτευσαν εναντίον μας μέ τήν οίηση, την κενοδοξία και τήν υπερηφάνεια.

46. ΈκεΤνος πού μίσησε μέ δλη του τήν ψυχή και απαρνήθηκε τήν επιθυμία της σάρκας και τήν επιθυμία πού προέρχεται από τήν δράση και τήν αλαζονεία τοῦ πλούτου²⁶, οί όποιες αποτελούν τον κόσμο τής αδικίας²⁷ και μέ τήν φιλία των οποίων γινόμαστε εχθροί τοῦ Θεοῦ, αυτός σταύρωσε τον κόσμο για τον εαυτό του και τον εαυτό του για τον κόσμο . Ιῖτσι διέλυσε πάνω του τήν μεταξύ αυτού και τοῦ Θεοῦ ἔχθρα κι έκανε ειρήνη ανάμεσα τους²⁹. Γιατί εκείνος πού νεκρώθηκε γι' αυτά, αποβάλλοντας τό σαρκικό φρόνημα, συμφιλιώθηκε μέ τό Θεό, άφοῦ θανάτωσε τήν ἔχθρα τοῦ κόσμου μέ τή νέκρωση των ηδονών, μέσω τής σταυρωμένης γιά τον κόσμο ζωής του, και αποδέχθηκε τή φιλία μέ τον Ίησοῦ. Επομένως, ό άνθρωπος αυτός δέν είναι πιά φίλος τοῦ κόσμου, ώστε νά είναι εχθρός τοῦ Θεοῦ³⁰, αλλά γίνεται φίλος τοῦ Θεοῦ, γιατί είναι σταυρωμένος γιά τον κόσμο και μπορεῖ νά λέει: «Γιά μένα σταυρώθηκε ό κόσμος, κι εγώ γιά τον κόσμο»³¹.

47. Ἡ εγκατάλειψη τών αγωνιστῶν από τό Θεό συνήθως γίνεται εξαιτίας κενοδοξίας ή κατακρίσεως τοῦ πλησίον ή ἐπάρσεως γιά τις αρετές τους. "Όποιο άπ' αυτά τά τρία πλησιάζει και κυριαρχήσει στις ψυχές τών αγωνιζομένων, προξενεί τήν εγκατάλειψη τοῦ Θεοῦ. Και δέ θά διαφύγουν τή δικαιοη καταδίκη γιά τις πτώσεις αυτές, μέχρις ότου διώξουν τήν αιτία τής εγκαταλείψεως και καταφύγουν στο ὑψος τής ταπεινοφροσύνης.

48. Ακαθαρσία τής καρδιάς και σπίλωση τής ψυχής δέν είναι μόνο ή παρουσία εμπαθῶν νοημάτων, αλλά και τό νά υπερηφανεύεται κανείς γιά τό πλήθος τών κατορθωμάτων του και νά φουσκώνει γιά τις αρετές του και νά ἔχει μεγάλη ιδέα πώς απέκτησε σοφία και γνώση Θεοῦ και νά μέμφεται όσους αδελφούς είναι ράθυμοι και αμελείς. Και αυτό γίνεται φανερό από τήν παραβολή τοῦ Τελῶνη και τοῦ Φαρισαίου³².

49. Μή νομίζεις ότι θά απαλλαγείς από τά πάθη και ότι θά ξεφύγεις τον μολυσμό τών εμπαθῶν νοημάτων πού γεννιούνται από αυτά, εφόσον ἔχεις φρόνημα αγέρωχο και φουσκωμένο γιά τις αρετές σου. Δέν πρόκειται νά αποκτήσεις αγαθούς λογισμούς ώστε νά δεις τήν αυλή τής ειρήνης, ούτε χρηστότητα και γαλήνη στήν καρδιά ώστε νά μπεις μέ χαρά στο ναό τής αγάπης, ἔως ότου ἔχεις πεποιθήση στον εαυτό σου και στά ἔργα σου.

50. "Αν ή ψυχή σου ἔλ,κεται μέ εμπάθεια από τήν ωραία εμφάνιση τών σωμάτων και τυραννείται από τούς εμπαθείς λογισμούς πού γεννιοῦνται άπ' αυτά, μή νομίζεις ότι αυτά είναι ή αιτία τής ταραχής σου και τής τόσο εμπαθούς εσωτερικής κινήσεως. Άλλά γνώριζε ότι ή αιτία είναι κρυμμένη μέσα

26. Α' Ίω. 2, 16.

27. Ίακ. 3, 6.

28. Γαλ. 6, 14.

29. Έφ. 2, 15.

30. Ίακ. 4, 4.

31. Γαλ. 6, 14.

32. Λουκ. 18, 10-14.

στην ψυχή σου, ή οποία λόγω της εμπαιθούς έξεως και της κακής συνήθειας τράβα σαν μαγνήτης τό μολυσμό από τα πρόσωπα, σαν να είναι σίδηρος. Γιατί τα κτίσματα τοῦ Θεοῦ είναι καθ' έαυτά δλα πολύ καλά³³, και δεν υπάρχει σ' αυτά κανένας λόγος ώστε νά κατηγορηθεί ή δημιουργία τοῦ Θεοῦ.

51. "Όπως εκείνοι πού ταξιδεύουν στή θάλασσα και καταλαμβάνονται από ναυτία, δεν τό παθαίνουν αυτό από τή φύση της θάλασσας, αλλά εξαιτίας τοῦ νοσηρού χυμού πού έχουν μέσα τους, έτσι και ή ψυχή παθαίνει τον εμπαιθέστατο εσωτερικό κλονισμό και τήν ταραχή όχι εξαιτίας τών προσώπων, αλλά εξαιτίας τής έξεως τοῦ κακού πού βρίσκεται ακόμη μέσα της.

52. Ανάλογα με τήν εσωτερική διάθεση τής ψυχής, αλλοιώνεται μαζί και αυτή ή φύση τών πραγμάτων. "Όταν δηλαδή λειτουργούν κατά φύση τά νοερά αισθητήρια τής ψυχής και ό νους βαδίζει χωρίς πλάνη γύρω από τούς λόγους τών όντων, έχοντας τό λογικό νά διασαφηνίζει τις φύσεις και τις κινήσεις τους, τότε και ή ψυχή βλέπει κατά φύση τά πράγματα και τά πρόσωπα και κάθε υλικό δημιούργημα, επειδή δεν κρύβουν μέσα τους καμία αιτία πού νά τή μολύνει ή νά τή βλάπτει. "Όταν όμως οι δυνάμεις τής ψυχής κινούνται παρά φύση και στασιάζουν μεταξύ τους, τότε και αυτή, δλα αυτά τά βλέπει παρά φύση· γι' αυτό και δεν τήν ανυψώνουν μέ τή φυσική καλλονή τους στήν κατανόηση τοῦ Δημιουργού, αλλά εξαιτίας τής εμπαιθέστατης έξεως της τήν κατεβάζουν στο βυθό τής απώλειας.

53. "Αν έπεσες από εγκατάλειψη τοῦ Θεοῦ σέ πτώση σαρκική ή τής γλώσσας ή τοῦ λογισμού, παρόλο πού περνούσες ζωή επίπονη και τραχύτατη, μή σου φανεί ανεξήγητο και παράδοξο. Γιατί ή πτώση είναι δική σου και οφείλεται σέ σένα. "Αν δηλαδή εσύ πρώτα δε σχηματίζεις —δπως δεν έπρεπε— κάποια κούφια και μεγάλη ιδέα για τον εαυτό σου, ή δεν υπερηφανεύοσουν από αλαζονικό φρόνημα σέ βάρος άλλου, ή δεν έκρινες κάποιον για τήν ανθρώπινη αδυναμία του, δεν θά σέ εγκατέλειπε μέ δίκαιη απόφαση ό Θεός, και δέ θά μάθαινες έτσι τήν αδυναμία σου. Τήν έμαθες λοιπόν, για νά μάθεις έτσι νά μήν κρίνεις³⁴, νά μήν έχεις φρόνημα υψηλότερο άπ' δ,τι πρέπει νά έχεις³⁵ και νά μήν υπερηφανεύεσαι κατά τών άλλων.

54. "Αν πέσεις σέ βάθος αμαρτημάτων, μήν αποκλείσεις διόλου τή δυνατότητα επιστροφής σου, ακόμη και αν έφτασες στο τελευταίο βάραθρο τοῦ άδη τής κακίας. Γιατί άν μέ τις έμπρακτες αρετές έχεις ήδη βάλει μέσα σου τό θεμέλιο τής ευσέβειας, τότε κι άν ακόμη κλονίστηκε τό οικοδόμημα πού έκτισες πάνω της μέ διάφορες πέτρες τής αρετής και έπεσε στο έδαφος της εμπαιθέστατης γής τών κακών, ό Θεός ωστόσο δέ θά λησμονήσει τούς παλιούς κόπους και τούς ιδρώτες σου. Τούτο βέβαια, άν είναι συντετριμμένη ή καρδιά σου για τις αμαρτίες σου και θυμάται τις παλιές ήμερες και παρακαλεί μέ στεναγμούς ενώπιον τοῦ Θεοῦ νά σηκωθεί από τήν πτώση της. Και ό

33. Γεν. 1, 31.

34. Ματθ. 7, 1.

35. Ρωμ. 12, 3.

Θεός θά επιβλέψει γρήγορα πάνω σε σένα πού τρέμεις τα λόγια Του³⁶, και θά αγγίσει άοράτως τά μάτια τής κατώδυνης καρδιάς σου, και θά παρασταθεί στο θεμέλιο τής αρετής πού είχες κατασκευάσει πρωτύτερα με κόπους, και θά σου δώσει δύναμη μεγαλύτερη και τελειότερη από τήν πρώτη, με θερμη φλογερού πνεύματος, ώστε νά ξανακάνεις με υπομονή τά έργα τής αρετής πού γκρεμίστηκαν από φθόνο τοῦ πονηρού, και νά ξανακτίσεις με πνεύμα ταπεινώσεως τό σπίτι τής ψυχής σου λαμπρότερο από τό πρώτο, γιά τήν αιώνια ανάπαυση τοῦ Θεού, όπως είναι γραμμένο³⁷.

55. "Όλα τά ατιμωτικά πού μάς συμβαίνουν, είτε από ανθρώπους, είτε από δαίμονες, συμβαίνουν σύμφωνα μέ τή δίκαιη κρίση τοῦ Θεού κατ' οικονομίαν, γιά νά ταπεινωθεί τό μάταιο φρόνημα τών ψυχών μας. Γιατί ό σκοπός τοῦ Θεού, τοῦ κυβερνήτη τής ζωής μας, είναι νά είμαστε ταπεινοί πάντοτε και νά μήν ἔχομε φρόνημα υψηλότερο από δι,τι πρέπει, αλλά νά μάς διακρίνει ή μετριοφροσύνη³⁸. μήτε νά ἔχομε μεγάλη ιδέα γιά τον εαυτό μας, αλλά νά ἀποβλέπομε σ' Αυτόν και νά μιμούμαστε, όσο είναι δυνατόν, τή μακαρία ταπεινώση Του. Γιατί ήταν πράος και ταπεινός στήν καρδιά³⁹, και τέτοιοι θέλει νά γίνομε κι εμείς, Αυτός πού ὑπέμεινε γιά μάς θάνατο άδικο και ατιμωτικό. Κανένα άλλο δέν Τοῦ είναι τόσο αγαπητό και οικείο μέσα σε κάθε αρετή, και τό οποίο μπορεί νά μάς ανυψώνει από τήν κοπριά τών παθών, όσο ή πραότητα, ή ταπεινώση και ή αγάπη προς τον πλησίον. "Αν αυτά μάς λείπουν όταν εργαζόμαστε τήν αρετή, τότε δλη ή εργασία μας είναι μάταιη, και δλος ό κόπος τής ασκήσεως είναι άνώφελος και απαράδεκτος από τό Θεό.

56. Τούς αρχαρίους στο βίο τής αρετής, ό φόβος τών κολάσεων τούς βοηθεί στήν εργασία τών εντολών και τήν αποφυγή τών κακών. Εκείνοι όμως πού πρόκοψαν στήν αρετή κι έφτασαν στήν θεωρία τής δόξας τοῦ Θεοῦ, ἀποκτοῦν άλλο, ανάλογο φόβο, από αγάπη, ό όποιος τούς είναι πολύ φοβερός, δηλαδή τον άγνό φόβο⁴⁰. Ό φόβος αυτός τούς βοηθεί νά στέκονται ακλόνητοι στήν αγάπη τοῦ Θεοῦ, καθώς αναλογίζονται τό ενδεχόμενο τής φοβερής πτώσεως από αυτήν. "Αν οί πρώτοι ξεπέσουν και μετανοήσουν πάλι, ξαναέρχεται ό πρώτος φόβος μέ καλές ελπίδες. Οί δεύτεροι δμως, αν από φθόνο τοῦ έχθροῦ χάσουν λόγω πτώσεως τό ὕψος τής θεωρίας τοῦ Θεοῦ, δέν ξαναβρίσκουν αμέσως τό δεύτερο, τον άγνό φόβο, αλλά τούς τυλίγει μιá καταχνιά κι ἔνα χειροπιαστό σκοτάδι, γεμάτο άθυμία, οδύνη και πίκρα, μαζί μέ τον πρώτο φόβο τών κολάσεων. Και αν ό Κύριος Σαβαώθ δε λιγότευε τις ημέρες εκείνες τής αφόρητης αυτής οδύνης, δε θά σωζόταν κανείς⁴¹ από εκείνους πού παθαίνουν τέτοια πτώση.

57. "Όταν ή ψυχή ανακουφιστεί από τήν επίμονη ενόχληση τών έμπα-

36. Ήσ. 66, 2.

37. Ψαλμ. 131, 14.

38. Ρωμ. 12, 3.

39. Ματθ. 11, 29.

40. Ταλμ. 18, 10.

41. Ματθ. 24, 22.

θών λογισμών και μαραθεί ή τυραννική φλόγα της σάρκας, τότε γνώριζε δι ήρθε μέσα μας τό "Άγιο Πνεῦμα αναγγέλλοντας τήν άφεση τών προηγούμενων αμαρτιών μας και χαρίζοντας μας τήν απάθεια. "Όσο όμως ή ψυχή νιώθει μέ τή συνεχή ενόχληση τήν όσμή τών παθών και φλέγονται τά υπογάστρια τής σάρκας, νά γνωρίζεις δι είναι ακόμη μακριά από τήν ψυχή ή ευωδιά τοῦ Πνεύματος και δι δλη κρατιέται δεμένη κάτω από τά άλυτα δεσμά τών παθών και τών αισθήσεων.

58. Είδα πάνω στή γη —λέει ό σοφός— άνθρωπο πού νομίζει δι είναι φρόνιμος. Τέτοιοι είδα κι εγώ μεταξύ τών ανθρώπων, νά έχει πεποίθηση στά έργα του και μεγάλη ιδέα για τήν ανθρώπινη σοφία του, τήν επίγεια και σαρκική. Και εξαιτίας της, δχι μόνο νά κομπάζει σέ βάρος τών απλοϊκών ανθρώπων, αλλά ακόμη και τούς διδασκάλους τής χριστιανικής πίστεως πού τελείωσαν θεάρεστα τή ζωή τους, νά τούς καταειρωνεύεται και νά τούς περιγελά για τό ασυνήθιστο λεξιλόγιο τους και για τό δι θέλησαν νά μιμηθούν τό εκλεκτικό και торνευτό λεξιλόγιο τής κοσμικής σοφίας, ούτε επεδίωξαν τήν εύρυθμη σύνταξη στις γραπτές διδασκαλίες τους. Σ' αυτόν, επειδή αγνοεί δι ό θεός δέν προτιμά και δέν αγαπά τις торνευτές λέξεις και τις ωραίες φράσεις, αλλά τήν καλή σημασία τών νοημάτων, θά αναφέρω τήν εξής παροιμία: «Ό ζωντανός σκύλος είναι καλύτερος από τό νεκρό λιοντάρι⁴², και ένας νέος φτωχός και σοφός είναι καλύτερος από έναν βασιλιά γέροντα και ανόητο, πού ακόμη δέν έμαθε νά προσέχει σέ ορθές υποδείξεις⁴³».

59. Τό πάθος τής βλασφημίας είναι φοβερό και δυσκολονίκητο. "Έχει τήν άρχή του από τήν υπερήφανη διάνοια του σατανά. Αυτό πειράζει όλους αυτούς πού ζούν κατά Θεόν μέ αρετή, περισσότερο όμως εκείνους πού προσεύδουν στήν προσευχή και στή θεωρία τών θείων πραγμάτων. Γι' αυτό πρέπει μέ κάθε προσοχή νά φυλάγομε τις αισθήσεις και νά αντιμετωπίζομε μέ ευλάβεια όλα τά φρικτά μυστήρια τοῦ Θεού και τά ιερά σύμβολα και τούς λόγους και νά προσέχομε μήπως κάνει έφοδο τό πνεῦμα αυτό. Γιατί καιροφυλακτεί όταν προσευχόμαστε και ψάλλομε, και κάποτε ξεστομίζει, μέ τά δικά μας χείλη, όταν δέν προσέχομε, κατάρες εναντίον μας και αλλόκοτες βλασφημίες κατά τοῦ Υψίστου Θεού, τις οποίες περνά κρυφά στους στίχους τών ψαλμών και στα λόγια τής προσευχής. Άλλά όταν κάτι τέτοιο φέρει στα χείλη μας ή σπείρει κρυφά στή διάνοια μας, νά στρέψομε επάνω του τό λόγο τοῦ Χριστού και νά τοῦ πούμε: «Φύγε πίσω μου σατανά⁴⁴, πού είσαι γεμάτος δυσωδία και υπόδικος για τήν αιώνια κόλαση. Ή βλασφημία σου νά πέσει στο κεφάλι σου». Και αμέσως ας άπασχολήσομε προσωρινά τό νοῦ αιχμαλωτίζοντας τον σέ άλλο πράγμα, θείο ή ανθρώπινο, ή ακόμη, ας τον άνυψώσομε μέ δάκρυα προς τούς ουρανοῦς και τό Θεό. Και έτσι, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεού, θά απαλλαγούμε από τό βάρος τής βλασφημίας.

42. Έκκλ. 9, 4.

43. Έκκλ. 4, 13.

44. Λουκ. 4, 8.

60. Ἡ λύπη εἶναι καταστρεπτικό πάθος γιά τήν ψυχή και τό σώμα και πειράζει και τον μυελό τών οστών ακόμη. Εννώ βέβαια τή λύπη τού κόσμου, ἡ οποία κυριεύει τους ανθρώπους γιά τά πρόσκαιρα και πολλές φορές γίνεται σ' αυτούς αίτια θανάτου. Ἡ κατά Θεόν όμως λύπη, εἶναι σωτήρια και πάρα πολύ ωφέλιμη και προξενεί υπομονή στους κόπους και στους πειρασμούς. Ανοίγει τήν πηγή της κατανύξεως σ' εκείνον πού αγωνίζεται και διψά τή δικαιοσύνη τού Θεού⁴⁵ και τρέφει μέ δάκρυα τήν καρδιά του, ώστε νά εκπληρώνεται σ' αυτόν ὁ λόγος τού Δαβίδ: «Θά μάς θρέψεις μέ δάκρυα ἀντί γιά ψωμί, και μέ δάκρυα θά μάς ποτίσεις ἀφθονά⁴⁶ τό κρασί τής κατανύξεως».

61. Τά μέρη τής ψυχής πού ἔχουν καταπέσει ἀπό τήν εργασία τών κών, ἡ κατά Θεόν λύπη τά τονώνει πολύ και τά επαναφέρει στή φυσική τους κατάσταση. Και τόσο πολύ αποδυναμώνει μέ τά δάκρυα τό χειμώνα τών παθών και τά σύννεφα τής αμαρτίας και τά διώχνει ἀπό τό νοητό αέρα τής ψυχής, ώστε νά γίνεται πάλι καθαρός ὁ ουρανός τών λογισμών τού νοῦ μας, νά κυριαρχεί γαλήνη στή θάλασσα τής διάνοιας και ευφροσύνη στις καρδιές μας, και νά αλλοιώνεται ἡ ὄψη τού προσώπου μας, ώστε βλέποντας το εκείνοι πού διακρίνουν ορθά, ν' αναπαύουν μαζί μέ τό βλέμμα τους και τήν εσωτερική τους διάθεση και νά λένε σύμφωνα μέ τον Δαβίδ: «Αυτή ἡ αλλοίωση οφείλεται στή δεξιά τού Υψίστου»⁴⁷.

62. Νά μήν παραδέχεσαι τούς λογισμούς πού σπέρνει μέσα σου ὁ εχθρός, ἀπό υποψίες, ἐναντίον τού πλησίον. Εἶναι ψεύτικοι και ολέθριοι και τελείως ἀπατηλοί. Γνώριζε ὅτι μέ αυτόν τον τρόπο προσπαθούν οἱ δαίμονες νά σπρώξουν σέ βάραθρο καταστροφής τις ψυχές εκείνων πού προκόβουν στις ἀρετές. Γιατί μέ ἄλλον τρόπο δέν μπορούν οἱ δαίμονες νά ρίξουν κανένα ἀγωνιστή στο βυθό τής κατακρίσεως και τής ἐμπρακτικῆς αμαρτίας, παρά ἄν τον πείσουν νά δεχτεί πονηρές υποψίες ἀπό τήν ἐξωτερική διαγωγή και τις διαθέσεις τού πλησίον. Μέ τον τρόπο αυτό κάνουν τον ἄνθρωπο υπόδικο και υπεύθυνο αμαρτίας, ώστε νά καταδικαστεί μαζί μέ τον κόσμο, σύμφωνα μέ τον ἱερό λόγο: «Ἄν κρίναμε τούς εαυτούς μας, δέ θά μάς ἔκρινε ὁ Κύριος. Ὅταν δμως μάς κρίνει ὁ Κύριος, μάς παιδαγωγεί, ώστε νά μήν καταδικαστοῦμε μαζί μέ τον κόσμο»⁴⁸.

63. Ὅταν ἀπό ραθυμία ἀφήσομε τούς δαίμονες νά ψιθυρίζουν στο ἀυτί μας υποψίες ἐναντίον τών ἀδελφών, ἐπειδή δηλαδή δέν προσέχομε τις κινήσεις τών ματιών μας, τότε οδηγούμαστε ἀπό αυτούς νά κατακρίνομε ακόμη και τούς τελείους στήν ἀρετή. Ἄν λοιπόν εκείνος πού εἶναι χαρωπός και γελαστός και πρόθυμος σέ συναναστροφή σου φαίνεται ὅτι εἶναι εύκολος γιά συγκατάθεση σέ πάθη και ἡδονές, τότε και κάθε σκυθρωπός και κατηφής πρέπει νά εἶναι γιά σένα γεμάτος θυμό και υπερηφάνεια. Ἄλλά δέν πρέπει

45. Ματθ. 5, 6.

46. Ταλμ. 79, 6.

47. Ταλμ. 76, 11.

48. Α' Κορ. 11, 31-32.

νά προσέχομε στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ανθρώπων, γιατί είναι επισημής ή κρίση από αυτά. Και αυτό γιατί οί άνθρωποι έχουν πολλές διαφορές στή φύση, στις συνήθειες και στή σωματική διάπλαση, και αυτά μπορούν νά τά θεωρήσουν και νά τά κρίνουν χωρίς πλάνη, μόνον εκείνοι οί όποιοι μέ μεγάλη κατάνυξη καθάρισαν τά νοερά μάτια τής ψυχής και κατοικεί μέσα τους τό άπειρο φώς τής θεϊκής ζωής, στους οποίους και δόθηκε ή χάρη νά γνωρίζουν τά μυστήρια τής βασιλείας τού Θεού⁴⁹.

64. "Όταν διαπράττομε τά φαύλα έργα τής σάρκας, τότε υπηρετούμε τήν παρά φύση επιθυμία και τό θυμό τής ψυχής. Και μολύνουμε τό σώμα μέ τις αισχρές ρεύσεις τής αμαρτίας, ενώ σκοτιζόμε τήν ψυχή μέ τήν πικρία τού θυμού και αποξενωνόμαστε από τον Υιό τού Θεού. Πρέπει λοιπόν, τον μόνον μολυσμό τής ροής από τήν ουσία τού σώματος νά τον άποπλύνουμε μέ τή ροή τών από τήν ουσία μας δακρύων, έτσι ώστε τό σώμα πού καταμολύνθηκε από τήν ηδονή μέ τή φυσική ρύση, νά τό καθαίρομε πάλι μέ τήν οδύνη τής λύπης μέσω τής φυσικής ροής τών δακρύων. Τό δέ σκοτάδι τής ψυχής πού προξενεί ή πίκρα τού θυμού, νά τό διώχνομε μέ τό φώς τής κατανύξεως και τή γλυκύτητα τής αγάπης τού Θεού και νά ενωνόμαστε πάλι μέ Εκείνον, από τον οποίο μέ τήν επιθυμία και τό θυμό πρωτύτερα αποξενωθήκαμε.

65. "Όπως ό μολυσμός τής σάρκας μέ τήν ηδονή έχει προηγούμενη αιτία τον σατανικό έρωτα, γιά νά ολοκληρώσει τήν κακία, έτσι ή κάθαρση μέ τήν οδυνηρή λύπη έχει προηγούμενη αιτία τή θέρμη τής καρδιάς, γιά νά ολοκληρώσει τό πένθος και τά δάκρυα. Και αυτό αποτελεί οικονομία τής αγαθότητας τού Θεού προς εμάς, ώστε αποβάλλοντας και καθαρίζοντας τον κόπο τής ηδονής μέ τους κόπους τής οδύνης και τήν αισχροτάτη ροή τής σάρκας μέ τή ροή τών δακρύων, νά εξαφανίσομε από τό νού μας τούς τύπους τών άχρησιότητων και τις άσχημες εικόνες από τήν ψυχή μας, και νά τήν άναδείξομε λαμπρότερη στο φυσικό της κάλλος.

66. "Όπως εκείνος πού από ενέργεια τού πονηρού πνεύματος πορνεύει, καρπώνεται ως μισθό τήν ηδονή τής σάρκας και τά φαύλα έργα του καταλήγουν στο μολυσμό, έτσι και εκείνος στον όποιο ενεργεί από ψηλά τό "Άγιο Πνεύμα, καρπώνεται ως μισθό τή χαρά τής ψυχής και τά καλά του έργα καταλήγουν στήν κάθαρση μέ τά δάκρυα, στήν αναγέννηση και στήν ένωση και τή συνάφεια μέ τό Θεό.

67. Δύο φυσικές ροές από τήν ουσία μας υπάρχουν σ' εμάς: τής γονής και τών δακρύων. Μέ τήν πρώτη μολύνεται ό χιτώνας τής ψυχής μας, ενώ μέ τή δεύτερη καθαίρεται. Γι' αυτό είναι ανάγκη, τό μολυσμό πού προέρχεται από τήν ουσία μας νά τον ξεπλύνουμε μέ τά δάκρυα πού προέρχονται πάλι από αυτήν. Γιατί δέν υπάρχει άλλος τρόπος νά καθαρθεί ό μολυσμός τής φύσεως μας.

68. Κάθε διάθεση της ψυχής πού σφάλει και κινείται με φαῦλο τρόπο, τερματίζει τήν προσπάθεια της σε μιά σύντομη ηδονή. Κάθε όμως ψυχή πού καθαρίζεται από τή φαύλη συνήθεια και διάθεση, απλώνει τούς κόπους της σε μιά μακρά ηδονή όλο ευφροσύνη. Και είναι θαύμα, πώς ηδονή πού καταστέλλει τήν ηδονή, γλυκαίνει τελείως τήν οδύνη πού γεννιέται από τήν ηδονή.

69. "Άλλοτε ή ροή τών δακρύων προξενεί στή νοερή αίσθηση τής καρδιάς πίκρα και πόνο, κι άλλοτε ευφροσύνη και αγαλλίαση. "Όταν λοιπόν καθαιρόμαστε μέ τή μετάνοια από τό δηλητήριο και τήν ακαθαρσία τής αμαρτίας, σάν μέ δυνατή φωτιά, έχοντας τά δάκρυα πού αυτή προκαλεί πυρωμένα από τή θεϊκή φωτιά και τό λογισμό μας σάν νά σφυροκοπείται μέ βαριές σφύρες μέ τούς στεναγμούς πού βγαίνουν από τό βάθος τής καρδιάς, τότε αισθανόμαστε πίκρες και πόνους νοερά και αισθητά. "Όταν όμως μέ τά δάκρυα αυτού τοῦ είδους καθαρθοῦμε αρκετά και προχωρήσαμε στήν ελευθερία τών παθών, τότε παρηγορούμαστε από τό θείο Πνεῦμα, γιατί αποκτήσαμε γαλήνια και καθαρή καρδιά, και γεμίζομε μέ ανέκφραστη ηδονή και γλυκύτητα από τά χαροποιά δάκρυα τής κατανύξεως.

70. Άλλα είναι τά δάκρυα τής μετάνοιας και άλλα εκείνα πού προέρχονται από τή θεία κατάνυξη. Τά πρώτα είναι σάν πλημμυρισμένος ποταμός πού παρασύρει δλα τά τείχη τής αμαρτίας, ενώ τά άλλα είναι για τήν ψυχή σάν τή βροχή πού πέφτει στά άγριόχορτα και σάν χιόνι στή χλόη, και τρέφουν τό στάχυ τής γνώσεως και τό κάνουν άφθονο και καρποφόρο.

71. Κάθε δάκρυ δέν είναι και κατάνυξη, αλλά διαφέρουν πολύ μεταξύ τους. Τά δάκρυα έρχονται από μεταμέλεια για τή διαγωγή και από ενθύμηση τών παλιών αμαρτημάτων τής ψυχής, σάν νά βγαίνουν από φωτιά και καυτό νερό, και καθαρίζουν τήν καρδιά. Ή κατάνυξη κατεβαίνει από τή θεία δρόσο τοῦ Πνεύματος για παρηγοριά και ανακούφιση τής ψυχής, ή οποία μόλις μπήκε μέ θερμή στο βυθό τής ταπεινοφροσύνης και απόλαυσε τή θεωρία τοῦ απροσίτου φωτός, και λέει στο θεό σάν τό Δαβίδ: «Περάσαμε μέσα απο φωτιά και νερο, και μας έβγαλες σε αναψυχή» .

72. "Άκουσα μερικούς νά λένε διτι κανείς δέν μπορεί νά επιτύχει τήν έξη τής αρετής χωρίς μακρινή αναχώρηση και φυγή στήν έρημο, και θαύμασα, γιατί νόμισαν διτι εκείνο πού δέν γνωρίζει περιορισμό, περιορίζεται σέ ένα τόπο. Γιατί ή έξη τής αρετής είναι ή αποκατάσταση τών δυνάμεων τής ψυχής στήν αρχική ευγένεια και ή συγκέντρωση στο ίδιο σημείο τών γενικών αρετών, στήν κατά φύση δηλαδή ενέργεια. Αυτά όμως δέν μάς έρχονται άπ' έξω ως έπίσασκα, αλλά μάς έχουν χορηγηθεί από τή δημιουργία μας μέ θεία και νοερή αίσθηση, και δταν από αυτά και μαζί μέ αυτά κινούμαστε κατά φύση, εισαγόμαστε στή Βασιλεία τών Ουρανών, ή οποία βρίσκεται μέ-

σα μας⁵¹, σύμφωνα με τό λόγο τοῦ Κυρίου. "Αρα είναι περιττή ἡ ἔρημία α-φού μπορούμε και χωρίς αὐτήν να μπούμε στή Βασιλεία των Ουρανών με τή μετάνοια και τήν ακριβή τήρηση των εντολών τοῦ Θεοῦ, πράγμα πού μπορεί νά γίνεται σέ κάθε τόπο τῆς δεσποτείας τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα με τον θεῖο Δα-βίδ πού λέει: «Εὐλόγει, ψυχὴ μου, τον Κύριο σέ κάθε τόπο τῆς δεσποτείας Του»⁵².

73. Εκείνος πού βρίσκεται μέσα σέ βασιλική παράταξη κάτω ἀπό στρατηγούς και λοχαγούς πολεμώντας μαζί τους, και δεν μπόρεσε στή μάχη νά δείξει παλληκαριά και γενναιότητα κατά των εχθρών, ἢ τουλάχιστον νά νικήσει ἕναν ἀπό αὐτούς, πώς θά πολεμήσει μόνος του ανάμεσα σέ μυριάδες εχθρούς και θά επιδείξει κάποιο στρατιωτικό κατόρθωμα, ἀφού είναι ἀπειρος τοῦ πολέμου; Κι αν αὐτό είναι ἀδύνατο στά ανθρώπινα, πολύ περισσότερο είναι στά θεῖα. Γιατί ποιος, αν φύγει στήν ἔρημο, θά μπορέσει νά μάθει τις επιδρομές τών δαιμόνων και τις κρυφές και φανερές επιθέσεις τών παθών; Ἡ πώς θά ορμήσει εναντίον τους, αν πρωτύτερα δέν γυμναστεί στήν ἔκκοπή τοῦ θελήματος ανάμεσα σέ ἀδελφότητα, κάτω ἀπό ἔμπειρο αρχηγό αὐτοῦ τοῦ α-όρατου και νοητοῦ πολέμου; Και αν αὐτό είναι ἀδύνατο, ἀρα είναι τελείως ακατόρθωτο ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά πολεμήσει γιά χάρη ἄλλων και νά τους διδάξει τή νίκη κατά τών αοράτων εχθρών.

74. Αφαίρεσε ἀπό πάνω σου τήν ντροπή τῆς ἀμέλειας και τήν ἐξουδέ-ωση ἀπό τήν καταφρόνηση τών εντολών τοῦ Θεοῦ. Διώξε μακριά τήν φι-λαυτία και ὀρμησε ἀλύπητα εναντίον τῆς σάρκας. Ζήτησε νά μάθεις και νά φυλάξεις τις εντολές τοῦ Κυρίου και τις μαρτυρίες τοῦ νόμου Του⁵³. Κατα-φρόνησε τή δόξα και τήν ατιμία. Μίσησε τις ἠδονικές ορέξεις τοῦ σώματος. Απόφυγε τον χορτασμό, ἀπό τον οποίο ἐξάπτονται οἱ σαρκικές ορμές. Αγ-κάλιασε τή φτώχεια και τήν κακοπάθεια. Στάσου γενναῖος εναντίον τών πα-θών. Στρέψε τις αισθήσεις σου προς τό εσωτερικό τῆς ψυχῆς. Σκύψε μέσα σου προς ἐργασίαν τών ανωτέρων. Γίνε κουφός στά ανθρώπινα πράγματα. Βάλε ὅλη τή δύναμη σου στήν εργασία τών εντολών. Θρήνησε, κοιμήσου στο ἔδαφος, νήστεψε, κακοπάθησε, ησύχασε καί, τελευταία, μάθε ὄχι τά γύ-ρω σου, ἀλλά τον εαυτό σου. Ἄνεβα πάνω ἀπό τήν ταπεινότητα τών ορα-τών. Ἄπλωσε τά μάτια τοῦ νοῦ σου στή θεωρία τοῦ Θεοῦ καί δεξ τήν τερ-πνότητα τοῦ Κυρίου⁵⁴ μέσα ἀπό τήν καλλονή τών κτισμάτων⁵⁵. Ἐπειτα κα-τέβα ἀπό κεί καί διηγῆσου στους ἀδελφούς σου τά σχετικά με τήν αἰώνια ζωὴ καί τά μυστήρια τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καί αὐτό είναι τό ἔργο τῆς φυγῆς ἀπό τούς ἀνθρώπους, με ἄκρα ἀσκησι, καί τό πέρασ τῆς διαμονῆς στήν ἔρημία.

75. Ἄν θέλεις νά δεῖς τά αγαθά πού ετοιμάσε ὁ Θεός γι' αὐτούς πού

51. Λουκ. 17, 21.

52. Ψαλμ. 102, 22.

53. Ταλμ. 118, 22.

54. Ψαλμ. 26, 4.

55. Σ. Σολ. 13, 5.

Τον αγαπούν⁵⁶, φτάσε στην έρημο της αρνήσεως τού θελήματος σου και απόφυγε τον κόσμο. Ποιος είναι αυτός ό κόσμος; Ή επιθυμία των σαρκικών οφθαλμών, ή αλαζονεία τών λογισμών⁵⁷ και ή άπατη τών ορατών. "Αν λοιπόν αποφύγεις αυτόν τον κόσμο, πολύ ενωρίς θά δεις νά ανατείλει πάνω σου τό φώς τής ένθεης ζωής και γρήγορα θά εμφανιστούν τά φάρμακα τής ψυχής σου⁵⁸, θέλω νά πώ τά δάκρυα. Και θά δεχτείς αλλοίωση από τή δεξιά τού Υψίστου⁵⁹, και στο εξής δέ θά σέ πλησιάσει καμία μάστιγα τών παθών⁶⁰. Και έτσι, ενώ θά ζεις μέσα στον κόσμο και στο πλήθος, θά είσαι σάν νά ζεις στην έρημο και σάν νά μή βλέπεις άνθρωπο. "Αν όμως αποφύγεις αυτόν τον κόσμο όπως είπα, δέ θά ωφεληθείς τίποτε από τή φυγή τού βλεπομένου κόσμου και δέν θά κατορθώσεις τις αρετές, ούτε με τό Θεό θά ενωθείς.

76. Τό νά γίνει κανείς Μοναχός δέ σημαίνει νά φύγει από τούς ανθρώπους και τον κόσμο, αλλά νά αφήσει τον εαυτό του, νά φύγει από τά θελήματα τής σάρκας και νά πάει στην κατάσταση τήν έρημη από πάθη. Ειπώθηκε βέβαια στον Μέγα Αρσένιο τό «φεύγε από τούς ανθρώπους και σώξασαι», αλλά ειπώθηκε μέ τέτοιο πνεύμα: Επειδή και μετά τή φυγή του βρισκόταν ανάμεσα σέ ανθρώπους και έμενε σέ κατοικημένα μέρη και ζούσε μαζί μέ τούς μαθητές του. Μέ τήν αισθητή όμως φυγή πραγματοποίησε τή νοητή και έτσι δέν τον έβλαπτε διόλου ή συναναστροφή τών ανθρώπων. Παρόμοια και κάποιος άλλος από τούς μεγάλους Πατέρες έλεγε, όταν έβγαινε από τή σύναξη τής εκκλησίας: «Φεύγετε αδελφοί»· αλλά όταν τον ρώτησαν τί νά φύγουν, έδειξε τό στόμα.

77. Ή κατοίκηση μαζί μέ αδελφούς είναι πιο ασφαλής από τήν απομόνωση. Για τήν αναγκαιότητα τής κατοικήσεως μαζί μέ άλλους μαρτυρεί ό ιερός λόγος τού Ιησού και Θεού: «"Όπου βρίσκονται συναγμένοι δύο ή τρεις στ' όνομά μου, εκεί είμαι ανάμεσα τους»⁶¹. Ένώ για τον κίνδυνο τής μονώσεως ό Σολομών λέει: «'Αλοίμονο στον ένα· όταν πέσει, δέν υπάρχει αυτός πού θά τον σηκώσει»⁶². Εκείνους πού ζουν μέ αγάπη και ομόνοια και υμνούν τό Θεό, τούς μακαρίζει και ό Δαβίδ λέγοντας: «Είναι μακάριος ό λαός πού έμαθε νά υψώνει δοξολογικό αλαλαγμό»⁶³. Ό Ίδιος επαινεί και τήν συγκατοίκηση: «Τί είναι πιο ωραίο και πιο ευχάριστο από τό νά κατοικούν μαζί αδελφοί;»⁶⁴. Αλλά και τών μαθητών τού Κυρίου, μία ήταν ή ψυχή και ή καρδιά⁶⁵. Ακόμη, ή κάθοδος τού Θεού σ' εμάς δέν έγινε σέ έρημία, αλλά μέσα σέ κατοικούμενα μέρη και ανάμεσα σέ ανθρώπους αμαρτωλούς. Είναι λοιπόν αναγκαία ή ομόνοια τής ομαδικής ζωής, ενώ σφαλερή και επικίνδυνη ή μόνωση.

56. Α Κορ. 2, 9.

57. Α Ίω. 2, 16.

58. Ήσ. 58, 8.

59. Υαλμ. 76, 11.

60. Ψαλμ. 90, 10.

61. Ματθ. 18, 20.

62. Έκκλ. 4, 10.

63. Ψαλμ. 88, 16.

64. Ταλμ. 132, 1.

65. Πράξ. 4, 32.

78. Ὁ Κύριος εἶπε: «Εἶναι αναπόφευκτα τα σκάνδαλα, ἀλοίμονο ὅμως σ' ἐκεῖνον πού γίνεται αἰτιος σκανδάλου»⁶⁶. Εκείνος λοιπόν πού ἔχασε τὴν εὐλάβεια καὶ συμπεριφέρεται ἀνάμεσα στὴν ἀδελφότητα μὲ καταφρόνηση καὶ ἀφοβία τοῦ Θεοῦ, σκανδαλίζει πολλοὺς ἀπὸ τοὺς πιο ἀπλοὺς ἀδελφούς, ἀπὸ τὴ μία μὲ ἔργα καὶ σχήματα καὶ φαυλότατους τρόπους, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ λόγια καὶ διεφθαρμένη ομιλία. "Ἐτσι διαφθείρει ψυχές καὶ τὰ καλὰ καὶ χρηστά ἦθη τους.

79. Εκείνος πού τηρεῖ τις ἐντολές τοῦ Θεοῦ, δέ γίνεται πέτρα σκανδάλου γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ οὔτε ὑπάρχει σ' αὐτὸν σκάνδαλο, ὅπως λέει καὶ ὁ Ψαλμωδός: «Εἰρήνη πολλή κυριαρχεῖ σ' ὅσους ἀγαποῦν τὸ νόμο Σου, καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτοὺς σκάνδαλο»⁶⁷. Ἀντίθετα, γίνεται γι' αὐτοὺς φῶς καὶ ἀλάτι καὶ ζωή, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου: «Ἐσεῖς εἰστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀλάτι τῆς γῆς»⁶⁸. Φῶς, γιατί ἔχει βίο ἐνάρετο καὶ λόγο λαμπρό καὶ σοφὴ διάνοια* ἀλάτι, γιατί εἶναι πλούσιος στὴ θεία γνῶση καὶ δυνατός στὴ σοφία τοῦ Θεοῦ* καὶ ζωή, γιατί μὲ τοὺς λόγους του ζωογονεῖ τοὺς νεκρωμένους ἀπὸ τὰ πάθη τους καὶ τοὺς ἀνασταίνει ἀπὸ τὸν ἀδητὴς ἀπογνώσεως. Ἐπίσης, μὲ τὸ φῶς τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς του λάμπει μπροστά στους ἀνθρώπους καὶ τοὺς κατα φωτίζει* μὲ τὴ γλυκύτητα καὶ τὴ στυπτικότητα τῶν λόγων του, τοὺς σφίγγει ἀπὸ τὴ χαλάρωση καὶ τοὺς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴ σήψη τῶν παθῶν μὲ τὴ ζωὴ τέλος τῶν λόγων του, δίνει ζωὴ στις ψυχές πού ἔχουν νεκρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία.

80. Τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας εἶναι ἓνα δόκανο μὲ τρία κεντριά, τῆς κενοδοξίας, τῆς οἰήσεως καὶ τῆς υπερηφάνειας, τὸ ὁποῖο πυρώνουν καὶ σφυρηλατοῦν οἱ δαίμονες. Εκείνοι ὅμως πού σάν πουλιά φωλιάζουν κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ⁶⁹, τὸ ἀντιλαμβάνονται εὐκολὰ καὶ συντρίβουν τὰ κεντριά του, καθὼς πετοῦν πάνω ἀπ' αὐτὰ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ ἀναπαύονται στο δένδρο τῆς ζωῆς.

81. "Ὅταν ὁ ἀκάθαρτος αὐτός καὶ πολυμήχανος δαίμονας τῆς κενοδοξίας σοῦ ἐπιτίθεται καθὼς προκόβεις στὴν ἀρετὴ καὶ σοῦ προλέγει μὲ μάταιους λογισμοὺς τὴν ἀνοδο σου σε ἡγουμενικό ἢ ἐπισκοπικό θρόνο, φέρνοντας στο νού σου καὶ ἐπαινώντας τὴν ἐργασία σου, ὅτι εἶναι δηλαδὴ ἀνώτερη ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ ἀκόμη σοῦ υποβάλλει ὅτι εἶσαι ἰκανός καὶ ψυχές νά ὀδηγεῖς, τότε πιάσε αὐτὸν τὸν δαίμονα νοερά καὶ μὴν τὸν ἀφήσεις νά δραπετεύσει, ἀν βέβαια ἔχεις λάβει δύναμη ἀπὸ ψηλά νά τὸ κάνεις αὐτό* κι ἀφοῦ τὸν πάρεις μαζί σου, πῆγαινε μὲ τὴ διάνοια σε κάτι φαῦλο πού κάποτε ἔκανες, καὶ πές του: «Αὐτοὶ πού κάνουν τέτοια πράγματα εἶναι ἀξιοὶ νά ἀνεβούν σὲ τέτοιο ὕψος ἀρχῆς καὶ σοῦ φαίνονται ἰκανοὶ νά ὀδηγοῦν ψυχές καὶ σωσμένους νά τις προσφέρουν στο Χριστό; Πές μου εσύ, γιατί ἐγὼ σιωπῶ». Μὴν ἔ-

66. Ματθ. 18, 7.

67. Ψαλμ. 118, 165.

68. Ματθ. 5, 13-14.

69. Ταλμ. 90, 1.

χοντας λοιπόν τί νά σοῦ αποκριθεῖ, θα φύγει ἀπό τήν ντροπή σαν καπνός, και δε θα σε ξαναενοχλήσει πια με δύναμη. "Αν πάλι δε βρίσκεις νά ἔχεις κάνει ἢ νά ἔχεις πει τίποτε φαῦλο στήν ὑπερκόσμια ζωὴ σου, τουλάχιστον αντιπαράβαλε τον εαυτό σου μέ τις ἐντολές και τὰ πάθη τοῦ Κυρίου. Και θά βρεῖς τότε διτι υστερεῖς τόσο ἀπό τήν τελειότητα, δσο μιὰ κολυμβήθρα νερό ἀπό τή θάλασσα. Γιατί ἡ δικαιοσύνη των ἀνθρώπων υστερεῖ τόσο πολύ ἀπό τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, δσο μικρότερη εἶναι ἡ γῆ ἀπό τον ουρανό και τό κουνούπι ἀπό τό λιοντάρι.

82. Εκείνος πού πληγώθηκε βαθιά ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, δέν τοῦ φτάνει ἡ δύναμη τοῦ σώματος του νά ανταποκριθεῖ στο μέγεθος της προθέσεως του. Γιατί δέν χορταίνει ἡ πρόθεση του ἀπό τούς κόπους και τούς ιδρώτες της ἀσκήσεως. Νιώθοντας δηλαδή δπως οἱ πολύ διψασμένοι, δε βρίσκει μέ τί νά σβῆσει τή φλόγα της προθέσεως του, ἀλλά δλη τήν ἡμερα και τή νύχτα διψά νά κοπιάζει, και δέν τοῦ ἐπαρκεῖ ἡ δύναμη τοῦ σώματος. Νομίζω διτι και οἱ Μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ κυριεύθηκαν ἀπό τό υπερφυσικό αὐτό πάθος και ἔτσι οὔτε αισθάνονταν τὰ μαρτύρια, οὔτε τὰ χόρταιναν, ἀλλά ξεπερνούσαν οἱ ἴδιοι τούς εαυτούς των μέ τον σφοδρό ἔρωτα τοῦ Θεοῦ και πάλι ἐβλεπαν πάντοτε διτι δέν μπορούσαν νά φτάσουν τήν πύρινη πρόθεση τους νά υποστούν βάσανα γιά τό Χριστό.

83. Εκείνος πού μέ οποιοδήποτε τρόπο συγκρίνει τον εαυτό του μέ τούς ἀδελφούς πού ασκούνται ἢ μένουν μαζί του, αὐτός, χωρίς νά τό καταλαβαίνει, ἐξαπατά τον εαυτό του και βαδίζει δρόμο πού δέν οδηγεῖ στο Θεό. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἢ τον εαυτό του δέν γνωρίζει, ἢ ἔχει παραπλανηθεῖ ἀπό τό δρόμο πού οδηγεῖ στον ουρανό, στον ὁποῖο τρέχουν οἱ πρόθυμοι αγωνιστές μέ ταπεινό φρόνημα, πράγμα πού τούς κάνει νά πετούν πάνω ἀπό τις παγίδες τοῦ ἐχθροῦ, νά φτάνουν στο νοητό αέρα μέ τὰ φτερά τῆς ἀπάθειας και νά φτερουγίζουν σε φωτεινούς τόπους στολισμένοι μέ τή μετριοφροσύνη.

84. "Ὅποιος εἶναι ἀλαζονικός και ἐξαπατάται ἀπό τή μεγάλη ιδέα γιά τον εαυτό του, δέ θά ἀποκτήσει ποτέ τή χάρη τῆς ταπεινώσεως μέσα στο φῶς τῆς κατανύξεως, μέ τήν ὁποία χορηγεῖται φῶς σοφίας Θεοῦ σ' ἐκείνους πού ἔχουν συντριβὴ στήν καρδιά, σύμφωνα μέ τό λόγο τῆς Γραφῆς: «Μέσα στο δικό Σου φῶς θά δοῦμε φῶς»⁷⁰. Αντίθετα, θά τον σκεπάσει ἡ νύχτα τῶν παθῶν δπου περιφέρονται δλα τὰ θηρία τοῦ δάσους τῆς ἀνθρώπινης φύσεως και τὰ λιονταρόπουλα⁷¹ τῆς οἰήσεως, δηλαδή οἱ δαίμονες τῆς κενοδοξίας και τῆς πορνείας, πού ουρλιάζουν και ζητοῦν ποιόν νά καταπιούν⁷² και νά τον ρίξουν στήν κοιλιά τῆς ἀπογνώσεως.

85. Γιά ἐκείνον πού ζεῖ δπως ἀρέσει στους ἀνθρώπους και κινεῖται ἀπό τό πνεῦμα τῆς οἰήσεως, ὁ βίος και ἡ παρούσα ζωὴ γίνεταί θάλασσα κακῶν, ἢ ὁποία κατακλύζει τή νοερὴ ψυχὴ του μέ τήν ἀλμύρα τῶν ἠδονῶν, και μέ τὰ

70. Ψαλμ. 35, 10.

71. Ταλμ. 103, 20-21.

72. Α Πέτρ. 5, 8.

άγρια κύματα των παθών καταχτυπά τά τρία μέρη της ψυχής του καθώς εξαγριώνεται από τά πνεύματα της πονηρίας. Αυτός αντιμετωπίζει φοβερή αμηχανία και μεγάλη άθυμια όταν τό πλοίο του και τό πηδάλιο τής ψυχής συντρίβονται από τις ηδονές τής σάρκας και ό κυβερνήτης νους σκεπάζεται κάτω από τό βυθό τής αμαρτίας και τό νοητό θάνατο, μέχρις ότου ή θάλασσα των κακών καταπραύνει τά κύματα της και γίνει άβυσσος ταπεινώσεως και γαλήνη, και ή αλμύρα τών ηδονών μεταστρέψει τά ρεύματα σε πηγές δακρύων και μεταβληθεί σέ ηδονή φωτεινής κατανύξεως.

86. Έσύ πού υπηρέτησες κατά κόρον στις ηδονές και στις πράξεις τού σώματος, νά επιδοθείς κατά κόρον και στους κόπους τής ασκήσεως με τους ιδρώτες τής κακοπάθειας, έτσι ώστε νά αποκρουστεί ό κόρος από τον κόρο, ή ηδονή από τήν οδύνη και ή ανάπαυση από τούς κόπους τού σώματος και ν' αναπαυθείς βρίσκοντας κατά κόρον ευφροσύνη και αγαλλίαση. "Έτσι θά απολαύσεις τήν εύδία και καθαρότητα τής άγνείας και τήν ανέκφραστη ηδονή τών αθανάτων καρπών τού Πνεύματος. Γιατί και τά απορρυπαντικά τά χρησιμοποιούμε ανάλογα μέ τήν ακαθαρσία τών ενδυμάτων πού θέλομε νά πλύνομε, όταν αυτή εισχωρήσει βαθιά.

87. Οί αρρώστιες σ' εκείνους πού είναι στήν άρχή τού ενάρτου βίου είναι ωφέλιμες, γιατί βοηθούν στο μαρασμό και στήν ταπείνωση τής σάρκας πού βράζει. Εξασθενίζουν δηλαδή τή δύναμη τής σάρκας και λεπτόνουν τό χοϊκό φρόνημα τής ψυχής, ενώ κάνουν τήν ενέργεια της πιο έντονη και πιο δυνατή, όπως λέει ό θείος Απόστολος: «Όταν ασθενώ, τότε είμαι δυνατός»⁷³. 'Αλλά όσο στους αρχαρίους είναι ωφέλιμες οί αρρώστιες, τόσο βλαβερές είναι σ' εκείνους πού προχώρησαν στους κόπους τών αρετών και ήδη ξεπέρασαν τήν αίσθηση και έφτασαν σέ ουράνιες θεωρίες. Και τούτο γιατί τούς εμποδίζουν από τήν απασχόληση μέ τά θεία και αμβλύνουν μέ τούς πόνους και τις συμφορές τό λογιστικό μέρος τής ψυχής και τό θολώνουν μέ τό νέφος τής άθυμίας και ξεραίνουν τήν κατάνυξη μέ τήν ξηρασία τών πόνων. Αυτό τό ήξερε και ό Παύλος, και φροντίζοντας όρθά τον εαυτό του μέ τό νόμο τής διακρίσεως έλεγε: «Ταλαιπωρώ τό σώμα μου μέ επίπονες ασκήσεις, μά και τό φροντίζω σάν δούλο, από φόβο μήπως εγώ πού κήρυξα σέ άλλους, κριθώ ακατάλληλος»⁷⁴.

88. Από τήν ανώμαλη και όχι ισορροπημένη δίαιτα, συχνά γεννιούνται σέ πολλούς οί ασθένειες. Είτε δηλαδή ό αγωνιστής επεκτείνεται στήν άκρα σαιτία και σέ κόπους αρετών χωρίς μέτρο και διάκριση, είτε παρεκκλίνει στήν πολυφαγία και στον κόρο πού είναι εχθρός τής φύσεως. Αναγκαία λοιπόν ή εγκράτεια και στους αρχαρίους, αλλά και σ' εκείνους πού ξεπέρασαν τή μεσότητα και συνεχίζουν τούς αγώνες για τήν ανάβαση στήν ακρότατη θεωρία. Γιατί ή εγκράτεια είναι μητέρα τής υγείας, φίλη τής άγνείας και κα-

73. Β' Κορ. 12, 10.

74. Α' Κορ. 9, 27.

λή σύζυγος της ταπεινοφροσύνης.

89. Να ξέρεις διτι δύο ειδών είναι ή απάθεια και κατά δύο τρόπους έρχεται στους αγωνιστές. Πρώτα μέν, από τήν ολοκλήρωση τής ασκητικής πράξεως έρχεται σ' αυτούς ή πρώτη απάθεια, ή οποία άφού αυξηθεί ποικιλότροπα με τούς κόπους τής νόμιμης αθλήσεως⁷⁵, νεκρώνει αμέσως τά πάθη και κάνει αδρανείς τις ορμές τής σάρκας, ενώ κάνει τις δυνάμεις τής ψυχής νά κινούνται κατά φύση και αποκαθιστά τό νοϋ στήν προσεκτική μελέτη τών θείων. "Έπειτα δέ, από τήν άρχή τής φυσικής θεωρίας, έρχεται σ' αυτούς ή δεύτερη και τελειότερη απάθεια, ή οποία, άφού από τή νοερή ησυχία τών λογισμών ανυψωθεί στήν ειρηνική κατάσταση τού νοϋ, τον κάνει εξαιρετικά διορατικό και προορατικό. Εξαιρετικά διορατικό στά θεία πράγματα, σέ οπτασίες τών ανωτέρων πραγμάτων και σέ αποκαλύψεις μυστηρίων Θεού. Και προορατικό σέ ανθρώπινα πράγματα πού έρχονται από μακριά και θά γίνουν στο μέλλον. Και στις δύο, ενεργεί τό ένα και τό αυτό Πνεύμα⁷⁶, δ'πως λέει ό Παύλος, τό οποίο συγκρατεί και περιορίζει κατά τήν πρώτη απάθεια, ενώ κατά τή δεύτερη λύνει και δίνει ελευθερία αιώνιας ζωής.

90. Εκείνος πού πλησίασε τά σύνορα τής απάθειας, καθώς ασκεί ορθά τή θεωρία περί Θεού και τών φύσεων τών δντων, από τήν καλλονή τών δημιουργημάτων ανάγεται —ανάλογα μέ τήν καθαρότητα του— στον Ποιητή και δέχεται τις φωτοχυσίες τού Πνεύματος. "Έχοντας αγαθή υπόληψη γιά δλους, σκέφτεται πάντοτε γιά δλους καλά, δλους τούς βλέπει αγίους και αγνούς και έχει ορθή κρίση γιά τά θεία και ανθρώπινα πράγματα. "Έτσι, δεν αγαπά τίποτε από τά υλικά πράγματα τού κόσμου γιά τά όποια φροντίζουν τόσο πολύ οί άνθρωποι. Και έχοντας γδυθεί κατά τό νοϋ από τήν παγκόσμια αίσθηση, ανατρέχει προς τούς ουρανοϋς και τό Θεό, καθαρός από κάθε λάσπη και ελεύθερος από κάθε δουλεία* απορροφάται τελείως από τά νοητά αγαθά τού Θεού μέ μόνο τό πνεύμα του, βλέπει τό θείο κάλλος και εισχωρεί θεοπρεπώς στους θείους τόπους τής μακάριας δόξας τού Θεού μέ ανέκφραστη σιγή και χαρά. Μέ αλλοιωμένες λοιπόν δλες τις αισθήσεις, σάν άγγελος μέσα σέ υλικό σώμα, συναναστρέφεται ως άυλος μέ τούς ανθρώπους.

91. Πέντε είναι οί αισθήσεις τής ασκήσεως: αγρυπνία, μελέτη, προσευχή, εγκράτεια και ησυχία. "Όποιος συνέδεσε τις αισθήσεις του μ' αυτές, τήν δράση δηλαδή μέ τήν αγρυπνία, τήν άκοή μέ τή μελέτη, τήν όσφρηση μέ τήν προσευχή, τή γεύση μέ τήν εγκράτεια, και τήν άφή μέ τήν ησυχία, γρήγορα καθαρίζει τό νοϋ τής ψυχής του και άφού μέ αυτές τον λεπτύνει, τον κάνει απαθή και διορατικό.

92. Νούς απαθής είναι εκείνος πού υπέταξε τά πάθη του και ξεπέρασε τή λύπη και τή χαρά. Αυτός ούτε από τις προσβολές τών θλίψεων σκυθρωπάζει, ούτε χαλαρώνει από τήν ευθυμία και τή χαρά, αλλά ή ψυχή του στις

75. Β' Τιμ. 2, 5.

76. Α' Κορ. 12, 11.

μεν θλίψεις είναι χαρούμενη, στις δε χαρές συγκρατημένη και χωρίς να ξεφεύγει από τό μέτρο.

93. Μεγάλη είναι ή μανία των δαιμόνων εναντίον εκείνων πού προοδεύουν στή θεωρία. Καιροφυλακτούν εναντίον τους νύχτα και ημέρα. Τούς δημιουργούν φοβερούς πειρασμούς διά μέσου εκείνων πού ζουν μαζί τους, ενώ οί ίδιοι προκαλούν κρότους για νά τούς φοβίσουν. Και όταν δοξολογούν τό Θεό, επιτίθενται εναντίον τους από φθόνο για τήν ανάπαυση τους και μέ διάφορους τρόπους τούς λυπούν, αν και δεν μπορούν νά κάνουν κακό σ' εκείνους πού είναι αφιερωμένοι στο Θεό. Κι αν δέν τούς φύλαγε "Άγγελος Κυρίου Παντοκράτορας, δέ θά ξέφευγαν από τις θανάσιμες παγίδες της δαιμονικής επίβουλης.

94. "Όταν αγωνίζεσαι για τήν έμπρακτη φιλοσοφία τής αρετής, πρόσεχε μέ ακρίβεια τις επιβουλές τών ολέθριων δαιμόνων. Γιατί όσο ανεβαίνεις στις υψηλές αρετές και αυξάνει μέσα σου τό θεϊκό φώς στις προσευχές και δέχεσαι από τό Πνεύμα αποκαλύψεις και ανέκφραστες οπτασίες, τόσο αυτοί βλέποντας νά ανεβαίνεις στον ουρανό, τρίζουν τά δόντια τους και απλώνουν μέ επιμέλεια στο νοητό αέρα τά πολύπλοκα δίχτυα τής κακίας τους. Και δέ θά εξεγερθούν εναντίον σου οί φιλόσαρκοι μόνον και θηριώδεις δαίμονες τής επιθυμίας και τοῦ θυμού, αλλά θά σοῦ επιτεθούν και οί δαίμονες τής βλασφημίας μέ πικρό φθόνο. Επιπλέον, και οί δαίμονες πού πετούν στον αέρα, οί αρχές και οί εξουσίες⁷⁷, θά σοῦ επιτεθούν φανερά και κρυφά, μέ κούφια φαντασία, παίρνοντας μορφές αλλόκοτες και φρικτές, για νά σοῦ κάνουν όσο κακό μπορούν. Άλλά αν ασχολείσαι μέ τή νοερή εργασία τής προσευχής μέ άγρυπνο νοῦ και μελετάς μέ τις έννοιες τής φυσικής θεωρίας τά έργα τοῦ Θεού, δέ θά φοβηθείς τά βέλη πού σοῦ ρίχνουν κάθε ήμερα⁷⁸. Ούτε στήν κατοικία σου θά έχουν δύναμη νά πλησιάσουν, γιατί σάν σκοτάδι πού είναι καταδιώκονται από τό φώς πού είναι μέσα σου και καίγονται από τή θεϊκή φωτιά.

95. Τά πονηρά πνεύματα φοβοῦνται υπερβολικά τή χάρη τοῦ θείου Πνεύματος, και μάλιστα όταν έπιφοιτήσει πλούσια, καθώς καθαιρόμαστε μέ τή μελέτη και τήν καθαρή προσευχή. Μήν τολμώντας λοιπόν νά πλησιάσουν στήν κατοικία εκείνων πού καταφωτίζονται από τή θεία χάρη, επιχειρούν νά τούς φοβίσουν και νά τούς ταράζουν μόνο μέ φαντασίες και φοβερούς κρότους και άναρθρες φωνές, για νά τούς απομακρύνουν από τό έργο τής αγρυπνίας και τής προσευχής. Ακόμη, δέ διατάζουν νά τούς ενοχλήσουν μέ διάφορες επινοήσεις τήν ώρα πού κοιμούνται κατά γής. Καιροφυλακτούν δηλαδή, φθονώντας τήν τόσο σύντομη ανάπαυση τους από τούς κόπους, και μέ κάποιους σπασμούς διώκουν τον ύπνο από τά βλέφαρα τους, επιδιώκοντας μέ αυτές τις επινοήσεις νά κάνουν πιο επίπονη τή ζωή τους και γεμάτη οδύνη.

96. Τά πνεύματα τοῦ σκότους μοιάζουν νά έχουν ένα λεπτό σώμα, δ-

77. Έφ. 6, 12.

78. Ψαλμ. 90, 5.

πως μας επιτρέπει να υποθέσουμε ή πείρα, είτε γιατί εμφανίζονται έτσι, ξεγελώνοντας την αίσθηση, είτε γιατί καταδικάστηκαν σ' αυτό από τότε πού ξέπεσαν από την αγγελική κατάσταση. Εντούτοις ορμούν και έρχονται σε συμπλοκή με τήν αγωνιζόμενη ψυχή τήν ώρα πού πέφτει στον ύπνο τό δούλο σώμα. Αυτό νομίζω δι είναι και κάποια δοκιμασία τής ψυχής πού υψώθηκε πιά από τήν ταπεινότητα τού σώματος, γιά νά φανερωθεί ή κατάσταση τού θυμικού και τής ανδρείας της εναντίον τών δαιμόνων, πού τήν απειλούν μ' αυτά τά φρικτά με μεγάλο θυμό και μανία. Εναντίον τούτων ή ψυχή πού είναι πληγωμένη από τον έρωτα τού Θεού και στερεωμένη με τις γενικές αρετές, δέν αντιάσσεται μόνο μέ τον δίκαιο θυμό, αλλά και τους χτυπά, άν υπάρχει σ' αυτούς κάποια αίσθηση, αφού φαίνονται δι έγιναν εντελώς γή μέ τήν έκπτωση τους από τό πρώτο και θείο Φώς.

97. Πριν από τή συμπλοκή και τήν ήττα τους, πολλές φορές οί δαίμονες ταραάζουν τήν αίσθηση τής ψυχής και αρπάζουν τον ύπνο από τά βλέφαρα. Άλλά ή ψυχή ή γεμάτη θάρρος και ανδρεία από τό "Άγιο Πνεύμα, δε λογαριάζει τήν έφοδο τους και τήν πικρή μανία τους, και μόνο μέ τό ζωοποιό σημείο τού Σταυρού και τήν επίκληση τού Ιησού και Θεού, διαλύει τις φαντασίες τους και τούς τρέπει σέ φυγή.

98. Άν βγήκες από τήν πρακτική φιλοσοφία γιά νά συλλέξεις τά λάφυρα τών εχθρικών πνευμάτων, κοίταζε και πρόσεχε, σπλιζοντας τον εαυτό σου άπ' όλα τά μέρη μέ τά δπλα τού Πνεύματος. Γνωρίζεις ποιών εχθρών τά σκευή προθυμοποιήθηκες νά αρπάξεις; Έχθρων, νάι, αλλά νοητών και άσαρκων, ενώ εσύ υπηρετείς ακόμη μέ τό σώμα σου τό Θεό, τον Βασιλιά τών πνευμάτων. Νά ξέρεις δι θά έκστρατεύσουν εναντίον σου πιο άγρια από πριν και θά μεταχειριστούν πάμπολλα τεχνάσματα, ώσπου ή νά σέ πλήξουν χωρίς νά καταλάβεις, καθώς θά παίρνεις τά λάφυρα, και νά σέ αρπάξουν αιχμάλωτο, γεμίζοντας μέ μεγάλη πίκρα τήν ψυχή σου, ή νά σέ υποβάλουν σέ σκληρούς και οδυνηρούς πειρασμούς, γιά αγκάθι και ταλαιπωρία τής σάρκας

9

σου .

99. Δέν είναι δυνατόν πηγή αγαθή νά βγάξει νερά θολά και βρωμερά, πού αποπνέουν κοσμική δυσσομία· ούτε καρδιά πού βρίσκεται έξω από τή Βασιλεία τών Ουρανών, νά αναβλύζει ποτέ πηγές θείας ζωής πού σκορπούν εύωδία νοητού μύρου. «Μήπως ή πηγή, λέει, αναβλύζει από τό Ίδιο σημείο γλυκό και πικρό νερό; Μήπως είναι δυνατόν ή συκιά νά βγάλει ελιές ή ή ελιά βελανίδια;»⁸⁰. "Έτσι ή μία πηγή τής καρδιάς δέν μπορεί νά γεννήσει συγχρόνως κακό και αγαθό νόημα. Άλλά ό αγαθός άνθρωπος από τό αγαθό περιεχόμενο τής καρδιάς του παρουσιάζει τά αγαθά, ενώ ό πονηρός από τό πονηρό περιεχόμενο τής καρδιάς του βγάξει τά πονηρά, σύμφωνα μέ τό λόγο τού Κυρίου⁸¹.

79. Β' Κορ. 12, 7.

80. Ίακ. 3, 11-12.

81. Λουκ. 6, 45.

100. "Όπως είναι αδύνατον, χωρίς λάδι και φωτιά, νά ανάβει τό λυχνάρι και νά φωτίζει τό σπίτι, έτσι και ή ψυχή είναι αδύνατον, χωρίς "Αγιο Πνεῦμα και θεία φωτιά, νά ομιλεί μέ δύναμη για τά θεία και νά φωτίζει τούς ανθρώπους. Γιατί κάθε τέλειο δώρο έρχεται από ψηλά, από τον Πατέρα των φώτων, και δίνεται σάν βραβείο σέ κάθε ψυχή πού αγαπά τό Θεό, στον Όποιο, σύμφωνα μέ τό ρητό, δέν υπάρχει μεταβολή ή κάποια σκιά⁸².

82. Ίακ. 1, 17.

Δεύτερη εκατοντάδα φυσικών κεφαλαίων περί καθάρσεως του νοῦ

Ἄρχή τῆς αγάπης τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ καταφρόνηση τῶν βλεπομένων και τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Μεσότητα, ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς και τοῦ νοῦ, ἀπό τήν ὁποία ανοίγουν νοερά τά μάτια τοῦ νοῦ και ἀποκτοῦμε ἐπίγνωση τῆς βασιλείας τῶν ουρανῶν πού εἶναι κρυμμένη μέσα μας⁸³. Και τέλος τῆς, ὁ ἀκράτητος ἐρώτας τῶν υπερφυσικῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ και ἡ φυσική ἐπιθυμία τῆς ἐνώσεως μέ τό Θεό και τῆς αἰώνιας ἀναπαύσεως σ' Αὐτόν.

2. "Ὅπου ὑπάρχει ὁ ἐρώτας τοῦ Θεοῦ και ἡ ἐργασία τῶν νοητῶν πραγμάτων και ἡ μέθεξι τοῦ ἀπροσίτου φωτός, ἐκεῖ ὑπάρχει και ἡ εἰρήνη τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς και ἡ κάθαρση τοῦ νοῦ και ἡ ἐνοίκηση τῆς Ἁγίας Τριάδος. Γιατί ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅποιος μέ ἀγαπά, θά τηρήσει τό λόγο μου, και ὁ Πατέρας μου θά τον ἀγαπήσει, και θά ἐρθομε σ' αὐτόν και θά κατοικήσομε ἰ του»⁸⁴.

3. Τρεῖς καταστάσεις τοῦ βίου ὑπάρχουν: ἡ σαρκική, ἡ ψυχική και ἡ πνευματική. Ἡ κάθε μία ἀπ' αὐτές ἔχει ἀντίστοιχη διάθεση ζωῆς πού διαφέρει ἀπό τήν ἄλλη.

4. Ἡ σαρκική κατάσταση τοῦ βίου, καταγίνεται ὀλωσδιόλου στις ἡδονές και ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς, και δέν ἔχει κανένα κοινό μέ τήν ψυχική ἡ τήν πνευματική κατάσταση, οὔτε και θέλει νά ἀποκτήσει. Ἡ ψυχική εἶναι στο μεταίχμιο κακίας και ἀρετῆς, και ἀποβλέπει μόνο στήν φροντίδα και ευρωστία τοῦ σώματος, και στον ἐπαινο τῶν ἀνθρώπων. Αποφεύγει ἐξίσου και τούς κόπους τῆς ἀρετῆς και τις πράξεις τῆς σάρκας, και δέν κλίνει οὔτε στήν ἀρετή οὔτε στήν κακία λόγω τῆς ἀντιθέσεως τους. Στήν μέν ἀρετή γιατί εἶναι σκληρή και κοπιαστική, στήν δέ κακία, γιά νά μή χάσει τούς ἐπαίλους τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πνευματική ὁμοῦς κατάσταση τοῦ βίου, οὔτε θέλει νά ἔχει, οὔτε καταγίνεται μέ αὐτά τά δύο κακά, ἀλλά εἶναι τελείως ἐλευθερη και ἀπό τή μία και ἀπό τήν ἄλλη κατάσταση, και μέ τά ἀσημένια φερά τῆς αγάπης και τῆς ἀπάθειας πετά πάνω και ἀπό τις δύο· και δέν πράττει δηλαδή κάτι τό ἀπαγορευμένο, και ἀποφεύγει τήν ἀργία τῶν καλῶν.

5. Εκείνοι πού ζουν σαρκικά και κυριαρχοῦνται ἀπό τό φρόνημα τῆς σάρκας και εἶναι ὀλότελα σάρκες, δέν μποροῦν νά ἀρέσουν στο Θεό⁸⁵. Εἶναι σκοτεινοί στά φρονήματα και τελείως ἀμέτοχοι τῶν ἀκτίνων τοῦ θείου φωτός, γιατί καλύπτονται ἀπό τά νέφη τῶν παθῶν, πού σάν ψηλά τεῖχη ἐμποδίζουν τις ἀκτίνες τοῦ Πνεύματος, κι ἔτσι μένουν ἀφώτιστοι. Επειδή εἶναι

83. Λουκ. 17, 21.

84. Ἰω. 14, 23.

85. Ρωμ. 8, 8.

ανάπηρες οί αισθήσεις των ψυχών τους, δεν μπορούν νά ανυψωθούν προς τά νοητά κάλλη τοῦ Θεοῦ και νά δουν τό φῶς τῆς δ'ντως αληθινῆς ζωῆς και νά ὑψωθοῦν πάνω ἀπό τήν ταπεινότητα τῶν ορατῶν. Ἄλλά σάν νά ἔγιναν κατά κάποιο τρόπο κτήνη, διατηρώντας μόνο τήν αἴσθηση τοῦ κόσμου, δεσμεύουν τό αξίωμα τοῦ λογικοῦ στά αισθητά και ανθρώπινα πράγματα. Και αφιερώ- νουν ὄλες τις δυνάμεις τους γιά τά ορατά και μάχονται γι' αυτά μεταξύ τους, ὥστε κάποτε δίνουν γι' αυτά και τή ζωή τους· εἶναι προσηλωμένοι στά χρή- ματα, στή δόξα και στις ηδονές τῆς σάρκας, και οταν δέν τά πετυχαίνουν, τό θεωροῦν μεγάλη ζημία. Προς αυτούς απευθύνεται εὐλόγα εκείνος ὁ προφητι- κός λόγος εκ μέρους τοῦ Θεοῦ: «Δέ θά μείνει τό πνεῦμα μου στους ανθρώ- πους τούτους, γιατί αυτοί εἶναι σάρκες»⁸⁶.

6. Εκείνοι πού ζουν ψυχικά, και γι' αυτό ονομάζονται ψυχικοί, εἶναι μισανόητοι και σάν νά ἔχουν παράλυτα μέλη. Δέν προθυμοποιούνται ποτέ νά κοπιάσουν γιά χάρη τῆς αρετῆς και τῆς εντολῆς τοῦ Θεοῦ, και αποφεύ- γουν τις ἀξιοκατάκριτες πράξεις γιά νά ἔχουν τιμή ἀπό τούς ανθρώπους. Υ- ποδουλωμένοι στή φιλαυτία, ἡ οποία τρέφει ὄλα τά πάθη, δέν παραλείπουν καμιά φροντίδα γιά τήν υγεία και ἀπόλαυση τῆς σάρκας. Αποφεύγουν κάθε θλίψη και κόπο και κακοπάθεια γιά χάρη τῆς αρετῆς, και περιποιούνται πέ- ρα ἀπ' ὄ,τι πρέπει τό πολέμιο σώμα. Ζώντας μέ αυτόν τον τρόπο, ὁ νους τους γίνεται ὀλωσδιόλου γη, καθώς παχύνεται ἀπό τά πάθη, και δέν μπο- ροῦν νά δεχτοῦν τά νοητά και θεῖα πράγματα, μέ τά οποία ἡ ψυχή αρπάζεται ἀπό τήν ὕλη και περιφέρεται στους νοητούς ουρανοῦς. Αυτό τό παθαίνουν γιατί κατέχονται ἀκόμη ἀπό τό υλιστικό πνεῦμα, καθώς αγαποῦν τή ζωή τους και προκρίνουν νά κάνουν τά θελήματα τους. Επειδή λοιπόν εἶναι ἀ- δειοί ἀπό Ἁγιο Πνεῦμα, εἶναι ἀμέτοχοι και τῶν χαρισμάτων Του. Γι' αυ- τό οὔτε εἶναι δυνατό νά δεῖ κανείς σ' αυτούς θεῖκό καρπό, δηλαδή αγάπη προς τό Θεό και τον πλησίον, ἡ χαρά στις θλίψεις και στή φτώχεια, ἡ εἰρήνη Ψ^νχήξ> ἡ βαθιά πίστη, ἡ περιεκτική εγκράτεια, μά οὔτε και κατάνυξη ἡ δά- κρυα, ἡ ταπείνωση και συμπάθεια. Ὅλα σ' αυτούς εἶναι γεμάτα ἔπαρση και υπερηφάνεια. Γι' αυτό και δέν μπορούν ἀπό μόνοι τους νά εμβασθύνουν στά βάθη τοῦ Πνεύματος. Γιατί δέν ἔχουν κανένα φῶς μέσα τους πού νά φωτίζει τό νού τους νά καταλαβαίνει τις Γραφές⁸⁷, ἀλλά και οὔτε ἀνέχονται νά τά α- κούνε ἀπό ἄλλους. Δικαιολογημένα λοιπόν γι' αυτούς ὁ Απόστολος απο- φάνηκε: «Ἀνθρωπος ψυχικός δέ δέχεται τά τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, α- φού γι' αυτόν εἶναι μωρία* και δέν ξέρει ὅτι ὁ Νόμος εἶναι πνευματικός και επομένως κατανοεῖται μόνο μέ τή βοήθεια τοῦ Πνεύματος»⁸⁸.

7. Εκείνοι πού ζουν εναρμονισμένοι μέ τό Πνεῦμα⁸⁹ και ἔχοντας ανα- λάβει αποκλειστικά τήν πνευματική ζωή, εἶναι εὐάρεστοι στο Θεό, ἀφιερω-

86. Γεν. 6, 3.

87. Λουκ. 24, 45.

88. Ἁ Κορ. 2, 14.

89. Γαλ. 5, 25.

μένον σ' Αυτόν σαν ναξιραῖοι⁹⁰. Γιατί πάντοτε με τούς κόπους τους καθαρίζουν τις ψυχές τους και τηροῦν τις εντολές τοῦ Κυρίου και χύνουν τό αίμα τους για την αγάπη Του. Καθαρίζουν τή σάρκα μέ νηστείες και αγρυπνίες. Λεπτύνουν μέ δάκρυα τήν παχύτητα της καρδιάς. Νεκρώνουν τα μέλη τους μέ κακοπάθειες. Μέ προσευχή και μελέτη γεμίζουν από φώς τό νοῦ τους και τον κάνουν λαμπρό. Μέ τήν ἀπάρνηση τών θελημάτων τους, αποδεσμεύουν τις ψυχές τους από τις εμπαθείς κλίσεις τοῦ σώματος και ενώνονται ολόκληροι μέ μόνο τό Πνεύμα. Γι' αυτό και εύλογα, όχι μόνον αναγνωρίζονται ως πνευματικοί, ἀλλά και από όλους έτσι ονομάζονται. Αυτοί, φτάνοντας σέ ἀπάθεια και αγάπη, παίρνουν φτερά γιά τή θεωρία τής κτίσεως, και από εκεί δέχονται τή γνώση τών όντων μέ σοφία, ή οποία είναι κρυμμένη στο Θεό" και δίνεται μόνο σ' εκείνους πού ανέβηκαν πάνω από τήν ταπεινότητα τοῦ σώματος. 'Αφοῦ λοιπόν ξεπεράσουν τήν αίσθηση τοῦ κόσμου και φτάσουν μέ φωτισμένη διάνοια στά υπέρ τήν αίσθηση, αποκτοῦν δύναμη λόγου και απευθύνουν στήν εκκλησία τοῦ Θεοῦ και στο πολύ πλήθος⁹² τών πιστών λόγους αγαθούς από καθαρή καρδιά. Και γίνονται στους ανθρώπους αλάτι και φώς, όπως λέει και ό Κύριος σ' αυτούς: «Εσεῖς εἰστε τό φώς τοῦ κόσμου και τό αλάτι τής γης»⁹³.

8. Εκείνο πού λέει ό θείος λόγος «'Απαλλαγίτε από τούς περισπασμούς και μάθετε ότι εγώ εἶμαι ό Θεός»⁹⁴, τό γνωρίζουν και στήν πράξη όσοι θέλουν. Είναι συμφέρον λοιπόν σ' εκείνον πού μιá γιά πάντα απαρνήθηκε τήν πολυτάραχη και φοβερή ματαιότητα τοῦ βίου, νά στρέφεται στον εαυτό του μέ μεγάλη προσοχή και εσωτερική ησυχία και νά ζητά νά γνωρίσει καλά τό Θεό μέσα του, ἀφοῦ ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ είναι μέσα μας⁹⁵. "Όταν κανείς κάνει έτσι, μόλις και μέ πάροδο πολλών ετών θά μπορέσει νά εξαλειφει από τήν ψυχή του τά σημάδια τής κακίας καί, ἀφοῦ ἐπανεύρει τό αρχικό κάλλος, νά τό παρουσιάσει καθαρό στο Θεό πού τοῦ τό ἔδωσε.

9. Επειδή τό δηλητήριο τής αμαρτίας πού ἔχει συσσωρευθεῖ μέσα μας είναι πολύ, ἔχει ανάγκη λοιπόν καί από πολλή καθαρική φωτιά τής μετάνοιας μέ δάκρυα καί θεληματικούς κόπους τής ασκήσεως. Γιατί καθαριζόμαστε από τούς μολυσμούς τής αμαρτίας ή μέ θεληματικούς κόπους, ή μέ ἀθέλητες οδύνες πού επιτρέπει ό Θεός. "Αν προηγούνται τά θεληματικά, δέν μάς ἔρχονται τά ἀθέλητα. "Όταν όμως τά θεληματικά δέν καθαρίζουν τό ἐσωτερικό του ποτηρίου και του πιάτου, τότε ἔρχονται οι οουνες σφοδρότερες καί συντελούν στήν αποκατάσταση μας στο αρχικό κάλλος, γιατί έτσι τά οικονομῆσε ό Τεχνίτης.

10. Περιπαίζουν τήν ευσέβεια καί περιπαίζονται από τά πράγματα, ἐ-

90. 'Αρ. 6, 2-8- Κριτ. 13, 5.

91. Α' Κορ. 2, 7.

92. Ψαλμ. 39, 10-11.

93. Ματθ. 5, 13-14.

94. Ψαλμ. 45, 11.

95. Λουκ. 17, 21.

96. Ματθ. 23, 25.

κείνοι πού δεν απαρνήθηκαν τον κόσμο με ορθό λόγο, ούτε θέλησαν από τήν άρχή να πάρουν δάσκαλο και οδηγό, αλλά ακολούθησαν τή δική τους σύνεση και έκαναν στον εαυτό τους τον έμπειρο ⁹⁷.

11. Ούτε τις αιτίες και τή θεραπεία των σωματικών ασθeneιών μπορεί κανείς νά γνωρίζει ακριβώς, χωρίς μεγάλη ιατρική πείρα, ούτε τών ψυχικών παθών χωρίς μεγάλη άσκηση γύρω άπ' αυτά. "Όπως δηλαδή νομίζεται επισφαλής και σε ελάχιστους ευδιάκριτη ή διάγνωση τών σωματικών ασθeneιών, με τήν οποία καταγίνεται ή ιατρική επιστήμη, έτσι πιο επισφαλής και πολύ περισσότερο από εκείνη, είναι ή διάγνωση τών ψυχικών. Γιατί δυο ανώτερη είναι ή ψυχή από τό σώμα, τόσο μεγαλύτερα και πιο δυσνόητα είναι τά πάθη της από τά πάθη τοῦ σώματος, πού φαίνονται αισθητώς σέ δ'λους.

12. Οί τέσσερις γενικές και αρχηγικές αρετές υπάρχουν έκ φύσεως από τή δημιουργία μέσα στον άνθρωπο, από τις οποίες, σάν από τέσσερις πηγές, οί ποταμοί δλων τών άλλων αρετών γεμίζουν νερά και ποτίζουν τήν πόλη του Θεού, ή οποία είναι ή καρδιά πού καθαρίζεται και παρηγορείται μέ τά δάκρυα. "Όποιος φύλαξε αυτές τις αρετές ακλόνητες από τά πνεύματα τής πονηρίας, ή δταν κατέπεσαν τις ξανασήκωσε μέ πολλούς κόπους τής μετάνοιας, αυτός έκτισε για τον εαυτό του οίκημα βασιλικό και παλάτι, μέσα στο όποιο έρχεται νά μείνει ό Βασιλιάς του σύμπαντος, μοιράζοντας άφθονα τις μεγάλες Του δωρεές σ' εκείνους πού έτσι ετοίμασαν τον εαυτό τους.

13. Σύντομος ό βίος, απέραντοι οί μέλλοντες αιώνες, και λίγο τό διάστημα τής παρούσας ζωής. Ό άνθρωπος, τό μεγάλο και μικρό αυτό ζώο, πού τοῦ δόθηκε τό σύντομο αυτό διάστημα, είναι αδύνατος. Ό καιρός λοιπόν είναι σύντομος, ό άνθρωπος αδύνατος, και τό βραβείο πού δίνεται ως μισθός αγώνων, είναι μεγάλο, έχει πάρα πολλούς πειρασμούς και κινδυνεύει μέσα σέ μία βραχύτατη ζωή.

14. Δέν θέλει ό Θεός, ή εργασία τών αγωνιστών νά είναι άδοκίμαστη, αλλά πολύ δοκιμασμένη. Γι' αυτό λοιπόν αφήνει τή φωτιά τών πειρασμών και παίρνει για λίγο τή χάρη Του, πού τούς στέλνει από ψηλά, και επιτρέπει ή γαλήνη τών λογισμών νά ταραχθεί προσωρινά από τά πνεύματα τής πονηρίας, για νά δει τήν κλίση τής ψυχής σέ ποιόν χαρίζεται περισσότερο, στον Ποιητή και Ευεργέτη της, ή στην αίσθηση τοῦ κόσμου και στην απάτη τής ηδονής. Και έτσι, ή διπλασιάζει τή χάρη Του σ' εκείνους πού προοδεύουν στην αγάπη Του, ή τούς μαστιγώνει μέ τούς πειρασμούς και τις θλίψεις, δταν στρέφονται στα υλικά πράγματα, έως δτου μισήσουν τήν άστατη περιφορά τών ορατών και ξεπλύνουν μέ δάκρυα τήν πικρία τών ηδονών πού προέρχονται από αυτά.

15. Όταν διαταραχθεί ή ειρήνη τών λογισμών από τά πνεύματα τής πονηρίας, αμέσως και τά πυρωμένα βέλη τής επιθυμίας εκτοξεύονται συνε-

χώς από τους κυνηγούς και φιλόσαρκους δαίμονες εναντίον τού νού πού τρέχει γρήγορα προς τά ύψη. Ό νούς λοιπόν, αφού εμποδιστεί από τήν προς τά άνω κίνηση, εμπλέκεται σε απρεπείς και ανάμικτες κινήσεις. Και έτσι αρχίζει ή σάρκα νά επαναστατεί κατά τού πνεύματος, τραβώντας προς τά κάτω τό νού μέ γαργαλισμούς και πυρώσεις, με τήν επιθυμία νά τον καταχώσει μέσα στο βόθρο τής ηδονής. Και άν ό Κύριος Σαβαώθ δε λιγότευε τον αριθμό τών ήμερων εκείνων και δεν έδινε δύναμη υπομονής στους δούλους Του, δέ θά σωζόταν κανείς⁹⁸.

16. Ό πολύπειρος και πολυμέθοδος δαίμονας τής πορνείας, σε άλλους γίνεται πτώση και λάκκος βορβόρου, σε άλλους δίκαιο μαστίγιο και ραβδί, σε άλλους πειρασμός και δοκιμασία τής ψυχής. Από αυτά, τό πρώτο παρατηρείται στους αρχαίους πού σέρνουν τό ζυγό της ασκήσεως μέ ατονία και αμέλεια· τό άλλο, σ' εκείνους πού βρίσκονται στο μέσο τής αρετής και προχωρούν μέ κάποια βραδύτητα* τό τρίτο, σ' εκείνους πού ήδη άπλωσαν τά φτερά τού νού στή θεωρία και έφτασαν καλώς στήν τελειότερη απάθεια. Ό καθένας δηλαδή προς τό συμφέρον οικονομείται από τό Θεό.

17. Πτώση και λάκκος βορβόρου γίνεται ό δαίμονας τής πορνείας, σ' εκείνους οι όποιοι περνούν τον μοναχικό βίο μέ κάθε αδιαφορία. Αυτών τά μέλη τά καιει μέ τή φλόγα τής επιθυμίας και τους υποδεικνύει μεθόδους νά κάνουν τό θέλημα τής σάρκας και χωρίς επαφή μέ άλλο σώμα, για τις οποίες είναι αισχρό και νά μιλάει και νά τις σκέφτεται κανείς. Αυτοί, όπως λέει ό Απόστολος, μολύνουν τή σάρκα τους⁹⁹ και τρώνε τούς καρπούς τής αλυμής ηδονής και τό πρόσωπο τους γίνεται κατασκότεινο και χάνουν δικαίως τά ανώτερα και θεϊκά. Θεραπεία γι' αυτούς, άν θέλουν, θά είναι ή θερμή μετάνοια και ή κατάνυξη τών δακρύων πού προέρχεται άπ' αυτήν, ή οποία και τήν αποφυγή τού κακού προξενεί και τήν ψυχή καθαρίζει από τούς μολυσμούς και τήν κάνει κληρονόμο τού ελέους τού Θεού. Αυτήν υπαινίσσεται και ό σοφός Σολομών λέγοντας: «Η θεραπεία καταπαύει μεγάλες άμαρτιες»¹⁰⁰.

18. Μαστίγιο και ραβδί γίνεται δίκαια τούτο τό πνεύμα σ' εκείνους πού προοδεύουν και τελειοποιούνται στήν πρώτη απάθεια διά μέσου τής πρακτικής φιλοσοφίας και προχωρούν προς τά τελειότερα. Γιατί όταν χαλαρώσουν τήν ένταση τής ασκήσεως από ραθυμία και κλίνουν λίγο στή θεώρηση τού κόσμου χωρίς προφύλαξη και επιθυμήσουν τά ανθρώπινα πράγματα, τότε αφήνεται εναντίον τους αυτός ό δαίμονας νά τούς μαστιγώσει, και αρχίζει νά χτυπά αυτόν πού λογίζεται έτσι, μέ λογισμούς σαρκικής επιθυμίας. Τούτο γίνεται από άκρα αγαθότητα τού Θεού* καθώς δηλαδή δέ θά μπορούν νά τό υποφέρουν, νά γυρίσουν πίσω γρήγορα στο φρούριο τής εντατικής εργασίας και προσοχής, και νά καταπιαστούν μέ μεγαλύτερη προθυμία και μέ

98. Μαθ. 24, 22.

99. Ιουδα 8.

100. Έκκλ. 10, 4.

κοπιαστικότερη εργασία με τα έργα πού τούς σώζουν. Γιατί ό Θεός, όντας φιλάγαθος, δέ θέλει τήν ψυχή πού έφτασε σ' αυτό τό σημείο, να επιστρέψει διόλου στήν αίσθηση τοῦ κόσμου, άλλα νά βαδίζει εμπρός πάντοτε και νά επιχειρεί μέ μεγάλη προθυμία τά τελειότερα έργα, γιά νά μήν πλησιάσει στο κατοικητήριό της μαστίγιο κακίας¹⁰¹.

19. Πειρασμός και αγκάθι και δοκιμασία, κατ' οίκονομίαν Θεοῦ, γίνεται αυτό τό πνεύμα σέ όσους από τήν πρώτη απάθεια προχώρησαν στή δεύτερη· ώστε, όταν πειράζονται, νά θυμούνται τή φυσική τους αδυναμία και νά μήν υπερηφανεύονται, όπως λέει ό Απόστολος, γιά τό μεγαλείο τών αποκαλύψεων¹⁰² πού δέχονται κατά τή θεωρία. Άλλά βλέποντας τό νόμο τής αμαρτίας νά αντιστρατεύεται στο νόμο τής συνειδήσεως τους¹⁰³, νά αποτινάξουν και τήν ψιλή μνήμη τής αμαρτίας, από φόβο μή δοκιμάσουν τή μόλυνση πού γεννιέται από αυτή τή μνήμη και μήν κατεβάσουν τά μάτια τού νού τους από τό ύψος τής θεωρίας.

20. Οί μόνοι πού μπόρεσαν νά διατηρήσουν ανενόχλητο τό νού τους ακόμη και από τήν ψιλή μνήμη τής αμαρτίας, είναι εκείνοι πού αξιώθηκαν μέ τή χάρη τού Πνεύματος νά λάβουν από τον ουρανό τή ζωοποιό νέκρωση τοῦ Κυρίου¹⁰⁴ στά μέλη και στά νοήματα τους. Και περιφέρουν τή σάρκα νεκρή γιά τήν αμαρτία, ενώ τό πνεύμα τους απέκτησε πλούσια τή ζωή πού δίνει ό Ιησούς Χριστός γιά τήν επιτέλεση τής δικαιοσύνης¹⁰⁵. Σ' όσους δόθηκε νούς Χριστού¹⁰⁶, μέ λόγο σοφίας, σ' αυτούς ακολούθησε και ή ανενόχλητη ζωοποιός νέκρωση μαζί μέ γνώση Θεού.

21. Στις ψυχές πού προχωρούν στήν κάθαρση, συνήθως επιτίθενται τό πνεύμα τοῦ θυμού και τό πνεύμα τής επιθυμίας, γιά νά ρίξουν τούς καρπούς τοῦ Αγίου Πνεύματος από τούς οποίους είναι κατάφορτες. Ό λόγος είναι ό-τι ή χαρά τής ελευθερίας φέρνει κάποια διάχυση σ' αυτές τις ψυχές, ενώ ή σοφία τοῦ Θεοῦ πού τά πάντα οικονομεί προς τό συμφέρον, θέλει νά ελκύει πάντοτε τό νού προς τον εαυτό της και οί ψυχές νά μένουν ακλόνητες στήν ταπεινοφροσύνη, γιά νά μήν υπερηφανευτούν απέναντι τών άλλων ή, από τήν πολλή ελευθερία και τον πλούτο τών θείων χαρισμάτων, νομίσουν δι μέ τή δική τους δύναμη και σύνεση απέκτησαν τό μεγάλο αυτό παλάτι τής ειρήνης. Γι' αυτό επιτρέπει στά πονηρά αυτά πνεύματα νά εφορμούν εναντίον τών ψυχών, ενώ συγχρόνως υποχωρεί ή ειρήνη τους, ώστε από τό φόβο τής πτώσεως νά στέκονται αμετακίνητες στή μακάρια ταπεινώση, και μαθαίνοντας δι είναι δεμένες μέ σάρκα και αίμα, νά επιζητούν αυτό τό οικείο στή φύση τους φρούριο, μέσα στο οποίο μπορούν νά φυλαχθοῦν αβλαβείς μέ τή δύναμη τού Πνεύματος.

22. Ό Θεός επιτρέπει νά μάς έρχονται πειρασμοί ανάλογα μέ τήν αρ-

ιοί. Ταλμ. 90, 10.

103. Ρωμ. 7, 23.

105. Ρωμ. 8, 10.

102. Β' Κορ. 12, 7.

104. Β' Κορ. 4, 10.

106. Α Κορ. 2, 16.

ρώστια των παθών και τή σήψη τής αμαρτίας πού είναι μέσα μας, και μας ετοιμάζει τό πικρό φάρμακο τών κριμάτων Του είτε δριμύτερο, είτε ηπιότερο. "Αν ή ύλη τής αμαρτίας μέσα μας αντιμετωπίζεται και θεραπεύεται εύκολα, αποτελείται δηλαδή από λογισμούς φιληδονίας και φιλοζωίας, τότε τό ποτήρι τών πειρασμών μας δίνεται ανακατεμένο με συμπάθεια από τον Γιατρό τών ψυχών μας, γιατί σφάλλομε σε ανθρώπινα νοήματα και επηρεαζόμαστε ακόμη από τά ανθρώπινα. "Αν όμως ή ύλη αυτή είναι δυσκολοθεράπευτη και έχει προχωρήσει σε βάθος και προξενεί σήψη θανάσιμη, καθώς αποτελείται από λογισμούς αλαζονείας και άκρας υπερηφάνειας, τότε τό ποτήρι τών πειρασμών μας δίνεται χωρίς αραίωση, μέ θυμό δριμύτατο, ώστε, μέσα στή φωτιά τών αλλεπαλλήλων πειρασμών, νά λιώσει και νά υποχωρήσει ή νόσος μέ τήν ταπείνωση και έτσι νά φύγει από τις ψυχές μας. Και άφοϋ ξεπλύνουμε μέ δάκρυα τούς αλμυρούς λογισμούς, νά παρουσιαστούμε καθαροί μέσα στο φώς τής ταπεινώσεως στον Γιατρό τών ψυχών μας.

23. Δέν υπάρχει άλλος τρόπος νά ξεφύγουν οί αγωνιζόμενοι τούς αλλεπάλληλους πειρασμούς, εκτός αν εννοήσουν βαθιά τήν αδυναμία τους και νομίσουν αληθινά ότι δέν έχουν καμιά αρετή, και ότι είναι ανάξιοι γιά οποιαδήποτε παρηγοριά ή τιμή ή ανάπαυση. Γιατί σκοπός τοϋ Θεού, τοϋ Γιατρού τών ψυχών μας, είναι νά είμαστε πάντοτε ταπεινοί και κατηφείς, ξένοι προς κάθε άνθρωπο και μιμητές τών παθημάτων Του. Καθώς ό "Ίδιος ήταν πράος και ταπεινός στήν καρδιά¹⁰⁷, θέλει κι εμάς νά τρέχουμε τό δρόμο τών εντολών Του μέ πραότητα και ταπείνωση καρδιάς.

24. Ή ταπείνωση δέν κατορθώνεται από τό πολύ σκύψιμο τοϋ αυχένα ή από τά άπλυτα μαλλιά, ή από τό ατημέλητο και τραχύ και ρυπαρό ένδυμα, από τά οποία οί περισσότεροι εξαρτούν τό πάν τής αρετής, αλλά από συντετριμμένη καρδιά και πνεύμα ταπεινώσεως σύμφωνα μέ τά λόγια τοϋ Δαβίδ: «Ό Θεός δέ θά απορρίψει όποιον έχει πνεύμα συντετριμμένο και καρδιά συντετριμμένη και ταπεινωμένη»¹⁰⁸.

25. "Άλλο είναι ή ταπεινολογία, άλλο ή ταπείνωση και άλλο ή ταπεινοφροσύνη. Ή ταπεινολογία και ή ταπείνωση κατορθώνονται από τούς αγωνιζόμενους μέ κάθε κακοπάθεια και μέ τούς εξωτερικούς κόπους τής αρετής, καθώς αυτοί ασχολούνται μόνο μέ τή σωματική εργασία και γύμναση. Γι' αυτό, επειδή δέ βρίσκεται ή ψυχή πάντοτε σέ καλή κατάσταση, αν τύχει πειρασμός, ταραίζεται. Ή ταπεινοφροσύνη όμως είναι κάτι τό θείο και ουράνιο και γεννιέται μόνο σ' εκείνους πού ξεπέρασαν τό μέσο τής αρετής μέ τήν επέλευση τοϋ 'Αγίου Πνεύματος, δηλαδή σ' εκείνους οί οποίοι βάδισαν πρωτότερα μέ κάθε ταπείνωση τό σκληρότατο δρόμο τής αρετής.

26. Ή ταπεινοφροσύνη, όταν εισχωρήσει στά βάθη τής ψυχής και πέσει πάνω της σάν βαριά πέτρα, τή συνθλίβει και τή συμπιέζει τόσο πολύ, ώ-

107. Ματθ. 11, 29.

108. Ταλμ. 50, 19.

στε νά εξαντληθείδλη ἡ ἰσχὺς τῆς με τὴν ακράτητη ροὴ των δακρῶν, και να καθαρθεῖό νούς ἀπό κάθε κηλίδα λογισμῶν και νά ἐρθεῖ, δμοια μέ τον Ἡσαία, σε οπτασία Θεοῦ και νά πεῖ, καθὼς θά βρῖσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τῆς θείας ἐνέργειας: «Ἀλοῖμονό μου, ἔχω παραλύσει· γιατί ἐνὼ εἶμαι ἄνθρωπος και ἔχω ἀκάθαρτα χεῖλη, και ἐνὼ κατοικῶ ἀνάμεσα σέ λαό πού ἔχει ἀκάθαρτα χεῖλη, εἶδα μέ τὰ μάτια μου τον Βασιλέα, τον Κύριο Σαβαώθ»¹⁰⁹.

27. Ὄταν βαθιά μέσα σου ἀποκτήσεις τὴν ταπεινολογία, τότε θ' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ σένα ἡ τάση γιὰ μεγάλα λόγια. "Ὄταν ριζώσει ἡ ταπείνωση στο βάθος τῆς καρδιάς σου, τότε θ' ἀποδιωχθεῖ ἀπὸ σένα τόσο ἡ ἐπιφανειακή, δσο και ἡ βαθύτερη ταπεινολογία. "Ὄταν τέλος λάβεις ἀπὸ τὸ Θεό τον πλούτο τῆς ταπεινοφροσύνης, τότε και αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ταπείνωση και ἡ ταπεινολογία τῆς γλώσσας θά καταργηθοῦν τελείως ἀπὸ σένα, σύμφωνα μέ τον Παῦλο πού λέει: «"Ὄταν ἐρθεῖ τὸ τέλειο, τότε τὸ ἐπιμέρους θά καταργηθεῖ»¹¹⁰

28. "Ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολή ἀπὸ τὴ δύση, τόσο ἀπέχει ἡ ἀληθινὴ ταπεινολογία ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ταπείνωση. "Ὅσο ἀνώτερος εἶναι ὁ ουρανός ἀπὸ τὴ γη και ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσο ἡ ταπεινοφροσύνη, πού παρέχεται στους τελείους ἀπὸ τὸ "Ἄγιο Πνεῦμα, εἶναι τελειότερη και ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ταπείνωση.

29. Οὔτε ἐκείνον πού μιλάει ταπεινά, μέ σχῆμα και ἐμφάνιση ταπεινώσεως, νά νομίσεις εὐκολα διτι εἶναι ταπεινός στὴν καρδιά, οὔτε ἐκείνον πού μιλά μέ λόγια υψηλά και μεγάλα νά νομίσεις διτι εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἀλαζονεία και υπερηφάνεια, χωρὶς νά τοὺς δοκιμάσεις. Και θά τοὺς καταλάβεις ἀπὸ τους καρπούς τους¹¹¹.

30. Ὁ καρπὸς τοῦ Ἄγιου Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, ἀγαθοσύνη, μακροθυμία, χρηστότητα, πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια¹¹². Ὁ καρπὸς τοῦ πονηροῦ πνεύματος εἶναι μίσος, κοσμικὴ ἄθυμία, ἀκαταστασία τῆς ψυχῆς, ταραχὴ τῆς καρδιάς, πονηρία, περιέργεια, ἀδιαφορία, οργή, ἀπιστία, φθόνος, πολυφαγία, μέθη, κακολογία, κατάκριση, ἐπιθυμία τῶν οφθαλμῶν¹¹³, υπερηφάνεια και ἀλαζονεία τῆς ψυχῆς. Ἄπ' αὐτούς τοὺς καρπούς θά ἀναγνωρίσεις τὸ δένδρο"⁴. Και ἔτσι θά ἀναγνωρίζεις τί πνεῦμα ἔχει καθένας πού σέ πλησιάζει. Ἀκόμα, ἔχεις και πιο ἐκδηλα τὰ σημάδια τους ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου: «Ὁ ἀγαθός ἄνθρωπος βγάζει ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ ἀπόθεμα τῆς καρδιάς του τὰ ἀγαθὰ, ἐνὼ ὁ κακός ἄνθρωπος βγάζει ἀπὸ τὸ κακὸ ἀπόθεμα τῆς καρδιάς του τὰ κακὰ»¹¹⁵. Γιατί κατὰ τὸ δένδρο εἶναι και ὁ καρπός.

31. Σ' ἐκείνους λοιπόν πού ὑπάρχουν και φαίνονται τὰ σημάδια τοῦ

109. Ἦσ. 6, 5.

110. Α' Κορ. 13, 10.

111. Ματθ. 7, 16.

112. Γαλ. 5, 22-23.

113. Α' Ἰω. 2, 16.

114. Ματθ. 12, 33.

115. Ματθ. 12, 35.

Άγιου Πνεύματος, σ' αυτούς κατοικεί ό Θεός, κι από αυτούς αναβρύζει ή καθαρή πηγή τού λόγου με σοφία και γνώση, είτε ταπεινολογούν, είτε λένε μεγάλα λόγια. Σ' εκείνους πού δεν φαίνονται οι καρποί και τά χαρίσματα τού Πνεύματος, αλλά τά σημάδια τού πονηρού πνεύματος, σ' αυτούς υπάρχει σκοτάδι άγνοιας τού Θεού, πλήθος παθών και κατοίκηση πονηρών πνευμάτων, είτε ταπεινά μιλούν και φορούν, είτε λένε μεγάλα λόγια και έχουν στολή επίσημη και εξωτερική μεγαλοπρέπεια.

32. Ή αλήθεια δέν έχει διακριτικό γνώρισμα στά πρόσωπα ή στά σχήματα ή στά λόγια, ούτε σ' αυτά αναπαύεται ό Θεός, αλλά σέ καρδιές συντετριμμένες και σέ πνεύματα μέ ταπείνωση"⁶ και σέ ψυχές φωτισμένες από τή γνώση τού Θεού. Συμβαίνει νά βλέπομε κανένα νά χαμηλώνει εξωτερικά τήν ομιλία του και νά χρησιμοποιεί προς όλους λέξεις ταπεινές, κυνηγώντας έτσι τον έπαινο τών ανθρώπων, εσωτερικά όμως νά είναι γεμάτος υπερηφάνεια, δολιότητα, φθόνο και μνησικακία προς τον πλησίον. Και συμβαίνει άλλοτε νά βλέπομε κάποιον νά μάχεται για τή δικαιοσύνη μέ μεγάλα και σοφά λόγια εξωτερικά και ν' αγωνίζεται κατά τού ψεύδους και τής παραβάσεως τών θείων νόμων, νά αποβλέπει δηλαδή μόνο στήν αλήθεια, και εσωτερικά νά είναι γεμάτος από μετριοφροσύνη, ταπείνωση και αγάπη προς τον πλησίον κάποτε μάλιστα και νά καυχείται στο όνομα τού Κυρίου, όπως έκανε και ό Παύλος λέγοντας: «Θά καυχηθώ για τις ασθένειες μου»⁷.

33. Ό Θεός δέν παρατηρεί τήν επιφάνεια εκείνων πού λέμε και κάνομε, αλλά τις διαθέσεις τών ψυχών και τό σκοπό για τον οποίο κάνομε κάτι άπ' όσα φαίνονται ή λέμε κάτι άπ' όσα νοούνται. "Όπως ακριβώς και όσοι υπερτερούν κατά τή σύνεση από τούς λοιπούς, προσέχουν περισσότερο τά κίνητρα τών λόγων και τά αποτελέσματα τών έργων, και βγάζουν συμπεράσματα χωρίς νά σφάλουν. Ό άνθρωπος βλέπει τό πρόσωπο, ό Θεός βλέπει
 ν 5 118
 την κάρδια .

34. Ό Θεός έκρινε ότι δέν έπρεπε από γενιά σέ γενιά νά μήν παρουσιάζει, μέσω τού Πνεύματος, κάποιους προφήτες και φίλους Του για νά κατάρτιζον τήν Εκκλησία Του. "Αν δηλαδή ό αρχαίος δράκοντας δέ σταμάτησε νά ξερνά τό δηλητήριο τής αμαρτίας στ' αυτιά τών ανθρώπων, μέ τό όποιο προκαλείται ή απώλεια τής ψυχής, πώς Εκείνος πού μόνος Του έπλασε τις καρδιές τών ανθρώπων"⁹, δέ θά σηκώσει τον άπορο πού κάθεται στο χώμα τής ταπεινώσεως και τό φτωχό πού βρίσκεται στήν κοπριά τών παθών¹⁰, και δέ θά τού δώσει τό ξίφος τού Πνεύματος, τό όποίο είναι ό λόγος τού Θεού¹¹, στέλνοντας τον νά βοηθήσει τήν κληρονομιά Του; Εύλογα λοιπόν εκείνοι πού απαρνούνται τούς εαυτούς των, αρχίζουν από τήν ταπείνωση και τρέχουν ψηλά στο ύψος τής γνώσεως. Και δίνεται σ' αυτούς από ψηλά λόγος

116. Δαν. (προσ. Άζαριόν) 15.

118. Α' Βασ. 16, 7.

120. Ψαλμ. 112, 7.

117. Β' Κορ. 12, 9.

119. Γαλμ. 32, 15.

121. Έφ. 6, 17.

σοφίας μέ δύναμη Θεού, για να φέρουν τό χαρμόσυνο άγγελμα της σωτηρίας στην Εκκλησία Του¹²².

35. Γνώρισε τον εαυτό σου. Αυτό είναι ή όντως αληθινή ταπεινώση, πού διδάσκει τήν ταπεινοφροσύνη και συντρίβει τήν καρδιά. Και νά εργάζεσαι γι' αυτό τό πράγμα και νά τό φυλάγεις¹²³. "Αν όμως δε γνώρισες ακόμη τον εαυτό σου, τότε ούτε τί είναι ταπεινώση γνωρίζεις, ούτε άρχισες τήν αληθινή πνευματική εργασία και φύλαξη. Γιατί τό νά γνωρίσεις καλά τον εαυτό σου είναι ό σκοπός τής εργασίας τών αρετών.

36. Εκείνος πού άπό τήν καθαρότητα του έφτασε στή γνώση τών όντων, αυτός γνώρισε τον εαυτό του σύμφωνα μέ τό ρητό «γνώθι σαυτόν». Εκείνος όμως πού δέν έφτασε ακόμη στή γνώση τών λόγων τής κτίσεως και τών θείων και ανθρωπίνων πραγμάτων, γνώρισε βέβαια τά γύρω άπ' αυτόν και τά έξω άπ' αυτόν, δέ γνώρισε όμως διόλου τον εαυτό του.

37. Άλλο είμαι εγώ και άλλο τά σχετιζόμενα μ' εμένα* άλλο επίσης είναι τά σχετιζόμενα μ' εμένα, κι άλλο τά γύρω άπό μένα* κι από αυτά, άλλο είναι τά έξω άπό μένα. Έγώ είμαι εικόνα τού Θεού, πού φαίνεται σε ψυχή νοερή και αθάνατη και λογική, επειδή έχω τό νοϋ πατέρα τού λόγου, αδιαίρετο άπό τήν ψυχή και ομοούσιο μ' αυτήν. Τά σχετιζόμενα μ' εμένα είναι οί έμφυτες ιδιότητες τού άνθρώπου νά βασιλεύει και νά άρχει στήν κτίση, νά είναι λογικός και αυτεξούσιος. Τά γύρω άπό μένα είναι όσα μπορώ νά διαλέξω μέ τήν προαίρεση μου: τό νά είμαι γεωργός, ή έμπορος, ή άνθρωπος τών γραμμάτων, ή φιλόσοφος. Τά έξω άπό μένα είναι δσα αναφέρονται στις κοινωνικές τιμές και στήν κατά κόσμον ευγένεια, όπως είναι ό πλούτος, ή δόξα, ή τιμή, ή ευημερία, τά μεγάλα αξιώματα, ή αντιθέτως ή φτώχεια, ή άδοξία, ή ατιμία, ή δυστυχία.

38. Εκείνος πού γνώρισε τον εαυτό του, τερμάτισε όλα τά κατά Θεόν έργα του και μπήκε στον άγιο τόπο τού Θεού, δηλαδή στή νοερή εργασία τού Πνεύματος και στο θείο λιμάνι τής απάθειας και τής ταπεινώσεως. Εκείνος όμως πού δέν έφτασε νά γνωρίσει τον εαυτό του διά μέσου τής ταπεινοφροσύνης και τής γνώσεως, βαδίζει ακόμη στή ζωή του μέ μόχθο και ιδρώτα. Αυτό υπαινίσσεται ό Δαβίδ όταν λέει: «Αυτόν τον κόπο αντιμετωπίζω, ώστε νά μπό στον άγιο τόπο τού Θεού»¹²⁴.

39. "Όταν γνωρίσει κανείς καλά τον εαυτό του — και γι' αυτό απαιτείται μεγάλη εξωτερική προσοχή και αποχή άπό τά κοσμικά πράγματα και εξέταση τής συνειδήσεως—, τότε ξαφνικά έρχεται ύπέρολογα στήν ψυχή και κάποια θεία ταπεινώση. Αυτή προξενεί συντριβή στήν καρδιά και δάκρυα θερμής κατανύξεως, ώστε νά νομίζει εκείνος πού κατέχεται άπό αυτήν ότι είναι χώμα και στάχτη¹²⁵, σκουλήκι κι όχι άνθρωπος¹²⁶, κι ακόμη ότι δέν είναι

122. Υαλμ. 67, 12.

123. Γεν. 2, 15.

124. Ταλμ. 72, 16-17.

125. Γεν. 18, 27.

126. Ταλμ. 21, 7.

άξιος ούτε γι' αυτή τήν κτηνώδη ζωή. Και τούτο λόγω τής υπερβολικής δωρεάς τοῦ Θεοῦ, στήν οποία εκείνος πού αξιώθηκε νά πολυκαιρίσει, γεμίζει από άλλη ανέκφραστη μέθη, τήν κατάνυξη, και κατεβαίνει στο βυθό τής ταπεινοφροσύνης. Και βγαίνοντας έξω από τον εαυτό του δέ λογαριάζει τίποτε από τά εξωτερικά, φαγητά, ποτά και σκεπάσματα τοῦ σώματος, εκτός από τά απαραίτητα, γιατί δέχθηκε τήν καλή αλλοίωση από τό δεξι χέρι τοῦ ;γ I' 17

I ψιστου .

40. Μεταξύ τών αρετών μεγαλύτερη είναι ή ταπείνωση. Αυτή, σε όποιους φυτευτεί μέσα τους με τήν ειλικρινή μετάνοια, παίρνοντας συνοδοιπόρους τήν προσευχή και τήν εγκράτεια, τούς ελευθερώνει αμέσως από τή δουλεία τών παθών, χορηγεί ειρήνη στις ψυχικές τους δυνάμεις και καθαρίζει τήν καρδιά με τά δάκρυα, γεμίζοντας την γαλήνη με τήν έπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος. 'Αφοῦ λοιπόν αυτοί διαμορφωθούν έτσι, ισχυροποιείται μέσα τους από αυτό ό λόγος τής γνώσεως τοῦ Θεοῦ και φτάνουν στή θεωρία τών μυστηρίων τής βασιλείας τών ουρανών¹²⁸ και τών ίδιων τών λόγων τής δημιουργίας. Και όσο εμβαθύνουν στά βάθη τοῦ Πνεύματος, τόσο περισσότερο βυθίζονται στο βυθό τής ταπεινοφροσύνης. 'Απ' αυτό αυξάνεται σ' αυτούς ή επίγνωση τών μέτρων τους, γνωρίζουν τήν αδυναμία τής ανθρώπινης φύσεως και πολλαπλασιάζεται ή αγάπη στο Θεό και τούς πλησίον, ώστε νά θεωρούν ότι αντλούν αγιασμό και μόνον από τον χαιρετισμό και τον πλησιασμό εκείνων πού συναναστρέφονται.

41. Τίποτε άλλο δέ φτερώνει τόσο τήν ψυχή στον έρωτα τοῦ Θεοῦ και στήν αγάπη τών ανθρώπων, όσο ή ταπεινοφροσύνη, ή κατάνυξη και ή καθαρή προσευχή. 'Η πρώτη συντριβει τό πνεύμα, κάνει ν' αναβλύσουν πηγές δακρύων και διδάσκει τον άνθρωπο νά γνωρίζει τά μέτρα του, φέρνοντας μπροστά του τήν ανθρώπινη μικρότητα. 'Η δεύτερη καθαρίζει τό νοῦ από τήν ύλη, φωτίζει τά μάτια τής καρδιάς και κάνει τήν ψυχή ολόλαμπρη.' 'Η τρίτη ενώνει ολόκληρο τον άνθρωπο μέ τό Θεό, τον κάνει συνόμιλο μέ τούς Αγγέλους, τοῦ δίνει νά γευθεί τή γλυκύτητα τών αιωνίων αγαθών τοῦ Θεοῦ, τοῦ χορηγεί θησαυρούς μεγάλων μυστηρίων καί, πυρπολώντας τον μέ τήν αγάπη, τον πείθει νά θυσιάζει τή ζωή του γιά χάρη τών αγαπητῶν του¹²⁹, επειδή ξεπέρασε τά όρια τής ταπεινότητας τοῦ σώματος.

42. Φύλαγε καλά τήν καλή παρακαταθήκη¹³⁰ τής πλουτοποιοῦ ταπεινώσεως, μέσα στήν οποία έχουν κατατεθει οι απόκρυφοι θησαυροί τής αγάπης καί φυλάγονται τά μαργαριτάρια τής κατανύξεως. Εκεί καί ό Βασιλεύς Χριστός ό Θεός αναπαύεται σάν σε χρυσοκόλλητο θρόνο, μοιράζει τις δωρεές τοῦ Αγίου Πνεύματος στους μαθητές τής ταπεινώσεως, καί τούς χαρίζει τά μεγάλα αξιώματα Του. Δηλαδή τον λόγο τής γνώσεως Του, τήν απόρρητη σοφία Του, τή διόραση τών θείων πραγμάτων, τήν προόραση τών

127. Ταλμ. 76, 11.

128. Ματθ. 13, 11.

129. 'Ιω. 15, 13.

130. Α'Τιμ. 6, 20.

ανθρωπίνων πραγμάτων, τή ζωοποιό νέκρωση, διά μέσου της απάθειας, και τήν ένωση μαζί Του, γιά νά συμβασιλεύουν μέ Αυτόν στη βασιλεία τοῦ Θεοῦ και Πατέρα, ὅπως ὁ "Ἰδιος παρακάλεσε τον Πατέρα Του γιά μάς, λέγοντας: «Πατέρα, θέλω αυτοί πού μοῦ ἔδωσες, νά είναι ὅπου εἶμαι κι ἐγώ»¹³¹.

43. "Όταν, ἐνώ κανεῖς κοπιάζει πρακτικά στήν εργασία τῶν εντολῶν, βρεθεῖ ξαφνικά σέ μιá ἀνεκλάλητη και ἀνέκφραστη χαρά, ὥστε νά υποστει μιá παράδοξη και ὑπέρλογη αλλοίωση, ἔτσι πού νά αποβάλει τό βάρος τοῦ σώματος και νά λησμονήσει φαγητό, ὕπνο και τις άλλες ἀνάγκες τῆς φύσεως, ἄς γνωρίζει διτι αὐτή είναι ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ σ' αὐτόν, ἡ ὁποία προξενεῖ στους αγωνιζόμενους τή ζωοποιό νέκρωση και χαρίζει σ' αὐτούς ἀπό ἐδῶ ἤδη τήν κατάσταση τῶν Ασωμάτων. Αὐτῆς τῆς μακάριας ζωῆς, πρόξενος εἶναι ἡ ταπεινώση· τροφός και μητέρα, ἡ αγία κατάνυξη* φίλη και ἀδελφή, ἡ θεωρία τοῦ θείου φωτός* θρόνος, ἡ ἀπάθεια* και τέλος, ἡ 'Αγία Τριάδα, ὁ Θεός.

44. Εκείνος πού κατέκτησε, σάν κάποια ἀκρόπολη, αὐτή τήν κατάσταση, δέν μπορεί νά κρατιέται κάτω ἀπό τά δεσμά τῆς αἰσθήσεως τῶν ορατῶν. Δέν βλέπει τίποτε πλέον ἀπό τά τερπνά τοῦ βίου, δέ διακρίνει τον ἀνόσιο ἀπό τον ὀσιο. 'Αλλά δπως ὁ Θεός βρέχει και ἀνατέλλει τον ἥλιο γιά δικαίους και ἀδίκους, πονηρούς και ἀγαθοῦς¹³², ὁμοια και αὐτός ἀνατέλλει και ἀπλώνει προς ὅλους τις ἀκτίνες τῆς ἀγάπης και δέ νιώθει στενοχώρια μέσα του ἐγκυμονώντας τήν ἀγάπη προς ὅλους* μόνο στενοχωριέται και θλίβεται πού δέν ευεργετεῖ δσο θέλει. 'Από αὐτόν, σάν ἀπό τήν Εδém¹³³, πηγάζει κάποια ἄλλη πηγῆ, ἡ πηγῆ τῆς κατανύξεως, πού διαιρεῖται σέ τέσσερις διακλαδώσεις —στήν ταπεινοφροσύνη, στήν ἀγνότητα, στήν ἀπάθεια και στήν υψηλή ἀπερίσπαστη προσευχή— και ποτίζει τό πρόσωπο δλης τῆς νοητῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ.

45. Εκείνοι πού δέ γεύτηκαν τή γλυκύτητα τῶν δακρῶν τῆς κατανύξεως και δέ γνωρίζουν ποιá είναι ἡ χάρη και ἡ ἐνέργεια της, νομίζουν διτι αὐτά δέ διαφέρουν διόλου ἀπό τά δάκρυα πού χύνονται γιά τούς νεκρούς, και πλάθουν γιά τον εαυτό τους διάφορες δικαιολογίες ἀβάσιμες και συλλογισμούς ἀμηχανίας. Αὐτά δμως τά δάκρυα είναι γιά μάς φυσικά* και ὅταν ἡ ὑπεροψία τοῦ νοῦ κλίνει στήν ταπεινώση και ἡ ψυχῆ κλείσει τά μάτια της στήν ἀπατη τῶν ορατῶν πραγμάτων και τά ἀνοίξει προς μόνη τή θεωρία τοῦ αὐλοῦ και πρώτου Φωτός, ἀφού ἀποτινάξει δλη τήν αἴσθηση τοῦ κόσμου και δεχθεῖ τήν οὐράνια παρηγοριά τοῦ Πνεύματος, παρευθύς τά δάκρυα τρέχουν σάν νερά ἀπό πηγῆ και καταγλυκαίνουν τά αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς και γεμίζουν τό νοῦ ἀπό κάθε χαρά και θεϊκό φῶς. Κι ἀκόμη, συντρίβουν τήν καρδιά και κάνουν τό νοῦ ταπεινόφρονα κατá τή θεωρία τῶν θείων. Αὐτά είναι ἀδύνατο νά συμβοῦν σ' ἐκείνους πού θρηνοῦν και κλαίνε γιά ἄλλους λόγους.

131. 1ω. 17, 24.

132. Ματθ. 5, 45.

133. Γεν. 2, 10.

46. Αδύνατο με άλλον τρόπο νά ανοίξει ή πηγή των δακρῶν, χωρίς βαθύτατη ταπεινοφροσύνη. Ούτε πάλι μπορεί νά είναι κανείς ταπεινόφρων χωρίς τήν κατάνυξη πού έρχεται από τήν επίσκεψη τού Πνεύματος. Γιατί τήν κατάνυξη γέννα ή ταπεινοφροσύνη και τήν ταπεινοφροσύνη ή κατάνυξη μέσω τού Αγίου Πνεύματος. Ή μία δηλαδή δένεται με τήν άλλη σάν αλυσίδα και αποτελούν μία χάρη, διατηρώντας αδιάσπαστο τον σύνδεσμο τού Πνεύματος.

47. Τό φώς πού τό "Άγιο Πνεύμα παρέχει στην ψυχή, συνήθως χάνεται εξαιτίας ραθυμίας, αμέλειας και αδιαφορίας στά λόγια και στά φαγητά. Γιατί ή αδιαφορία στά φαγητά, ή τρυφηλή δίαιτα, ή ακράτεια τής γλώσσας και ή άφυλαξία τών ματιών, διώχνουν τό φώς τού Αγίου Πνεύματος και μάς κάνουν σκοτεινούς. Και όταν γεμίσομε σκοτάδι, τότε όλα τά θηρία τού αγρού τής καρδιάς μας και τά λιονταρόπουλα¹³⁴, οί λογισμοί δηλαδή τών παθών, τριγυρίζουν μέσα σ' αυτή, ουρλιάζοντας και ζητώντας νά τραφούν με εμπάθεια και νά αρπάξουν τό θησαυρό πού έχει βάλει μέσα μας τό Πνεύμα. Άλλά ή όντως αγαπητή εγκράτεια και ή άγγελοποιός προσευχή, όχι μόνο δεν επιτρέπουν νά περάσει τίποτε τέτοιο κοντά στην ψυχή, αλλά και τό φώς τού Πνεύματος τό διατηρούν άσβηστο στο νοῦ και κάνουν τήν καρδιά ήρεμη· ακόμη, πηγάζουν άγνή τή θεία κατάνυξη, πλατύνουν τήν ψυχή στην αγάπη τού θεού και τήν ενώνουν ολόκληρη, μέσω τής ευφροσύνης και τής παρθενίας, με τό Χριστό.

48. Τίποτε άλλο δέν είναι τόσο συγγενές με τό λογικό, όσο ή αγνότητα και ή σωφροσύνη τής ψυχής. Αυτών μητέρα είναι ή περιεκτική και αγαπητή εγκράτεια. Πατέρας τής εγκράτειας είναι ό φόβος. Ό φόβος, όταν μεταβληθεί σε πόθο και ενωθεί με τήν επιθυμία τών θείων πραγμάτων, κάνει τήν ψυχή άφοβη και γεμάτη από τήν αγάπη τού Θεού και μητέρα του θείου λόγου.

49. Ό φόβος, όταν ενωθεί με τήν ψυχή, τήν κάνει νά εγκυμονεί με τή μετάνοια τό λόγο τής Κρίσεως, οπότε τήν περικυκλώνουν αμέσως οί ώδίνες τών κολάσεων τού άδη¹³⁵ και τήν κατατυραννούν στεναγμοί και πόνοι και σφίξιμο τής καρδιάς, καθώς συλλογίζεται τή μέλλουσα ανταπόδοση τών κακών πράξεων. Κατόπιν, άφοῦ με πολλά δάκρυα και πόνους αναπτύξει μέσα στην κοιλιά τής διάνοιας της τό πνεύμα σωτηρίας¹³⁶ πού συνέλαβε, τό γεννά στή γή τής καρδιάς της. Καί, ελευθερωμένη από τις ώδίνες τού άδη και απαλλαγμένη από τους στεναγμούς τής κρίσεως, τήν κυριεύει πόθος καί χαρά τών μελλόντων αγαθών καί τήν προῦπαντά ή αγαπητή άγνεία μαζί με τή σωφροσύνη, πού με τον θείο έρωτα τήν ενώνει με τό Θεό. "Όταν ενωθεί ή ψυχή με τό Θεό, αισθάνεται μιá ανέκφραστη ηδονή, ώστε ν' αφήνει νά ρέουν με ηδονή καί γλυκύτητα τά δάκρυα τής κατανύξεως, νά αποξενώνεται από τήν παγκόσμια αίσθηση, νά τρέχει σάν εκστατική πίσω από τον Νυμφίο καί

134. Ταλμ. 103, 11 καί 21.

135. Ταλμ. 17, 6.

136. Ήσ. 26, 18.

παρχει γι αυτούς αίτια σκανοαλισμου . Ι ιατι στο (ι)εο αρέσουν οχι οσα αρέσουν στους ανθρώπους, άλλα δσα φαίνονται ίσως δχι καλά, είναι δμως κατά τή φύση τους πολύ καλά γιά δποιον γνωρίζει τούς λόγους των δντων και των δημιουργημάτων.

53. Τό άριστο είναι νά πεθάνει κανείς γιά τον κόσμο και νά ζήσει γιά τό Χριστό. Γιατί, διαφορετικά, δεν μπορεί νά αναγεννηθεί, σύμφωνα με τά λόγια του Κυρίου¹⁴¹. κι αν κανείς δεν αναγεννηθεί, ούτε στή βασιλεία του Θεού μπορεί νά μπει. Αυτή ή γέννηση γίνεται με τήν υποταγή σε πνευματικούς πατέρες. Γιατί αν δε δεχθούμε πρωτύτερα μέσα μας τό σπόρο του λόγου με τή διδασκαλία των πατέρων και δεν υιοθετηθούμε διά μέσου αυτών από τό Θεό, δεν μπορούμε νά αναγεννηθούμε. "Ετσι και οί δώδεκα Απόστολοι από έναν γεννήθηκαν, τό Χριστό, και οί εβδομήντα Απόστολοι από τούς δώδεκα, και υιοθετήθηκαν από τό Θεό και Πατέρα, όπως είπε ό Κύριος: «Εσείς είστε υιοί του επουράνιου Πατέρα μου»¹⁴². Γι' αυτό και σ' εμάς ό Παύλος λέει: «Κι αν έχετε αμέτρητους παιδαγωγούς στήν κατά Χριστόν ζωή, δέν έχετε δμως και πολλούς πατέρες. Έγώ σας γέννησα, γίνεται μιμητές μου.»¹⁴³

54. Τό νά μήν υποταχθεί κανείς σέ πνευματικό πατέρα κατά μίμηση του Χριστού πού υποτάχθηκε μέχρι σταυρικού θανάτου στον Πατέρα Του¹⁴⁴, σημαίνει και ότι δέ θά αναγεννηθεί. Εκείνος τώρα πού δέν έγινε αγαπητός υιός αγαθού πατέρα, και έτσι δέν αναγεννήθηκε από τό Λόγο και τό Πνεύμα, πώς θά γίνει ό ίδιος αγαθός πατέρας αγαθών υιών και πώς θά γεννήσει αγαθά πνευματικά τέκνα, δμοια στήν αγαθότητα με τον πατέρα τους; Διαφορετικά, κατά τό δένδρο θά είναι οπωσδήποτε και ό καρπός του¹⁴⁵.

55. Κακό πράγμα είναι ή απιστία, τό κάκιστο γέννημα της πονηρής φιλαργυρίας και του φθόνου. "Αν λοιπόν αυτή είναι κακό, πόσο μάλλον ή μητέρα της; 'Αφού αυτή κάνει τήν αγάπη του χρυσού προτιμότερη στους ανθρώπους από τήν αγάπη του Χριστού και τον Δημιουργό του χρυσού τον βάζει παρακάτω από αυτόν και πείθει νά λατρεύουν αυτόν παρά τό Θεό, εκείνοι πού προσφέρουν λατρεία στήν κτίση και όχι στον Κτίστη και στή θέση της αλήθειας του Θεού βάζουν τό ψέμμα¹⁴⁶. "Αν λοιπόν ή νόσος της φιλαργυρίας είναι τέτοιο κακό, ώστε νά ονομαστεί δεύτερη ειδωλολατρία¹⁴⁷, άρα δέν ξεπερνά κάθε βαθμό κακίας ή ψυχή πού πάσχει θεληματικά από αυτήν;

56. "Αν θέλεις νά είσαι φίλος του Χρίστου, πρέπει νά μισήσεις τό χρυσό και τήν αχόρταγη αγάπη του, γιατί στρέφει τή διάνοια στον εαυτό της και τήν απομακρύνει από τή γλυκύτατη αγάπη του Ιησού, ή οποία δέν φανερώνεται με λόγια, αλλά με τήν εργασία των εντολών Του¹⁴⁸. "Αν δμως επιθυμείς, αλόιμονο, τον χρυσό, θά τον κερδίσεις προσωρινά κρύβοντας τον

140. Ταλμ. 118, 165.

141. Ίω. 3, 3.

142. Ματθ. 5, 45.

143. Α' Κορ. 4, 15-16.

144. Φίλιπ. 2, 8.

145. Ματθ. 12, 33.

146. Ρωμ. 1, 25.

147. Α' Τιμ. 6, 10.

148. Ίω. 14, 15.

στή γή, άφου θεωρείς κέρδος και δ'χι πολύ μεγάλη ζημία την αγάπη του, προτιμώντας την από τό Χριστό, αλλά, νά ξέρεις, θά ζημιωθείς τό Χριστό και κοντά στην απώλεια αύτη θά χάσεις και τό Θεό, πού είναι τό κεφάλαιο σου και πού χωρίς Αυτόν δεν υπάρχει ζωή σωτηρίας για τούς ανθρώπους.

57. "Αν αγαπάς τό χρυσό, δεν αγαπάς τό Χριστό. "Αν λοιπόν δεν αγαπάς τό Χριστό αλλά αγαπάς τό χρυσό, παρατήρησε με ποιόν σε κάνει όμοιο αυτός ό τύραννος· με τον Ιούδα, τον μαθητή τον άπιστο, τον φίλο πού αποδείχθηκε επίβουλος και φέρθηκε με πολλή κακία στον κοινό Κύριο και ξέπεσε άθλια από τήν πίστη και τήν αγάπη Εκείνου και ρίχθηκε στο βυθό τής απελπισίας. Αυτού τό παράδειγμα φοβούμενος και σύ, άκουσε με και απόφυγε τό χρυσό και τήν αγάπη του, για νά μπορέσεις νά κερδίσεις τό Χριστό, αγάπώντας τον εαυτό σου. "Αν όχι, πάντως ξέρεις τον τόπο όπου κατέληξε ό Ιούδας.

58. Χωρίς νά κληθείς από τό Θεό, μήν επιδιώξεις ποτέ νά καταλάβεις εκκλησιαστικό αξίωμα μέ χρήματα, ή μέ βοήθεια ανθρώπων, ή μέ δική σου απαίτηση, και άν ακόμη βλέπεις τον εαυτό σου ικανό νά ωφελήσει ψυχές. Γιατί υπάρχουν τρία ενδεχόμενα, και θά σου συμβεί ένα από αυτά. "Η θά έρθει επάνω σου αγανάκτηση και οργή Θεού μέ ποικίλους πειρασμούς και συμφορές και θά σε πολεμήσουν όχι μόνον όλοι οί άνθρωποι, αλλά και όλη ή κτίση σχεδόν, και θά γεμίσει στεναγμούς ή ζωή σου. "Η θά υπερισχύσουν οί αντίπαλοι σου και θά καθαιρεθείς μέ μεγάλη ντροπή από τή θέση σου* ή θά πεθάνεις πρόωρα και θά χωριστείς από αυτή τή ζωή.

59. Δέν είναι δυνατό νά καταφρονήσει κανείς τή δόξα ή τήν ατιμία και νά ανυψωθεί πάνω από τήν ηδονή και τήν οδύνη, άν δέν αξιωθεί νά βλέπει τά τέλη τών πραγμάτων. Γιατί όταν δει τά τέλη κάθε δόξας και ηδονής, κάθε τρυφής και πλούτου και καλοπέρασης, ότι καταλήγουν στο μηδέν, καθώς ό θάνατος τά διαδέχεται και τά καταστρέφει, τότε άφου διαπιστώσει αναμφισβήτητη ματαιότητα στά ανθρώπινα πράγματα, στρέφει τις αισθήσεις του προς τά τέλη τών θείων πραγμάτων. Και πιάνεται από εκείνα πού υπάρχουν και πού ποτέ δέν μπορούν νά φθαρούν και καθώς αυτά επιζητεί, ξεπερνά τήν οδύνη και τήν ηδονή. Ξεπερνά τήν οδύνη, γιατί κατανίκησε τή φιληδονία, τή φιλοδοξία και τή φιλοχρηματία τής ψυχής· και ξεπερνά τήν ηδονή, γιατί αποτίναξε τήν αίσθηση τοῦ κόσμου. Γι' αυτό είτε δέχεται τιμές, είτε ατιμίες, μένει ό ίδιος· είτε βρίσκεται σέ οδύνη σωματική, είτε σέ άνεση, ευχαριστεί σέ όλα τό Θεό, και δέ στρέφει στά χαμηλά τό λογισμό του.

60. Είναι δυνατόν, ό αγωνιστής νά συμπεραίνει και από τά όνειρα για τις κινήσεις και τις διαθέσεις τής ψυχής και νά φροντίζει για τήν κατάσταση του. Γιατί σύμφωνες μέ τή διάθεση και τις φροντίδες τοῦ εσωτερικού άνθρωπου είναι και οί κινήσεις τοῦ σώματος και οί φαντασίες τοῦ νοῦ. "Αν λοιπόν κανείς έχει ψυχή φιλόυλη και φιλήδονη, φαντάζεται απόκτηση πραγμάτων

και αφθονία χρημάτων, μορφές γυναικών και εμπασθείς μίξεις, από τις οποίες τοῦ μένει ὁ βρωμερός χιτώνας¹⁴⁹ και ὁ μολυσμός της σάρκας. "Αν ἔχει ψυχὴ πλεονεκτική και φιλάργυρη, βλέπει τὰ πάντα σάν χρυσό και ὅτι τον μαζεύει και τον πολλαπλασιάζει μέ τούς τόκους και τον αποθηκεύει σέ θησαυροφυλάκια και ἔτσι καταδικάζεται ὡς ἀσπλαχνος. "Αν ἔχει ψυχὴ θυμώδη και φθονερή, καταδιώκεται στὰ ὄνειρα ἀπό θηρία και φαρμακερά ερπετά και βασανίζεται ἀπό φόβους και δειλίαι. "Αν ἡ ψυχὴ του εἶναι φουσκωμένη ἀπό κενοδοξία, φαντάζεται επευφημίες και προὔπαντήσεις λαοῦ, και θρόνους ἀρχοντα και ηγεμόνα, και γιά εκείνα πού δέν ἔχει αποκτήσει, ἔχει τή διάθεση, ἀκόμη και ξυπνητός, σάν νά υπάρχουν ἢ σάν νά πρόκειται νά υπάρξουν σύντομα. "Αν ἔχει ψυχὴ υπερήφανη και γεμάτη αλαζονεία, βλέπει τον εαυτό του νά κάθεται σέ λαμπρότατα οχήματα, και καμιὰ φορά ὅτι ἔχει φτερά και πετά στον αέρα και ὅτι ὅλοι τρέμουν τό μεγαλεῖο τῆς εξουσίας του. Τό ἴδιο και ὁ φιλόθεος ἄνθρωπος, πού ἔχει ζήλο στήν εργασία τῆς ἀρετῆς και εἶναι δίκαιος στους ἀγῶνες τῆς ευσέβειας και ἔχει ψυχὴ καθαρὴ ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς ὕλης, βλέπει στον ὕπνο του ἐκβάσεις μελλόντων πραγμάτων και ἀποκαλύψεις φρικτῶν θεαμάτων. Και ὅταν ξυπνά, πάντοτε βρίσκει τον εαυτό του νά προσεύχεται μέ κατάνυξη και εἰρηνική κατάσταση τῆς ψυχῆς και τοῦ σώματος, ὡστε στο πρόσωπο νά ἔχει τὰ δάκρυα, και στὰ χεῖλη τή συνομιλία μέ τό Θεό.

61. Ἀπό ὅσα βλέπομε στον ὕπνο μας, ἄλλα εἶναι ὄνειρα, ἄλλα οράσεις και ἄλλα ἀποκαλύψεις. Τὰ ὄνειρα εἶναι ὅσα δέν μένουν στή φαντασία τοῦ νοῦ ἀμετάβλητα, ἀλλά ἐμφανίζονται συγκεχυμένα και ἀλλεπάλληλα και συνεχῶς μεταβαλλόμενα ἀπό τό ἓνα στο ἄλλο. Ἄπ' αὐτά καμιὰ ωφέλεια δέν παίρνει ὅποιος τὰ φαντάζεται, και μετά τό ξύπνημα χάνεται και ἡ ἴδια ἢ φαντασία, τήν ὅποια οἱ ἀγωνιστές πρέπει νά τήν καταφρονοῦν. Οἱ οράσεις εἶναι ὅσες εἶναι ἀμετάβλητες και δέ μετασχηματίζονται ἀπό τό ἓνα στο ἄλλο, ἀλλά μένουν τυπωμένες στο νοῦ πολλά χρόνια και ἀξέχαστες. Ἐπίσης ὅσες δείχνουν ἐκβαση μελλόντων πραγμάτων και προξενοῦν ωφέλεια ψυχῆς ἀπό κατάνυξη και φοβερὰ θεάματα, και κάνουν εκείνον πού τις βλέπει σκεπτικό και ἐντρομο ἀπό τήν ἀναλλοίωτη φρικτὴ θεωρία ὅσων βλέπει. Γι' αὐτό οἱ ἀγωνιστές πρέπει νά υπολογίζουν τις σπτασίες πολύ. Οἱ ἀποκαλύψεις εἶναι οἱ θεωρίες τῆς καθαρότητας και φωτισμένης ψυχῆς πού γίνονται ἔξω ἀπό κάθε αἴσθηση και πού περιέχουν δύναμη κάποιων παραδόξων και θείων πραγμάτων και νοημάτων, μυσταγωγία τῶν κρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἐκβάσεις πολύ σπουδαίων υποθέσεων μας και τήν κοινὴ μεταβολὴ τῶν κοσμικῶν και ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

62. Ἀπό τὰ παραπάνω, τὰ ὄνειρα προσιδιάζουν στους ὕλικούς και φιλόσαρκους ἀνθρώπους πού ἔχουν τήν κοιλιὰ γιά Θεό¹⁵⁰ και πού διακρίνονται

για την ακολασία τοῦ χορτασμοῦ και για τό σκοτάδι τοῦ νοῦ τους, λόγω βίου ἀμελοῦς και παραδομένου στα πάθη, και τους οποίους εμπαιζούν οἱ δαίμονες προκαλώντας τους στον ὕπνο φαντασίες. Οἱ οράσεις εἶναι τῶν αγωνιστῶν πού καθαιρούν τά αισθητήρια τῆς ψυχῆς τους, και μέ τό περιεχόμενο τῶν οράσεων βοηθοῦνται πολύ νά κατανοοῦν τά θεία και νά προοδεύουν στήν ἀρετή. Οἱ ἀποκαλύψεις εἶναι τῶν τελείων, οἱ οποίοι δέχονται τήν ἐνέργεια τοῦ θείου Πνεύματος και εἶναι ἐνωμένοι μέ τό Θεό μέ τήν ψυχή τους πού θεολογεῖ.

63. Δεν εἶναι ἀληθινά ὅλα ὅσα φαίνονται στον ὕπνο, οὔτε ἐντυπώνονται στο νοῦ ὄλων, ἀλλά μόνο ἐκείνων πού ὁ νους τους ἔχει καθαρθεῖ και ἔχουν οξυμένα τά αισθητήρια τῆς ψυχῆς και ἀνέβηκαν στή φυσική θεωρία, και δέν ἔχουν καμία φροντίδα γιά πράγματα τοῦ βίου, οὔτε καμία μέριμνα γιά τήν παρούσα ζωή. Αυτῶν οἱ μακρές αἰτίες κατέληξαν στήν περιεκτική ἐγκράτεια και οἱ κατά Θεόν ἰδρωτες και κόποι τούς ἔφεραν στον ἅγιο τόπο τοῦ Θεοῦ¹⁵¹, δηλαδή στή γνώση τῶν ὄντων, μαζί μέ τήν ἀνώτερη σοφία. Ὁ βίος τους εἶναι ἀγγελικός και ἡ ζωή τους εἶναι πιά κρυμμένη στο Θεό¹⁵² και ἡ προκοπή τους ἀπό τήν ἱερή ἠσυχία τούς ἔχει ἀνεβάσει σέ θέση προφητῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτούς μίλησε ὁ Θεός και στο Μωυσή: «Ἄν παρουσιαστεί ἀνάμεσα σας προφήτης, θά τοῦ φανερωθῶ στον ὕπνο και θά τοῦ μιλήσω σέ ὄραμα»¹⁵³, και στον Ἰωήλ: «Και ἐπειτα ἀπό αὐτά, θά συμβεῖ νά χαρίσω πλουσιοπάροχα τό Πνεῦμα μου σέ κάθε ἄνθρωπο. "Ἐτσι, οἱ γιοί σας και οἱ θυγατέρες σας θά προφητέψουν και οἱ γέροντες σας θά δουν θεϊκά ὄνειρα και οἱ νέοι σας θά δουν οράσεις.»¹⁵⁴.

64. Ἡσυχία εἶναι κατάσταση τοῦ νοῦ ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε ἐνόχληση, γαλήνη τῆς ἐλευθερωμένης και γεμάτης ἀγαλλίαση ψυχῆς, ἀτάραχη και ἀκλόνητη στήριξη τῆς καρδιάς στο Θεό, θεωρία φωτός, γνώση μυστηρίων Θεοῦ, λόγος σοφίας πού προέρχεται ἀπό καθαρή διάνοια, ἀβυσσος θεϊκῶν νοημάτων, ἀρπαγή τοῦ νοῦ στο Θεό, κοινωνία μέ τό Θεό, ἀκοίμητα μάτια, προσευχή νοερή, ἀκοπη ἀνάπαυση μέσα σέ μεγάλους κόπους. Και τέλος ἐνωση και συνάφεια μέ τό Θεό.

65. "Ἐως ὅτου ἡ ψυχή στασιάζει κατά τοῦ εαυτοῦ της και κινοῦνται ἀτακτα οἱ δυνάμεις της και δέν ἐγίνε ἀκόμη δεκτική τῶν θεϊκῶν ἀκτίνων, οὔτε ἀξιώθηκε νά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τή δουλεία τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος, οὔτε ἀπόλαυσε τήν εἰρήνην, μέ τή λήξη πιά τοῦ πολέμου τῶν ἀχαλίνωτων παθῶν, ἔχει ἀνάγκη ἀπό μεγάλη σιωπή τοῦ στόματος, ὥστε νά λείει και αὐτή μαζί μέ τον Δαβίδ: «Ἐγώ, σάν νά ἤμουν κουφός δέν ἀκουγα, και σάν ἀλαλος δέν ἀνοίγα τό στόμα»¹⁵⁵. Ἀκόμη, πρέπει ἡ ψυχή πάντοτε νά εἶναι σκυθρωπή και νά βαδίζει σοβαρή τό δρόμο τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, καθώς στενοχωρεῖ-

151. Ταλμ. 72, 17.

152. Κολ. 3, 3.

153. Ἄρ. 12, 6.

154. Ἰωήλ 3, 1.

155. Ταλμ. 37, 14.

ται από τό διάβολο και περιμένει τήν ἐπιφοίτηση τοῦ Παρακλήτου. Και ὁ Παράκλητος, καθώς αὐτή ἐρχεται σέ κατάνυξη και πλένεται μέ τά δάκρυα, τῆς παρέχει τήν πραγματική ελευθερία.

66. "Όταν ἐκεῖνος πού ἐργάζεται στήν ἡσυχία τό μέλι των αρετῶν, ξεπεράσει τήν ταπεινότητα τῆς σάρκας μέ ασκητικούς αγώνες και οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς του ἐρθουν στήν κατά φύση κατάσταση μέ τήν ταπεινοφροσύνη και ὁ ἴδιος δεχθεῖ τις ακτίνες τοῦ Πνεύματος μέ τον καθαρισμό τῆς καρδιάς του ἀπό τά δάκρυα και ντυθεῖ τήν αφθαρσία τῆς ζωοποιού νεκρώσεως τοῦ Χριστοῦ¹⁵⁶ καί, καθώς κάθεταί στο υπερώο τῆς ἡσυχίας, δεχθεῖ σάν πύρινη γλώσσα τον Παράκλητο¹⁵⁷, τότε οφείλει καί αὐτός νά διηγείται μέ παρρησία τά μεγαλεία τοῦ θεοῦ καί σέ πολυπληθῆ συναξή νά ευαγγελίζεται τή δικαιοσύνη Του¹⁵⁸. Καί τοῦτο, γιατί δέχθηκε μέσα στά βάθη τῆς ψυχῆς του τό νόμο¹⁵⁹ τοῦ Πνεύματος, καί γιά νά μή ριχθεῖ στο σκότος τό ἐξώτερο ὅπως ὁ πονηρός ἐκεῖνος δούλος πού ἐκρυσσε τό τάλαντο¹⁶⁰. Παρόμοια καί ὁ Δαβίδ, ἀφοῦ μέ τή μετάνοια ξέπλυσε τήν αμαρτία του καί ξαναπῆρε τό προφητικό χάρισμα, μή μπορώντας νά κρύψει τήν ευεργεσία, ἔλεγε στο Θεό: «Ἰδού, Κύριε, δέ θά ἐμποδίσω τά χεῖλή μου, Ἐσύ τό γνωρίζεις. Δεν ἐκρυσσε τή δικαιοσύνη Σου μέσα στήν καρδιά μου, διαλάλησα τήν ἀλήθεια Σου καί τή σωτηρία πού παρέχεις. Δέν ἀπέκρυσσε τό ἔλεος Σου καί τήν ἀλήθεια Σου ἀπό πολυπληθῆ συναξή.»¹⁶¹

67. Ὁ νους πού καθαρίστηκε ἀπό κάθε λάσπη, γίνεται γιά τήν ψυχή ουρανός γεμάτος ἀπό τά αστέρια τῶν λαμπρῶν καί πάμφωτων νοημάτων, ἔχοντας μέσα του τον "Ἥλιο τῆς δικαιοσύνης νά λάμπει καί νά στέλνει στον κόσμο τις λαμπρές ακτίνες τῆς θεολογίας. Τό λογικό αὐτοῦ τοῦ νοῦ, ἀφοῦ καθαρθεῖ στήν ἀβυσσο τῆς σοφίας, τοῦ φέρνει ἀπό ἐκεῖ ἀπλές καί ἀμιγείς τις ὄψεις τῶν πραγμάτων καί σαφείς τις ἀποκαλύψεις τῶν κρυπτῶν, γιά νά γνωρίσει ποιο εἶναι τό βάθος καί τό ὕψος καί τό πλάτος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ¹⁶². Ὁ νους τότε, ἀφοῦ τις ἐγκολπωθεῖ ὡς ταιριαστές μέ τή φύση του, ἐξηγεῖ μέ τό λόγο τά βάθη τοῦ Πνεύματος σέ ὅλους ὅσοι ἔχουν Πνεῦμα Θεοῦ μέσα τους καί ξεσκεπάζει τις πανουργίες τῶν δαιμόνων καί διηγείται τά μυστήρια τῆς Βασιλείας τῶν Ουρανῶν.

68. Τις σωματικές ορέξεις καί τά σκιρτήματα τῆς σάρκας τά σταματοῦν ἢ ἐγκράτεια, ἢ νηστεία καί οἱ πνευματικοί αγώνες. Τις φλεγμονές τῆς ψυχῆς τις δροσιζει ἢ ἀνάγνωση τῶν θείων Γραφῶν καί τά πρηξίματα τῆς καρδιάς τά κατευνάζει ἢ ἀέναη προσευχή. Σάν λάδι ὅλα αὐτά τά μαλακώνει ἢ κατάνυξη.

69. Κανένα ἄλλο, ὅσο ἢ καθαρῆ καί ἀύλη προσευχή, δέν κάνει τον ἄνθρωπο ἀχώριστο σύντροφο τοῦ Θεοῦ καί δέν τον ἐνώνει μέ τον Λόγο, ὅταν

156. Β' Κορ. 4, 10.

158. Ψαλμ. 39, 10.

160. Ματθ. 25, 30.

162. Ἐφ. 3, 18.

157. Πράξ. 2, 3.

159. Ταλμ. 39, 9.

161. Ταλμ. 39, 10-11.

προσεύχεται απερίσπαστα με την χάρη τού Πνεύματος, δταν μάλιστα και ή ψυχή του καθαίρεται μέ τά δάκρυα και καταγλυκαίνεται από τή γλυκύτητα τής κατανύξεως και καταφωτίζεται από τό φως τού Πνεύματος.

70. Στις προσευχές και στις ψαλμωδίες, άριστη είναι και ή ποσότητα, δταν προηγείται καρτερία και προσοχή. Άλλά εκείνο πού ζωογονεί τήν ψυχή και πού προξενεί τον καρπό είναι ή ποιότητα. Ή ψαλμωδία και ή προσευχή έχει ποιότητα δταν, μαζί μέ τό πνεύμα προσεύχεται κανείς και μέ τό νού¹⁶³. Προσεύχεται δέ κανείς μέ τό νού δταν, ενώ προσεύχεται και ψάλλει, προσέχει στο νόημα πού περιέχεται στά λόγια τής θείας Γραφής και από τις θεοπρεπείς έννοιες πού βρίσκει εκεί, παίρνει στήν καρδιά του αφορμές αναβάσεων σέ θεία νοήματα. Άπό αυτά αρπάζεται νοερά ή ψυχή σέ χώρο φωτός, φωτίζεται πλούσια, καθαρίζεται περισσότερο και ανυψώνεται ολόκληρη προς τούς ουρανούς, όπου παρατηρεί τά κάλλη τών αγαθών πού έχουν ετοιμαστεί για τούς Αγίους. Και καθώς φλογίζεται από τήν επιθυμία τους, εξάγει αμέσως τον καρπό τής προσευχής από τά μάτια, πηγάζει δηλαδή τό νάμα τών δακρύων μέ τή φωτοποιό ενέργεια τού Πνεύματος. Και είναι ή γεύση τών δακρύων τόσο γλυκιά, ώστε εκείνος πού τήν γεύθηκε νά ξεχνά κάποτε και τή σωματική του τροφή. Αυτός λοιπόν είναι ό καρπός τής προσευχής πού δημιουργείται από τήν ποιότητα τής ψαλμωδίας στις ψυχές τών προσευχομένων.

71. "Όπου παρατηρείται ό καρπός τού Πνεύματος, εκεί υπάρχει και ή ποιότητα τής προσευχής. Και όπου υπάρχει ή ποιότητα, εκεί είναι άριστη και ή ποσότητα τής ψαλμωδίας. "Όπου όμως δέ φαίνεται καρπός, εκεί και ή ποιότητα δέν έχει ίκμάδα. Και αν ή ποιότητα είναι χωρίς ίκμάδα, τότε είναι περιττή και ή ποσότητα, ή οποία μπορεί νά προξενεί γύμναση τού σώματος, αλλά οπωσδήποτε για τούς πολλούς είναι χωρίς κέρδος.

72. Νά παρατηρείς τή δολιότητα τών δαιμόνων, δταν προσεύχεσαι ή ψάλλεις ψαλμούς στον Κύριο. Οι δαίμονες δηλαδή, ή μάς εξαπατούν κλέβοντας κρυφά τήν αίσθηση τής ψυχής και μάς βάζουν νά λέμε άλλα άντ' άλλων, μεταβάλλοντας τούς στίχους τών ψαλμών σέ βλασφημίες, ώστε νά βγαίνουν από τό στόμα μας λόγια πού δέν επιτρέπονται. "Η, αφού άρχίσουμε τούς ψαλμούς, πηγαινούν τό λόγο μας στο τέλος, και εκείνα πού είναι αναμεταξύ τά διασκορπίζουν από τό νού. "Η μάς στριφογυρίζουν σέ ένα στίχο, χωρίς νά επιτρέπουν, μέ τή λήθη πού προκαλούν, νά θυμηθούμε τή συνέχεια. "Η ενώ είμαστε στή μέση ενός ψαλμού, ξαφνικά σβήνουν από τό νού κάθε μνήμη τών προηγουμένων στίχων, ώστε ούτε νά θυμόμαστε καν τί λέγαμε, ούτε νά μπορούμε νά τά βρούμε και νά τά έπαναλάβουμε. Αυτά τά κάνουν για νά μάς προκαλέσουν αμέλεια και άκηδία και νά εξουδετερώσουν τούς καρπούς τής προσευχής, βάζοντας στο νού μας ότι πέρασε ή ώρα. Άλ-

λά εσύ ν' αντισταθείς δυναμικά και νά εξακολουθήσεις τον ψαλμό με βραδύτερο ρυθμό, γιά νά καρπωθείς από τους στίχους μέ τή θεωρία τήν ωφέλεια της προσευχής και νά δεχθείς πλούσιο τό φωτισμό τού Αγίου Πνεύματος, ό οποίος έρχεται στις ψυχές των προσευχομένων.

73. "Όταν εκεί πού ψάλλεις, εμβαθύνοντας στά όσα λές, σου συμβεί κάτι τέτοιο, μή μικροψυχήσεις και πέσεις στήν άκηδία. Όύτε νά σκεφτείς τό πέραςμα της ώρας και νά προτιμήσεις τήν ανάπαυση τού σώματος από τήν ψυχική ωφέλεια, αλλά όπου νιώσεις τό νού σου νά αιχμαλωτίζεται από τά νοήματα, εκεί στάσου. "Αν αυτό συμβεί στο τέλος τού ψαλμού, εσύ ξαναγύρισε μέ προθυμία στήν άρχή. Και άφοϋ ξαναρχίσεις, συνέχισε πάλι τον ψαλμό, μέ τον ίδιο τρόπο, και αν άκόμη σε βρεί πολλές φορές τήν ίδια ώρα ή αιχμαλωσία. "Αν κάνεις έτσι, τότε οί δαίμονες, μήν αντέχοντας τήν υπομονή και τήν καρτερία σου και τήν ένταση τής προθυμίας σου, θά καταντροπιαστοϋν και θά φύγουν από σένα.

74. Πρέπει νά γνωρίζεις ότι αέναη προσευχή είναι σίγουρα εκείνη πού δεν σταματά από τήν ψυχή όλη τήν ήμερα και όλη τή νύχτα, και ή οποία δέ γίνεται αντιληπτή από τούς άλλους μέ τήν έκταση των χειρών ή μέ τή στάση τού σώματος ή μέ τον ήχο τής γλώσσας, αλλά τήν καταλαβαίνουν όσοι γνωρίζουν, από τή νοερή μελέτη τής εργασίας τού νού και τής μνήμης τού Θεού μέ επίμονη κατάνυξη.

75. Μπορεί κανείς νά προσηλώνεται συνεχώς στήν προσευχή, όταν έχει συναγμένους τούς λογισμούς του γύρω στον ηγεμονικό νού νά σκάβουν μέ μεγάλη ειρήνη και ευλάβεια τά βάθη τού Θεού και νά ζητούν από εκείνα γευθούν τό γλυκύτατο νάμα τής θεωρίας. "Αν όμως δεν υπάρχει τέτοια ειρήνη, αυτό είναι αδύνατο. "Αν συμβεί sé κάποιον, οί ψυχικές του δυνάμεις νά έχουν μεταξύ τους ειρήνη μέσω τής γνώσεως, αυτός κατόρθωσε και τήν αδιάλειπτη προσευχή.

76. "Αν ψάλλεις στο Θεό, και έρθει αδελφός στή θύρα τού κελιού σου και χτυπήσει, μήν προτιμήσεις τό έργο τής προσευχής από τό έργο τής αγάπης και παραβλέψεις τον αδελφό σου. Κάτι τέτοιο δέν είναι αρεστό στο Θεό, ό Όποιος προτιμά τό έλεος τής αγάπης από τή θυσία τής προσευχής¹⁶⁴. Άλλά άφησε τό δώρο τής προσευχής και συνομίλησε μέ αγάπη μέ τον αδελφό σου και εξυπηρέτησε τον. Και τότε ξαναγύρισε και πρόσφερε τό δώρο σου¹⁶⁵ στον Πατέρα των πνευμάτων μέ δάκρυα και συντετριμμένη καρδιά. "Ετσι θά εγκατασταθεί μέσα σου τό εύθές Πνεύμα¹⁶⁶.

77. Τό μυστήριο τής προσευχής δέν τελείται sé ορισμένο καιρό και τόπο. "Αν περιορίζεις τήν προσευχή sé ώρες και καιρούς και τόπους, άρα ό υπόλοιπος χρόνος δαπανάται sé έργα ματαιότητας. Γιατί ή τελειότητα τής προσευχής είναι ή άεικινησία τού νού γύρω από τό Θεό. "Εργο της, νά στρέ-

164. Ωσηέ 6, 6.

165. Ματθ. 5, 24.

166. Ταλμ. 50, 12.

φεται ή ψυχή γύρω από τα θεία πράγματα. Και τέλος της, νά προσκολληθεί στο Θεό ή διάνοια και νά γίνει μαζί Του ένα πνεύμα¹⁶⁷, σύμφωνα μέ τό λόγο και τον όρο πού θέτει ό Απόστολος.

78. Και άν ακόμη νεκρώθηκαν τά μέλη τής σάρκας σου και τό Πνεύμα ζωογόνησε τήν ψυχή σου και αξιώθηκες νά λάβεις υπερφυσικά χαρίσματα από τό Θεό, εσύ όμως μή χαλαρώσεις τό λογιστικό τής ψυχής σου. Συνήθισε το νά στρέφεται πάντοτε γύρω από τή μνήμη των παλιών αμαρτιών σου και των τιμωριών τού άδη και βλέπε νοερά τον εαυτό σου σάν κατάδικο. Στρέφοντας λοιπόν σ' αυτά τό νοῦ σου θά διατηρήσεις τό πνεύμα σου συντετριμμένο και θά έχεις τήν πηγή τής κατανύξεως νά αναβλύζει τον ποταμό τής θείας χάρης· ακόμη, ό Θεός θά έχει πάνω σου τό βλέμμα Του και θά σοῦ δίνει τό Πνεύμα γιά νά στηριχθεί ή καρδιά σου.

79. Ἡ μετρημένη νηστεία, όταν πάρει συνοδοιπόρους τήν αγρυπνία μαζί μέ τή μελέτη και τήν προσευχή, κάνει γρήγορα αυτόν πού τήν εξασκεί νά φτάσει στά όρια τής απάθειας, όταν και ή ψυχή του από τήν υπερβολική ταπεινώση ποτίζεται μέ τά δάκρυα και φλέγεται από τήν αγάπη τού Θεού. Κι άφού φτάσει στήν απάθεια, τον οδηγεί στήν ειρήνη τού πνεύματος, ή οποία ξεπερνά κάθε νού¹⁶⁸ ελεύθερο, και μέσω τής αγάπης τον ενώνει μέ τό Θεό.

80. "Ένας βασιλιάς δε χαίρεται τόσο νά κομπάζει γιά τή δόξα και τή βασιλεία του και νά καμαρώνει γιά τή δύναμη του, όσο ένας μοναχός γιά τήν απάθεια τής ψυχής του και τά δάκρυα τής κατανύξεως. Γιατί ή υπερηφάνεια τού βασιλιά μαραίνεται μαζί μέ τή βασιλεία, ενώ ή μακάρια απάθεια συνοδεύει τον μοναχό, γεμάτο ευφροσύνη, στήν αιώνια ζωή, και μένει σ' αυτόν στους απέραντους αιώνες. Ό μοναχός αυτός, κατά τήν παρούσα ζωή, κυλάει ανάμεσα στους ανθρώπους σάν τροχός: αγγίζει δηλαδή ελάχιστα τή γή και τά επίγεια γιά τις ανάγκες τής φύσεως του, ενώ όλος αιωρείται κινούμενος προς τό νοητό αέρα* ακόμη, ανακυκλώνεται μέσα του ή αρχή προς τό τέλος και τά είδη των χαρισμάτων είναι χαραγμένα πάνω στο στεφάνι τού τροχού, πού είναι ή ταπεινώση. Γι' αυτόν, τραπέζι πλούσιο είναι ή θεωρία των όντων ποτό του, τό οίνοδοχείο τής σοφίας¹⁶⁹: ανάπαυση του, ό Θεός.

81. Εκείνος πού έδωσε θεληματικά τον εαυτό του στους κόπους των αρετών και βαδίζει μέ θερμή τό δρόμο τής ασκήσεως, αξιώνεται νά λάβει μεγάλες δωρεές από τό Θεό. Προχωρώντας προς τό μέσο τής τελειότητας, έρχεται σέ θεϊκές αποκαλύψεις και οπτασίες και γίνεται όλος τόσο φωτεινός και σοφός, όσο επιτείνεται ό κάματος των αγώνων του. "Όσο πάλι ανεβαίνει προς τό ύψος τής θεωρίας, τόσο σηκώνει εναντίον του πιο πολύ τό φθόνο των ολέθριων δαιμόνων γιατί αυτοί δέν υποφέρουν νά βλέπουν άνθρωπο νά μεταβάλλεται σέ αγγελική φύση, γι' αυτό και ακονίζουν στά κρυφά εναντίον

του τό όξύ βέλος της οίήσεως. "Αν λοιπόν καταλάβει τήν πανουργία και καταφύγει στο οχυρό της ταπεινώσεως, κατηγορώντας τον εαυτό του, ξεφεύγει τον όλεθρο της υπερηφάνειας και εισάγεται στά λιμάνια της σωτηρίας. Διαφορετικά, εγκαταλείπεται από τό Θεό και παραδίνεται σε πνεύματα πού τον ζητούν για νά παιδευθεῖ ακούσια, αφού δεν προτίμησε τή θεληματική παιδευση. Αυτά τά πνεύματα είναι φιλήδονα και φιλόσαρκα, πονηρά και θυμώδη, και τον ταπεινώνουν μέ τις σφοδρές επιθέσεις τους, ώσπου νά εννοήσει τήν αδυναμία του και άφοῦ θρηνήσει και απαλλαγεί από τήν παιδευση, θά λέει όπως ό Δαβίδ: «Μοῦ έκανε πολύ καλό πού μέ ταπεινώσες, για νά μάθω τό θέλημα Σου»¹⁷⁰.

82. Ό Θεός δέ θέλει νά παραμένουμε δειλοί πάντοτε μπροστά στά πάθη, και όταν αυτά μας καταδιώκουν νά γινόμαστε σάν τούς λαγούς, προσφεύγοντας σ' Αυτόν μόνο σάν πέτρα τής καταφυγής μας¹⁷¹, γιατί τότε δέ θά έλεγε: «Έγώ είπα, είστε θεοί και όλοι σας υιοί τοῦ Υψίστου»¹⁷². 'Αλλά μάς θέλει και σάν ελάφια νά τρέχουμε στά ψηλά όρη¹⁷³ των εντολών Του και νά διψούμε πολύ έντονα τά ζωοποιά νάματα τοῦ Πνεύματος. Και καθώς τά ελάφια έχουν τήν ιδιότητα νά τρώνε τά φίδια και μέ τήν θερμότητα από τό πολύ τρέξιμο νά μεταβάλλουν παραδόξως τό δηλητήριο τών φιδιών σέ μόσχο —όπως λένε— χωρίς διόλου νά βλάπτονται άπ' αυτό, έτσι κι εμείς όταν δεχόμαστε οποιοδήποτε εμπαθή λογισμό στήν κοιλιά τής διάνοιας μας, μέ τό φλογερό τρέξιμο στο δρόμο τών εντολών τοῦ Θεοῦ και μέ τή δύναμη τοῦ Πνεύματος νά τον μεταβάλλουμε —άφοῦ τον αίχμαλωτίσουμε— σέ εύωδιαστή και σωτήρια πράξη τής αρετής, για νά φαινόμαστε κι εμείς ότι μέ τήν πράξη αίχμαλωτίζουμε κάθε νόημα στήν υπακοή τοῦ Χριστου¹⁷³. Γιατί ό άνω κόσμος χρειάζεται νά γεμίσει όχι μέ χωματένιους και ατελείς ανθρώπους, αλλά μέ πνευματικούς και τέλειους πού έφτασαν στήν πλήρη ωριμότητα, τής οποίας μέτρο είναι ό Χριστός¹⁷⁴.

83. Εκείνος πού γυρίζει γύρω από τά ίδια και δεν θέλει νά κινηθεί παραπέρα, μοιάζει μέ μούλαρι πού γυρίζει συνεχώς γύρω από τό μαγγάνι. Εκείνος δηλαδή πού πολέμα συνεχώς μέ τή σάρκα και ασχολείται μόνο μέ τήν άσκηση τοῦ σώματος μέ κάθε κακοπάθεια, δέν κατάλαβε ότι ζημιώνεται υπερβολικά, επειδή δέν πέτυχε τό σκοπό τοῦ θείου θελήματος. Γιατί, κατά τον Παύλο, ή γύμναση τοῦ σώματος για λίγο μονάχα ωφελεί¹⁷⁵, μέχρις ότου δηλαδή καταποθεί τό χοϊκό φρόνημα τής σάρκας από τά κύματα τής μετανοιας και επέλθει στο σώμα ή ζωοποιός νέκρωση από τό Πνεύμα και βασιλέψει ό νόμος τοῦ Πνεύματος πάνω στή θνητή σάρκα μας. Ένώ ή ευσέβεια τής ψυχής ή οποία θεωρείται, διά μέσου τής γνώσεως τών όντων και τών αθανάτων φυτών, δηλαδή τών θείων εννοιών, σάν ξύλο τής ζωής¹⁷⁶ στή νοερή έρ-

170. Ψαλμ. 118, 71.

172. Ψαλμ. 81, 6.

174. Έφ. 4, 13.

176. Γεν. 2, 9.

171. Ψαλμ. 103, 18.

173. Β' Κορ. 10, 5.

175. Α' Τιμ. 4, 8.

γασία τοῦ νοῦ, εἶναι παντοῦ και σε Ολα ωφέλιμη¹⁷⁵, γιατί προξενεῖ καθαρότητα της καρδίας και παρέχει ειρήνη στις δυνάμεις τῆς ψυχῆς, φωτισμό τοῦ νοῦ, αγνότητα σώματος, σωφροσύνη, γενική εγκράτεια, ταπεινοφροσύνη, κατάνυξη, αγάπη, αγιασμό, ουράνια γνώση, σοφία λόγου και θεωρία Θεοῦ. Εκείνος λοιπόν πού ἀπό τήν πολλή γύμναση ανέβηκε σ' αυτή τήν τελειότητα τῆς ευσέβειας, ἀφού διαπέρασε τήν ερυθρά θάλασσα τῶν παθῶν, αὐτός μπήκε στή γῆ τῆς επαγγελίας, ἀπό ὅπου ρεῖ τό γάλα και τό μέλι¹⁷⁷ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἢ ανεξάντλητη ἀπόλαυση τῶν Αγίων.

84. Εκείνος πού δεν ἔχει τήν προαίρεση νά υψωθεί ἀπό τά επιμέρους και λίγο ωφέλιμα στά καθολικά επωφελή, αὐτός τρώει ἀκόμη τό πιτυρένιο ψωμί μέ τον ιδρώτα τοῦ προσώπου του, σύμφωνα μέ τήν παλαιά ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ¹⁷⁸. ΓΓ αὐτό και εἶναι ἀνόρεχτη ἡ ψυχὴ του γιά τό νοητό μάννα και τό μέλι, τό οποίο ἀνάβρυσε γιά χάρη τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἀπό τό βράχο πού σκίστηκε¹⁷⁹. Εκείνος ὅμως πού ἀκουσε τήν προτροπή «Σηκωθείτε, ας φύγομε ἀπό ἐδῶ»¹⁸⁰, και ἀπό αὐτή τή φωνή τοῦ Διδασκάλου σηκώθηκε ἀπό τήν κοπιαστική εργασία, ἔπαψε νά τρώει τον ἄρτο τῆς οδύνης, ἀποτίναξε τό ζυγὸ τῆς αἰσθήσεως κι ὕστερα ἤπια ἀπό τό οἶνοδοχεῖο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, αὐτός γνώρισε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι χρηστός¹⁸¹. Γιατί ἀφού εκπλήρωσε τό νόμο τῶν εντολῶν μέ τή διακονία τοῦ λόγου, ανέβηκε στο υπερῶο και περιμένει τήν ἐπιφοίτηση τοῦ Παρακλήτου¹⁸².

85. Σύμφωνα μέ τις τάξεις και τούς βαθμούς τῆς πνευματικῆς ζωῆς, πρέπει χωρίς ἄλλο νά προχωροῦμε μπροστά και μέ ζήλο νά ἀνεβαίνομε στά ἀνώτερα, σάν νά εἶμαστε αεικίνητοι γύρω ἀπό τό Θεό και μὴ γνωρίζοντας ποτέ στάση τοῦ καλοῦ. Επομένως, ἀπό τήν πρακτική ἀσκησι πρέπει νά προχωροῦμε στή φυσική θεωρία τῆς κτίσεως, και ἀπ' αὐτή νά ἀνεβαίνομε στή μυστική θεολογία τοῦ λόγου και σ' αὐτήν ν' ἀναπαυόμαστε ἀπ' ὅλα τά ἔργα τῆς σωματικῆς ασκήσεως, καθὼς θά ἔχομε ξεπεράσει τήν ταπεινότητα τοῦ σώματος και θά ἔχομε λάβει τήν ευδιάκριτη γνώση τῆς ἀληθινῆς διακρίσεως. "Αν ὅμως δέ λάβαμε ἀκόμη τή γνώση αὐτῆς τῆς διακρίσεως, οὔτε και μάθαμε νά προχωροῦμε ἔτσι μπροστά και νά αγωνιζόμαστε γιά τό τελειότερο, τότε εἶμαστε χειρότεροι και ἀπό τούς κοσμικούς, οἱ οποίοι δέ γνωρίζουν ὄριο βελτιώσεως τῆς κοινωνικῆς τους θέσεως, οὔτε στάση τῆς ἀναβάσεως, μέχρις ὅτου ἀνεβούν στο ἀνώτερο ἀπό τά αξιώματα και σταματήσουν τήν ἐπιθυμία γι' αὐτό μέ τό νά τό φτάσουν.

86. Ἡ ψυχὴ ἡ ὅποια καθαίρεται μέ δύναμη και μέ θέρμη μέ τούς κόπους τῆς ασκήσεως, φωτίζεται ἀπό τό θεϊκό φῶς και ἀρχίζει σιγά-σιγά νά βλέπει φυσικά τό κάλλος πού τῆς δόθηκε ἐξαρχῆς ἀπό τό Θεό και νά ἐπεκτείνεται στήν αγάπη τοῦ Ποιητῆ τῆς. "Ὅσο λάμπουν ἐντονότερα σ' αὐτή,

177. Ἐξ. 3, 8.

179. Δευτ. 32, 13· Ταλμ. 80, 17.

181. Ταλμ. 33, 9.

178. Γεν. 3, 19.

180. Ἰω. 14, 31.

182. Πράξ. 1, 13.

λόγω τής καθάρσεώς της, οί ακτίνες τοῦ Ἡλίου της δικαιοσύνης και όσο τό φυσικό της κάλλος αποκαλύπτεται σ' αυτήν και τής γίνεται γνωστό, τόσο και αυτή πληθαίνει τους κόπους τής ασκήσεως ώστε νά καθαρθεῖ περισσότερο* έτσι ώστε νά μάθει καθαρά τή δόξα τής δωρεάς πού αξιώθηκε και νά ξαναλάβει τήν παλιά ευγένεια και νά παρουσιάσει τή θεία εικόνα καθαρή και χωρίς πρόσμιξη τής ύλης στον Πλάστη. Και δεν υποχωρεῖ διόλου ἀπό τήν αύξηση τών κόπων, μέχρις ότου καθαρῖσει τον εαυτό της ἀπό κάθε ακαθαρσία και μολυσμό και τον κάνει άξιο τής θεωρίας και οικειότητος τοῦ Θεοῦ.

87. Εκείνος πού ακόμη καλύπτεται ἀπό τήν καταχνιά τοῦ γήινου φρονήματος, φωνάζει στο Θεό: «Ξεσκέπασε τά μάτια μου για νά δώ τά θαυμάσια τοῦ νόμου Σου»¹⁸³. Γιατί ή άγνοια τοῦ χοϊκοῦ νοῦ, επειδή είναι καταχνιά και βαθύ σκοτάδι, σκεπάζει τά μάτια τής ψυχής και τήν κάνει σκοτεινή και ζοφώδη στο νά εννοεῖ τά θεία και τά ανθρώπινα, έτσι πού νά μήν μπορεί νά ατενίζει στις λάμπεις τοῦ θείου φωτός ή νά απολαμβάνει τά αγαθά εκείνα τά οποία μάτια δεν τά είδαν και αυτιά δέν τ' άκουσαν και άνθρωπος δεν τά διανοήθηκε¹⁸⁴. Αυτά όμως, όταν ξεσκεπαστούν τά μάτια της μέ τή μετάνοια, ή ψυχή τά βλέπει καθαρά, τ' ακουεῖ μέ γνώση και τά νοεῖ μέ σύνεση. Και δέν είναι τοῦτο μόνο* αλλά και γεννά στήν καρδιά της υψηλά νοήματα περί αυτών. "Εχοντας λοιπόν γευθεῖ τή γλυκύτητα τους, αποκτά σαφή γνώση* και μέ λόγο σοφίας Θεοῦ διηγείται σέ όλους τά θαυμάσια αγαθά τοῦ Θεοῦ, τά οποία ετοίμασε ό Θεός για όσους Τον αγαπούν¹⁸⁴, και παρακινεῖ όλους νά γίνουν μέτοχοι τους μέ πολλούς αγώνες και δάκρυα.

88. Ἐπτά είναι τά χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, και αρχίζοντας ό θεός λόγος βάζει επικεφαλής τή σοφία και κατεβαίνει τέλος στο θείο φόβο. Λέει δηλαδή: «Πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα βουλήs, πνεῦμα ισχύος, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα ευσέβειας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ»¹⁸⁵. Εμεῖς όμως πρέπει νά αρχίζομε ἀπό τον καθαρτικό φόβο, δηλαδή τό φόβο τών κολάσεων, ώστε ἀφοῦ κάνομε πρώτα όρθά μ' αυτόν τήν αποχή ἀπό τό κακό και προκαθαρθοῦμε μέ τή μετάνοια ἀπό τά στίγματα τής αμαρτίας, νά φτάσομε σέ τοῦτο τον άγνό φόβο τοῦ πνεύματος, προχωρώντας σταδιακά και καταπαύοντας σ' αυτόν κάθε εργασία τής αρετῆs.

89. Εκείνος πού άρχισε ἀπό τό φόβο τής κρίσεως και προοδεύει σέ καθαρότητα τής καρδιάs μέ τά δάκρυα τής μετάνοιαs, πρώτα γεμίζει ἀπό σοφία, ἀφοῦ ή άρχή τής σοφίας είναι ό φόβος, κατά τή Γραφή¹⁸⁶. Κατόπιν γεμίζει ἀπό σύνεση, και στή συνέχεια ἀπό βουλή, μέ τήν όποια επιδίδεται στή σκέψη όσων τον ωφελούν. Άφοῦ προκόψει σ' αυτό μέ τήν εργασία τών εντολών, ανεβαίνει στή γνώση τών όντων και λαμβάνει ακριβέστατη πληροφορηση για τά θεία και τ' ανθρώπινα πράγματα. "Εχοντας γίνεῖ απ' αυτό όλό-

183. Ταλμ. 118, 18.

184. Α' Κορ. 2, 9.

185. Ἦσ. 11, 2-3.

186. Παροιμ. 1, 7.

κλήρος κατοικητήριο της ευσέβειας, ανεβαίνει στην ακρόπολη της αγάπης και φτάνει στην τελειότητα. Αμέσως τότε τον κυριεύει ο αγνός φόβος τού πνεύματος για να φυλάει τό θησαυρό της βασιλείας των ουρανών πού έχει αποθεθείμέσα του. Ό φόβος αυτός πού είναι πολύ σωτήριος, εκείνον πού ανυψώθηκε στον περίβλεπτο τόπο τής αγάπης, τον γεμίζει τρόμο και αγωνία γιατί φοβάται μήν ξεπέσει άπ' αυτό τό ύψος τής αγάπης τού Θεού και ριχτεί πάλι στο φρικτό φόβο τής κολάσεως.

90. Διαφορετικά γίνεται ή ανάγνωση τών Γραφών άπό τούς αρχαρίους στο βίο τής ευσέβειας, διαφορετικά άπό εκείνους πού πρόκοψαν και έφτασαν στο μέσο και διαφορετικά άπό εκείνους πού πλησιάζουν προς τήν τελειότητα. Στους πρώτους γίνεται άρτος άπ' τό τραπέξι τού Θεού πού στηρίζει τις καρδιές τους¹⁸⁷ και τούς δυναμώνει στην πάλη μέ τά πνεύματα πού ενεργούν τά πάθη και τούς αναδεικνύει ανδρείους μαχητές κατά τών δαιμόνων, ώστε νά λένε: «Ετοιμασες μπροστά μου τραπέξι, απέναντι σ' αυτούς πού μέ θλίβουν»¹⁸⁸. Στους δεύτερους, γίνεται κρασί άπό θεϊκό ποτήρι πού ευφραίνει τις καρδιές τους και τούς φέρνει σέ έκσταση μέ τή δύναμη τών εννοιών και ανυψώνει τό νοϋ τους άπό τό γράμμα τού νόμου πού οδηγεί στο θάνατο¹⁸⁹, μεταφέροντας τον στά βάθη τού Πνεύματος για νά τά ερευνησει και κάνοντας τον ικανό νά γεννά και νά εφευρίσκει θεία νοήματα, ώστε και αυτοί νά λένε πολύ ταιριαστά: «Και τό ποτήρι Σου μέ μεθά σάν τό δυνατότερο κρασί»¹⁸⁸. Στους τελευταίους, γίνεται λάδι θεϊκού πνεύματος, πού αλείφει τήν ψυχή τους και τήν καταπραΰνει και τήν ταπεινώνει μέ τήν υπερβολή τών θείων έλλάμψεων και τήν ανυψώνει ολόκληρη πάνω άπό τήν ταπεινότητα τοϋ σώματος, ώστε και αυτή νά αναφωνεί μέ καύχηση: «Αλείψες μέ λάδι τό κεφάλι μου»¹⁸⁸, και: «Τό έλεος Σου θά μέ καταδιώκει όλες τις ήμερες τής ζωής μου»¹⁹⁰.

91. "Εως ότου μέ τούς ασκητικούς αγώνες, μέ τον ιδρώτα τοϋ προσώπου μας, κατευθυνόμαστε φιλόπονα προς τό Θεό τιθασσεύοντας τά πάθη τής σάρκας, ό Κύριος τρώει μαζί μας, στο τραπέξι τών χαρισμάτων Του, τον επιούσιο άρτο πού παρασκευάζεται μέ τήν καλλιέργεια τών αρετών και στηρίζει τις καρδιές τών ανθρώπων¹⁹¹. "Όταν μέ τήν απάθεια αγιαστεί τό όνομα Του¹⁹² άπό μάς, και βασιλέψει Αυτός σέ όλες τις δυνάμεις τής ψυχής μας, αφού υποτάξει και ειρηνέψει τά χωρισμένα, εννοώ τό κατώτερο σώμα στον ανώτερο λογισμό, και γίνει τό θέλημα Του σέ μάς όπως γίνεται στον ουρανό¹⁹³, τότε ό Κύριος πίνει μαζί μας στή βασιλεία Του¹⁹⁴, πού γίνεται μέσα μας, καινούργιο ύπέρολογο ποτό τής σοφίας τοϋ λόγου, τό όποιο αναμιγνύεται μέ κατάνυξη και γνώση μεγάλων μυστηρίων. "Όταν τέλος γίνουμε μέτοχοι τοϋ Πνεύματος τοϋ Αγίου και ύποστοϋμε τήν καλή αλλοίωση μέ τήν ά-

187. Ψαλμ. 103, 15.

188. Ψαλμ. 22, 5.

189. Β' Κορ. 3, 6.

190. Ψαλμ. 22, 6.

191. Ταλμ. 103, 15.

192. Ματθ. 6, 9.

193. Ματθ. 6, 10.

194. Μάρκ. 14, 25.

νακαίνιση τοῦ νοῦ μας¹⁹⁵, τότε ὁ Κύριος, ὄντας Θεός, θα εἶναι μαζί με μας ὡς θεοῦς, ἀθανατίζοντας και τό σῶμα μας.

92. "Όταν τό ασυγκράτητο νερό τῶν εμπροσθῶν λογισμῶν τοῦ νοῦ συκρατηθεῖ μέ τήν επίσκεψη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος και ἡ αλμυρή ἀβυσσος τῶν ἀπρεπων εννοιῶν και ενθυμήσεων χαλινωθεῖ μέ τήν εγκράτεια και τή μελέτη τοῦ θανάτου, τότε φυσά τό θεῖο πνεῦμα τῆς μετάνοιας και κατεβαίνουν τά νερά της κατανύξεως, μέ τά ὅποια ὁ Θεός και Δεσπότης, αφού τά βάλει στο νιπτήρα τῆς μετάνοιας, πλένει τά νοητά πόδια μας και τά κάνει ἀξια νά πατούν τήν αυλή τῆς βασιλείας Του.

93. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένε σάρκα¹⁹⁶, και ἀφοῦ ἐνώθηκε υποστατικά μέ τήν ἀνθρώπινη φύση μας και ἐγένε τέλειος ἄνθρωπος —χωρίς αμαρτία—, ὡς τέλειος Θεός τήν ξανάπλασε και τή θέωσε. "Όντας Λόγος τοῦ πρώτου Νοῦ και Θεοῦ, ἐνώθηκε μέ τό λογιστικό μέρος της και τοῦ ἔδωσε φτερά γιά νά φρονεῖ τά θεῖα και νά λογίζεται τά υψηλά. Ἄλλά ἐπίσης, επειδή εἶναι και φωτιά, μέ τήν ουσιώδη και θεϊκή φωτιά χαλύβδωσε και ὅξυνε τό θυμικό της μέρος ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων παθῶν και δαιμόνων. Ἀκόμη, επειδή εἶναι ἔφεση και ἡ κατάληξη τῆς ἐπιθυμίας κάθε λογικῆς φύσεως, πλάτυνε τό ἐπιθυμητικό μέρος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως γιά νά ἐπιθυμεῖ τά ἀγαθά ἐκεῖνα τῆς αἰώνιας ζωῆς μέ ἐσωτερική και μόνιμη ἀγάπη. Και ἔτσι ἀφοῦ ἀνακαίνισε στον εαυτό Του ολόκληρο τον ἄνθρωπο, ἀπό παλιό τον ἔκανε νέο, ὥστε νά μήν ὑπάρχει κανένας λόγος κατηγορίας ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ Λόγου στήν ἀνάπλαση τοῦ ἀνθρώπου.

94. Ἄφοῦ ὁ Λόγος Εἰερούργησε στον εαυτό Του τήν ἀνάπλαση τῆς φύσεως μας, θυσίασε γιά χάρη μας ὁ "Ἴδιος τον εαυτό Του μέ σταυρικό θάνατο, και δίνει πάντοτε τό ἀχραντό σῶμα Του νά θυσιάζεται και μάς τό παραθέτει καθημερινά ὡς ψυχοτρόφο συμπόσιο, μέ σκοπό, τρώγοντας τοῦτο και πίνοντας τό τίμιο αἷμα Του, μέ τή μέθεξη νά γινόμεστε —μέ αἴσθηση ψυχῆς— καλύτεροι ἀπ' ὅ,τι ἤμασταν, καθώς θά ἐνωνόμαστε μέ αὐτά και θά μεταβαλλόμεστε ἀπό τό χειρότερο στο καλύτερο και θά ἐνοποιούμεστε μέ τό διττό Λόγο διττά, μέ τό σῶμα δηλαδή και μέ τή λογική ψυχή, ἀφοῦ Ἄυτός εἶναι Θεός σωματωμένος και ὁμοούσιος μέ μας κατά τή σάρκα. "Όστε νά μήν ἀνήκομε πλέον στον εαυτό μας, ἀλλά σ' Ἐκεῖνον πού μάς ἐνοποίησε μέ τον εαυτό Του μέσω τῆς ἀθάνατης τράπεζας και μάς ἔκανε νά εἴμαστε θέσει, ἐκεῖνο πού Ἄυτός εἶναι φύσει.

95. Ἄν λοιπόν δοκιμασμένοι στους κόπους τῶν ἀρετῶν και προκαθαρμένοι μέ τά δάκρυα, πλησιάξομε και τρώμε ἀπό αὐτόν τον ἄρτο και πίνομε ἀπό αὐτό τό ποτήριο, τότε ὁ διττός Λόγος μέ τις δύο φυσικές Του δυνάμεις —τοῦ Θεοῦ και τοῦ ἀνθρώπου— ἀναμιγνύεται μέ πραότητα μαζί μας και μάς μεταποιεῖ ολόκληρους σύμφωνα μέ τον εαυτό Του, ὡς σαρκωμένος και

195. Ρομ. 12, 2.

196. Ἰω. 1, 14.

ομοούσιος με μάς κατά την ανθρώπινη φύση, και μάς θεοποιεί ολόκληρους με τό λόγο της γνώσεως και μάς κάνει οικείους Του καθώς είμαστε σύμμορφοι μ' Αυτόν και αδελφοί Του, ως Θεός και ομοούσιος με τον Πατέρα. "Αν όμως προσερχόμαστε κυλισμένοι στά πάθη και σπλωμένοι από την ακαθαρσία τής αμαρτίας, τότε πλησιάζοντας μας με τό φυσικό Του πύρ, τό όποιο αφανίζει τήν κακία, μάς πυρπολεί και μάς κατακαίει ολόκληρους και μάς συντομεύει τή ζωή, όχι γιατί τό θέλει ή αγαθότητα Του, αλλά γιατί αναγκάζε-ται από τήν καταφρονητική αναισθησία μας.

96. Σέ όλους όσους αρχίζουν νά βαδίζουν τό δρόμο τών εντολών τοῦ Χριστού με τήν πρακτική φιλοσοφία, ό Κύριος πλησιάζει άοράτως, επειδή έχουν ακόμη ατελές τό φρόνημα και διστακτική τήν ψυχή γιά τήν αρετή, και συμπορεύεται μ' αυτούς. Εύλογα λοιπόν τά μάτια τής ψυχής τους εμποδίζονται¹⁹⁷ προσωρινά, γιά νά μή γνωρίσουν τήν προκοπή πού έχουν καθώς ό Κύριος συμπορεύεται μ' αυτούς και συνεργεί γιά ν' απαλλαγούν από τά πάθη και τούς βοηθεί νά κατορθώσουν κάθε αρετή. "Όταν όμως προοδεύουν στους αγώνες τής ευσέβειας και πλησιάζουν προς τήν απάθεια μέσω τής ταπεινώσεως, δέ θέλει ό Λόγος νά σταματήσουν ως αυτό τό σημείο κουρασμένοι από τούς κόπους τών αρετών θέλει νά προχωρήσουν ακόμη και νά ανυψωθούν στή θεωρία. Γι' αυτό άφού τούς θρέψει αρκετό καιρό με άφθονο τον άρτο τών δακρύων¹⁹⁸, τούς ευλογεί με τό φώς τής κατανύξεως, και ανοίγει τό νοῦ τους νά εννοούν τό βάθος τών θείων Γραφών¹⁹⁹, και από αυτό νά βλέπουν καθαρά τις φύσεις και τούς λόγους τών όντων. Αμέσως τότε κρύβει τον εαυτό Του από αυτούς, γιά νά σηκωθούν και νά αναζητήσουν με περισσότερο ζήλο νά μάθουν, ποιά είναι ή γνώση τών όντων και ποιά ή ανύψωση πού αυτή προξενεί. Και άφού τήν αναζητήσουν με ζήλο, ανεβαίνουν στήν υψηλότερη διακονία τοῦ λόγου και κηρύττουν σέ όλους τήν ανάσταση τοῦ Λόγου πού γνωρίζουν από τήν πράξη και από τή θεωρία.

97. Εύλογα ό Λόγος έπιπλήττει τήν αργοπορία εκείνων πού χρονίζουν στους κόπους τής πρακτικής ασκήσεως και δέ θέλουν από εκεί νά μετακινήθουν και νά ανεβούν στήν άνώτερη βαθμίδα τής θεωρίας, και τούς λέει: «^ΤΩ ανόητοι, πού ή καρδιά σας αργεί νά πιστέψει²⁰⁰ στο λόγο τής φυσικής θεωρίας, ό οποίος έχει τή δύναμη νά αποκαλύψει τά βάθη τοῦ Πνεύματος σ' εκείνους πού βαδίζουν κατά τις υποδείξεις τοῦ Πνεύματος». Τό νά μή θέλει κανείς, από τούς αγώνες τών αρχαρίων νά προχωρήσει στους τελειότερους αγώνες, και από τό γράμμα τής θείας Γραφής νά προχωρεί στο νοῦ και στή διάνοια τοῦ λόγου, αυτό δείχνει ψυχή ράθυμη και άγευστη από τήν πνευματική ωφέλεια, ψυχή πού υπονομεύει τήν προκοπή της. Στήν ψυχή αύτη, επειδή κρατά σβησμένη τή λαμπάδα της, δέ θά λεχθεί μόνο: «Πήγαινε νά αγοράσεις λάδι από εκείνους πού τό πουλούν», αλλά και: «Πήγαινε, δέ σέ ξε-

197. Λουκ. 24, 15-16.

198. Ταλμ. 79, 6.

199. Λουκ. 24, 45.

200. Λουκ. 24, 25.

ρω από ποῦ εἶσαι»²⁰¹, ἀφοῦ τῆς κλειστεῖ και ἡ εἴσοδος τοῦ νυμφώνα.

98. "Όταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔρθει στήν πεσμένη ψυχῆ, ὅπως στήν πόλη Βηθανία²⁰², για να αναστήσει τον πεθαμένο της νοῦ και θαμμένο κάτω ἀπό τή φθορά των παθῶν, τότε ἡ φρόνηση και ἡ δικαιοσύνη, βυθισμένες στή λύπη γιά τή νέκρωση τοῦ νοῦ, καθῶς θρηνοῦν, Τον προῦπαντοῦν και Τοῦ λένε: «"Αν ἦσουν ἐδῶ και σε κρατούσαμε κοντά μας, δέ θά πέθαινε ὁ ἀδελφός μας νους ἀπό τήν ἀμαρτία»²⁰³. Τότε ἡ δικαιοσύνη σπεύδει με μεγάλη φροντίδα και εργασία τῶν ἀρετῶν νά θρέψει τον Λόγο και φιλοτιμείται νά Τοῦ παραθέσει πλούσιο τραπέζι με ποικίλα εἶδη τῆς κακοπάθειάς της. Ἡ φρόνηση ὁμως κρίνει καλύτερο, ἀψηφώντας ὅλες τις ἄλλες φροντίδες και τήν ἐπίπονη κακοπάθεια, νά παρακαθίσει στή νοερή εργασία και στις νοερές κινήσεις τοῦ Λόγου και στήν ἀκρόαση τῶν νοημάτων τῆς θεωρίας Του. ΓΓ αὐτό και τήν πρώτη πού ἀγωνίζεται καλά νά Τον θρέψει μέ φιλοτιμία στο τραπέζι τῆς πολυποικίλης πρακτικῆς ἀρετῆς, τήν ἀποδέχεται ὁ Λόγος· τή μαλώνει ὁμως πού φροντίζει γιά πολλά εἶδη κακοπάθειας και ἀπασχολεῖται συνεχῶς μέ κάτι πού εἶναι λίγο ωφέλιμο. Γιατί ἓνα εἶναι τό ζητούμενο πού χρειάζεται γιά τήν περιποίηση τοῦ Λόγου, νά υποτάξει κανείς τό κατώτερο (τό σῶμα) στον καλύτερο λογισμό και νά μεταβάλλει τό χοϊκό φρόνημα τῆς ψυχῆς σέ πνευματικό, μέ τους ἰδρώτες τῆς ἀρετῆς. Τή δεύτερη τώρα, τήν ἐπαινεῖ και τήν παίρνει μέ τό μέρος Του, γιατί διάλεξε τήν ἀγαθή μερίδα²⁰⁴ τῆς γνώσεως τοῦ Πνεύματος, μέ τήν ὁποία πετα πάνω ἀπό τά ἀνθρώπινα πράγματα, προχωρεῖ στά ἱερά βάθη τοῦ Θεοῦ, ἐμπορεῦεται καλά τό πολῦτιμο μαργαριτάρι²⁰⁵ τοῦ Λόγου, βλέπει μέ θαυμασμό τούς ἀπόκρυφους θησαυρούς τοῦ Πνεύματος και δέχεται τήν ἀνέκφραστη χαρά, ἡ ὁποία δέν θά ἀφαιρεθεῖ ἀπό αὐτήν.

99. Ὁ νους ὁ ὁποῖος νεκρώθηκε ἀπό τά πάθη και ἀναστήθηκε μέ τήν παρουσία τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀφού ἀποτίναξε τήν πέτρα τῆς πωρώσεως, ἐλευθερώνεται ἀπό τά δεσμά τῆς ἀμαρτίας και τῶν φθοροποιῶν λογισμῶν ἀπό τούς υπηρέτες τοῦ Λόγου, τό φόβο δηλαδή τῆς κολάσεως και τούς κόπους τῆς ἀρετῆς. Και ἀφοῦ ἀπολαύσει τό φῶς τῆς μέλλουσας ζωῆς, ἀφήνεται ἐλεύθερος στήν ἀπάθεια. Ἀπό ἐκεῖ, ἀφοῦ καθίσει στο θρόνο τῶν αἰσθήσεων και ἱερουργήσει μέ καθαρότητα τό μυστήριό τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, συγκατοικεῖ μέ τό Λόγο. Και ἀφοῦ ἀναχωρήσει μαζί Του ἀπό τή γῆ στους οὐρανοῦς, συμβασιλεύει μέ τό Χριστό στή βασιλεία τοῦ Θεοῦ και Πατέρα, ἔχοντας καταπαῦσει σ' Αὐτόν ὅλες τις ἐπιθυμίες του.

100. Σέ κάθε ἀγωνιστή, ὁ ὁποῖος ἀθλεῖ σύμφωνα μέ τούς κανόνες^{205*} και προχωρεῖ προς τό μέσο και φτάνει στήν ωριμότητα και τελειότητα πού

201. Ματθ. 25, 9 και 12.

202. Ἰω. 11, 17-18.

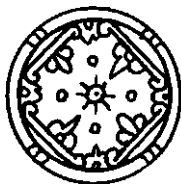
203. Ἰω. 11, 32.

204. Λουκ. 10, 41-42.

205. Ματθ. 13, 46.

205α. Β' Τιμ. 2, 5.

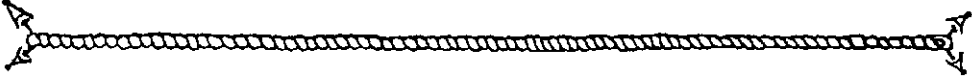
μέτρο της είναι ο Χριστός²⁰⁶, ή αποκατάσταση στη μέλλουσα ζωή μετά την απόθεση του σώματος γίνεται γνωστή και φανερή με πληροφορία και ενέργεια του Πνεύματος. Ἡ χαρά είναι αιώνια μέσα σε αιώνιο φώς, ή μακαριότητα δηλαδή τῆς ουράνιας κατοικίας. Και χαρά δίχως τέλος αγκαλιάζει τις καρδιές εκείνων που αγωνίζονται εδώ σύμφωνα με τους κανόνες, και τους γλυκοφιλεί ή ευφροσύνη του Αγίου Πνεύματος, ή οποία κατά τό λόγο του Κυρίου δέ θά αφαιρεθεί από αυτούς²⁰⁷. "Αρα λοιπόν εκείνος που αξιώθηκε άπ' εδώ νά τον επισκεφθεί ο Παράκλητος και ν' απολαύσει τους καρπούς Του μέ τήν καλλιέργεια των αρετών και νά πλουτίσει μέ τά θεία Του χαρίσματα, είναι γεμάτος από χαρά και κάθε αγάπη, άφοῦ κάθε φόβος δραπέτευσε από αυτόν έτσι ελευθερώνεται μέ χαρά από τά δεσμά του σώματος και αναχωρεί γεμάτος χαρά από τά δρατά, από τήν αίσθηση των οποίων είχε ελευθερωθεί στή ζωή του. Και αναπαύεται πιά σέ άνεκλάλητη χαρά φωτος, εκεί όπου όσοι κατοικούν έχουν διαρκή ευφροσύνη , αν και το σωμα πολλές φορές υποφέρει κατά τή λύση του δεσμοῦ και τό χωρισμό τῆς ενώσεως του από τήν ψυχή, σάν τις δύστοκες γυναίκες.

206. Έφ. 4, 13.

207. Ίω. 16, 22.

208. Υαλμ. 86, 7.

Τρίτη εκατοντάδα γνωστικών κεφαλαίων περί αγάπης και τελειώσεως βίου

Ο Θεός είναι νους απαθής, πάνω από κάθε νοῦ και κάθε απάθεια. Είναι φως και πηγή φωτός αγαθοῦ, σοφία, λόγος και γνώση, δπως επίσης και χορηγός τῆς σοφίας, τοῦ λόγου και τῆς γνώσεως. Και σέ δδους δόθηκαν αυτά για τήν καθαρότητα τους και τά βλέπομε σ' αυτούς πλούσια, σ' αυτούς ανακτήθηκε τό "κατ' εικόνα" και διατηρήθηκε, ὡστε νά είναι ἀπό ἐδώ υιοί Θεοῦ, πού καθοδηγούνται ἀπό τό Πνεῦμα, σύμφωνα μέ τό ρητό: «"Ὅσοι καθοδηγούνται ἀπό τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αυτοί είναι υιοί Θεοῦ»²⁰⁹.

2. "Ὅσοι μέ τούς κόπους τῆς ασκήσεως ἔκαναν τούς εαυτούς των καθαρούς ἀπό κάθε μολυσμό σαρκικό και πνευματικό²¹⁰, ἔγιναν δοχεῖα τῆς ἀθάνατης φύσεως μέσω τών χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος. Αυτοί πού ἔφτασαν σ' αὐτή τήν κατάσταση, είναι γεμάτοι ἀπό ἀγαθό φῶς, και καθῶς αὐτό πλημμυρίζει τήν καρδιά τους μέ γαλήνη και εἰρήνη, λαλοῦν λόγια ἀγαθά και ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ κυλάει ἀπό τά χεῖλη τους μέ τή γνώση τών θείων και τών ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Και ὁ λόγος τους είναι διαυγής και ἐξηγεῖ τά βάθη τοῦ Πνεύματος. Γι' αυτούς τούς ἀνθρώπους δέν ισχύει νόμος²¹¹, ἀφοῦ μιά για πάντα ἐνώθηκαν μέ τό Θεό και δέχθηκαν τήν καλή ἀλλοίωση.

3. Εκείνος πού φιλόπονα κατευθύνεται προς τό Θεό μέ ὀλοπρόθυμο ζήλο, γίνεται ἐκμαγείο τῆς εικόνας Του μέ τις ἀρετές τῆς ψυχῆς και τοῦ σώματος. Και αὐτός ἀναπαύεται στο Θεό, και ὁ Θεός σ' αὐτόν, μέ τήν ἀμοιβαία ἔνωση ὡστε αὐτός νά είναι και νά φαίνεται ἀπό ἐδώ εικόνα τῆς θείας μακαριότητος και θέσει θεός, μέ τον πλοῦτο τών χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, και ὁ Θεός τελεσιουργός τῆς τελειότητος του.

4. Ὁ ἀνθρώπος είναι κατ' εικόνα Θεοῦ δχι ἀπό τήν ὀργανική κατασκευή τοῦ σώματος, δπως θά ἔλεγε κανείς ἀπό ἀγνοια, ἀλλά ἀπό τή νοερή φύση τοῦ νοῦ, ἡ ὀποία δέν περιορίζεται ἀπό τό βαρῦ σώμα πού κλίνει προς τά κάτω. "Ὅπως δηλαδή ἡ θεία φύση, ἐπειδή είναι ἔξω ἀπό κάθε κτίση και παχύτητα, δέν περιορίζεται ἀπό τίποτε, ἀλλά είναι ἀόριστη, ἀσώματη, πάνω ἀπό κάθε ουσία και αἰτία, χωρίς ιδιότητες, μή υποκειμένη στήν ἀφή, ἀποση, ἀόρατη, ἀθάνατη, ἀκατάληπτη, μή ἐννοούμενη διόλου ἀπό μάς, ἔτσι και ἡ νοερή φύση πού Αὐτή μας ἔδωσε, δηλαδή ὁ νους, είναι ἀπεριόριστη, ξένη

προς την παχύτητα τοῦ σώματος, ασώματη, άόρατη, άψηλάφητη, ακατάληπτη και εικόνα της αθάνατης και αιώνιας δόξας Του.

5. Ὁ Θεός είναι ὁ πρῶτος Νους, ὡς Βασιλεύς τοῦ παντός, και ἔχει τον Λόγο ομοούσιο μέ τον εαυτό Του και συναιώνιο μέ τό Πνεύμα. Δέ χωρίζεται ποτέ από τον Λόγο και τό Πνεύμα, γιατί ή θεία φύση είναι αδιαίρετη* μήτε συγγέεται, γιατί οί τρεις Υποστάσεις τής θεότητας είναι άσύγχυτες. "Ἐτσι, ἐνώ γεννά φυσικῶς τον Λόγο από τήν ουσία Του, δέ χωρίζεται από Αυτόν, γιατί είναι αχώριστος από τον εαυτό Του. Ὁ δέ συναιώνιος Λόγος ἔχει τό σύμφυτο και συνάναρχο μέ Αυτόν Πνεύμα πού εκπορεύεται προαιώνια από τον Πατέρα, και δέν αποκόπτεται από τον γεννήσαντα Πατέρα. Γιατί τών δύο ή φύση είναι μία και αχώριστη, άν και μέ τή διαφορά τών υποστάσεων διαιρείται σέ πρόσωπα και ανυμνούνται τριαδικά ὁ Πατέρας, ὁ Υἱός και τό "Άγιο Πνεύμα, χωρίς ποτέ νά χωρίζονται από τή συναιώνια ουσία και φύση, άφοῦ αποτελούν μία φύση και ένα Θεό. Αυτής λοιπόν τής τρισυπόστατης και ενιαίας φύσεως, νά θεωρεῖς εικόνα τον πλασμένο από Αυτήν άνθρωπο, κατά τό νοητό στοιχείο του βέβαια και όχι κατά τό ορατό· κατά τό αθάνατο και παντοτινά αναλλοίωτο και όχι κατά τό θνητό και φθαρτό.

6. Ὁ Θεός, πού είναι Νους και απείρως πέρα από τά κτίσματα Του, τά οποία μέ σοφία δημιούργησε, γεννά χωρίς μεταβολή Του τον Λόγο γιά τή συντήρηση τών κτισμάτων, και στέλνει γιά τήν ενδυνάμωση τους, ὡπως ἔχει γραφεῖ²¹², τό Πανάγιο Πνεύμα* ὁ "Ἰδιος ὅμως είναι και ἔξω και μέσα στο σύμπαν. Τό Ἰδιο και ὁ άνθρωπος πού είναι μέτοχος τής θείας Του φύσεως και είναι εικόνα Του κατά τό νοητό στοιχείο του, δηλαδή τή νοερή και ασώματη και αθάνατη ψυχή, ἔχοντας τό νοῦ πού γεννά φυσικῶς τό λόγο από τήν ουσία του, κι από τά ὅποια συντηρεῖται ὅλη ή δύναμη τοῦ σώματος, είναι και ἔξω και μέσα στήν ὕλη και στά ορατά. Και ὡπως ὁ Πλάστης του είναι αχώριστος από τις Υποστάσεις Του, δηλαδή από τό Λόγο και τό Πνεῦμα, ἔτσι και ὁ άνθρωπος, κατά τήν ψυχή, είναι αχώριστος από τό νοῦ και τό λόγο, άφοῦ αποτελούν μία φύση και ουσία, πού δέν περιορίζεται από τό σώμα.

7. Ὅπως τό θεῖο είναι τρισυπόστατο, προσκυνούμενο ὡς Πατέρας, Υἱός και "Άγιο Πνεῦμα, ἔτσι και ή πλασμένη από Αυτό εικόνα, ὁ άνθρωπος, διακρίνεται σέ τρία μέρη, προσκυνώντας μέ ψυχή, νοῦ και λόγο τό Θεό, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τά πάντα από τό μηδέν. Ὅπως λοιπόν οί Υποστάσεις στο Θεό είναι κατά φύση συναιώνιες και ομοούσιες, ἔτσι και αυτά τά τρία μέρη στήν εικόνα Του είναι σύμφυτα και ομοούσια. Ἄπό αυτά γίνεται ἔκδηλο σ' εμάς τό "κατ' εικόνα", και μέσω αυτών εἶμαι εικόνα τοῦ Θεοῦ, άν και εἶμαι ζυμωμένος και μέ τον πηλό και μέ τήν εικόνα.

8. "Άλλο εικόνα Θεοῦ και ἄλλο τά ιδιώματα τής εικόνας. Εικόνα τοῦ Θεοῦ είναι ή νοερή ψυχή, ὁ νους και ὁ λόγος, ή μία και αδιαίρετη φύση. Ἰ-

διώματα της εικόνας είναι τό αρχικό, τό βασιλικό και τό αυτεξούσιο. Επίσης, άλλο είναι δόξα τού νοῦ, άλλο αξία, άλλο τό "κατ' εικόνα" και άλλο τό "καθ' ὁμοίωσιν"²¹³. Δόξα του νοῦ είναι τό ανοδικό, ἡ ἀεικίνησια προς τά ἄνω, ἡ ταχύτητα, ἡ καθαρότητα, ἡ σύνεση, ἡ σοφία, ἡ ἀθανασία. Αξία τού νοῦ είναι τό λογικό, τό αρχικό, τό βασιλικό και τό αυτεξούσιο. Τό "κατ' εικόνα Θεοῦ", είναι τό ἀϋθυπόστατο, ὁμοούσιο, ἀδιάρητο και ἀχώριστο της ψυχῆς, τού νοῦ και τοῦ λόγου. Γιατί στήν ἀσώματη και ἀθάνατη και θεία και νοερή ψυχή ἀνήκουν ὁ νους και ὁ λόγος, τά ὅποια είναι και ὁμοούσια και συναιώνια, δίχως νά χωρίζονται ποτέ τό ἓνα ἀπό τό ἄλλο, ἀλλ' οὔτε και νά μποροῦν νά χωριστοῦν. Τό "καθ' ὁμοίωσιν", είναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια, ἡ ευσπλαχνία, ἡ συμπάθεια και ἡ φιλανθρωπία. Σ' ὁποίους λοιπόν αὐτά ἐνεργοῦνται και παραμένουν, σ' αὐτούς φαίνεται καθαρά τό "κατ' εικόνα και καθ' ὁμοίωσιν"· αὐτοί δηλαδή ἐνεργοῦν κατά φύση, είναι ὁμως ἀνώτεροι ἀπό τούς ἄλλους κατά τήν ἄξια.

9. Ἡ λογική ψυχή μερίζεται σέ τρία και διακρίνεται κατά τή θεωρία σέ δύο, τό λογικό και τό παθητικό. Τό λογικό της μέρος, καθώς είναι κατ' εικόνα τού Πλάστη της, είναι ἀνεμπόδιστο, ἀόρατο και ἀπεριόριστο ἀπό τις αἰσθήσεις, γιατί είναι και ἔξω και μέσα ἀπ' αὐτές. Μέ αὐτό ἡ ψυχή ἐπικοινωνεῖ μέ τις νοερές και θείες δυνάμεις, και μέ τήν ιερή γνώση τῶν ὄντων ἀνατρέχει κατά φύση στο Θεό σάν σέ Πρωτότυπο, και ἀπολαμβάνει τή θεϊκή Του φύση. Τό παθητικό μέρος της κατακερματίζεται στις αἰσθήσεις και υποκείται στά πάθη και στις ἀνέσεις. Μέ αὐτό ἡ ψυχή συγκαινωνεῖ μέ τήν αἰσθητική, θρεπτική και ἀυξητική φύση, αἰσθάνεται τον ἀέρα, τό κρύο και τή ζέση και τις τροφές γιά συντήρηση, ζωή, ἀύξηση και υγεία. Γι' αὐτό και τοῦτο μεταβάλλεται μαζί μ' αὐτά και ἄλλοτε ἐπιθυμεῖ ἀλογες ἐπιθυμίες, βγαίνοντας ἀπό τή φυσική του κίνηση, ἐνώ ἄλλοτε παροξύνεται και παρασύρεται ἀπό ἀλογο θυμό* ἀκόμη προκαλεῖ πείνα, δίψα, λύπη, πόνο και διάχυση, καθώς ευχαριστεῖται στις ἀνέσεις, ἐνώ στις θλίψεις μαζεῦεται. Γι' αὐτό και εὐλογα λέγεται παθητικό μέρος, γιατί υποφέρει ἀπό τά πάθη. "Ὅταν λοιπόν τό θνητό τούτο καταποθεῖ ἀπό τή ζωή"²¹⁴ τοῦ λόγου, ἀφοῦ δηλαδή κυριαρχήσει τό ἀνώτερο μέρος, τότε και ἡ ζωή τοῦ Ἰησοῦ φανερώνεται στή θνητή μας σάρκα²¹⁵, ἐνεργώντας μέσα μας τή ζωοποιό νέκρωση, δηλαδή τήν ἀπάθεια, και παρέχοντας μας τήν ἀφθαρσία τῆς ἀθανασίας, ὅπως ἐπιθυμεῖ τό πνεῦμα.

10. "Ὅπως ὁ Δημιουργός τοῦ παντός, πρὶν ἀκόμη δημιουργήσει τά πάντα ἀπό τό μηδέν, εἶχε μέσα Του, ὡς Βασιλεὺς τῶν αἰῶνων και προγνώστης, τή γνώση, τις φύσεις και τούς λόγους ὅλων τῶν ὄντων, ἔτσι και τον ἄνθρωπο πού τον ἐπλασε κατ' εικόνα Του γιά βασιλιά τῆς κτίσεως, τον ἔκανε νά ἔχει μέσα του ὅλων τῶν ὄντων τούς λόγους, τις φύσεις και τή γνώση. "Ἐτσι, τήν ξηρότητα και ψυχρότητα τοῦ ζωικοῦ χυμοῦ τις ἔχει ἀπό τή γή,

213. Γεν. 1, 26.

214. Β' Κορ. 5, 4.

215. Β' Κορ. 4, 11.

ἀπ' ὅπου πλάστηκε. Τή θερμότητα και ὑγρότητα τοῦ αἵματος ἀπό τον ἀέρα και τή φωτιά. Τήν ὑγρότητα και ψυχρότητα τοῦ φλέγματος ἀπό τό νερό. Ἄπό τά φυτά, ἔχει τήν ικανότητα γιά ἀύξηση· ἀπό τά ζώοφυτα ἔχει τήν ικανότητα γιά θρέψη* ἀπό τά ἀλογα ζῶα ἔχει τό παθητικό* ἀπό τους Ἀγγέλους ἔχει τό νοερό και λογικό. Ἄπό τό Θεό, τέλος, ἔχει τήν ἀύλη πνοή, δηλαδή τήν ἀσώματη και ἀθάνατη ψυχή, ἡ ὁποία διακρίνεται σε νοῦ και λόγο και δέχεται τή δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά νά ὑπάρχει και νά ζει.

11. Εἶμαστε "καθ' ὁμοίωσιν" τοῦ Θεοῦ πού μάς ἐπλάσε κατ' εἰκόνα και ὁμοίωση Του, ὡς προς τήν ἀρετή και τή σύνεση. Γιατί λέει ἡ Γραφή: «Ἡ ἀρετή Του κάλυψε τοὺς ουρανοὺς, κι ἀπό τή σύνεση Του εἶναι γεμάτη ἡ γῆ»²¹⁶. Ἀρετή τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὁσιότητα και ἡ ἀλήθεια, ὅπως λέει ὁ Δαβίδ: «Δίκαιος εἶσαι, Κύριε, και ἡ ἀλήθεια Σου σε περιβάλλει ἀπό παντοῦ»²¹⁷, και πάλι: «Δίκαιος και ὁσιος ὁ Κύριος»²¹⁸. Επίσης εἶμαστε "καθ' ὁμοίωσιν" τοῦ Θεοῦ ὡς προς τήν ευθύτητα και τή χρηστότητα, γιατί λέει ἡ Γραφή: «Χρηστός και ευθύς ὁ Κύριος»²¹⁹. Ἀκόμη, ὡς προς τό λόγο τῆς σοφίας και τό λόγο τῆς γνώσεως, γιατί αὐτά ὑπάρχουν μέσα Του και ονομάζεται Σοφία και Λόγος. Επίσης, ὡς προς τήν αγιοσύνη και τήν τελειότητα, ὅπως λέει ὁ "Ἰδιος: «Νά γίνεστε τέλειοι, γιατί ὁ ουράνιος Πατέρας σας εἶναι τέλειος»²²⁰ και: «Νά γίνεστε ἅγιοι, γιατί ἐγώ εἶμαι ἅγιος»²²¹. Τέλος, ὡς προς τήν ταπείνωση και τήν πραότητα, γιατί λέει: «Μάθετε ἀπό μένα ὅτι εἶμαι πρᾶος και ταπεινός στήν καρδιά, και οἱ ψυχές σας θά βρουν ἀνάπαυση»

22

παύση» .

12. Ὁ νους μας, ὄντας εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, βρίσκεται στήν οικεία του κατάσταση ὅταν μένει στήν περιοχὴ του και δέν κινεῖται πέρα ἀπό τήν αξία και τή φύση του. Γι' αὐτό κι ἀγαπά νά ερευνά ὅσο γίνεται τά σχετικά μέ τό Θεό και ζητεῖ νά ἐνώνεται μέ Αὐτόν, ἀπό τον ὅποιο ἔλαβε τήν ἀρχή και ἔχει τήν κίνηση και προς τον ὅποιο ἀνατρέχει μέ τις φυσικές ιδιότητες, και Αὐτόν ποθεῖ νά μιμεῖται στή φιλανθρωπία και τήν ἀπλότητα. Γι' αὐτό και ὁ νους, γεννώντας τό λόγο, ἀναδημιουργεῖ, σάν ἄλλους ουρανοὺς, τις ψυχές τῶν ὁμοφύλων του ἀνθρώπων και τις κάνει στερεές μέ τήν υπομονή τῶν ἐμπράκτων ἀρετῶν. Και τις ζωογονεῖ με το πνεῦμα του στόματος του , δίνοντας τους δύναμη κατὰ τῶν ολέθριων παθῶν. Καί ἔτσι ἀναδεικνύεται και αὐτός δημιουργός τῆς νοητῆς κτίσεως και τοῦ μεγάλου κόσμου, μιμούμενος ὅπως πρέπει τό Θεό του, και ἀκούει καθαρά ἀπό τον ουρανό: «"Ὅποιος ἀναδεικνύει ἀξιο τον ἀνάξιο, θά γίνει σάν στόμα μου»²²⁴.

13. Εκείνος πού ἐμμένει στις φυσικές κινήσεις τοῦ νοῦ και στήν αξία τοῦ λόγου, διατηρεῖται καθαρός ἀπό τήν ὕλη και καταστολιζέται μέ πραότη-

216. Ἀββ. 3, 3.

217. Ταλμ. 88, 9.

218. Ψαλμ. 144, 17.

219. Ψαλμ. 24, 8.

220. Ματθ. 5, 48.

221. Λευϊτ. 20, 26.

222. Ματθ. 11, 29.

223. Ταλμ. 32, 6.

224. Ἱερ. 15, 19.

τα, ταπεινοφροσύνη, αγάπη και συμπάθεια και καταλαμπρύνεται από τις ελλάμψεις του Αγίου Πνεύματος. Προσβλέποντας στις υψηλές θεωρίες, αποκτά τη γνώση των κρυμμένων μυστηρίων του Θεού και από αγαθότητα τά μεταδίδει μέ λόγο σοφίας σ' εκείνους πού μπορούν νά τά ακούνε. "Έτσι, δέν πολλαπλασιάζει τό τάλαντο του μόνο γιά τον εαυτό του, αλλά κάνει νά τό απολαύσουν και οί άλλοι.

14. Εκείνος πού ξαλάφρωσε πολύ τό πνεύμα του, τό ένα μέλος της δυάδας πνεύμα-σάρκα, και απελευθέρωσε τήν ευγένεια του πνεύματος από τό δεσμό αυτής της δυάδας, αυτός βρήκε άυλο τρόπο ζωής μεταξύ των άύλων πνευμάτων κι έγινε κι αυτός πνεύμα νοερό, αν και φαίνεται νά ζεί σωματικά ανάμεσα στους άλλους ανθρώπους.

15. "Όποιος υπέταξε τή δουλεία πού προέρχεται από τήν ένωση πνεύματος και σάρκας στήν αξία και στή φύση του ενός (τού πνεύματος), αυτός υπέταξε όλη τήν κτίση στο Θεό, συνάπτοντας σέ ένα τά χωρισμένα και είρηνοποιώντας τά πάντα.

16. Μέχρις ότου ή φύση των ψυχικών μας δυνάμεων βρίσκεται σέ αταξία μέ τον εαυτό της και διασκορπίζεται σέ πολλές έτερότητες, δέ μετέχομε και στις υπερφυσικές δωρεές του Θεού. Κι εφόσον δέ μετέχομε σ' αυτές, βρισκόμαστε μακριά και από τή μυστική ιερουργία του επουράνιου θυσιαστηρίου, ή όποιά τελείται κατά τή νοερή εργασία του νοϋ. "Όταν όμως, μέ μεγάλη σπουδή των ιερών αγώνων, καθαρθοϋμε από τήν πρόσυλη κακία και μέ τή δύναμη του Πνεύματος συνάξομε σέ ένα τις έτερότητές μας, τότε φτάνομε και στή μέθεξη των απορρήτων αγαθών του Θεού και προσφέρομε άξιως στο Λόγο και Θεό τά θεία μυστήρια τής μυστικής ιερουργίας του νού στο ύπερουράνιο και νοερό θυσιαστήριο του Θεού, ως επόπτες και ιερείς των αθανάτων μυστηρίων Του.

17. "Η σάρκα επιθυμεί κατά του πνεύματος και τό πνεύμα κατά τής σάρκας , κι ένας ακήρυκτος πόλεμος υπάρχει μεταξύ τους, ποιο απο τα δυο θά νικήσει τό άλλο και θά κερδίσει τήν εξουσία. Αυτό λέγεται εσωτερική ετερότητα και διάσταση και ροπή και ζυγαριά και αμφίρροπη πάλη, κατά τήν όποία ή ψυχή πηγαίνει όπου ό νους θά δώσει τή ροπή, σέ κάποιο πράγμα δηλαδή σύμφωνα μέ πάθος ανθρώπινο.

18. "Έως ότου μάς διασπούν άστατοι λογισμοί και ό νόμος τής σάρκας ισχύει και τηρείται μέσα μας, διασκορπιζόμαστε σέ πολλά μέρη και απομακρυνόμαστε από τή θεία Μονάδα, γιατί δέν αποκτήσαμε τήν ενότητα πού Αυτή έχει. "Όταν όμως αυτή ή θνητότητα καταποθεί από τήν ενοποιό δύναμη και από τήν υπερφυσική άμεριμνία και γίνει ό νους κύριος του εαυτού του καταυγασμένος από τις σοφοποιές ελλάμψεις και τά νοήματα, ή ψυχή συμπύσσεται θεοειδώς σέ μονάδα και γίνεται ένα άντί πολλές έτερότητες. Κι ά-

φοῦ συναχθεῖ στή θεία Μονάδα, ενώνεται μέ απλότητα μέ Αυτήν κατά μίμηση Της. Καί αυτό εἶναι ἡ αποκατάσταση της ψυχῆς στήν αρχική της κατάσταση καί ἡ ανακαίνιση μας προς τό καλύτερο.

19. Ἡ ἀγνοια εἶναι φοβερό κακό, καί περισσότερο ἀπό φοβερό· εἶναι αυτό τό ἴδιο τό ψηλαφητό σκοτάδι. Καί τις ψυχές πού θά καταλάβει, τις ρίχνει στο ζόφο. Διαιρεί τό λογιστικό σέ πολλά μέρη καί αποκόπτει τήν ψυχή ἀπό τήν ἔνωση μέ τό Θεό. Αυτό πού τελικά συνάγομε ἀπό αυτήν, εἶναι ἡ ἀλογία. Γιατί κάνει ἀλογο καί αναίσθητο τον ἄνθρωπο στο σύνολο του. Κι ὅπως ἡ ἀγνοια, δταν απλωθεῖ παχυλή, γίνεται πελώριος βυθός τοῦ ἀδη γιά τήν ψυχή πού λυγίζει ἀπό τό βάρος της, στον οποίο υπάρχει κάθε τιμωρία καί οδύνη καί λύπη καί στεναγμός, ἔτσι καί ἡ θεία γνώση πού εἶναι λαμπρή καί γεμάτη ἀπό ἀπειρο φως, κάνει τις ψυχές στις ὅποιες θά πάει γιά τήν καθαρότητα τους, φωτοειδείς μέ τρόπο πού αρμόζει στο Θεό. Καί τις γεμίζει ειρήνη, γαλήνη, χαρά, σοφία ἀνέκφραστη καί τέλεια αγάπη.

20. Ἡ παρουσία τοῦ θείου φωτός, επειδή εἶναι ἀπλή καί ενιαία, συνάγει προς τον εαυτό της τις μετέχουσες ψυχές καί τις κάνει νά στραφοῦν προς αυτήν. Τις ενώνει μέ τήν ἐνότητα της, τις τελειοποιεῖ μέ τήν τελειότητα της καί, οδηγώντας προς τά βάθη τοῦ Θεοῦ τήν οπτική δύναμη της διάνοιας τους, τις κάνει θεωρούς καί μυστιδες καί μυσταγωγούς μεγάλων μυστηρίων. Θέλησε λοιπόν μέ αγώνα νά καθαρθεῖς τελείως, καί θά δεῖς καθαρά μέσα σου τή θεοφιλή ἐνέργεια δσων σοῦ λέω.

21. Οἱ ἐλλάμψεις τοῦ πρώτου Φωτός πού γίνονται μέ τή γνώση στις καθαρμένες ψυχές, δέν τις κάνουν μόνο αγαθές καί φωτοειδείς, ἀλλά καί τις ανεβάζουν μέ τή φυσική θεωρία σέ νοητούς ουρανοῦς. Καί δέν στέκεται ως ἐδῶ ἡ θεία ἐνέργεια σ' αυτές, ἀλλά τότε στάματα, δταν μέ τή σοφία καί τή γνώση των απορρήτων ἐνωθοῦν μέ τον "Ἐνα καί γίνουν μέσα σ' Αυτόν, ἔνα ἀντί πολλά.

22. Πρώτα πρέπει νά γίνουμε καθαροί καί ἀθόλωτοι ἀπό τήν πρόσυλη κακία των νοητών μέ τήν καθαρτική τάξη, ἔπειτα νά γίνουν τά νοερά μας μάτια φωτισμένα κι ολόλαμπρα πάντοτε, μέ μιά ἄλλη τάξη, τή φωτιστική, ἡ οποία τελεῖται μέ τή μυστική καί στο Θεό κρυμμένη σοφία. Καί ἔτσι, ἀφοῦ ἀνέβουμε στήν ἐπιστήμη των ιερών γνώσεων, ἡ οποία διακονεῖ μέ τό λόγο τά νέα καί τά παλαιά σ' ἐκείνους πού εἶναι δεκτικοί, θά μεταδίδομε τά ἀποκρυφα καί μυστικά της νοήματα, μετοχετεύοντάς τα, βέβαια, σέ ἀβέβηλες ακοές καί διαστέλλοντας τα ἀπό τούς ατελέστερους, γιά νά μή δοθοῦν τά ἀγια στά σκυλιά, οὔτε τό μαργαριτάρι τοῦ λόγου νά πεταχθεῖ σέ χοίρων ψυχες , που θα το αχρηστέψουν.

23. "Όταν κανεῖς βλέπει τή φλόγα της ψυχῆς του νά πλατύνεται γύρω ἀπό τήν ἐνδιάθετη πίστη καί τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ, τότε ας γνωρίζει διτ φέρ-
226. Ματθ. 7, 6.

νει μέσα του τό Χριστό, ό οποίος ενεργεί τήν ανύψωση της ψυχής από τή γή και τα ορατά και ετοιμάζει τήν κατοικία της στους ουρανούς. "Όταν επίσης βλέπει τήν καρδιά του νά γεμίζει από χαρά και νά επιθυμεί με κατάνυξη τά ανέκφραστα αγαθά τοῦ Θεοῦ, τότε ας γνωρίζει ότι μέσα του ενεργεί τό θείο Πνεῦμα. "Όταν πάλι αισθανθεί τό νοῦ του νά γεμίζει με άρρητο φως και νοήματα τής ουράνιας σοφίας, τότε ας γνωρίζει ότι ήδη είναι και ενεργείται ή έπιφοίτηση τοῦ Παρακλητοῦ στήν ψυχή του, γιά νά τοῦ φανερώσει τους θησαυρούς τής βασιλείας των ουρανών πού είναι κρυμμένοι μέσα Του. Και τότε ας φυλάει τον εαυτό του με επιμέλεια σάν παλάτι τοῦ Θεοῦ και κατοικητήριο τοῦ Πνεύματος.

24. Ἡ φύλαξη τών απόκρυφων θησαυρῶν τοῦ Πνεύματος είναι ή αποχή από τά ανθρώπινα πράγματα, ή οποία κυρίως ονομάζεται ησυχία. Αυτή, από καθαρότητα καρδιάς και ηδονή κατανύξεως, ανάβει σφοδρότερα τον πόθο τής αγάπης τοῦ Θεοῦ και λύνει τήν ψυχή από τά δεσμά τών αισθήσεων και τήν πείθει νά ακολουθεί τήν ελευθερία τών τρόπων ζωής. Και άφοῦ μεταστρέψει τις δυνάμεις της, τις επαναφέρει στο κατά φύση και τις αποκαθιστά στήν αρχική κατάσταση τής δημιουργίας, γιά νά μήν υπάρχει καμιά λαβή κατηγορίας εναντίον τοῦ Δημιουργοῦ τών καλών γιά τή μεταβολή τής εικόνας Του και τήν κίνηση της προς τό χειρότερο.

25. Στήν ιερή και θεία αυτή τελείωση ανεβάζει με λαμπρότητα ή λογική και επιστημονική ησυχία, όταν βέβαια ασκείται και γίνεται σύμφωνα μέ τους κανόνες. "Αν τώρα κανείς πού νομίζει ότι ησυχάζει, δεν έφτασε σε τέτοια ανύψωση και τελείωση, σημαίνει ότι δεν ησύχασε ακόμη τή νοητή και τέλεια ησυχία. Ἐλλά και ούτε θά ησυχάσει από τήν εσωτερική ταραχή τών ανυπότακτων παθῶν, μέχρις ότου ανεβεί σ' αυτό τό ὕψος. "Εως τότε μόνο τό σώμα θά ἔχει κλεισμένο στους τοίχους ή σε τρύπες τής γης και σπήλαια, νά καταπονείται από ένα νοῦ άτακτο και περιπλανώμενο.

26. Οί ψυχές πού έφτασαν στά άκρα τής καθαρότητας και ανέβηκαν σε μεγάλο ὕψος σοφίας και γνώσεως, μοιάζουν κατά άμεσο σχεδόν τρόπο μέ τά Χερουβεϊμ, άφοῦ πλησιάζουν μέ τήν επιστήμη τους τήν Πηγή τών καλών, και δέχονται από εκεί μέσα τους καθαρή τήν αποκάλυψη τής άμεσης εποπτείας, μέ τήν οποία μόνο οί δυνάμεις τών Χερουβεϊμ —όπως είπε κάποιος— καταφωτίζονται άμεσα, συνήθως, από τήν ίδια τή Θεαρχία στις θείες θεωρίες, σε μία υπέρτατη ανάταση.

27. "Όπως οί πρώτες αγγελικές δυνάμεις, άλλες είναι θερμότερες και ταχύτατες γύρω από τά θεία και έχουν αδιάκοπη άεικίνησία γύρω από αυτά, ενώ άλλες είναι θεοπτικότερες, γνωστικές και σοφότερες και ή θεία τους έξη είναι αυτή, νά κινούνται πάντοτε γύρω από αυτά, έτσι και οί ψυχές, πού είπαμε, είναι θερμότερες γύρω από τά θεία και ταχύτατες, σοφές, γνωστικές και ικανότερες νά ανυψώνονται μέ τις μυστικές θεωρίες. Τό ιδίωμα τους,

κατά τή δύναμη και τή θεία τους έξη, είναι ή άεικινησία γύρω από τό Θεό και ή ακλόνητη εδραίωση και διαμονή σ' Αυτόν. Και μαζί μ' αυτά, υπάρχει ή έξη τής δεκτικότητας των έλλάμψεων, μέ τήν οποία γίνονται μέτοχοι τού Θεού και μεταδίδουν και sé άλλους άφθονα μέ τό λόγο τούς φωτισμούς και τις χάριτες Του.

28. Ό Θεός είναι Νους και αιτία τής άεικινησίας τού παντός, και όλοι οί νόες σ' αυτόν, ως πρώτο Νού, έχουν μόνιμη τή στάση και ακατάπαυστη τήν κίνηση. Αυτό συμβαίνει sé όσους δέν έχουν φιλόυλη και εμπαθή κίνηση, αλλά έχουν αποκτήσει μέ ιερούς αγώνες κίνηση καθαρή και άθόλωτη. Και τούς συμβαίνει τούτο επειδή, έχοντας θείο έρωτα, μεταδίδουν ό ένας στον άλλο και στον εαυτό τους τις έλλάμψεις πού ως χορηγός των αγαθών εκπέμπει ή Θεαρχία, και μεταδίδουν μέ αγάπη και sé άλλους τή σοφία των μυστηρίων τού Θεού πού κρύβεται μέσα τους, για νά υμνείται ακατάπαυστα ή αγάπη τού Θεού.

29. Στέκονται και κινούνται γύρω από τό Θεό οί ψυχές εκείνες, όσες ελάφρυναν τό λογιστικό τους από τήν ύλη, και τή δυάδα πού μάχεται μέ τον εαυτό της (σάρκα-πνεύμα) τήν έκαναν άρμα πειθήνιο πού τρέχει στους ουρανούς. Και κινούνται αδιάκοπα γύρω από τό Θεό, επειδή Αυτός είναι τό κέντρο και ή αιτία τής κινήσεως τού κύκλου. Στέκονται δέ μόνιμα και σταθερά σάν sé κύκλο, χωρίς νά μπορούν νά διασκορπιστούν από τή συνοχή τους αυτή και νά στραφούν προς τήν αίσθηση και τήν κάτω περιπλάνηση των ανθρωπίνων πραγμάτων. Αυτό λοιπόν είναι τό ολοκληρωμένο τέλος τής ησυχίας και σ' αυτό οδηγεί τούς πραγματικούς ήσυχαστές, ώστε ενώ κινούνται νά στέκονται, και ενώ στέκονται σταθερά, νά κινούνται περι τά θεία. Και όσο αυτό δέ γίνεται, ενώ νομίζομε ότι ήσυχάζομε, είναι αδύνατο νά βρεθεί ό νους μας έξω από τήν ύλη και τήν περιπλάνηση.

30. Όταν μέ τήν μεγάλη μας επιμέλεια και σπουδή φτάσομε στο αρχαίο κάλλος τού λόγου και εύτυχήσομε νά λάβομε μέ τήν έπιφοίτηση τού Πνεύματος τή σοφία και τή γνώση πού μάς δίνονται από τον ουρανό, τότε διαπιστώνομε ότι ή πρώτη Πηγή και Αιτία τής παραγωγής των πάντων είναι σοφή και καλή σ' εμάς πού μπορούμε πιά νά βλέπομε κατά φύση. Και δέν υπάρχει πιά σ' εμάς τίποτε για νά κατηγορηθεί Αυτή για τήν κακία πού κόλλησε στο πλάσμα Της κατά τήν παρεκτροπή του στο χειρότερο, όταν αυτό *ό αποσπάστηκε και κατέπεσε καί, χάνοντας τό αρχικό κάλλος, ξέπεσε από τή θέωση, οπότε ή κακία εφόρμησε μέσα του καί τού. έδωσε τήν άλογη μορφή της.

31. Πρώτη βάση εκείνων πού επεκτείνουν τήν πρόοδο τους είναι ή γνώση των όντων, τήν οποία προξενεί σ' αυτούς ή πρακτική φιλοσοφία. Δεύτερη είναι ή επίγνωση των κρυμμένων μυστηρίων τού Θεού, στήν οποία μυσταγωγούνται από τή φυσική θεωρία. Καί τρίτη, ή ένωση καί άνάκραση μέ

τό Πρώτο Φώς, δπου τελειώνει και αναπαύεται κάθε πρακτική προκοπή και κάθε θεωρία.

32. "Όλοι οί νόες, αυτοί καθ' εαυτούς, περιστρέφονται κατά ενιαίο τρόπο με τά τρία πού αναφέραμε, κατευθυνόμενοι προς τον εαυτό τους και προς τό όντως "Όν. Και φωτίζοντας τούς πλησίον, ώς πνεύματα πού καθαίρονται, τούς μυσταγωγούν τά θεία και τούς τελειοποιούν με τήν ουράνια σοφία, ενοποιώντας τους με τον εαυτό τους και μέ τή Μονάδα.

33. Θέωση στή ζωή αυτή είναι ή νοερή και όντως θεία ιερουργία, κατά τήν οποία ιερουργείται ό λόγος τής απόρρητης σοφίας και μεταδίδεται όσο είναι δυνατό σ' εκείνους πού ετοιμάσαν τον εαυτό τους. Αυτήν ό Θεός μέ τήν αγαθότητα Του τή χάρισε από τήν άρχή στή λογική φύση για τήν ενότητα τής πίστεως. "Όσοι δηλαδή για τήν καθαρότητα τους έφτασαν στή μέθεξη αυτής τής υψηλής καταστάσεως, μέσω τής γνώσεως τών θείων, θά γίνονται όμοιοι μέ τό Θεό, άφοϋ γίνουν ομοίτυπα τής εικόνας τοϋ Υιού Του²²⁷ μέ τις υψηλές και νοερές κινήσεις τους γύρω από τά θεία. "Έτσι θά είναι θέσει θεοί για τούς άλλους ανθρώπους πάνω στή γή. Οί άλλοι πάλι θά τελειοποιούνται στήν αρετή μέ τήν κάθαρση μέσω τοϋ λόγου και τής ιερής συναναστροφής τών πρώτων καί, ανάλογα μέ τήν προκοπή και τήν κάθαρση τους, θά μετέχουν και αυτοί στή θέωση τών πρώτων καί θά γίνονται κοινωνοί τής ενώσεως τους μέ τό Θεό. Καί έτσι, άφοϋ ενωθούν όλοι καί γίνουν ένα μέ τήν ενότητα τής αγάπης, θά ενωθούν για πάντα μέ τον ένα Θεό. Καί θά είναι ό φύσει Θεός ανάμεσα στους θέσει θεούς²²⁸, ό αίτιος τών αγαθών έργων, χωρίς νά υπάρχει τίποτε από τήν κτίση για τό οποίο νά μπορεί νά κατηγορηθεί.

34. Είναι αδύνατο ό αγωνιστής νά επιτύχει τήν κατά τό δυνατό ομοίωση του μέ τό Θεό, αν πρωτύτερα δέν καθαρίσει μέ θερμά δάκρυα τήν ασχήμια τοϋ βούρκου τών κακών πού τον εμποδίζει καί δέν καταπιαστεί μέ τήν ιερουργία τών εντολών τοϋ Χριστού. Διαφορετικά, δέν μπορεί νά γίνει μέτοχος τών απορρήτων αγαθών τοϋ Θεοϋ. Γιατί εκείνος πού επιθυμεί νά γευθεί νοερά τή θεία γλυκύτητα καί ηδονή τών νοερών πραγμάτων, αποδημεί από όλη τήν αίσθηση τοϋ κόσμου καί, από επιθυμία τών αγαθών πού είναι ετοιμασμένα για τούς Αγίους, έχει τήν ψυχή του νά ασχολείται συνεχώς μέ τή θεωρία τών όντων.

35. Τό νά διατηρηθεί αναλλοίωτη ή ομοίωση μέ τό Θεό, ή οποία προξενείται από τήν ακρότατη κάθαρση καί τήν πολλή αγάπη προς Αυτόν, κατορθώνεται μόνο μέ τήν αδιάκοπη άνάνευση προς τό Θεό καί τήν ανάταση τοϋ θεωρητικότητας νοϋ. Αυτή συνήθως γεννιέται στήν ψυχή από τή μόνιμη ησυχία τών αρετών, από τήν άυλη καί απερίσπαστη καί αδιάλειπτη προσευχή, από τήν καθολική εγκράτεια καί από τήν επιμελημένη ανάγνωση τών Γραφών.

227. Ρομ. 8, 29.

228. Ταλμ. 81, 1.

36. Δεν πρέπει νά σπεύδουμε για να καταλήξουμε μόνο στην ειρήνη των εσωτερικών μας δυνάμεων, αλλά και νά φτάσουμε στον πόθο τής νοερής αναπαύσεως. Αυτή ξέρει νά αναπαύει κάθε έφεση για τό αγαθό μέ τή γαλήνη των λογισμών, και μέ τή θεία δροσιά πού κατεβαίνει από τον ουρανό νά θεραπεύει τήν πληγωμένη καρδιά και νά τή δροσίξει από τή φωτιά πού έρχεται από ψηλά και πού τήν ανάβει τό Πνεύμα.

37. Τυχή πού πληγώθηκε βαθιά από τον έρωτα τοῦ Θεοῦ, αφού γέυθηκε τις νοητές δωρεές τής γλυκύτητας Του, δέν μπορεί νά μένει στον εαυτό της ή στήν Ίδια κατάσταση και νά μήν επεκτείνεται στις ουράνιες αναβάσεις. Γιατί όσο προχωρεί μέ τή βοήθεια τοῦ Πνεύματος σέ διαδοχικές αναβάσεις και όσο εισχωρεί στά βάθη τοῦ Θεοῦ, τόσο πυρπολείται από τή φωτιά τής επιθυμίας και τόσο ερευνά τό μέγεθος των ακόμη βαθύτερων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ και βιάζεται νά πλησιάσει τό μακάριο φώς όπου σταματά κάθε άπλωμα τοῦ νου, για νά ολοκληρώσει εκεί τήν πορεία της μέ ευφροσύνη καρδιάς.

38. "Όταν γίνει κανείς μέτοχος τοῦ Αγίου Πνεύματος, και γνωρίσει τήν έπιφοίτησή Του μέ κάποια ανέκφραστη μέσα του ενέργεια και εύωδία, ώστε ή εύωδία νά περνά και στήν επιφάνεια τοῦ σώματος, τότε δέν υποφέρει στο εξής νά μένει στά όρια τής φύσεως. 'Αλλά επειδή έχει υποστεί τήν καλή αλλοίωση μέ ενέργεια τοῦ Υψίστου²²⁹, λησμονεί τήν τροφή, τον ύπνο, ξεπερνά τά σωματικά, περιφρονεί τή σωματική ανάπαυση· όλη τήν ήμερα, ενώ βρίσκεται σέ κόπους και αγώνες ασκητικούς, δέν αισθάνεται κανένα κόπο ή φυσική ανάγκη, πείνα, δίψα, ύπνο ή τις άλλες ανάγκες τής φύσεως. Γιατί έχει χυθεί αόρατα ή αγάπη τοῦ Θεοῦ μέ ανέκφραστη χαρά μέσα στήν καρδιά του²³⁰. Και όλη τή νύχτα, παραμένοντας σέ πύρινο φωτισμό, εργάζεται τή νοερή εργασία μέ σωματικά γυμνάσματα, και απολαμβάνει τό αθάνατο συμπόσιο των αθανάτων φυτών τοῦ νοητοῦ Παραδείσου. Σ' αυτόν και ό Παύλος αφού υψώθηκε, άκουσε άρρητα ρήματα, τά οποία δέν επιτρέπεται νά τά ακούσει άνθρωπος²³¹ πού είναι ακόμη προσκολλημένος έμπαθώς στά ορατά.

39. Τό σώμα, όταν μιά φορά πυρωθεί στή φωτιά τής ασκήσεως και βαφεί στο νερό των δακρύων, δέν αμβλύνεται πιά από τούς κόπους, γιατί καταπαύει τούς πολλούς αγώνες, επειδή έγινε ανώτερο από τήν πρακτική άσκηση. 'Αλλά αφού δεχτεί μέσα του γαλήνη και σιωπή ειρήνης, γεμίζει μάλλον από μιά άλλη δύναμη, άλλη εύτονία, άλλη ισχύ τοῦ Πνεύματος. "Όταν τέτοιο σώμα αποκτήσει συνεργό ή ψυχή και δεί τήν κατάσταση του ότι είναι ανώτερη από τή σωματική άσκηση, αλλάζει τις φυσικές της κινήσεις και τις στρέφει σέ νοητούς αγώνες και, εργαζόμενη μέ δύναμη τή νοερή εργασία, φυλάει για τον εαυτό της τούς καρπούς των αθανάτων φυτών μέσα στο νοητό Παράδεισο. 'Απ' όπου σάν ποταμοί τρέχουν οί πηγές των θεοπρεπών νοημάτων και μέσα στον οποίο βρίσκεται τό δένδρο τής γνώσεως τοῦ Θεοῦ, πού

229. Ταλμ. 76, 11.

230. Ρωμ. 5, 5.

231. Β' Κορ. 12, 4.

παράγει καρπούς σοφίας, χαράς, ειρήνης, χρηστότητας, αγαθοσύνης, μακροθυμίας και ανέκφραστης αγάπης²³². Και καθώς έτσι εργάζεται με σπουδή και έτσι φυλάει²³³, απομακρύνεται από τό σώμα και εισδύει στο γνόφο τής θεολογίας. Φεύγει με τήν έκσταση απ' όλα, επειδή δεν τήν κρατάει τίποτε από τά ορατά, και άφού ενωθεί με τό θεό, στάματα ν' αγωνίζεται και νά ποθεί.

40. Ποιο από τά δύο στοιχεία μας είναι ανώτερο —ερωτώνται οί αγωμιστές—, τό όρώμενο ή τό νοούμενο; "Αν είναι ανώτερο τό όρώμενο, άρα τίποτε άλλο δεν πρέπει νά προτιμήσομε και νά δεχτούμε εκτός από τά φθαρτά, κι επομένως ούτε ή ψυχή είναι ανώτερη από τό σώμα. "Αν όμως ανώτερο είναι τό νοούμενο, ό θεός είναι πνεύμα και όσοι Τον προσκυνούν πρέπει νά τό κάνουν πνευματικά κι αληθινά²³⁴. Κι έτσι περιττεύει ή σωματική άσκηση όταν είναι ακμαία ή νοερή εργασία τής ψυχής, ή οποία κάνει ελαφρό τό σώμα πού κλίνει στά κάτω και τό μετατρέπει όλο σέ πνευματικό, ενώνοντας το με τό ανώτερο.

41. Τρεις είναι οί τάξεις εκείνων πού προοδεύουν στις τελειοποιητικές αναβάσεις: ή καθαρική, ή φωτιστική και ή μυστική, πού είναι και ή τέλειοποιητική. Ή πρώτη είναι τών αρχαρίων, ή άλλη τών μέσων και ή τρίτη τών τελειών. Αυτές τις τρεις τάξεις περνώντας με τή σειρά ό αγωνιστής, προχωρεί στήν κατά Χριστόν ηλικία και γίνεται ώριμος άνδρας, αποκτώντας τήν τελειότητα πού μέτρο της είναι ό Χριστός²³⁵.

42. Ή καθαρική τάξη είναι για όσους αρχίζουν τούς πνευματικούς αγώνες. Τό χαρακτηριστικό της είναι ή απόρριψη τής μορφής τοῦ χοϊκού άνθρωπου, ή απολύτρωση από κάθε πρόσυλη κακία και ή ένδυση τοῦ νέου άνθρωπου, πού τον ανακαινίζει τό "Άγιο Πνεύμα²³⁶. "Έργο της είναι τό μίσος τής ύλης, τό λιώσιμο τής σάρκας, ή αποφυγή κάθε αιτίας πού ωθεί τό λογιστικό σέ πάθος, ή μετάνοια για τά περασμένα αμαρτήματα. Είναι ακόμη νά ξεπλύνει με δάκρυα τήν αλμύρα τής αμαρτίας, νά ρυθμίσει τή διαγωγή σύμφωνα με τήν χρηστότητα τοῦ πνεύματος και νά καθαρίσει με τήν κατάνυξη τό εσωτερικό τοῦ ποτηριού²³⁷, δηλαδή τό νοῦ, από κάθε σαρκικό και πνευματικό μολυσμό²³⁸. Κι έτσι νά βάλει μέσα του τό κρασί τοῦ λόγου, τό οποίο ευφραίνει τήν καρδιά τοῦ άνθρωπου²³⁹ πού καθαιρείται, και νά τό προσφέρει στον Βασιλιά τών πνευμάτων για νά τό γευθεί. Σκοπός τής τάξεως αυτής είναι νά πυρακτωθεί ό άνθρωπος στήν πράξη με τή φωτιά τής ασκήσεως και με τούς σωματικούς κόπους ώστε νά αποβάλει κάθε σκουριά τής αμαρτίας, νά χαλυβδωθεί, και άφού βουτηχθεί στο νερό τής κατανύξεως, νά γίνει ξίφος κοφτερό και δυνατό εναντίον τών παθών και τών δαιμόνων. Εκείνος πού έ-

232. Γαλ. 5, 22.

233. Γεν. 2, 15.

234. Ίω. 4, 24.

235. Έφ. 4, 13.

236. Κολ. 3, 10.

237. Ματθ. 23, 26.

238. Β' Κορ. 7, 1.

239. Ψαλμ. 103, 15.

φτάσε σ' αυτό τό σημείο με πολλούς κόπους ασκήσεως, έσβησε τή δύναμη τοῦ έμφυτου πυρός, έφραξε τα στόματα των λεόντων, των αγρίων παθών, δυνάμωσε τό αδύνατο πνεύμα του, έγινε ισχυρός²⁴⁰, και σάν άλλος Ίώβ έσθησε τρόπαιο υπομονής, αφού νίκησε τό διάβολο πού τον πείραζε.

43. Η φωτιστική είναι ή τάξη εκείνων οί οποίοι από τούς ιερούς αγώνες προχώρησαν στήν πρώτη απάθεια. Χαρακτηριστικό της είναι ή γνώση των όντων, ή θεωρία των λόγων τής κτίσεως και ή μέθεξη τοῦ Αγίου Πνεύματος. "Έργο της είναι ή κάθαρση τοῦ νοῦ, πού γίνεται μέ τή θεϊκή φωτιά, ή νοερή αποκάλυψη των οφθαλμών τής καρδιάς και ή γέννηση τοῦ λόγου μαζί μέ υψηλά νοήματα τής γνώσεως. Σκοπός της είναι ό λόγος τής σοφίας πού σαφηνίζει τις φύσεις των όντων, ή επίγνωση των θείων και των ανθρωπίνων πραγμάτων και ή φανέρωση των μυστηρίων τής βασιλείας των ουρανών. "Όποιος έφτασε σ' αυτό τό σημείο μέ τήν πνευματική εργασία τοῦ νοῦ, κάθεται σάν άλλος Ηλίας Θεσβίτης²⁴¹ πάνω σέ πύρινο άρμα πού έχει για άλογα τις τέσσερις γενικές αρετές και, ενώ ζει άκόμη, ανυψώνεται στον νοητό αέρα και περιοδεύει στά ουράνια, άφοῦ ξεπέρασε τήν ταπεινότητα τοῦ σώματος.

44. Η μυστική και τελειοποιητική τάξη είναι εκείνων πού τά πέρασαν όλα και έφτασαν στήν πλήρη ωριμότητα τοῦ Χριστοῦ²⁴². Χαρακτηριστικό τους είναι νά διασχίσουν τον αέρα και νά υπερβούν τά πάντα και νά φτάσουν όπου οί άνω τάξεις των ουρανών νά πλησιάσουν τό Πρώτο Φώς και νά ερευνησουν μέ τό πνεύμα τά βάθη τοῦ Θεοῦ. "Έργο τής τάξεως αυτής είναι νά γεμίσει τό νοῦ πού είναι θεατής όλων αυτών, μέ τούς λόγους για τήν πρόνοια, τή δικαιοσύνη και τήν αλήθεια τοῦ Θεοῦ και τούς λόγους για τή λύση αινιγμάτων και παραβολών και σκοτεινών λόγων της θείας Γραφής. Και σκοπός της, νά μυσταγωγήσει αυτόν πού τελειοποιήθηκε έτσι, τά απόκρυφα μυστήρια τοῦ Θεοῦ, νά τον γεμίσει ανείπωτη σοφία μέ τή συνάφεια μέ τό Πνεύμα και νά τον αναδείξει σοφό θεολόγο μέσα στή μεγάλη Εκκλησία τοῦ Θεοῦ, νά φωτίζει τούς ανθρώπους μέ τό λόγο τής θεολογίας. Εκείνος πού έφτασε σ' αυτό τό σημείο μέ βαθύτατη ταπεινοφροσύνη και κατάνυξη, ανέβηκε στον τρίτο ουρανό τής θεολογίας σάν άλλος Παύλος και άκουσε άρρητα ρήματα, τα οποία δεν επιτρέπεται να τα ακούσει άνθρωπος κυριαρχούμενος από τήν αίσθηση, και γεύθηκε τά απόρρητα αγαθά πού δεν τά είδαν μάτια και αυτιά δέν τά άκουσαν²⁴⁴. Άκόμη, έγινε διάκονος των μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, επειδή έγινε στόμα Θεοῦ και μεταδίδει όλα αυτά στους ανθρώπους μέ τό λόγο, ζώντας, τέλειος μέσα στον τέλειο Θεό, τήν μακάρια ανάπαυση, ενωμένος μέ τούς θεολόγους στις υπέρτατες δυνάμεις των Χερουβείμ και των Σεραφεείμ, οί όποιες έχουν ως ιδίωμα τή σοφία και τή γνώση.

45. Ό βίος των ανθρώπων διαιρείται σέ δύο τρόπους, ενώ οί στόχοι

240. Έβρ. 11, 33-34.

242. Έφ. 4, 13.

244. Α' Κορ. 2, 9.

241. Δ' Βασ. 2, 11.

243. Β' Κορ. 12, 4.

του σέ τρεις τάξεις. Ό ένας τρόπος είναι ό κοινωνικός και εγκόσμιος. Ό άλλος είναι έξω από τήν κοινωνία των ανθρώπων και υπερκόσμιος. Ό κοινωνικός διαιρείται σέ σωφροσύνη και σέ απληστία. Ό άκοινωνητος διαιρείται σέ φιλοσοφία, σέ φυσική γνώση και σέ υπερφυσική ενέργεια. Ό πρώτος τώρα, ή συνάπτεται στο δίκαιο, οπότε έρχεται στήν κατά φύση κατάσταση, ή στήν αδικία, οπότε φτάνει στήν αδικία, χάνοντας τή φυσική του κίνηση. Ό άλλος πάλι, άν βαδίζει προς τον επιδιωκόμενο σκοπό στοιχώντας στον κανόνα, καταλήγει στήν άπειρη Φύση, μέ τελειότητα πάνω από τή φύση· άν όμως ή άσκηση του γίνεται από φιλοδοξία, αποτυγχάνει τό σκοπό του και καταντά σέ αδόκιμο νού²⁴⁵, οπότε ως ατελής, εύλογα απορρίπτεται από τήν τάξη τοῦ τελείου.

46. Φώς και ζωή και ειρήνη είναι τό "Άγιο Πνεύμα. Εκείνος λοιπόν πού φωτίζεται από τό θείο Πνεύμα, ειρηνεύει και περνά τή ζωή του μέ γαλήνη. Από τούτο πηγάζει σ' αυτόν ή γνώση των όντων και ή σοφία τοῦ λόγου και αποκτά τό νοῦ τοῦ Χριστου. Αυτός γνωρίζει τά μυστήρια τής Βασιλείας, εισχωρεί στά βάθη τοῦ Θεοῦ και μέρα μέ τή μέρα προφέρει αγαθούς λόγους ζωής από ακύμαντη και φωτισμένη καρδιά στους ανθρώπους, επειδή είναι αγαθός, έχοντας μέσα του τον Αγαθό νά λαλεί "καινά και παλαιά"²⁴⁶.

47. Ό Θεός είναι σοφία, κι εκείνους πού βαδίζουν μέ λόγο και σοφία, άφοῦ τούς θεοποιήσει μέ τή γνώση των όντων, τούς ενώνει μέ φώς μέ τον εαυτό Του και τούς αναδεικνύει θέσει θεούς. Κι όπως ό Θεός, άφοῦ κατασκεύασε τά πάντα μέ σοφία από τό μηδέν, μέ σοφία κυβερνά και κατευθύνει τά εγκόσμια, και μέ σοφία επίσης εργάζεται πάντοτε τή σωτηρία όλων εκείνων πού Τον πλησιάζουν μέ τή μετάνοια, έτσι κι εκείνος πού αξιώθηκε νά γίνει μέτοχος τής ανώτατης σοφίας λόγω καθαρότητας, πάντοτε και αυτός, ως εικόνα τοῦ Θεοῦ, μέ σοφία εκτελεί και εργάζεται τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Συνάγει δηλαδή τον εαυτό του από τά εξωτερικά και πολυσχιδή, και μέρα μέ τή μέρα υψώνει και εκτείνει τό λογιστικό του μέ τή γνώση των απορρήτων, προς αγγελικούς πράγματι τρόπους ζωής. Και κάνοντας, όσο είναι εφικτό, ένοειδή τή ζωή του, ενώνει τον εαυτό του μέ τις άνω δυνάμεις, οί οποίες κινούνται ενιαία γύρω από τό Θεό και μέ αυτές, σάν καλούς οδηγούς, ανυψώνεται προς τήν πρώτη Αρχή και Αιτία.

48. Εκείνος πού μέ τήν ανώτερη σοφία ένωσε τον εαυτό του μέ τις αγγελικές δυνάμεις και γι' αυτό ενώθηκε μέ τό Θεό, επειδή έγινε καθ' ομοίωση τοῦ Θεοῦ, πλησιάζει τούς πάντες μέ έμφιλόσοφο λόγο και συναναστροφή, και μέ θεία δύναμη αποδεσμεύει όσους θέλουν από τά εξωτερικά και πολυσχιδή, συνάγοντας τους πνευματικά προς τήν ένοειδή ζωή ως μιμητής τοῦ Θεοῦ, όπως ήδη έκανε μέ τον εαυτό του. Και τούς ανυψώνει προς τή θεωρία τής δόξας τοῦ ενός και πρώτου Φωτός, μέ τή σοφία, τή γνώση και τήν έλ-

245. Ρομ. 1, 28.

246. Ματθ. 13, 52.

λάμπη των απόκρυφων. Και άφοϋ τους ενώσει με τις γύρω από τό Θεό αγ-
γελικές ουσίες και τάξεις, τούς οδηγεί στην ενότητα μέ τό Θεό, αφού έχουν
γίνει ολόλαμπροι άπό τό φωτισμό τού Πνεύματος.

49. Την τετράδα τών γενικών αρετών συνακολουθούν οκτώ φυσικές α-
ρετές, συνοδεύοντας δύο τήν κάθε μία, ώστε ή κάθε μία άπό τις γενικές νά
σηματίζει τριάδα. Τή φρόνηση λοιπόν συνοδεύουν ή γνώση και ή σοφή θεω-
ρία. Τή δικαιοσύνη, ή διάκριση και ή σπλαχνική διάθεση. Τήν ανδρεία, ή υ-
πομονή και ή σταθερότητα. Τή σωφροσύνη, ή άγνεία και ή παρθενία. Ός
Κτίστης και Μυσταγωγός αυτής τής τριαδικής δωδεκάδας τών αρετών, κά-
θεται μέ σοφία ό Θεός στο θρόνο τού νοϋ, στέλλοντας τό Λόγο γιά τή δη-
μιουργία τών αρετών. Ό Λόγος, παίρνοντας άπό κάθε μία άπό τις αρχικές
αρετές πού είπαμε, δημιουργεί στήν ψυχή τό νοητό κόσμο τής ευσέβειας.
Και σάν ουρανό αυτού τού κόσμου απλώνει τή φρόνηση, γεμάτη αστέρια γιά
νά καταλάμπει τή ζωή, όπου σάν δύο μεγάλους φωστήρες βάζει τή θεία
γνώση και τή φυσική θεωρία νά λάμπουν και νά τον κατα φωτίζουν. Σάν γή,
θεμελιώνει τή δικαιοσύνη, γιά άδάπανη πανδαισία. Σάν αέρα απλώνει τή
σωφροσύνη, ξεκούρασμα και δροσιά γνησιότατης ζωής. Σάν θάλασσα βάζει
τήν ανδρεία γύρω άπό τήν ασθένεια τής φύσεως, γιά νά εξουδετερώνει τά ό-
χυρώματα και τά υψώματα τού σατανά²⁴⁷. Οικοδομώντας λοιπόν έτσι αυτόν
τον κόσμο ό Λόγος, βάζει μέσα του σάν δύναμη τό Πνεύμα γιά κίνηση νοητή
και αέναη και γιά συνοχή αδιάσπαστη και διαρκή, σύμφωνα μέ τό λόγο τού
Δαβίδ: «Μέ τό λόγο τού Κυρίου στερεώθηκαν οί ουρανοί, και μέ τό πνεύμα
τού στόματος Του είναι σ' αυτούς όλη ή δύναμη τους»²⁴⁸.

50. Μέ τις μεταβάσεις τών άξιων άπό τή μιá πνευματική ηλικία στήν
άλλη, μεγαλώνει μαζί και ό Κύριος μας Ιησούς Χριστός. Και όταν είναι α-
κόμη νήπιοι και έχουν ανάγκη άπό γάλα²⁴⁹, λέγεται ότι θηλάζει τό γάλα τών
εισαγωγικών αρετών τής ασκήσεως τού σώματος, τό οποίο λίγο είναι
ωφέλιμο²⁵⁰ σ' εκείνους πού αυξάνουν στήν αρετή και αποβάλλουν λίγο-λίγο
τή νηπιότητα. "Όταν φτάσουν στή νεανική ηλικία και τρέφονται μέ τή στε-
ρεά τροφή τής θεωρίας τών όντων, έχοντας γυμνασμένα τά αισθητήρια τής
ψυχής²⁵¹, τότε ό Χριστός λέγεται ότι προοδεύει στήν ηλικία και στή θεία
χάρη²⁵² και κάθεται μεταξύ τών πρεσβυτέρων²⁵³ και τούς φανερώνει τά βαθιά
και σκοτεινά. "Όταν γίνουν ώριμοι άνδρες και φτάσουν στήν τελειότητα πού
μέτρο της είναι ό Χριστός²⁵⁴, τότε λέγεται ότι κηρύττει σέ όλους τό λόγο τής
μετάνοιας και διδάσκει τούς λαούς γιά τή βασιλεία τών ουρανών²⁵⁵ και ότι α-
νυπομονεί νά σταυρωθεί. Γιατί αυτό είναι τό τέλος καθενός πού έγινε τέλειος
στις αρετές: άφοϋ περάσει όλες τις ηλικίες τού Χριστού, νά καταλήξει νά ύ-

247. Β' Κορ. 10, 4.

248. Ταλμ. 32, 6.

249. Έβρ. 5, 12.

250. Α' Τιμ. 4, 8.

251. Έβρ. 5, 14.

252. Λουκ. 2, 52.

253. Λουκ. 2, 46.

254. Έφ. 4, 13.

255. Ματθ. 4, 17.

ποστεί τό πάθος των πειρασμών, δπως έπαθε και ό Κύριος.

51. "Έως δτου είμαστε στά δρια της σωματικής ασκήσεως, αποφεύγοντας νά τρώμε διάφορα φαγητά ή νά χρησιμοποιούμε τήν άφή ή νά άτενίζομε ομορφίες ή νά ακούμε μελωδίες ή νά όσφραινόμαστε αρώματα, είμαστε κάτω από τήν κηδεμονία επιτρόπων και κηδεμόνων ώς νήπιοι ακόμη, αν και είμαστε κληρονόμοι και κύριοι δλων δσα έχει ό Πατέρας. "Όταν όμως έρθει για τήν άσκησι τó πλήρωμα του χρόνου και ολοκληρωθεί με τήν απάθεια, τότε γεννιέται μέσα μας ό Λόγος από καθαρή διάνοια και μπαίνει κάτω από τό νόμο τοῦ Πνεύματος, για νά εξαγοράσει εμάς πού είμαστε κάτω από τό νόμο τοῦ σαρκικού φρονήματος και νά μάς αποδώσει τήν υιοθεσία²⁵⁶. "Όταν γίνει αυτό, τό Πνεύμα κράζει μέσα στις καρδιές μας: «Άββά, Πατέρα!»²⁵⁷, δείχνοντας και γνωρίζοντας μας τήν υϊκή ιδιότητα μας και τήν παρηρησία προς τό θεό και Πατέρα. Και μένει πλέον μαζί μ' εμάς ώς υιούς του Θεού και κληρονόμους Του μέσω τοῦ Χριστού και συνομιλεί", άφοῦ δεν κρατούμαστε πιά από τή δουλεία τών αισθήσεων.

52. Σ' εκείνους πού προόδεψαν στην πίστη όμως ό Πέτρος, και επανήλθαν στην ελπίδα σαν τον Ιάκωβο και έγιναν τέλειοι στην αγάπη δπως ό Ιωάννης, μεταμορφώνεται ό Κύριος²⁵⁸ άφοῦ ανεβεί σέ υψηλό όρος θεολογίας. Και λάμπει σ' αυτούς μέ τή φανέρωση και τό χαρακτήρα τοῦ καθαροῦ λόγου δπως ό ήλιος, και μέ τά νοήματα της απόρρητης σοφίας γίνεται λαμπρός δπως τό φώς. Και παρουσιάζεται σ' αυτούς ό Λόγος, νά στέκεται μεταξύ νόμου και προφητείας. Από τή μία δηλαδή νομοθετεί και διδάσκει, ενώ από τή άλλη φανερώνει από τούς βαθείς και κρυφούς θησαυρούς τής σοφίας: ενίοτε προβλέπει και προλέγει. Αυτούς τούς επισιιάζει σαν νεφέλη φωτεινή τό Πνεύμα, άπ' όπου έρχεται σ' αυτούς φωνή μυστικής θεολογίας και τούς μπει στο μυστήριο τής τρισυπόστατης θεότητας, λέγοντας τά εξής: «Αυτός είναι ό αγαπητός μου όρος τής τελειώσεως πού μέ ικανοποιεί, νά γίνεστε τέλεια τέκνα μου μέ τό τέλειο Πνεῦμα».

53. Η ψυχή πού καταφρόνησε όλα τά χαμαίξηλα και πληγώθηκε ολοκληρωτικά από τον έρωτα τοῦ θεού, παθαίνει μιá παράδοξη και θεϊκή έκσταση. Άφοῦ δηλαδή δεί καθαρά τις φύσεις και τούς λόγους τών όντων και κατανοήσει τά τέλη τών ανθρωπίνων πραγμάτων, δεν ανέχεται πλέον νά βρísκεται μέσα στο σύμπαν και νά περιορίζεται από τό σώμα πού τήν περιέχει. Άλλά άφοῦ βγει έξω από τά δριά της και άφοῦ κυριαρχήσει πάνω στην αίσθηση και ξεπεράσει τις φύσεις δλων τών όντων, εισέρχεται μέ ανέκφραστη σιγή στο γνώφο τής θεολογίας και άντικρύζει τό κάλλος τοῦ "Όντος μέσα σέ φώς νοημάτων ανείπωτης σοφίας, όσο τής δοθεί τότε από τή χάρη. Μέ τρόπο πού αρμόζει στο θεό, εμβαθύνει μέ τά νοήματα στη θεωρία Του και εντυφά μέ φόβο αγάπης στους καρπούς τών αθανάτων φυτών, εννοώ στά νοή-

256. Γαλ. 4, 2-5.

257. Γαλ. 4, 6.

258. Ματθ. 17, 1-5.

ματα των θείων εννοιών, τών οποίων τή μεγαλοπρέπεια και τή δόξα ποτέ δέν μπορεί να εκφράσει πλήρως όταν επιστρέψει από τήν έκσταση στον εαυτό της. Ἄλλά καθώς υφίσταται τήν παράδοξη ενέργεια τοῦ Πνεύματος, βιώνει τό επαινετό αυτό πάθος μέ μιάν ανείπωτη χαρά και σιγή· τον τρόπο όμως τῆς θείας αὐτῆς ἐνέργειας, ἢ ποιο εἶναι εκείνο πού τήν κινεῖ και φαίνεται και λέει σ' αὐτήν μυστικῶς τά ἀπόρρητα, δέν μπορεί νά ἐξηγήσει.

54. Εκείνος πού σπέρνει δάκρυα κατανύξεως γιά τήν ἀρετή, θά τρυγήσει σάν καρπό ζωῆς, χαρά ἀνέκφραστη. Εκείνος πού ζητεῖ μέ ζήλο και ἀναμένει μέ υπομονή τον Κύριο μέχρις ὅτου καρπίσουν τά γεννήματα τῆς ἀρετῆς του, αὐτός θά θερίσει μεστωμένα τά στάχυα τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Και θά φωτίσει τον εαυτό του μέ τό φῶς τῆς σοφίας και θά γίνει λυχνία αἰωνίου φωτός, γιά νά φωτίζει ὅλους τούς ἀνθρώπους. Και δέ θά φθονήσει τον εαυτό του και τούς πλησίον ὥστε νά κρῦψει κάτω ἀπό τό μόδιο²⁵⁹ τοῦ φθόνου τό φῶς τῆς σοφίας πού τοῦ δόθηκε, ἀλλά μέσα στήν Ἐκκλησία τών πιστών θά πει ἀγαθά λόγια γιά ὠφέλεια πολλῶν και θά ἀναπτύξει παλαιά αἰνίγματα, σύμφωνα μέ ὅσα ἀκουσε ἀπό τον ουρανό νά τοῦ υπαγορεύει τό θεῖο Πνεῦμα και ὅσα ἔμαθε σχολάζοντας στή θεωρία τών ὄντων και ὅσα οἱ πατέρες του τοῦ διηγήθηκαν²⁶⁰.

55. Θά συμβεῖ σέ κάθε ἀγωνιστή, κατά τήν ἡμερα τῆς τελειώσεως του στήν ἀρετή, νά τοῦ σταλάξουν τά ὄρη τῆς ἐργασίας τών θείων ἐντολών γλυκύτητα ευφροσύνης, καθώς θά βασιλεύει στή Σιών, στήν καθαρῆ διάνοια. Και ἀπό τά βουνά, τούς λόγους δηλαδή τών ἀρετῶν, θά ρεύσει γάλα, προσφέροντας του τήν τροφή ἐνῶ θά ἀναπαύεται πάνω στήν κλίνη τῆς ἀπάθειας. Και ὅλες οἱ πηγές τοῦ Ἰούδα, ἐννοῶ τῆς πίστεως και τῆς γνώσεως του, θά ἀναβλύσουν νερά, δόγματα δηλαδή και παραβολές και αἰνίγματα θείων πραγμάτων. Ἄπό τήν καρδιά του, σάν ἀπό τον οἶκο Κυρίου, θά βγει πηγῆ ἀνέκφραστης σοφίας και θά ποτίσει τον χεῖμαρρο τών σχοίνων²⁶¹, δηλαδή τούς ἀνθρώπους πού ξεράθηκαν ἀπό τήν ξηρασία και τον καύσωνα τών παθῶν. Και τότε θά διαπιστώσει στον εαυτό του τήν πραγματοποίηση τών λόγων τοῦ Κυρίου: «Ἄπό τά βάθη ὁποιοῦ πιστεύει σ' ἐμένα, θά ρεύσουν ποτά-
ξ
\
ι
X
 ωντανο νερο» .

56. «Θά ἀνατεῖλει, λέει ὁ Θεός, σ' εκείνους πού μέ φοβούνται, ἥλιος δικαιοσύνης, και οἱ πράξεις τους θά οδηγήσουν στήν ἴαση. Θά βγουν ἀπό τή φυλακή τών παθῶν και θά χοροπηδήσουν σάν μοσχαράκια ἐλευθερωμένα ἀπό δεσμά ἀμαρτίας. Και θά καταπατήσουν τούς ἀνομους και τούς δαίμονες κάτω ἀπό τά πόδια τους σάν στάχτη, κατά τήν ἡμερα τῆς ἀποκαταστάσεως τους, τήν ὁποία ἐπιφέρω ἐγώ, λέει ὁ Κύριος, ὁ Παντοκράτωρ»²⁶³. Αυτό βέβαια θά γίνει ὅταν ἀνυψωθῶν μέσω ὅλων τών ἀρετῶν και τελειοποιηθῶν

259. Ματθ. 5, 15.

261. Ἰωήλ 4, 18.

263. Μαλ. 4, 2-3.

260. Ψαλμ. 77, 2-3.

262. Ἰω. 7, 38.

μέ τή σοφία και τή γνώση από τη μέθεξη τοῦ Πνεύματος.

57. "Αν στο πεδινό όρος τοῦ κόσμου τούτου και της Εκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, σηκώσεις ψηλά τή σημαία της καινούργιας γνώσεως και υψώσεις, σύμφωνα μέ τον Προφήτη²⁶⁴, τή φωνή τής σοφίας πού σοῦ έδωσε ό Θεός, στηρίζοντας μέ τό λόγο σου και διδάσκοντας τούς αδελφούς σου και αποκαλύπτοντας τους τό νόημα τής θείας Γραφής ώστε νά κατανοούν τις θαυμαστές δωρεές τοῦ Θεοῦ, και οδηγώντας τους στήν εργασία τών εντολών Του, τότε μή φοβηθείς από εκείνους πού φθοноῦν τή δύναμη τών λόγων σου και διαστρεβλώνουν κάθε θεία Γραφή, γιατί αυτοί είναι άδειοι, σαρωμένοι και ετοιμοι γιά κατοικία τοῦ διαβόλου²⁶⁵. Γιατί ό Θεός καταγράφει τά λόγια σου στο βιβλίο τών ζώντων και δε θά πάθεις βλάβη από αυτούς, όπως ούτε ό Πέτρος από τον Σίμωνα τον μάγο. Θά πεις μάλλον και συ εκείνη τήν ήμερα μαζί μέ τον Προφήτη²⁶⁶, όταν βλέπεις τούς ανθρώπους αυτούς νά κατασκευάζουν εναντίον σου παγίδες στο δρόμο σου: «Ιδού, ό Θεός μου και Κύριος είναι σωτήρας μου* θά έχω τήν πεποίθηση μου σ' Αυτόν, θά μέ σώσει και δε θά φοβηθώ. Γιατί ή δόξα μου και ή ύμνηση μου είναι ό Κύριος, και Αυτός έγινε σωτήρας μου. Δέ θά πάψω νά αναγγέλλω τά ένδοξα έργα Του σε όλη τή γή».

58. "Αν κατάλαβες ότι ή όρμή τών παθών είναι μέσα σου άπρακτη και ότι ή κατάνυξη και ή ταπεινοφροσύνη αναβλύζουν από τά μάτια σου, τότε νά γνωρίζεις ότι ήρθε σ' εσένα ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ και εγκυμονείς τό "Αγιο Πνεῦμα. "Αν επιπλέον νιώθεις τό Πνεῦμα νά ενεργεί, νά κινείται και νά λαλεί στά έγκατα σου και νά σε παρακινεί νά λές σε μεγάλη συνάθροιση τής Εκκλησίας τήν σωτηριώδη αλήθεια τοῦ Θεοῦ, μήν εμποδίσεις τά χείλη σου φοβούμενος τον φθόνο τών Ιουδαιοφρόνων. 'Αλλά κάθισε και γράψε σε πινακίδα, όπως λέει ό 'Ησαΐας²⁶⁷, εκείνα πού σοῦ υπαγορεύει τό Πνεῦμα, γιατί αυτά θά παραμείνουν γιά πολύ καιρό, γιά πάντα. Εκείνοι πού κοιλοπονοῦν τον φθόνο είναι λαός άπειθής, παιδιά νόθα, πού δέν έχουν πίστη και δε θέλουν νά ακούσουν ότι τό Ευαγγέλιο ενεργεί και σήμερα, δημιουργώντας φίλους τοῦ Θεοῦ και προφήτες. 'Αλλά λένε στους προφήτες και στους διδασκάλους τής Εκκλησίας: «Μήν αναγγέλλετε σ' εμάς τή σοφία τοῦ Θεοῦ», και σ' εκείνους πού βλέπουν τά οράματα τής φυσικής θεωρίας, λένε: «Μή μάς λέτε τέτοια, νά μάς λέτε και νά μάς αναγγέλλετε άλλα, τά λόγια τής πλάνης πού αγαπά ό κόσμος· πάρετε από μάς τό λόγο τοῦ Ισραήλ»²⁶⁸. Μήν προσέξεις λοιπόν τό φθόνο και τά λόγια τους. Γιατί εκείνα πού σοῦ υπαγορεύονται από ψηλά γιά τήν ωφέλεια πολλών, θά τά ακούσουν όσοι είναι ολότελα κωφοί, και εκείνοι πού βρίσκονται στο σκοτάδι τοῦ βίου και τά μάτια τών τυφλών πού βρίσκονται στήν ομίχλη τής αμαρτίας, θά δουν τό φώς τών λόγων

264. 'Ησ. 13, 2.

265. Ματθ. 12, 44.

266. 'Ησ. 12, 2 και 4.

267. 'Ησ. 30, 8.

268. 'Ησ. 30, 9-11.

σου, και θα νιώσουν αγαλλίαση γι' αυτούς οί πνευματικά φτωχοί. Οί απελπισμένοι άνθρωποι θά γεμίσουν ευφροσύνη· οί πλανημένοι θά αντιληφθούν τή σύνεση πού έχουν τά λόγια σου· όσοι γογγύζουν εναντίον σου, θά μάθουν νά υπακούουν στά λόγια τού Πνεύματος· και οί γλώσσες πού τραυλίζουν, θά μάθουν νά λαλούν ειρηνικά²⁶⁹.

59. Λέει ό Ησαΐας²⁷⁰: Είναι μακάριος εκείνος πού έχει στή Σιών, δηλαδή στήν Εκκλησία τού Θεού, τέκνα τής διδασκαλίας τών λόγων του και υιούς δικούς του πνευματικούς στήν άνω Ιερουσαλήμ τών πρωτοτόκων. Γιατί, λέει, ό άνθρωπος εκείνος θά κρύβει τά λόγια του γιά τον κατάλληλο καιρό και θά κρυφτεί σάν νά προφυλάγεται από ορμητικά νερά. Και τέλος θά φανεί στή Σιών, στήν Εκκλησία τών πιστών, σάν ένδοξος ποταμός πού τρέχει μεγαλόπρεπα σε διψασμένη γή, μέ τά νάματα τής σοφίας του. Και όσοι παρασύρονται από τούς φθονερούς, θά πάψουν νά έχουν πεποιθήση σ' αυτούς, αλλά θά τείνουν τ' αυτιά τους ν' ακούσουν τά λόγια τού άνθρώπου εκείνου, και ή καρδιά όσων ασθενούν στήν ψυχή θ' ακούσει προσεκτικά. Δέ θά τού πουν πλέον οί υπηρέτες τού φθόνου «σώπασε»· επειδή, όντας ευσεβής, σκέφθηκε συνετά και δεν είπε μωρίες όπως οί μωροί σοφοί τού κόσμου. Ούτε ή καρδιά του σκέφθηκε μάταια νά πράττει άνομα και νά λέει γιά τό Θεό λόγια πλάνης, ώστε νά διασκορπίσει ψυχές πού πεινούν, και αυτές πού διψούν νά τις αφήσει ανικανοποίητες. Γι' αυτό οί λόγοι του θά παραμείνουν προς ωφέλεια πολλών, κι ας μήν αρέσει αυτό στους φθονερούς.

60. Σ' αυτόν πού κατοικεί σέ υψηλό σπήλαιο ισχυρού βράχου, θά δοθεί χορταστικά ό άρτος τής γνώσεως, και τό οίνοδοχείο τής σοφίας μέχρι νά μεθύσει· παρόμοια θά είναι άφθονο και τό νερό πού θά πίνει. Θά δεί τον Βασιλιά μέ τή δόξα Του, και τά μάτια του θά άντικρύσουν από μακριά γή²⁷¹. Ή ψυχή του θά μελετήσει σοφία και θά μιλήσει σ' όλους γιά τον αιώνιο τόπο²⁷², έξω από τά όρια τού οποίου δεν υπάρχει τίποτε.

61. Άφοϋ λοιπόν ή παιδαγωγία τού Κυρίου είναι πού ανοίγει τά αυτιά καθενός πού έχει τό φόβο Του, και τού παρέχει αυτί γιά ν' ακούει, και τού δίνει γλώσσα παιδαγωγημένη γιά νά γνωρίζει πότε πρέπει νά μιλήσει²⁷³, τότε ποιος άλλος είναι πού αποδιώχνει άπρακτους τούς φρόνιμους και σοφούς τού κόσμου και αποδεικνύει μωρή τή σοφία τους, ενώ βεβαιώνει μόνο τά λόγια τών δούλων Του²⁷⁴; Δέν είναι άλλος από Αυτόν πού πραγματοποιεί πρωτοφανή και παράδοξα έργα προς δόξαν Του, πού ανοίγει στήν έρημο και κατάξερη καρδιά όδό ταπεινώσεως και πραότητας, και στήν ξερή και άνυδρη διάνοια ποταμούς ανείπωτης σοφίας, γιά νά ξεδιψάσει τό εκλεκτό γένος Του, τον λαό πού διάλεξε γιά νά διηγείται τις αρετές Του²⁷⁵. Αυτός πορεύε-

269. Ήσ. 29, 18-19 και 24.

270. Ήσ. 31, 9- 32, 2-6 και 8.

271. Ηο. 33, 16-17.

272. Ήσ. 33, 14.

273. Ήσ. 50, 4-5.

274. Ήσ. 44, 25-26.

275. Ήσ. 43, 19-21.

ται μπροστά από αυτούς πού Τον αγαποῦν και Τον φοβούνται, και γιά χάρη τους ισοπεδώνει τά βουνά τών παθών και συντρίβει τις χάλκινες θύρες της άγνοιας, ενώ τούς ανοίγει τις θύρες της δικής Του γνώσεως και τούς φανερώνει τούς θησαυρούς της πού είναι σκοτεινοί, απόκρυφοι καί άόρατοι. Και όλα αυτά, γιά νά μάθουν ό'π' Αυτός είναι ό Κύριος, ό Θεός, πού τούς έδωσε τό όνομα Ισραήλ²⁷⁶.

62. Ποιος είναι πού ταράζει τή θάλασσα τών παθών και καταπαύει τά κύματα της; Είναι ό Κύριος Σαβαώθ, ό οποίος σώζει όσους Τον αγαποῦν από τον κίνδυνο τής αμαρτίας και γαληνεύει τήν τρικυμία τών λογισμών τους, ό όποιος θέτει τά λόγια Του στο στόμα τους και τούς σκεπάζει κάτω από τή σκιά τών χειρών Του, μέ τά όποια έστησε τον ουρανό και θεμελίωσε τή γή²⁷⁷. Αυτός δίνει σ' όσους έχουν τό φόβο Του γλώσσα παιδαγωγημένη και άκοή συνετή γιά νά ακούν από ψηλά τή φωνή Του και νά απαγγέλλουν τά προστάγματα Του στον οίκο τοῦ Ιακώβ, δηλαδή στήν Εκκλησία τών πιστών. Σ' εκείνους όμως πού δέν έχουν μάτια νά βλέπουν τις ακτίνες τού Ηλίου τής δικαιοσύνης και αυτιά ν' ακούνε τά ένδοξα τοῦ Θεοῦ, τό σκοτάδι είναι ό κλήρος τής άγνοιας τους και ή ελπίδα τους μάταιη, καθώς και τά λόγια τους. Κανείς από αυτούς δέ μιλά σύμφωνα μέ τό δίκαιο, ούτε μπορεί νά κρίνει σύμφωνα μέ τήν αλήθεια* στηρίζονται στα μάταια και λένε λόγια χωρίς περιεχόμενο* κυφορούν φθόνο και γεννούν κακολογία²⁷⁸. Γιατί τ' αυτιά τους είναι άπερίτμητα και δέν μπορούν ν' ακούνε, και γι' αυτό όνειδίζουν τό λόγο τής γνώσεως τοῦ Θεοῦ και δέν πρόκειται νά θελήσουν νά τον ακούσουν.

63. Ποιά σοφία υπάρχει σ' αυτούς πού κοιλοπονοῦν τον φθόνο κατά τοῦ πλησίον; Πώς δηλαδή θά πουν οί φθονεροί, λέει ό Ιερεμίας²⁷⁹, ότι «εμείς είμαστε σοφοί και ό Νόμος τοῦ Κυρίου είναι μαζί μας», όταν λιώνουν από ζήλεια προς όσους έλαβαν τή χάρη τοῦ Πνεύματος μέσω τής σοφίας και τής γνώσεως τοῦ Θεοῦ; 'Αλλά αποδείχθηκε μάταιη ή ψεύτικη γνώση στους γραμματείς και σοφούς τοῦ κόσμου, αφού αστόχησαν τήν αληθινή γνώση. Γι' αυτό και ντροσιάστηκαν οί σοφοί πού κρίθηκαν ανάξιοι γιά τή σοφία τού Παρακλήτου, βλέποντας την νά πληθύνεται σέ ψαράδες, και φοβήθηκαν τή δύναμη τών λόγων τους* και πιάστηκαν στα δίχτυα τών νοημάτων τους, επειδή αποδοκίμασαν τήν αληθινή σοφία και τή γνώση τού Κυρίου.

64. 'Αφοῦ οί φθονεροί εγκατέλειψαν τήν πηγή τής σοφίας τοῦ Θεοῦ, γιατί λιώνουν από ζήλεια προς όσους δέχτηκαν πλούσια τή χάρη τοῦ Πνεύματος και έλαβαν πύρινη γλώσσα σάν γραφίδα ταχυγράφου γραφέα²⁸⁰; "Αν είχαν ακολουθήσει κι αυτοί τό δρόμο τοῦ Θεοῦ, θά είχαν κατοικήσει γιά πάντα στήν ειρήνη τής απάθειας* θά είχαν μάθει ποῦ βρίσκεται ή φρόνηση,

276. Ἦσ. 45, 2-3.

278. Ἦσ. 59, 4.

280. Ταλμ. 44, 2.

277. Ἦσ. 51, 15-16.

279. Ἰερ. 8, 8-9.

πού βρίσκεται ή ισχύς, πού βρίσκεται ή σύνεση και ή γνώση των δντων, πού βρίσκεται μακροβιότητα και ζωή, πού βρίσκεται φως των ματιών και σοφία με ειρήνη· θά είχαν μάθει ποιος βρίσκει τον τόπο τής σοφίας και ποιος εισέρχεται στους θησαυρούς της²⁸¹. Θά έβλεπαν τί προστάζει ό Θεός μέσω του Προφήτη στους μύστες του λόγου, λέγοντας: «Ό Προφήτης πού είδε αποκαλυπτικό όνειρο, ας διηγηθεί τήν οπτασία του, και όποιος δέχθηκε λόγο δικό μου, ας διηγηθεί τό λόγο μου αληθινά»²⁸², και πάλι: «Γράψε όλους τούς λόγους πού σου είπα sé βιβλίό»²⁸³. Και έτσι ποτέ δέ θά έλιωναν από φθόνο για τούς ανθρώπους αυτούς.

65. "Αν αλλάξει ό αίθίοπας τό δέρμα του και ή λεοπάρδαλη τά στολίσματα της, τότε και οί φθονεροί θά μπορέσουν νά σκεφτούν και νά πουν κάτι καλό, πού είναι μαθημένοι στή μελέτη των κακών²⁸⁴. Γιατί δίνουν ύπουλα ισχυρό κτύπημα στους πλησίον τους, όντας δόλιοι και υποκριτικοί προς τούς φίλους τους. Δέ λένε τήν αλήθεια, γιατί έμαθε ή γλώσσα τους στά μάτια και ψεύτικα λόγια²⁸⁵. Κατάλαβε το, λοιπόν, εσύ πού για τή γνώση του Θεού και τό λόγο φθονείσαι και εμπαιζέσαι από αυτούς, και κάνε, όμοια μέ τον Ιερεμία, εκτενή δέηση, λέγοντας: «Θυμήσου με, Κύριε, και έλα κοντά μου και απάλλαξε με από τούς φθονερούς πού μέ καταδιώκουν. Μή μακροθυμήσεις, θέλοντας νά μέ δοκιμάσεις περισσότερο. Γνώρισε ότι μέ εμπαιζουν αυτοί πού απορρίπτουν τή γνώση Σου. Δώσε τέλος στή ζήλεια τους. Και τότε ό λόγος τής γνώσεως Σου θά είναι αφορμή ευφροσύνης και χαράς τής καρδιάς μου. Γιατί ποτέ δέν κάθισα μαζί μέ αυτούς πού χλευάζουν τή γνώση Σου, αλλά ένιωθα φόβο για τήν παρουσία τής δυνάμεως Σου, και έμενα μόνος μου, καθώς πικράθηκα πολύ από τό φθόνο τους»²⁸⁶. Και θ' ακούσεις: «Τά ξέρω καλά αυτά. "Αν όμως επιστρέψεις κάποιον πλανεμένο από τήν πλάνη του, θά sé συναριθμήσω μέ τούς φίλους μου και θά σταθείς μπροστά μου και άν μετατρέψεις κάποιον ανάξιο sé άξιο, θά είσαι σάν στόμα μου. Θά sé λυτρώσω από τά χέρια των φθονερών κακούργων, λέει ό Κύριος, ό Θεός του Ισραήλ»²⁸⁷.

66. "Ας ακούσουν τήν κατακλείδα του λόγου οί φθονεροί σοφοί: ΟΕ Ναζιραίοι του Θεού, έγιναν μέ τούς κόπους τους πιο καθαροί από τό χιόνι· λαμπρύνθηκαν στή ζωή τους πιο πολύ από τό γάλα* ή ομορφιά τής σοφίας τους είναι ανώτερη απο το ζαφειρι , και ο χαρακτήρας των λόγων τους απο τό καθαρό μαργαριτάρι. Αντίθετα, αυτοί πού έτρωγαν μέ απόλαυση τήν κοσμική γνώση, πέθαναν από πείνα μπροστά στις πηγές του Πνεύματος· αυτοί πού ανατρέφονταν μέσα στην πορφύρα τής σοφίας των Ελλήνων, ντύθηκαν τήν κόπρο τής άγνοιας²⁸⁹, και έβαλαν πάνω τους δεσμά και τούς έδεσαν. Για-

281. Βαρ. 3, 12-15.

282. Ίερ. 23, 28.

283. Ίερ. 37, 2.

284. Ίερ. 13, 23.

285. Ίερ. 9, 4-5.

286. Ίερ. 15, 15-17.

287. Ίερ. 15, 19 και 21

288. Θρ. Ίερ. 4, 7-8.

289. Θρ. Ίερ. 4, 5.

τί ή γλώσσα τους κόλλησε στο λάρυγγα τους και έχασαν τήν άκοή τους, άφοϋ αποδοκίμασαν τήν αληθινή σοφία και τή γνώση τοϋ θείου Πνεύματος και δέ θέλησαν νά τή λάβουν μέ κόπους.

67. Ό Θεός πού ταπεινώνει τό υψηλό δένδρο και υψώνει τό ταπεινό, πού ξεραίνει τό χλωρό δένδρο και ξανακάνει θαλερό τό ξερό²⁹⁰, Αυτός είναι πού δίνει στους δούλους Του στόμα ανοιχτό²⁹¹ ενώπιον μεγάλης συνάξεως, και λόγo νά ευαγγελιστούν τήν αλήθεια Του μέ πολλή δύναμη²⁹². Γιατί σ' Αυτόν ανήκει ή σοφία, ή σύνεση και ή ισχύς, και όπως μεταβάλλει χρόνους και καιρούς, έτσι αλλοιώνει τις ψυχές πού Τον ζητούν και Τον ποθούν και δίνει σ' αυτές τή βασιλεία κατά τών παθών και τις ανεβάζει από ζωή σε ζωή. Αυτός δίνει σοφία στους πνευματικά σοφούς και φρόνηση στους συνετούς, και αποκαλύπτει τά βαθιά και απόκρυφα σ' όσους ερευνούν τά βάθη τοϋ Θεού, δίνοντας τους τή γνώση τών σκοτεινών αιγιμάτων. Γιατί Αυτός έχει τό φώς²⁹³ τής σοφίας και τής γνώσεως, και τό δίνει όπου θέλει.

68. Σέ καθέναν πού εργάζεται μέ υπομονή τις εντολές εξωτερικά και εσωτερικά, αποβλέποντας μόνο στή δόξα τοϋ Θεού, δίνεται τιμή ουράνιας γνώσεως, ειρήνη ψυχής και αφθαρσία, επειδή είναι τηρητής και όχι απλός ακροατής τοϋ νόμου²⁹⁴ τής χάρις. Αυτού τή γνώση, πού μαρτυρείται από τά έργα, δέν τήν περιφρονεί ό Θεός, αλλά τή δοξάζει μαζί μέ τούς λόγους τής γνώσεως εκείνων πού έλαμψαν μέ τή θεία σοφία στήν Εκκλησία τών πιστών γιατί στο Θεό δέν υπάρχει προσωποληψία²⁹⁵. Σ' εκείνον όμως πού αγωνίζεται από εγωισμό και άπειθεί στά λόγια αυτών πού καθοδηγούνται από τό Πνεύμα, ενώ πείθεται στή δική του σύνεση και στά απατηλά λόγια αυτών πού έχουν εξωτερικό μόνο σχήμα ευσεβείας και ενεργούν από φιλοδοξία και φιληδονία, δίνεται θλίψη και στενοχώρια. Και ό φθόνος, ό θυμός και ή οργή²⁹⁶ θά είναι για τό παρόν ή αμοιβή τής πλάνης του, ενώ για τό μέλλον θά είναι προς κατηγορία τών λογισμών του, όταν θά αλληλοκατηγορούνται ή και θά απολογούνται, κατά τήν ήμερα πού ό Θεός θά κρίνει τά κρυφά τών ανθρώπων²⁹⁷ και θά αποδώσει στον καθένα ανάλογα μέ τά έργα του²⁹⁸.

69. Δέν είναι Ιουδαίος, όπως λέει ό Απόστολος, αυτός πού έχει τά εξωτερικά γνωρίσματα, ούτε ή περιτομή ταυτίζεται μ' ένα σωματικό σημάδι* Ιουδαίος αληθινός είναι αυτός πού έχει τά εσωτερικά γνωρίσματα, πού έχει περιτμηθεί στήν καρδιά από τό Πνεύμα, και όχι σύμφωνα μέ τό γράμμα τοϋ Νόμου²⁹⁹. "Έτσι, δέν είναι τέλειος στή γνώση και στή σοφία αυτός πού είναι λαμπρός στον φανερό και εξεζητημένο λόγο, ούτε είναι άκρος αγωνιστής όποιος επιδίδεται στήν εξωτερική σωματική άσκηση τών κόπων αλλά αγωνι-

290. Ίεζ. 17, 24.

291. Ίεζ. 29, 21.

292. Ταλμ. 67, 12.

293. Δαν. 2, 20-22.

294. Ρωμ. 2, 13.

295. Ρωμ. 2, 11.

296. Ρωμ. 2, 8-9.

297. Ρωμ. 2, 15-16.

298. Ρωμ. 2, 6.

299. Ρωμ. 2, 28-29.

στης είναι αυτός πού επιδίδεται στην εσωτερική νοερή εργασία, και τέλειος στή σοφία και στή γνώση είναι αυτός πού τα λόγια του βγαίνουν από καθαρή και αγαθή καρδιά με τό φωτισμό τού Πνεύματος τού Θεού, και όχι από βιβλία. Αυτός έχει τον έπαινο όχι από τους ανθρώπους, αλλά από τό Θεό³⁰⁰. γιατί οί άνθρωποι τον αγνοούν ή και τον φθονούν, και μόνον ό Θεός και αυτοί πού κινούνται από τό ίδιο Πνεύμα τον αγαπούν και τον γνωρίζουν.

70. "Αν από τά έργα τού Νόμου δε θά δικαιωθεί κανένας άνθρωπος ενώπιον τού Θεού³⁰¹, κατά τον Απόστολο, τότε ποιος θά τελειωθεί ενώπιον τού Θεού μόνον με τούς αγώνες και τούς κόπους τής ασκήσεως; Με τήν πράξη παίρνομε τά στοιχεία για τήν έξη τής αρετής και σταματούμε τήν ενέργεια των παθών, δέν αποκτούμε όμως, μόνο με αυτή, τήν τελειότητα πού μέτρο της είναι ό Χριστός. Ποιο είναι λοιπόν εκείνο πού μάς ανεβάξει στήν τελειότητα; Είναι ή συνειδητή πίστη στο Θεό, ή οποία κάνει χειροπιαστά αυτά πού ελπίζομε³⁰². Με τέτοια πίστη πρόσφερε ό "Αβελ καλύτερη θυσία στο Θεό και τού δόθηκε ή μαρτυρία ότι είναι δίκαιος³⁰³, και ό Αβραάμ υπάκουσε στήν κλήση τού Θεού και έφυγε από τή χώρα του για νά ζήσει σάν ξένος στή γή τής επαγγελίας³⁰⁴. Αυτή ανυψώνει, εκείνους πού τό θέλουν αληθινά, στις μεγάλες ελπίδες των υψηλών δωρεών τού Θεού, και από εκεί, στή γνώση των όντων, και γεμίζει τήν καρδιά τους μέ ανεξάντλητους θησαυρούς τού Πνεύματος, ώστε νά βγάξουν από εκεί καινούργια και παλαιά³⁰⁵ μυστήρια τού Θεού και νά δίνουν σ' όσους έχουν ανάγκη. Εκείνος λοιπόν πού αξιώθηκε νά έχει τέτοια πίστη, ανέβηκε μέ τήν αγάπη και έγινε τέλειος στή γνώση τού Θεού, και πέρασε στον τόπο αναπαύσεως πού δίνει ό Θεός, όπου αναπαύθηκε και αυτός άπ' όλα τά έργα του, όπως από τά δικά Του ό Θεός³⁰⁶.

71. "Αν τά παλιά χρόνια ό Θεός ορκίστηκε ότι δέ θ' άφηνε νά μπου στή γή τής αναπαύσεως όσοι άπείθησαν, και πράγματι για τήν απιστία τους δέν μπόρεσαν νά μπου³⁰⁷, πώς είναι δυνατόν μερικοί μέ μόνη τή σωματική άσκηση, χωρίς πίστη, νά μπορέσουν νά φτάσουν στήν ανάπαυση τής απάθειας και στήν τελειότητα τής γνώσεως; Γι' αυτό και βλέπομε πολλούς πού δέν μπόρεσαν νά φτάσουν και νά αναπαυθούν άπ' όλους τούς κόπους τους. Πρέπει λοιπόν ό καθένας νά προσέχει μήπως έχει σκληρή και άπιστη καρδιά, και γι αυτο, παρα τους πολλούς κόπους, δεν πετυχαίνει τήν ανάπαυση και τελείωση του. Γι' αυτό και ταλαιπωρείται πάντοτε στα έργα τής πρακτικής και τρώει τό ψωμί τής οδύνης³⁰⁹. 'Αφοϋ λοιπόν τον αναμένει "σαββατισμός"³¹⁰ (ήμερα αναπαύσεως), ας αγωνιστεί νά φτάσει μέ τήν πίστη στήν

300. Ρωμ. 2, 29.

301. Γαλ. 2, 16.

302. Έβρ. 11, 1.

303. Έβρ. 11, 4.

304. Έβρ. 11, 8.

305. Ματθ. 13, 52.

306. Έβρ. 4, 10.

307. Έβρ. 3, 18-19.

308. Έβρ. 3, 12.

309. Ψαλμ. 126, 2.

310. Έβρ. 4, 9.

ανάπαυση της απάθειας και στην τελειότητα της γνώσεως, γιά νά μήν πέσει στο παλιό παράδειγμα της απείθειας και πάθει τά ίδια μέ τους τότε άπει-θεϊς³¹¹.

72. Άφοϋ έχομε αισθήσεις, λόγο και νόηση, όφείλομε κι εμείς νά προ-σφέρομε άπό τον εαυτό μας κάποιον φόρο στο Θεό. Ώς όντα μέ αισθήσεις, νά αισθανόμαστε σωστά τά αισθητά πράγματα και μέσω τοϋ άλλους τους νά άνατρέχομε στο Δημιουργό και νά οδηγούμε σ' Αυτόν τήν ορθή γνώση μας γι' αυτά. Ώς λογικοί, νά μιλάμε όρθά γιά τά θεία και ανθρώπινα πράγμα-τα. Και ώς έχοντες νόηση, νά νοοϋμε χωρίς σφάλμα γιά τό Θεό, γιά τήν αιώνια ζωή, γιά τή βασιλεία τών ουρανών και γιά τά μυστήρια τοϋ Πνεύμα-τος πού είναι κρυμμένα σ' αυτήν. Και τοϋτο, γιά νά αποδεικνύεται ότι και ή αίσθηση και ό λόγος και ή νόηση είναι υγιή και άνένοχα έναντι τοϋ Θεού. Αυτό είναι όντως αληθινό και θείο μέτρο και ιερή προσφορά στο Θεό.

73. Εισφορά τής δεκάτης στο Θεό είναι κυρίως τό ψυχικό πάσχα, δη-λαδή τό ξεπέρασμα κάθε εμπαιθούς έξεως και κάθε άλογης αίσθήσεως. Στο πάσχα αυτό θυσιάζεται ό Λόγος μέ τή θεωρία τών όντων, τρώγεται μέ τον άρτο τής γνώσεως, και τό τίμιο αίμα Του πίνεται μέσα στο οίνοδοχείο τής απόρρητης σοφίας. "Όποιος λοιπόν έφαγε και γιόρτασε αυτό τό πάσχα, θυ-σίασε στον εαυτό του τον αμνό πού σηκώνει τήν αμαρτία τοϋ κόσμου³¹², και δέ θά πεθάνει πλέον, αλλά θά ζήσει αιώνια³¹³.

74. Εκείνος πού σηκώθηκε άπό τήν πτώση στά νεκρά έργα, αναστήθη-κε μαζί μέ τό Χριστό. Κι άν αναστήθηκε μαζί μέ τό Χριστό μέσω τής γνώσε-ως, και ό Χριστός δέν πεθαίνει πλέον, τότε ούτε αυτόν θά τον κυριεύσει ό θά-νατος τής άγνοιας. Γιατί όταν πέθανε τότε άπό τήν αμαρτία, βγαίνοντας ά-πό τήν κατά φύση κίνηση, πέθανε μία φορά, ενώ αυτό πού τώρα ζεί, τό ζει κοντά στο Θεό³¹⁴ μέ τήν ελευθερία τοϋ Αγίου Πνεύματος, τό οποίο τον άνέ-στησε άπό τά νεκρά έργα τής αμαρτίας. "Ωστε δέ ζεί πλέον αυτός γιά τή σάρκα και τον κόσμο, γιατί νεκρώθηκε γιά τό σώμα του και τά πράγματα τοϋ κόσμου, αλλά ζεί μέσα του ό Χριστός³¹⁵, επειδή υποτάχθηκε πλέον στή χάρη τοϋ Αγίου Πνεύματος και δέν είναι πιά κάτω άπό τό νόμο τής σάρκας, αφού τά μέλη του τά έδωσε στο Θεό και Πατέρα γιά νά είναι όπλα τής ά-
- 36

P"ης .

75. Εκείνος πού ελευθέρωσε τά μέλη του άπό τή δουλεία τών παθών και τά υποδούλωσε στήν αρετή³¹⁷, αυτός πλησίασε τον αγιασμό τοϋ Αγίου Πνεύματος, άφοϋ ανέβηκε πάνω άπό τό νόμο τής σάρκας. Και δέ θά τον κυ-ριεύσει πλέον ή αμαρτία, γιατί σχολάζει μέσα στήν ελευθερία και στο νόμο τοϋ Πνεύματος. Γιατί τά αποτελέσματα τής δουλείας στά πάθη δέν είναι ό-μοια μέ τά αποτελέσματα τής δουλείας στήν αρετή. Εκείνα συνήθως κατα-

311. Έβρ. 4, 11.

313. Ίω. 6, 58.

315. Γαλ. 2, 20.

317. Ρωμ. 6, 19.

312. Ίω. 1, 29.

314. Ρωμ. 6, 9-10.

316. Ρωμ. 6, 13.

λήγουν σέ νοητό όλεθρο τής ψυχής, ενώ αυτά σε ζωή αιώνια, ή οποία είναι κρυμμένη στον Ίησοϋ Χριστό, τον Κύριο μας.

76. "Όσο ό άνθρωπος ζει σαρκικά, ό νόμος τής σάρκας τον εξουσιάζει" όταν όμως πεθάνει και νεκρωθεί γιά τον κόσμο, ελευθερώνεται από τό νόμο αυτό³¹⁸. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος νά νεκρωθούμε γιά τον κόσμο, παρά νά νεκρώσομε τά μέλη τού σώματος. Και τά μέλη τού σώματος νεκρώνονται, όταν γίνομε μέτοχοι τού Άγιου Πνεύματος. Και τότε αναγνωρίζομαστε ότι είμαστε μέτοχοι τού Αγίου Πνεύματος, όταν προσφέρομε στο Θεό καρπούς άξιους τού Πνεύματος³¹⁹, δηλαδή αγάπη στο Θεό από όλη τήν ψυχή μας και προς τον πλησίον από ειλικρινή διάθεση, χαρά τής καρδιάς πού προέρχεται από τήν καθαρή συνείδηση, ειρήνη ψυχής από τήν απάθεια και τήν ταπεινώση, άγαθοσύνη τών λογισμών τού νού, μακροθυμία στις θλίψεις και τους πειρασμούς, χρηστότητα από τήν τακτοποίηση τών ηθών, πίστη στο Θεό συνειδητή και χωρίς τον παραμικρό δισταγμό, πραότητα από τήν ταπεινοφροσύνη και τήν κατάνυξη, και γενική εγκράτεια τών αισθήσεων. "Όταν προσφέρομε τέτοιους καρπούς στο Θεό, διατελούμε έξω από τό νόμο τής σάρκας. Και δέν υπάρχει νόμος νά μας τιμωρεί γιά τούς καρπούς τούς οποίους καρποφορήσαμε γιά τό θάνατο, όταν ακόμη ζούσαμε σαρκικά. Γιατί ελευθερωθήκαμε από τό νόμο τής σάρκας³²⁰, αφού αναστηθήκαμε από τά νεκρά έργα μαζί μέ τό Χριστό, μέ τήν ελευθερία τού πνεύματος.

77. Εκείνοι πού έλαβαν τήν απαρχή τού Πνεύματος μέσω τής αναγεννήσεως τού βαπτίσματος και τή φύλαξαν άσβηστη, αυτοί, καθώς πιέζονται από τό βάρος τής σάρκας, στεναίνουν από τά βάθη τής καρδιάς τους, περιμένοντας τήν υιοθεσία μέ τήν πλήρωση τους από τον Παράκλητο, γιά νά δουν τήν απολύτρωση τού σώματος τους από τήν υποδούλωση στή φθορά³²¹. Γιατί τό Πνεύμα βοηθεί τήν αδύνατη φύση τους και μεσιτεύει γιά χάρη τους μέ άλάλητους στεναγμούς³²², επειδή τό φρόνημα τους είναι κατά Θεόν και μέ ελπίδα περιμένουν νά δουν στο θνητό σώμα τους τήν αποκάλυψη τών υιών τού Θεού, ή οποία είναι ή ζωοποιός νέκρωση τού Ιησοϋ³²³. "Όστε κι αυτοί νά γίνουν υιοί τού Θεού, ως οδηγούμενοι από τό "Άγιο Πνεύμα και ελευθερωμένοι από τήν δουλεία τής σάρκας νά φτάσουν στήν ένδοξη ελευθερία τών τέκνων τού Θεού³²⁴. σ' αυτούς, επειδή αγαπούν τό Θεό, όλα συνεργούν στο καλό τους³²⁵.

78. Επειδή ή θεία Γραφή εξηγείται πνευματικά και οί θησαυροί της φανερώνονται από τό "Άγιο Πνεύμα σέ πνευματικούς ανθρώπους, γι' αυτό ό ψυχικός άνθρωπος (πού δέν έχει δηλαδή τό Πνεύμα), δέν μπορεί νά δεχθεί τή φανέρωση τους³²⁶, γιατί δέν καταδέχεται νά νοήσει ή νά ακούσει νά λέγε-

318. Ρωμ. 7, 1-2.

319. Γαλ. 5, 22-23.

320. Ρωμ. 7, 4-6.

321. Ρωμ. 8, 23.

322. Ρωμ. 8, 26.

323. Β' Κορ. 4, 10.

324. Ρωμ. 8, 21.

325. Ρωμ. 8, 28.

326. Α' Κορ. 2, 13-14.

ται από άλλον, κάτι έξω από τὰ πλαίσια των δικών του λογισμών. Δεν έχει μέσα του τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο ερευνά τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ και γνωρίζει τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἔχει τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου³²⁷ τὸ υλικό, τὸ γεμάτο ζηλοτυπία και φθόνο, φιλονεικία και διχοστασία, και γι' αὐτὸ τοῦ φαίνεται μωρία νὰ ερευνά τὴν ἔννοια και νὰ ανιχνεύει τὸ νόημα της Γραφῆς. Επειδὴ δὲν μπορεί δηλαδὴ νὰ καταλάβει ὅτι ὅλη ἡ θεία Γραφή κατανοεῖται πνευματικά, περιγελά εκείνους πού εξηγούν πνευματικά τὰ θεία και ανθρώπινα πράγματα, και τους ονομάζει ὄχι πνευματικούς, οὔτε καθοδηγούμενους ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα, ἀλλὰ αλληγορικούς, και ὅσο μπορεί διαστρέφει και ανατρέπεται, ὅπως ὁ Δημᾶς εκείνος³²⁸, τους λόγους και τὰ θεία νοήματα τους. Ὁ πνευματικός ἄνθρωπος ὁμως δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ ὅλα τὰ εξετάζει κινούμενος ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα, ἐνὼ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι καταληπτός ἀπὸ κανένα³²⁹. Και τοῦτο γιατί ἔχει τὸ νοῦ τοῦ Χριστοῦ, στον ὁποῖο κανεὶς δὲ θὰ μπορέσει νὰ γίνεαι σύμβουλος³³⁰.

79. Ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς Κρίσεως θὰ φανερωθεῖ με τρόπο πύρινο, και μέ φωτιά θὰ δοκιμαστούν, ὅπως λέει ὁ Παῦλος³³¹, τὰ ἔργα τοῦ καθενός. "Ἄν δηλαδὴ κάποιου τὰ ἔργα, μέ τὰ ὁποῖα οικοδόμησε τον εαυτό του, εἶναι ἀπὸ ἀφθαρτὴ οὐσία, θὰ μείνουν ἀφθαρτα μέσα στὴ φωτιά" κι ὄχι μόνο δὲ θὰ κατακαοῦν, ἀλλὰ και θὰ λαμπρυνθοῦν, καθὼς θὰ καθαριστοῦν ολότελα ἀπὸ καμιά τυχόν μικρὴ κηλίδα. "Ἄν ὁμως κάποιου τὰ ἔργα, μέ τὰ ὁποῖα φόρτωσε βαριά τον εαυτό του, εἶναι ἀπὸ φθαρτὴ ὕλη, θὰ καοῦν και θὰ καταστραφούν και θὰ τον αφήσουν μέ ἄδεια χέρια μέσα στὴ φωτιά. Τὰ ἀφθαρτα ἔργα πού παραμένουν εἶναι τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας, ἡ ελεημοσύνη, ἡ συμπάθεια, ἡ προσευχή, ἡ ταπείνωση, ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη και ὅ,τιδήποτε ἄλλο πράττεται γιὰ τὴν ευσέβεια. Αὐτὰ ὅλα, και ὅσο ζεῖ ὁ ἄνθρωπος συνοικοδομοῦνται σὲ ἅγιο ναὸ τοῦ Θεοῦ, και ὅταν φύγει πηγαίνουν μαζί του και διαμένουν ἀφθαρτα στους αἰῶνες. Τὰ ἔργα πού τὰ καταστρέφει εκείνη ἡ φωτιά εἶναι φανερά σὲ ὅλους: φιληδονία, φιλοδοξία, φιλαργυρία, μίσος, φθόνος, κλοπή, μέθη, κακολογία, κατάκριση και κάθε τί φαῦλο πού ενεργεῖται μέ τὸ σῶμα ἀπὸ ἐπιθυμία ἢ θυμὸ. Αὐτὰ, και ὅσο ζεῖ ὁ ἄνθρωπος φθείρονται μαζί του, καθὼς αὐτὸς φλογίζεται ἀπὸ τὴν φωτιά τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ και ὅταν χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα τον ακολουθοῦν, μά δὲ μένουν γιὰ πάντα μαζί του ἀφοῦ κατακαοῦν, αφήνουν τον ἄνθρωπο πού τὰ ἐπραττε, μέσα στὴ φωτιά νὰ κολάζεται αθάνατα στους αἰῶνες τῶν αἰῶνων.

80. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ σημαίνει ὅτι, αὐτὸς πού οικοδομήθηκε σ' αὐτὴν μέ τὴν ταπεινοφροσύνη και τὴν προσευχή, ἔχει γνωριστεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ κι ἔχει λάβει πλοῦσια ἀπὸ Αὐτὸν τὴν ἀψευδὴ γνώση τῶν υπερφυσικῶν Του μυστηρίων. "Ἄν ὁμως παρατηρεῖται σ' αὐτὸν οἴηση, τότε δὲν ἔχει οικοδομηθεῖ

327. Α' Κορ. 2, 10-12.

329. Α' Κορ. 2, 15.

331. Α' Κορ. 3, 13-15.

328. Β' Τιμ. 4, 10.

330. Α' Κορ. 2, 16.

στη γνώση μ' αυτές τις δύο αρετές, άλλα τον κυβερνά τό υλικό πνεύμα αυτού του κόσμου. Γι' αυτό κι ένας τέτοιος άνθρωπος, νομίζει ότι κάτι γνωρίζει, ενώ δέ γνωρίζει τίποτε από τά θεία πράγματα όπως πρέπει νά γνωρίζει³³². Ένώ όποιος αγαπά τό Θεό και δεν προτιμά τίποτε άλλο από τήν αγάπη τού Θεού και τού πλησίον, αυτός έμαθε τά βάθη τού Θεού και τά μυστήρια της βασιλείας Του, όπως πρέπει νά τά γνωρίζει εκείνος πού κινείται από τό θείο Πνεύμα, και έχει γνωριστεί από τό Θεό³³³ ως αληθινός εργάτης τού μεγάλου κήπου τής Εκκλησίας Του, πού θά εργαστεί μέ αγάπη τό θέλημα τού Θεού. Δηλαδή θά επιστρέφει ψυχές και θά μεταβάλλει ανάξιους σέ άξιους³³⁴ μέ τό λόγο πού τού δόθηκε από τό "Άγιο Πνεύμα. Και θά φυλάγει απρόσβλητο τό έργο του μέ τήν ταπεινοφροσύνη και τήν κατάνυξη.

81. "Όλοι έχομε βαπτιστεί στο όνομα τού Χριστού μέ νερό και Πνεύμα "Άγιο και όλοι τρώμε τήν ίδια πνευματική τροφή και πίνομε τό ίδιο πνευματικό ποτό, κι αυτά είναι ό Χριστός· αλλά μέ τούς περισσότερους από μάς δεν εύαρεστείται ό Θεός³³⁵. Γιατί πολλοί πιστοί και αγωνιστές ταλαιπώρησαν και έκαναν κάτιστα τά σώματα τους μέ μεγάλους κόπους ασκήσεως και σωματικής γυμνάσεως, αλλά επειδή δεν είχαν κατάνυξη από συντετριμμένη και φιλάγαθη γνώμη, και συμπάθεια από αγάπη προς τούς πλησίον και τούς εαυτούς των, αφέθηκαν άδειοι από τήν πληρότητα τού Αγίου Πνεύματος κι έμειναν μακριά από τή γνώση τού Θεού, έχοντας στείρα τή μήτρα τής διάνοιας τους και λόγο άνάλατο και άφώτιστο.

82. Εκείνο πού ζητεί ό λόγος τού Θεού από τούς Ναξιραίους, δεν είναι μόνο ν' ανεβούν μέ τήν πράξη στο όρος Σινά, ούτε νά καθαριστούν πριν τήν ανάβαση και νά πλύνουν τά ρούχα τους και νά μήν πλησιάσουν γυναίκα³³⁶, αλλά και νά δουν, όχι τά οπίσθια τού Θεού³³⁷, αλλά τον ίδιο τό Θεό μέσα στη δόξα Του, νά εύαρεστείται σ' αυτούς και νά τούς δίνει τις πλάκες τής γνώσεως³³⁸ και νά τούς αποστέλλει για τήν πνευματική κατάρτιση τού λαού Του.

83. Ό Λόγος δεν παίρνει μαζί Του όλους τούς υπηρέτες και τούς μαθητές Του κατά τή φανέρωση τών απόκρυφων και ανωτέρων μυστηρίων Του, αλλά μόνο μερικούς, εκείνους στους οποίους χορηγήθηκε δεκτική άκοή και ανοίχθηκαν μάτια οπτασίας και δόθηκε ευκρινής καινούργια γλώσσα. Αυτούς λοιπόν τούς παραλαμβάνει και τούς ξεχωρίζει από τούς άλλους, πού είναι επίσης μαθητές Του, και ανεβαίνει στο Θαβώριο όρος τής θεωρίας και μεταμορφώνεται μπροστά τους³³⁹. Δεν τούς μυσταγωγεί πλέον τά περί τής βασιλείας τών ουρανών, αλλά τούς δείχνει τή δόξα και τή λαμπρότητα τής θεότητας. Και από αυτό τούς δίνει νά λάμπουν κατά τον χαρακτήρα τού βίου

332. Α' Κορ. 8, 2.

333. Α' Κορ. 8, 3.

334. 1ερ. 15, 19.

335. Α' Κορ. 10, 3-5.

336. Έξ. 19, 14-15.

337. Έξ. 33, 23.

338. Έξ. 31, 18.

339. Ματθ. 17, 2.

και τοῦ λόγου τους σαν τον ἥλιο μέσα στήν Εκκλησία των πιστών. Τα νοήματα τους τα μεταβάλλει, δίνοντας τους λευκότητα και καθαρότητα ὑπερλαμπρου φωτός. Και αποθέτει τό δικό Του νοῦ μέσα τους, αποστέλλοντας τους νά διηγούνται καινούργια και παλαιά³⁴⁰ προς οικοδομή τῆς Εκκλησίας Του.

84. Πολλοί καλλιέργησαν μέ μεγάλη επιμέλεια τά χωράφια τους και ἔσπειραν καθαρό σπόρο σ' αυτά, ἀφοῦ προηγουμένως ἔκοψαν τά ἀγκάθια και ἔκαψαν τά τριβόλια μέ τή φωτιά τῆς μετάνοιας, ἀλλά επειδή δέν ἔβρεξε πάνω σ' αυτά ὁ Θεός βροχή Πνεύματος Ἁγίου μέ τήν κατάνυξη, δέ θέρισαν τίποτε ἀπ' αυτά. Γιατί ἀπό τήν ξηρασία ξεράθηκαν και δέν καρποφόρησαν μέσα τους ἀφθονο τό στάχυ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Γι' αυτό και πέθαναν, αν και ὄχι πεινασμένοι γιά λόγο Θεοῦ, πάντως φτωχοί ἀπό γνώση Θεοῦ και μ' ἄδεια χέρια, λίγα μόνο εφόδια παίρνοντας γιά τροφή τους ἀπό εισφορά ἄλλων.

85. Καθένας πού βγάζει ἀπό τό στόμα του ωφέλιμα λόγια γιά τήν οικοδομή τοῦ πλησίον, τά βγάζει ἀπό τούς αγαθοῦς θησαυρούς τῆς καρδιάς του, ὄντας ὁ Ἴδιος αγαθός, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος³⁴¹. Κανείς δέν μπορεῖ νά κινηθεῖ σέ θεολογία και νά πει τά περί Θεοῦ, παρά μέ τό φωτισμό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος³⁴². Και κανείς πού μιλά μέ Πνεῦμα Θεοῦ δέ λέει πράγματα ἀντίθετα στήν πίστη στο Χριστό, ἀλλά ὅσα ωφελοῦν, ὅσα οδηγούν στο Θεό και στή βασιλεία Του και αποκαθιστοῦν στήν παλιά ἐνδοξη καταγωγή και ἐνώνουν μέ τό Θεό μερικούς ἀπό τούς σωζόμενους. "Ἄν τώρα ἡ φανέρωση τοῦ Πνεύματος δωρίζεται στον κάθε ἕνα προς τό συμφέρον ὅλων³⁴³, ἄρα ἐκεῖνος πού ἀπέκτησε πλούσια τό λόγο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ και ἀξιώθηκε νά λάβει τό λόγο τῆς γνώσεως, ἐνεργεῖται ἀπό τό θεῖο Πνεῦμα και εἶναι θησαυροφυλάκιο τών ἀκένωτων θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ.

86. "Ὅποιος πίστεψε στο Χριστό και βαπτίστηκε στο ὄνομα Του, δέν ἀφήνεται ἄμοιρος τῆς χάρις τοῦ Πνεύματος, ἔκτος αν παραδόθηκε σέ κάθε ἐνέργεια τοῦ διαβόλου και μόλυνε τήν πίστη μέ τά ἔργα ἡ ζει μέ ραθυμία και ἀμέλεια. Γιατί ἐκεῖνος πού φύλαξε ἀσβηστη τήν ἀπαρχή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τήν οποία ἔλαβε κατά τό ἅγιο βάπτισμα, ἡ πού τήν ἀναψε πάλι ὅταν ἔσβησε, δέν εἶναι δυνατό νά μή λάβει ἀπό τον ουρανό και τήν πληρότητα τοῦ Πνεύματος. Ἄφοῦ δηλαδή ἀγωνιστεῖ καλά, ἀξιώνεται μέσω τῆς πληρότητας τοῦ Πνεύματος νά λάβει ἡ τό λόγο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ γιά νά διδάσκει στήν Εκκλησία* ἡ τό λόγο τῆς γνώσεως τών μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μέ τό αὐτό Πνεῦμα, γιά νά γνωρίζει τά μυστήρια τῆς βασιλείας τών ουρανῶν ἡ, μέ τό ἴδιο πάλι Πνεῦμα, τή συνειδητή πίστη, γιά νά πιστεύει τις ἐπαγγελίες τοῦ Θεοῦ ὅπως ὁ Ἀβραάμ* ἡ τό χάρισμα τών ἱαμάτων ἀπό τό ἰ-

340. Ματθ. 13, 52.

341. Λουκ. 6, 45.

342. Α' Κορ. 12, 3.

343. Α' Κορ. 12, 7.

διο Πνεῦμα, γιά νά θεραπεύει τις ασθένειες· ή τό χάρισμα της ενέργειας δυνάμεων, γιά νά βγάξει δαιμόνια και νά κάνει θαύματα· ή τό χάρισμα της προφητείας, γιά νά προβλέπει και νά προλέγει τά μέλλοντα· ή τό χάρισμα της διακρίσεως των πνευμάτων γιά νά διακρίνει ποιος ομιλεί μέ Πνεῦμα Θεοῦ και ποιος δχι· ή τό χάρισμα της ερμηνείας διαφόρων γλωσσών³⁴⁴, ή τό χάρισμα της συμπαραστάσεως σέ δσους καταπονούνται· ή τό χάρισμα διακυβερνήσεως των ποιμνίων και τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ³⁴⁵· ή τό χάρισμα της αγάπης προς όλους και των δωρεών της αγάπης, δηλαδή της μακροθυμίας, της χρηστότητας και δλων των λοιπών³⁴⁶. "Αν δμως κανείς είναι άμοιρος δλων αυτών, δέ γνωρίζω πώς νά χαρακτηρίσω αυτόν τον άνθρωπο πιστό, ή διτι ανήκει στον κατάλογο εκείνων πού ντύθηκαν τό Χριστό μέ τό άγιο βάπτισμα

347

σμα .

87. Εκείνος πού έχει την αγάπη, δέ φθονεί από ζήλεια, δέν περιαιτολογει σαν ένας επηρμένος και αυθάδης, δέν άλαζονεύεται απέναντι σέ κανένα, δέν άσχημονεί κάνοντας άπρέπειες κατά τοῦ πλησίον. Δέ ζητεί μόνο τό δικό του συμφέρον, αλλά και τοῦ πλησίον. Δέν έξάπτεται εναντίον εκείνων πού τον λυποῦν, και αν πάθει κανένα κακό από άλλον, δέν τό λογαριάζει. Δέν χαίρεται δταν, αυτοί πού αγαπά, βρίσκονται στο άδικο, ενώ χαίρεται μαζί τους δταν βρίσκονται στην αλήθεια και τή δικαιοσύνη. Ανέχεται δλα τά λυπηρά πού τοῦ έρχονται. Τά πιστεύει δλα, από απλότητα και ακακία. Ελπίζει διτι θά αποκτήσει δλα δσα μας έχει υποσχεθεί ό Θεός. Υπομένει κάθε πειρασμό, χωρίς νά ανταποδίδει κακό στο κακό. Γενικά, ποτέ δέ χάνει την αγάπη προς τον πλησίον ό εργάτης της αγάπης³⁴⁸.

88. Από δσους αξιώθηκαν νά λάβουν την ουράνια χάρη τοῦ Άγιου Πνεύματος μέ διάφορα χαρίσματα, άλλοι είναι νήπιοι και ατελείς ακόμη στά θεία χαρίσματα, ενώ άλλοι είναι τέλειοι άνδρες και τά έχουν στην πληρότητα τους. Οί πρώτοι, καθώς επεκτείνονται στην εργασία των θείων εντολών, προοδεύουν στά χαρίσματα, και γεμίζοντας από μεγαλύτερες δωρεές τοῦ Πνεύματος, καταργοῦν τά προηγούμενα χαρίσματα της νηπιότητας. Οί άλλοι, έχοντας φτάσει στην κορυφή της αγάπης και της γνώσεως τοῦ Θεοῦ, αφήνουν πιά τά επιμέρους χαρίσματα, είτε προφητείες είναι, είτε διακρίσεις πνευμάτων, είτε χαρίσματα συμπαραστάσεως, διακυβερνήσεως κλπ., κατά τον Απόστολο³⁴⁹. Γιατί εκείνος πού μπήκε στά ανάκτορα της αγάπης δέ γνωρίζει πλέον κατά ένα μέρος τό Θεό, ό οποίος είναι αγάπη, αλλά συνομιλώντας πρόσωπο μέ πρόσωπο μέ Αυτόν, Τον γνωρίζει μέ π λ η ρ ό τ η τ ω ς και Αυτός τον εχει γνωρίσει³⁵⁰.

89. Εκείνος πού από ζήλο των πνευματικών χαρισμάτων επεδίωξε την

344. Α' Κορ. 12, 8-11.

345. Α' Κορ. 12, 28.

346. Α' Κορ. 13, 4.

347. Γαλ. 3, 27.

348. Α' Κορ. 13, 4-8.

349. Α' Κορ. 12, 28.

350. Α' Κορ. 13, 12.

αγάπη και τήν απέκτησε, δεν ανέχεται νά μιλάει κατά τήν προσευχή και τήν ανάγνωση μόνο για πνευματικό καταρτισμό τοῦ ἑαυτοῦ του· γιατί εκείνος πού μιλάει μόνο στο Θεό με τή γλώσσα όταν προσεύχεται και ψάλλει, τον ε-αυτό του οικοδομεί, ὅπως λέει ὁ Παῦλος³⁵¹. Αυτός επιβάλλεται, κατά τον Παῦλο πάλι, νά "προφητεύει", γιά τήν οικοδομή τῆς Εκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Νά διδάσκει δηλαδή στους πλησίον του τήν εργασία τῶν θείων εντολῶν και πώς πρέπει νά σπεύδουν νά εὐαρεστήσουν τό Θεό. Σέ τί θά μπορέσει νά ωφελήσει μερικούς ὁ γηγούμενος πού μιλάει πάντοτε μόνο μέ τον εαυτό του και τό Θεό μέ τήν προσευχή και τήν ψαλμωδία, αν δέ μιλήσει και στους υποτακτικούς του, ἤ μέ αποκάλυψη ἀπό τό "Ἅγιο Πνεῦμα ἤ μέ γνώση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἤ μέ τό προορατικό χάρισμα τῆς προφητείας ἤ μέ διδαχή³⁵² τοῦ λόγου τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ; Γιατί αν δέν τοῦς δώσει ευκολονόητο λόγο διδασκαλίας, γραπτό ἤ προφορικό, ποιος ἀπό τοῦς υποτακτικούς του θά ετοιμασθεῖ γιά πόλεμο³⁵³ ἐναντίον παθῶν και δαιμόνων; Πράγματι, ἀν ὁ ποιμένας δέ ζητά νά ἔχει πλοῦσια τό λόγο τῆς διδασκαλίας και τή γνώση τοῦ Πνεύματος γιά τήν οικοδομή τοῦ ποιμνίου του, δέν εἶναι ζηλωτής τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ³⁵⁴. Γιατί μέ τό νά προσεύχεται μόνο και νά ψάλλει πολύ μέ τή γλώσσα, προσευχόμενος μέ τό πνεῦμα του, δηλαδή τήν ψυχή του, οικοδομεί τον εαυτό του. Ὁ νους του ὅμως εἶναι ἀκαρπος³⁵⁵, ἀφοῦ δέν προφητεύει μέ τό λόγο τῆς διδασκαλίας και δέν οικοδομεί τήν Εκκλησία τοῦ Θεοῦ. "Ἄν ὁ Παῦλος, ὁ ὅποιος περισσότερο ἀπό κάθε ἄνθρωπο ἐνωτόταν μέσω τῆς προσευχῆς μέ τό Θεό, ἤθελε πέντε λόγια μονάχα τοῦ ἐγκαρπου νοῦ του νά πειστήν Εκκλησία γιά νά κατηγήσει και τοῦς ἄλλους, παρά χιλιάδες λόγους ψαλμωδίας μέ τή γλώσσα³⁵⁶, ἄρα ἔχασαν τό δρόμο τῆς αγάπης ὅσοι εἶναι πνευματικοί οδηγοί ἄλλων και περιόρισαν μόνο στήν ψαλμωδία και τήν ανάγνωση τό ἀξίωμα τοῦ ποιμένα.

90. Εκείνος πού μάς ἔδωσε τήν ὑπαρξη ἀπό ὕλη και ἀπό νοερή οὐσία και αὐτά τά ἀντίθετα κατά τή φύση τά ἔνωσε κατά τρόπο παράδοξο σέ μία ὑπόσταση, Αυτός μάς ἔδωσε και τή μακαριότητα μέ τό λόγο τῆς σοφίας Του και τῆς γνώσεως. Και αὐτό τό ἔκανε, ἀπό τή μία γιά νά δούμε μέ τήν πνευματική γνώση τοῦς ἀπόκρυφους θησαυρούς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πού μάς χάρισε, κι ἀπό τήν ἄλλη, γιά νά γνωστοποιήσομε στους πλησίον μας μέ τό λόγο τῆς σοφίας τον πλοῦτο τῆς αγαθότητος Του³⁵⁷ και τά αγαθά τῆς αἰώνιας ζωῆς, τά ὁποία ετοίμασε νά ἀπολαύσουν εκείνοι πού Τον ἀγα-

_____ 358
πουν .

91. Εκείνος πού ἀνέβηκε πάνω ἀπό τις ἀπειλές και τις υποσχέσεις τῶν τριῶν νόμων, ἔφτασε στή ζωή πού δέν υπόκειται σέ νόμο* ἔγινε αὐτός νόμος

351. Α' Κορ. 14, 4.

354. Α' Κορ. 14, 12.

357. Ρωμ. 2, 4.

352. Α' Κορ. 14, 6.

355. Α' Κορ. 14, 13-14.

358. Α' Κορ. 2, 9.

353. Α' Κορ. 14, 8.

356. Α' Κορ. 14, 19.

της Εκκλησίας και δεν εξουσιάζεται από νόμο. Ἡ ελεύθερη ζωή είναι εκείνη πού δεν υπόκειται σε νόμο, άρα είναι πάνω από κάθε φυσική ανάγκη και παραστράτισμα. Και εκείνος πού έφτασε σ' αυτή τή ζωή, ελευθερώθηκε, επειδή ξεπέρασε τή σάρκα, κι έγινε πῦρ μέ τή μέθεξη τού Πνεύματος, οπότε ενώθηκε και αυτός ολοκληρωτικά μέ τό Χριστό πού είναι πάνω από κάθε φύση, και καταργήθηκε γι' αυτόν τό μερικό και ατελέ³⁵⁹.

92. Εκείνος πού έγινε δεκτικός τής γνώσεως τού πρώτου Νοῦ, —ό οποίος είναι άρχή και τέλος όλων, αόριστος καθ' εαυτόν και μέσα και έξω ώς προς όλα τά άλλα—, αυτός γνωρίζει και μόνος μονάζει, αλλά και ανάμεσα σέ μόνους νά μονάζει* ώστε μήτε μένοντας μόνος υφίσταται ζημία στήν τελειότητα του, μήτε όντας μαζί μέ πολλούς υφίσταται ζημία τής μονώσεως, αλλά είναι ό ίδιος παντού και σέ όλα μόνος, γιατί είναι γιά τους άλλους άρχή της κινήσεως τους γιά νά μονάσουν, και τέλος τελειότατο τής αρετής πού βρίσκεται μπροστά στους.

93. Ἡ άσύγχυτη ένωση και συνάφεια τής ψυχής και τού σώματος, όταν συμφωνεί μέ τον εαυτό της, εκτελεί ένα έργο, είτε τής ύλης, είτε τής πνευματικής φύσεως. "Όταν όμως δε συμφωνεί, τότε δημιουργεί εμφύλια μάχη, όπου τό καθένα επιθυμεί τή νίκη. "Έρχεται όμως ό λόγος και ασκώντας τό κύρος του, διαλύει αμέσως τή φιλονεικία, δίνοντας τά πρωτεία στήν ομόνοια, κι αναθέτει τό σύνολο τών έργων στή φύση και στο πνεύμα.

94. Ἐπό τά τρία βασικά μέρη τής ψυχής μας, τό ένα (τό λογιστικό) άρχει, αλλά δεν άρχεται* τό άλλο (τό θυμικό) και άρχει και άρχεται* τό τρίτο (τό έπιθυμητικό) δεν άρχει, ενώ άρχεται. "Όταν λοιπόν αυτό πού άρχει τεθεί κάτω από τήν άρχή ενός από αυτά πού άρχονται, τότε τό εκ φύσεως ελεύθερο παρουσιάζεται δούλο στά εκ φύσεως δούλα και βγαίνει από τά πλαίσια τής αρχής και τής φύσεως του, οπότε γίνεται μεγάλη στάση ανάμεσα τους. Και όσο υπάρχει τέτοια στάση σέ αυτά, δέ βλέπομε ακόμη τά πάντα υποταγμένα στον Λόγο³⁶⁰. "Όταν όμως εκείνο πού άρχει, επικρατήσει πάνω στά άλλα και τά φέρει κάτω από τήν άρχή και τήν εξουσία του, τότε τά χωρισμένα συνενώνονται και συμφωνούν, οπότε έχουν ειρήνη μέ τό Θεό. Και άφοῦ υποταχθούν όλα στο Λόγο, παραδίδεται από αυτόν ή βασιλεία στο Θεό και Πατέρα³⁶¹.

95. Ἐφοῦ οί πέντε αισθήσεις υποταχθούν στις τέσσερις αρχές τών γενικών αρετών και μείνουν εύπειθείς σ' αυτές, κάνουν τήν ανθρώπινη φύση πού πλάσθηκε από τά τέσσερα στοιχεία νά κινείται ατάραχα γύρω από τον τροχό τής ζωής. Και όταν αυτή κινείται έτσι, δέ στασιάζουν οί δυνάμεις της ψυχής μεταξύ τους* αλλά άφοῦ τό παθητικό μέρος —θυμός και επιθυμία— ενωθεί μέ τό λογιστικό, αναλαμβάνει ό νους τή φυσική του εξουσία και κάνει άρμα του τις τέσσερις αρχές και θρόνο του τή δούλη πεντάδα τών αισθήσεων. Και

359. Α' Κορ. 13, 10.

360. Έβρ. 2, 8.

361. Α' Κορ. 15, 24.

ἀφοῦ κατατροπώσει τὴν τύραννο σάρκα, ἀρπάζεται με τὸ τέθριππο ἄρμα και υψώνεται στους ουρανοῦς, δπου παραστέκεται στον Βασιλιά τῶν αἰῶνων και στεφανώνεται με τὸ στεφάνι της νίκης, καταπαύοντας σ' Αὐτόν τὴν ὅλη πορεία του.

96. Σ' ἐκείνους πού γίνονται τέλειοι κατὰ τὴν διάρκεια τῆς θεωρίας και στηρίζονται στους στύλους τοῦ Πνεύματος, ετοιμάζεται κύπελο και προσφέρεται ἄρτος ἀπὸ τὴ βασιλικὴ πανδαισία. Τους δίνεται θρόνος ν' ἀναπαυθούν και χρήματα νὰ πλουτίσουν, και θησαυρός ἀπὸ μαργαριτάρια και πολύτιμους λίθους εἶναι ἔτοιμος γι' αὐτούς, και πλοῦτος ἀναρίθμητος τούς παραδίνεται στὰ χέρια. Αὐτούς, καθὼς εἶναι ταχύτατοι στὰ ἔργα, ἢ πράξη τούς κάνει διορατικούς και τούς ετοιμάζει νὰ παραστέκονται ὄχι σὲ ἀνθρώπους νωθροῦς, ἀλλὰ στον Ἴδιο τον Βασιλιά.

97. Ποιο ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει· ἢ βασιλεία τῶν ουρανῶν δίνεται ἀπὸ ἐδῶ στους αγωνιστὲς ἢ μετὰ τὸ θάνατο; "Ἄν λοιπὸν δίνεται ἀπὸ ἐδῶ, τότε ἡ νίκη εἶναι ἀκαταμάχητη, ἢ χαρὰ ἀνέκφραστη, και ἡ ἀνοδος μας στον Παράδεισο, ἐλεύθερη. Γιατί ὁ Παράδεισος αὐτὸς βρῖσκεται κατευθείαν στὴ θεία ἀνατολή³⁶². "Ἄν ὅμως δίνεται μετὰ τὸ θάνατο, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ἂν ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὴ ζωὴ γίνεται χωρὶς φόβο, και τί εἶναι βασιλεία ουρανῶν και βασιλεία Θεοῦ και Παράδεισος, και τί διαφέρει τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο και ποιος εἶναι ὁ καιρὸς καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ και ἂν ἀποκτούμε και τὰ τρία και πὼς και πότε και ὕστερα ἀπὸ πόσον καιρὸ. Γιατί ἐκείνους πού βρέθηκε μέσα στὴν πρώτη ἐνῶ ἀκόμη ζεῖ και φορὰ τὴ σάρκα, δὲν ἔχασε και τὰ ἄλλα.

98. Ὁ ἄνω κόσμος εἶναι ἀκόμη ἐλλιπὴς και περιμένει τὴν ολοκλήρωση του, γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ στὴν πληρότητα του, ἀπὸ τούς πρωτότοκους τοῦ νέου Ἰσραὴλ πού βλέπουν τὸ Θεό. Γιατί ὁ ἄνω κόσμος ολοκληρώνεται καθὼς γεμίζει ἀπὸ ἐκείνους πού ἀνατρέχουν στὴ γνῶση τοῦ Θεοῦ. Και ὅταν ολοκληρωθεῖ, ὀρίζοντας τὰ τέλη τοῦ κάτω κόσμου τῶν πιστῶν και τῶν ἀπίστων, θὰ ἀποτελέσει μία ἐνιαία συνάθροιση, δίνοντας στον καθένα τὸ βαθμὸ του και χωρίζοντας μεταξύ τους τις δύο αὐτὲς ἀσύμφωνες τάξεις. Ὁ ἄνω κόσμος οδηγεῖ προς τον εαυτὸ του τις ἀρχές και τὰ τέλη τῶν ἄλλων, και τὰ ὀρίζει σάν ὄριο ἀπεριόριστο· ὁ Ἴδιος ὅμως ἀπὸ ἄλλη ἀρχὴ οὔτε οδηγεῖται, οὔτε κατευθύνεται, ὥστε νὰ περιορίζεται. Ἰδίωμά του ἔχει τὴν ἀεικινήσια, ὥστε μῆτε συστέλλεται στον εαυτὸ του, μῆτε ἐκτείνεται πέρα ἀπὸ τὰ δριὰ του, ἀλλὰ εἶναι γιὰ τούς ἄλλους σαββατισμὸς και κατάπαυση κάθε ἀρχῆς και κινήσεως.

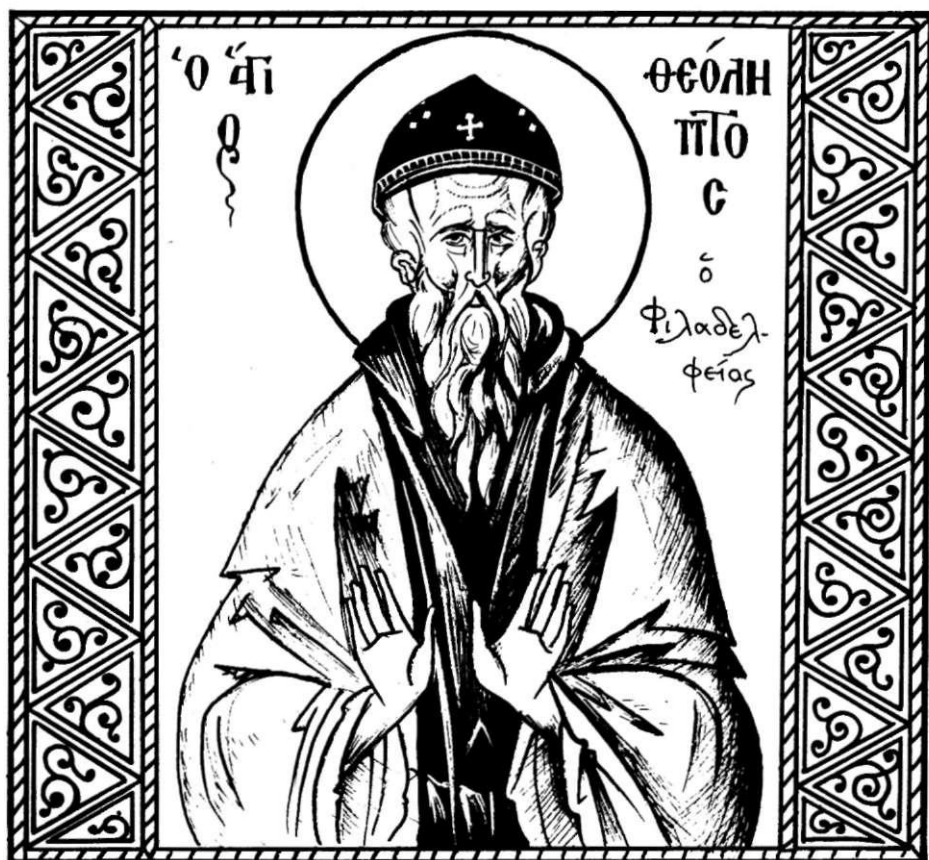
99. Οἱ ουράνιες δυνάμεις ὡς σύνολο, σάν υμνωδοὶ πού πρωτοστατοῦν στους ὕμνους, συντάσσονται σὲ χορεῖες κατὰ τριαδικὸ τρόπο, και παραστέκονται τριαδικὰ στὴν Ἁγία Τριάδα, δπου προσφέρουν τον ὕμνο λειτουργώντας μὲ φόβο. Ἀπὸ αὐτὲς, ἄλλες ἀπλώνονται κάτω ἀπὸ τὴν Ἄρχὴ και Αἰτία

των πάντων, όσες είναι πλησιέστερες σ' Αυτήν και επικεφαλής των ύμνων αυτές είναι μέ τήν σειρά οί Θρόνοι, τά Χερουβείμ και τά Σεραφεείμ. Ίδιώμά τους είναι ή πύρινη σοφία και ή γνώση των ουρανίων και κύριο έργο τους ό θεοπρεπής ύμνος του "Γέλ", κατά τήν εβραϊκή γλώσσα. "Άλλες είναι ενδιάμεσες, ανάμεσα στις προηγούμενες και στις επόμενες, δηλαδή οί Εξουσίες, οί Κυριότητες και οί Δυνάμεις, πού στέκονται γύρω από τό Θεό. Ίδιώμά τους είναι οι διευθετήσεις των μεγάλων πραγμάτων, οί διενέργειες των θαυμάτων και οί επιτελέσεις θαυμαστών σημείων κύριο έργο τους είναι ό τρισάγιος ύμνος, τό ""Αγιος, "Αγιος, "Αγιος"³⁶³. "Άλλες καταλήγουν σέ μας τούς ανθρώπους, όντας πάνω από εμάς και κάτω από τις ανώτερες· στέκονται γύρω από τό Θεό και λέγονται Αρχές, Αρχάγγελοι και "Αγγελιοι. Ίδιώμά τους είναι νά εκτελούν θείες υπηρεσίες, και κύριο έργο τους ό ιερός ύμνος "Άλληλουία". "Όταν λοιπόν ή λογική φύση τών ανθρώπων τελειοποιείται μέ κάθε αρετή και ανυψώνεται μέ κάθε γνώση και σοφία τού Πνεύματος και τής θεϊκής φωτιάς, τότε γίνεται οικεία μέσω τών θείων χαρισμάτων μέ τις Δυνάμεις αυτές, καθώς έλκει προς τον εαυτό της τό ιδίωμα καθεμιάς λόγω καθαρότητας. Μέ τις τελευταίες γίνεται οικεία μέ τή διακονία και τήν εργασία τών εντολών τού Θεού* μέ τις μεσαίες, μέ τή συμπάθεια και τήν προστασία τών συνανθρώπων, κι ακόμη μέ τήν οικονομία τών μεγάλων και θείων πραγμάτων και μέ τις ενέργειες τού Πνεύματος· μέ τις πρώτες συγκοινωνεί μέ τήν πύρινη σοφία τού λόγου και μέ τή γνώση τών θείων και ανθρωπίνων πραγμάτων. Καθώς τελειοποιείται έτσι ή ανθρώπινη φύση και δέχεται διαδοχικά τις δωρεές, ενώνεται μέσω αυτών μέ τή δεκάδα-Θεό*, επειδή πρόσφερε σ' Αυτόν τήν απαρχή δέκατης τάξεως από τον εαυτό της.

100. Ό Θεός είναι Μονάδα και Τριάδα* αρχίζει από μονάδα και, καθώς είναι δεκάδα, καταλήγει κυκλικά στον εαυτό Του. Ό Θεός έχει μέσα Του τις αρχές και τά τέλη τών πάντων. Είναι όμως έξω από τά πάντα, γιατί είναι επάνω άπ' όλα. "Όποιος βρέθηκε μέσα σ' Αυτόν, χώρεσε μέσα του τούς λόγους και τή γνώση τών όντων και ενώ στέκεται έξω άπ' όλα, παραμένει μέσα σέ όλα, γνωρίζοντας τις αρχές και τά τέλη τους, γιατί απέκτησε νοερή συνάφεια μέ τον Πατέρα μέσω τού Λόγου και έγινε τέλειος από τό Πνεύμα. Σ' αυτήν τήν παντέλεια και αδιαίρετη και ομοούσια Τριάδα πού προσκυνείται στά πρόσωπα τού Πατέρα, τού Υιού και τού Αγίου Πνεύματος και δοξάζεται ως μία φύση και βασιλεία και δύναμη θεότητας, σ' αυτήν ανήκει ή εξουσία στους αιώνες. 'Αμήν.

363. Ήσ. 6, 3.

* Ό αριθμός δέκα θεωρήθηκε σύμβολο τού Θεού από τήν αρχαιότητα. Οί Πυθαγόρειοι τόν ονόμαζαν "τετρακτύ" γιατί είναι ίσος μέ τό άθροισμα τών τεσσάρων πρώτων αριθμών, και τόν θεωρούσαν μέγιστο και τέλειο, ρίζα και πηγή κάθε δημιουργίας. Τό συμβολισμό αυτό χρησιμοποιούν και Χριστιανοί συγγραφείς (Κλήμης Άλεξανδρεύς, Ώριγένης κ.ά.).

ΟΣΙΟΣ ΘΕΟΛΗΠΤΟΣ, ΜΗΤΡΟ- ΠΟΛΙΤΗΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ Θεόληπτος, ὁ πραγματικά μεγάλος φωστήρας τῆς Φιλαδέλφειας, ἤγμασε στὰ χρόνια τοῦ Ἀνδρόνικου Β' τὸν Παλαιολόγου, γύρω στο 1325. Ἐξῆσε πρῶτα στο "Ἅγιον Ὄρος τὸν ἀναχωρητικό βίο, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀνέλαβε ὡς προκαθήμενος τῆ Μητρόπολι Φιλαδέλφειας. Ἐγινε καθοδηγητὴς τοῦ

άγιου Γρηγορίου αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης (τον Παλαμά) και μυσταγωγός του στά άριστα μαθήματα. Τον μυσταγόησε στην ιερή νήψη και τή νοερά προσευχή, ένν ακόμη ήταν κοσμικός, όπως αναφέρεται στο βίο αυτού του Γρηγορίου πού έγραψε ο πατριάρχης Φιλόθεος.

Ό παρών λόγος πού φιλοπονήθηκε από αυτόν, αποτελεί άριστη παρουσίαση και ακριβή κανόνα τής μελέτης πού ενεργείται εσωτερικά στο όνομα του Χριστού. Τά ακόλουθα κεφάλαια τον έχουν συντεθεί άριστα μέ θεία νοήματα και καθαρότητα διατιπώσεως. "Όλα αυτά εχονν ενταχθεί εδώ μέ τά λοιπά, γιατί είναι χρήσιμα όσο τίποτε άλλο και αξιόλογα για δσους επιζητούν μέ ζήλο ν' αποκτήσουν σέ σύντομη επιτομή το θεόσοφο μάθημα τής πνευματικής φιλοσοφίας.

Εισαγωγικά σχόλια

Ό διάσημος διδάσκαλος τής νοεράς προσευχής Θεόληπτος και εξακριβωμένα διδάσκαλος του άγιου Γρηγορίου του Παλαμά, φέρεται δι γεννήθηκε τό 1250 και έκοιμήθη έν Κυρίω τό 1324-26. Διετέλεσε έγγαμος ιεροδιάκονος, αλλά από συμφώνου διεξεύχθη για νά επιδοθεί στους άνθενωτικούς αγώνες κατά τήν ενωτική σύνοδο τής Λυών. Μετέβη στον Άθω και έμόνασε στους κύκλους των ήσυχαστών, από τούς οποίους διδάχθηκε τήν νοερά προσευχή και νήψη.

Αργότερα άνεχώρησε για τήν Κωνσταντινούπολη για νά πολεμήσει τήν ενωτική πολιτική του Μιχαήλ Παλαιολόγου και για τή δράση του θεωρήθηκε ως Όμολογητής, αφού υπέστη βασανισμούς και εϊρκτή από τον αυτοκράτορα. Μετά τό θάνατο του Μιχαήλ Η' ελευθερώθηκε και έτιμάτο από τον λαό για τον ασκητικό βίο και τήν ορθοδοξία του.

Κατά τό 1284 ή πατριαρχική σύνοδος τον εξέλεξε μητροπολίτη Φιλαδέλφειας, δπου ανέπτυξε σημαντική δράση, άλλ' αργότερα, για λόγους εκκλησιαστικούς, περιορίστηκε στην επαρχία του. "Έγραψε διάφορες πραγματείες, πού μένουν ανέκδοτες και θεωρείται δι άσκησε άποφασιστική επίδραση στην πνευματική αναγέννηση τής εποχής, πού επισφραγίστηκε μέ τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά στην μυστική θεολογία και μέ τό όνομα του Νικολάου Καβάσιλα στην λειτουργική ζωή.

Οί άγιοι ανθολόγοι τής Φιλοκαλίας, φαίνεται δι δεν βρήκαν άλλα έργα του οσίου Θεόληπτου, πλην ενός «Λόγου περί μοναδικου επαγγέλματος» και εννέα Κεφάλαια μέ τον Ίδιο τίτλο, τά όποια και παρέθεσαν. Από τήν ανάκριση των χρονολογιών, προκύπτει δι υπήρξεν δντως διδάσκαλος τής νηπτικής και ασκητικής αγωγής του άγιου Γρηγορίου, προ τής μονάσεώς του, δηλαδή προ τής ηλικίας των είκοσι ετών, πού άνεχώρησε για τό άγιον Όρος. Γιατί ο μέν θείος Γρηγόριος από τό 1321 μέχρι τό 1340 παρέμενε συνεχώς στον "Αθω, πλην δύο βραχυτάτων τάξειδίων πού έκανε στην Κωνσταντινούπολη, χάρη των μοναζουσών κατά σάρκα αδελ-

φών του, ό δέ δσιος Θεόληπτος δέν επανήλθε ποτέ στο άγιον "Όρος.

Τά μικρά αυτά έργα άπηχοϋν τήν παράδοση τών ήσυχαστών, στις κοινότητες τών οποίων έθήτευσεν ό Θεόληπτος περίπου μιά δεκαετία. Καί στις γενικές γραμμές, αλλά και στις λεπτομέρειες, θυμίζουν δέκατο τέταρτον ήσυχαστικόν αιώνα, ο-πού εξαίρεται ή εργασία της νοεράς προσευχής, τής νήψεως, τής ασκητικής παραδο-σιακής αγωγής και τών καρπών τής ίερας ησυχίας.

Σοβαρός ερευνητής τοϋ βίου και τοϋ έργου τοϋ οσίου Νικηφόρου μονάζοντος, θέλει τον Θεόληπτον μαθητήν του. Οί δύο άνδρες ήσαν βεβαίως σύγχρονοι και κοι-ωνοί τών δεσμών και τής φυλακής, γιά τήν αντίθεση τους στήν ψευδένωση τών Εκκλησιών, αλλά στά γραπτά τοϋ Θεόληπτου ούτε καν μνεία άπλή γίνεται τής ψυχοσωματικής μεθόδου, τής οποίας έπινοητής και διδάσκαλος είναι ό Μονάζων Νικηφόρος.

Ή διδαχή τοϋ Θεόληπτου, καθαρώς εμπειρική, δέν παρουσιάζει καμμία πρω-τοτυπία πλην τής ιδιοτυπίας της, ένώ αποτελεί απλανή κανόνα ορθοδόξου πνευμα-τικής πορείας, τή βάση τής όποιας κατέχει ή νοερά προσευχή, ή νήψη και γενικά ή επίπονη ασκητική αγωγή. Καί είναι περίεργο — άς γραφεί αυτό άκαδημαϊκώς— πώς ή επί είκοσαετίαν μαθήτρια τοϋ Θεόληπτου, «βασιλίσα» Ειρήνη Ευλογία Χοϋμναίνα Παλαιολογίνα, κατά ένα τρόπον άντινομικόν, έγινε ή πιο εμπαθής αντί-παλος τοϋ αγίου Γρηγορίου τοϋ Παλαμά, κατά τις γνωστές έριδες τοϋ 14ου αιώ-νος! Έκτος άν, μή διαφωνούσα γιά δσα αναφέρονται στήν νοερά προσευχή, άντετί-θετο, δπως ό προστατευόμενος της Ακίνδυνος, στο δογματικό ζήτημα τής διακρί-σεως Ουσίας και Ενεργείας τοϋ Θεοϋ.

Λόγος για τήν έν Χριστώ εσωτερική εργασία και τή μοναχική ζωή

Η μοναχική ζωή είναι ένα δένδρο ψηλό, πυκνόφυλλο και γονιμότατο. Ρίζα της είναι ή αποξένωση άπ' όλα τά σωματικά· κλαδιά της ή απαλλαγή τής ψυχής άπό εμπαιθείς κλίσεις και τό νά μήν έχει ό μοναχός καμία σχέση προς τά πράγματα άπό τά οποία έφυγε. Καρπός της είναι ή απόκτηση τών αρετών, ή θεοποιός αγάπη και ή αδιάκοπη ευφροσύνη, καθώς λέει ό Απόστολος: «Ό καρπός τοῦ Πνεύματος είναι ή αγάπη, ή χαρά, ή ειρήνη κλπ.»¹.

Η φυγή άπό τον κόσμο χαρίζει τήν καταφυγή στο Χριστό. Καί κόσμο εννοώ, τήν αγάπη τών αισθητών πραγμάτων και τής σάρκας. Εκείνος πού μέ επίγνωση τής αλήθειας αποξενώνεται άπό αυτά, γίνεται φίλος τοῦ Χριστού, αποκτώντας τήν αγάπη Του, για τήν οποία αρνήθηκε όλα τά κοσμικά κι αγόρασε τό "πολύτιμο μαργαριτάρι"², δηλαδή τό Χριστό.

Μέ τό σωτήριο βάπτισμα ντύθηκες τό Χριστό³· μέ αυτό τό θείο λουτρό απέβαλες τήν ακαθαρσία και έλαβες τή λαμπρότητα τής πνευματικής χάρις και τήν ευγένεια πού είχε ό άνθρωπος όταν πλάστηκε. Άλλά τί έγινε; Ή μάλλον, τί έπαθε ό άνθρωπος άπό τήν απερισκεψία του; Επειδή αγάπησε τον κόσμο, αλλοίωσε τά θεϊκά χαρακτηριστικά. Επειδή στράφηκε στα πάθη τής σάρκας, κακοποίησε τή θεία εικόνα. Τό σκοτάδι τών εμπαιθών λογισμών θάμπωσε τον καθρέφτη τής ψυχής στον οποίο εμφανίζεται ό νοητός ήλιος Χριστός. Έσύ όμως καθήλωσες τήν ψυχή σου μέ τον φόβο τοῦ Θεοῦ. Κατάλαβες τό σκοτάδι τής ανωμαλίας τοῦ κόσμου. Συνειδητοποίησες τό διασκορπισμό τής διάνοιας πού προξενούν οι κοσμικές μέριμνες. Είδες τον μάταιο περιπασμό πού αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι άπό τήν πολυτάραχη ζωή. Πληγώθηκες μέ τό βέλος τοῦ έρωτα τής ησυχίας. Ζήτησες τήν ειρήνη τών λογισμών, επειδή έγκλωπώθηκες τό παράγγελμα: «Ζήτησε τήν ειρήνη και κινήγησε την»⁴· πόθησες τήν ανάπαυση πού αυτή δίνει, επειδή άκουσες τό λόγο: «Ξαναγύρισε ψυχή μου στην ανάπαυση σου»⁵. Για όλα αυτά, αναλογίστηκες νά ξανακερδίσεις τήν ευγένεια πού έλαβες κατά χάρη μέ τό βάπτισμα, αλλά τήν έχασες θεληματικά άπό τά πάθη σου ζώντας στον κόσμο. "Ετσι λοιπόν έκανες πράξη τήν αγαθή αυτή γνώμη μέ τό νά έρθεις στο ιερό φροντιστήριο, νά φορέσεις τά σεμνά άμφια τής μετάνοιας και νά υποσχεθείς ολόψυχα τήν παραμονή σου στο μοναστήρι μέχρι θανάτου.

Τώρα έκανες δεύτερη συμφωνία μέ τό Θεό. Τήν πρώτη τήν έκανες κα-

1. Γαλ. 5, 22.

2. Ματθ. 13, 46.

3. Γαλ. 3, 27.

4. Ψαλμ. 33, 15.

5. Ψαλμ. 114, 7.

τά τό βάπτισμα, μέ τήν είσοδο σου σ' αυτή τή ζωή τή δεύτερη τώρα πού σπεύδεις προς τό τέλος αυτής τής ζωής. Τότε σε προσέλαβε ό Χριστός μέ τήν ευσέβεια τώρα προσκολλήθηκες στο Χριστό μέ τή μετάνοια. Εκεί βρήκες δωρεά* εδώ παραδέχτηκες ένα χρέος. Τότε, καθώς ήσουν νήπιο, δέν εννόησες τό αξίωμα πού σοῦ δόθηκε, αν και όταν μεγάλωσες, κατάλαβες τό μέγεθος τής δωρεάς και έχεις στο στόμα σου χαλινάρι. Τώρα πού έχεις τέλεια σκέψη, εννοείς βαθιά τί σημαίνει τό ότι συντάχθηκες μ' Εκείνον. Πρόσεξε μήν τυχόν παραβείς και αυτή τήν υπόσχεση και σάν αγγείο πού έσπασε εντελώς, ριχθείς στο σκότος τό εξώτερο, όπου είναι ό κλαυθμός και ό βρυγμός τών οδόντων⁶. Γιατί έξω από τό δρόμο τής μετάνοιας, δέν υπάρχει άλλος δρόμος πού ξαναφέρνει στή σωτηρία.

"Ακουσε τί σοῦ υπόσχεται και ό Δαβίδ: «Έκανες καταφυγή σου τον Ύψιστο. Αφοῦ λοιπόν επέλεξες τήν κατά Χριστόν ζωή μέ τις δυσκολίες της, δέ θά σέ πλησιάσουν πιά τά κακά πού απέκτησες από τήν κοσμική σου ζωή. Αφοῦ αποφάσισες νά μετανοείς, δέ θά σέ ακολουθήσει έρωτας χρημάτων, τρυφή, τιμή, καλλωπισμός, ακράτεια τών αισθήσεων δέ θά παραμείνουν μπροστά σου παράνομοι, δηλαδή μετωρισμοί τής διάνοιας, αιχμαλωσία τοῦ νου, χαύνωση πού προκαλούν οί αλλεπάλληλοι λογισμοί, και κάθε άλλη θεληματική εκτροπή και σύγχυση. Ούτε θά βρεθεί μπροστά σου αγάπη γονέων, αδελφών, συγγενών, φίλων και γνωστών ούτε θά βρεί τόπο σέ σένα ή άκαιρη και ανώφελη συνάντηση και συντροφιά μαζί τους. "Αν αγαπήσεις τήν άπάρνηση τών παραπάνω μέ τό σώμα σου και τήν ψυχή σου, δέ θ' αγγίξει τήν ψυχή σου τό μαστίγιο τοῦ πόνου, και τό βέλος τής λύπης δέ θά πληγώσει τήν καρδιά σου, ούτε τό πρόσωπο σου θά σκυθρωπάσει»⁷. Εκείνοι δηλαδή πού απομακρύνθηκαν από τή φιλήδονη συνήθεια και απώθησαν τον εμπαθή δεσμό μέ όλα όσα είπαμε, αμβλύνουν τά κεντριά τής λύπης. Γιατί ό Χριστός φανερώνεται στήν ψυχή πού αγωνίζεται και δίνει στήν καρδιά ανέκφραστη χαρά, και τήν πνευματική χαρά δέν μπορεί ποτέ νά τήν αναιρέσει κανένα από τά ευχάριστα ή δυσάρεστα τοῦ κόσμου. Μελέτες αγαθές και σωτήριες μνήμες και θεία διανοήματα και λόγοι σοφίας υπηρετούν τον αγωνιστή, και τον φυλάγουν σέ όλους τούς δρόμους τών έργων πού κάνει για τό θεό. Γι' αυτό και πατάει πάνω σέ κάθε άλογη επιθυμία και αυθάδη θυμό σάν πάνω στά φίδια ασπίδα και βασιλίσκο, και καταπατεί τήν οργή σάν λιοντάρι και τήν ηδονή σάν δράκοντα⁸. Και ή αιτία τούτου είναι ότι, αφοῦ απομάκρυνε κάθε ελπίδα του από τούς ανθρώπους και τά πράγματα πού είπαμε, τήν έδωσε στο θεό και είναι πλούσιος σέ γνώση Θεού και πάντοτε καλεί νοερά τό Θεό νά τον βοηθήσει. "Όπως λέει και στή Γραφή: «Στήριξε τήν ελπίδα του σ' εμένα, γι' αυτό και θά τον σώσω· θά τον προφυλάξω, γιατί γνωρίζει τό όνομα μου. "Όταν μέ φωνάζει, θά τον ακούσω, και όχι μόνο θά τον

6. Ματθ. 8, 12.

7. Ψαλμ. 90, 9-10 και 5, 5-6.

8. Ψαλμ. 90, 13.

απαλλάξω από εκείνους πού τον θλίβουν, άλλα και θά τον δοξάσω»⁹.

Βλέπεις τούς αγώνες και τά ακόλουθα βραβεία όσων ασκούνται σύμφωνα με τό θέλημα του Θεού; Προσπάθησε λοιπόν νά κάνεις τήν κλήση πράξη. Και όπως μονώθηκες σωματικά κι απέβαλες και τά νοήματα τών πραγμάτων και άλλαξες αμφίεση, γίνε και ξένος αποθέτοντας και τούς λόγους και τούς συγγενείς σου. Γιατί αν δέ σταματήσεις τήν περιπλάνηση στά εξωτερικά, δέ θά ξεσηκωθείς εναντίον εκείνων πού ενεδρεύουν μέσα σου. "Αν δέν νικήσεις εκείνους πού σέ πολεμούν μέ τά φανερά, δέν μπορείς νά κατατροπώσεις τούς αόρατους εχθρούς. "Όταν καταργήσεις τούς εξωτερικούς περισπασμούς και αφήσεις τούς εσωτερικούς λογισμούς, τότε διεγείρεται ό νους για τά έργα και τούς λόγους του Πνεύματος. Και αντί νά έχεις συναναστροφή μέ συγγενείς και φίλους, εκτελείς τις αρετές. Και αντί νά ασχολείσαι μέ τά μάταια λόγια πού γέννα ή κοσμική συναναστροφή, φωτίζει και συνειτίζει τήν ψυχή ή μελέτη και ή φανέρωση τών θεϊκών λόγων, πού κινούνται μέσα στη διάνοια. Η απελευθέρωση τών αισθήσεων γίνεται δέσμευση τής ψυχής. Και ή δέσμευση τών αισθήσεων, χαρίζει ελευθερία στην ψυχή. Η δύση του ηλίου φέρνει τή νύχτα. Και ό Χριστός αποχωρεί από τήν ψυχή και τήν κυριεύει τό σκοτάδι τών παθών και τά νοητά θηρία τήν κατασπαράζουν. Ανατέλλει ό αισθητός ήλιος και τά θηρία μαζεύονται στά σπήλαια τους. Ανατέλλει και ό Χριστός στο στερέωμα τής προσευχόμενης διάνοιας, και φεύγει και χάνεται κάθε κοσμική συνήθεια, ή αγάπη τής σάρκας περνά και ό νους βαδίζει στο έργο του, δηλαδή στη μελέτη τών θείων, "ώς τό βράδυ"¹⁰. Η έκφραση αυτή δέ σημαίνει ότι ή εργασία του πνευματικού νόμου περιορίζεται σέ κάποιο χρονικό διάστημα ή ότι έχει ορισμένο μέτρο, αλλά ότι διαρκεί ώσπου νά φτάσει τό τέλος αυτής τής ζωής, προκαλώντας τήν έξοδο τής ψυχής από τό σώμα. Αυτό ακριβώς φανέρωνε και ό προφήτης Δαβίδ μέ τά λόγια: «Πόσο αγάπησα τό νόμο Σου, Κύριε! Είναι ή μελέτη μου όλη τήν ημέρα»¹¹. Ημερα εννοεί όλη τή διάρκεια τής ζωής αυτής.

Σταμάτησε λοιπόν τις εξωτερικές συναναστροφές και πάλεψε μέ τούς εσωτερικούς λογισμούς, έως ότου βρείς τον τόπο τής καθαρής προσευχής και τον οίκο όπου κατοικεί ό Χριστός, φωτίζοντας και γλυκαίνοντας σε μέ τήν επίγνωση και τήν επίσκεψη Του, και κάνοντας σε νά θεωρείς χαρά τις θλίψεις για χάρη Του και νά αποφεύγεις τις κοσμικές ηδονές όπως τό κατάπικρο αφίνθιο.

Οί άνεμοι σηκώνουν κύματα στη θάλασσα, και αν αυτοί δέ σταματήσουν, δέν ησυχάζουν τά κύματα και δέν ημερεύει ή θάλασσα. Και τά πνεύματα τής πονηρίας ανακινούν μέσα στην ψυχή του αμελούς τήν ενθύμηση γονέων, αδελφών, συγγενών, γνωστών, συμποσίων, πανηγυριών, θεάτρων και όλες τις άλλες φαντασίες τής ηδονής και του υποβάλλουν νά τοποθετεί

9. Ταλμ. 90, 14-15.

10. Ψαλμ. 103, 23.

11. Ταλμ. 118, 97.

τήν ευτυχία στα μάτια, στή γλώσσα και στο σώμα. "Έτσι και τήν ώρα εκείνη τη σπαταλάς μάταια, και στή συνέχεια τήν ώρα πού μένεις μόνος μέσα στο κελί σου, τήν ξοδεύεις στήν αναπόληση εκείνων πού είδες και συζήτησες. Και έτσι περνά χωρίς προκοπή ή ζωή τοῦ μοναχοῦ, καθώς αποτυπώνουν τις μνήμες τους στή διάνοια του οί κοσμικές ασχολίες, όπως τά πόδια τοῦ ἀνθρώπου αποτυπώνουν τά ίχνη τους πάνω στο χιόνι. "Αν δίνομε τροφή στά θηρία, πότε θά τά θανατώσομε; Κι αν διαρκώς απασχολούμαστε μέ έργα και λογισμούς της ἀλογης φιλίας και συνήθειας, πότε θά νεκρώσομε τό φρόνημα τής σάρκας; Πότε θά ζήσομε τήν κατά Χριστόν ζωή πού υποσχεθήκαμε; Τά ίχνη τών ποδιών πάνω στο χιόνι ή διαλύονται όταν λάμψει ό ήλιος, ή όταν βρέξει, εξαφανίζονται. Και οί μνήμες πού έχουν σκαφτεί" στή διάνοια, από τή φιλήδονη διάθεση και τις ἀνάλογες πράξεις, εξαφανίζονται όταν ανατέλλει ό Χριστός στήν καρδιά, μέ τήν προσευχή και τήν κατανυκτική βροχή τών δακρῶν. Ό Μοναχός λοιπόν πού δεν πράττει σύμφωνα μέ τό λόγο, πότε θά εξαλείψει από τή διάνοια του τις εμπαιθείς μνήμες;

Οί πρακτικές αρετές τελούνται μέ τό σώμα, αν αφήσεις τή σχέση μέ τον κόσμο. Οί αγαθές μνήμες εντυπώνονται στήν ψυχή και οί θεϊκοί λόγοι αναπαύονται σ' αυτήν, αν μέ συνεχείς προσευχές πού αναπέμπονται μέ θερμή κατάνυξη από τή διάνοια, εξαλείψεις τις μνήμες τών προηγουμένων σου πράξεων. Γιατί ό φωτισμός από τήν πίστη και τή μνήμη τοῦ Θεοῦ και τή συντριβή τής καρδιάς, ἀποξέουν σάν ξυράφι τις πονηρές μνήμες. Μιμήσου τή σοφία τών μελισσών. Αυτές όταν αντιληφθούν τό σμήνος τών σφηκών νά πετούν γύρω τους, παραμένουν μέσα στήν κυψέλη και αποφεύγουν τή βλάβη από τούς εχθρούς. Σφήκες νά θεωρείς τις κοσμικές συναναστροφές, τις οποίες αποφεύγοντας μέ πολλή σπουδή, παράμενε μέσα στο κελί σου στο μοναστήρι. Και από εκεί πάλι νά προσπαθείς νά μπαίνεις στο εσωτερικότερο φρούριο τής ψυχής, πού είναι ό οίκος τοῦ Χριστοῦ και εκεί αστράφτει αδιατάρακτη ειρήνη και χαρά και γαλήνη. Τά δώρα αυτά, σάν κάποιες ακτίνες τά εκπέμπει από τον εαυτό Του ό νοητός ήλιος Χριστός και μέ αυτά αμείβει τήν ψυχή πού Τον υποδέχεται μέ πίστη και καλή ετοιμασία.

"Όταν λοιπόν κάθεται στο κελί σου, νά μνημονεύεις τό Θεό, ανυψώνοντας τό νοῦ σου ἀπ' όλα και οδηγώντας τον ἀφωνο προς τό Θεό, και νά συγκεντρώνεις ενώπιον τοῦ Θεοῦ όλη τή διάθεση τής καρδιάς σου, προσκολλώμενος σ' Αυτόν μέ τήν αγάπη. Γιατί ή μνήμη τοῦ Θεοῦ είναι θεωρία τοῦ Θεοῦ, ό οποίος ἔλκει τήν ὄραση και τήν επιθυμία τοῦ νοῦ προς τον εαυτό Του και τον περιλάμπει μέ τό φῶς Του. "Όταν δηλαδή ό νους επιστρέφει στο Θεό, αφήνοντας όλες τις ειδοποιούς ἔννοιες τών ὄντων, βλέπει χωρίς εικόνες και λαμπρύνει τήν ὄραση του μέ τήν ἀγνωσία αυτή πού υπερβαίνει κάθε γνώση, λόγω τοῦ ότι ή θεία δόξα είναι ἀπρόσιτη. Και ενώ δέ γνωρίζει, αφοῦ τό βλεπόμενο είναι ακατάληπτο, γνωρίζει ωστόσο επειδή βλέπει τήν ἀ-

λήθεια του κυρίως "Οντος, του μόνου που έχει τό είναι που υπερβαίνει κάθε είναι. Και μέ την πλούσια αγαθότητα που αναβλύζει από εκεί, τρέφοντας τον έρωτα του και ικανοποιώντας πλήρως τήν κινητικότητα του, αξιώνεται τήν χωρίς τέλος μακάρια ανάπαυση. Αυτά είναι τά γνωρίσματα τής ορθής μνήμης του Θεού.

Προσευχή τώρα, είναι διάλογος τής διάνοιας μέ τον Κύριο. Ό διάλογος αυτός μεταφέρει λόγια δεήσεως στο Θεό, μέ ολοκληρωτική προσήλωση του νοῦ προς Αυτόν. Γιατί όταν ή διάνοια επικαλείται συνεχώς τό όνομα του Κυρίου και ό νους προσέχει μέ ενάργεια στήν επίκληση του θείου ονόματος, έρχεται τό φώς τής γνώσεως του Θεού κι επισιιάζει σάν φωτεινή νεφέλη ολόκληρη τήν ψυχή. Τήν όρθή μνήμη του Θεού ακολουθεί ή αγάπη και ή χαρά, όπως λέει ό Ψαλμωδός: «Θυμήθηκα τό Θεό και γέμισα ευφροσύνη»¹². Τήν καθαρή προσευχή ακολουθεί ή γνώση και ή κατάνυξη, όπως λέει ό ίδιος: «Όποια μέρα θά σέ επικαλεστώ, ιδού, γνωρίζω ότι εσύ είσαι ό Θεός μου»¹³, και: «Θυσία που αρέσει στο Θεό είναι τό συντετριμμένο πνεύμα»¹⁴. "Όταν ό νους και ή διάνοια στέκονται μπροστά στο Θεό μέ ενεργό προσήλωση και θερμή δέηση, τότε ακολουθεί και ή κατάνυξη τής ψυχής. Κι όταν ό νους, ό λόγος και τό πνεῦμα προσπίπτουν στο Θεό, ό νους μέ τήν προσοχή, ό λόγος μέ τήν επίκληση και τό πνεῦμα μέ τήν κατάνυξη και τήν αγάπη, τότε όλος ό εσωτερικός άνθρωπος προσφέρει λατρεία στον Κύριο, σύμφωνα μέ τήν εντολή: «Θ' αγαπήσεις τον Κύριο, τό Θεό σου, μέ ολη τήν καρδιά σου»¹⁵.

Πλήν όμως θέλω νά γνωρίζεις και τούτο- μήπως ενώ νομίζεις ότι προσεύχεσαι, βαδίζεις μακριά από τήν προσευχή, κοπιάζεις χωρίς κέρδος και τρέχεις ματαιώς. "Ό,τι συμβαίνει στήν ψαλμωδία, όταν ό νους τρέχει άλλου και διασπάται σέ πάθη και διάφορα πράγματα, ώστε έτσι νά χάνεται τό νόημα των ψαλλομένων, τό ίδιο γίνεται και μέ τή διάνοια. Πολλές φορές δηλαδή, ενώ αυτή λέει τά λόγια τής προσευχής, ό νους δέν συνοδεύει, ούτε προσηλώνεται στο Θεό, μέ τον οποίο γίνεται ή συνομιλία κατά τήν προσευχή, αλλά εκτρέπεται από διάφορες σκέψεις χωρίς νά τό καταλάβει. "Έτσι, ή διάνοια λέει από συνήθεια τά λόγια, ό νους όμως απομακρύνεται από τή γνώση του Θεού. Γι' αυτό και ή ψυχή φαίνεται τότε ότι ούτε εννοεί, ούτε έχει διάθεση, επειδή ό νους διασκορπίζεται σέ κάποιες φαντασίες και απασχολείται σ' εκείνα που τον ξεγελούν ή σ' εκείνα που επιθυμεί. Γιατί όταν δέν υπάρχει γνώση τής προσευχής και ό δεόμενος δέν παραστέκεται μπροστά σ' Αυτόν που παρέχει παρηγοριά, πώς θά γλυκαθεί ή ψυχή; Πώς θά ευφρανθεί ή καρδιά που υποκρίνεται ότι προσεύχεται, αλλά δέν ενδιαφέρεται για αληθινή προσευχή; Θά ευφρανθεί ή καρδιά όσων ζητούν τον Κύριο¹⁶. Ζητεί τον

12. Ταλμ. 76, 4.

14. Ψαλμ. 50, 19.

16. Ταλμ. 104, 3.

13. Ταλμ. 55, 10.

15. Δευτ. 6, 5.

Κύριο εκείνος πού με ολόκληρη τη διάνοια και θερμή διάθεση πέφτει εμπρός στο Θεό και απομακρύνει κάθε νόημα τοῦ κόσμου για χάρη της γνώσεως και τῆς αγάπης τοῦ Θεοῦ, πού πηγάζουν από τὴν συνεχή και καθαρὴ προσευχή.

Γιὰ νὰ διασαφηνίσω τὴ θεωρία πού γεννιέται στο νου κατά τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, και τὴν αξία τῆς διάνοιας κατά τὴν καθαρὴ προσευχή, θὰ καταφύγω σὲ παρομοίωση μὲ τὸ σωματικὸ μάτι και τὴ γλῶσσα. "Ὅ,τι εἶναι δηλαδή ἡ κόρη για τὸ μάτι και ἡ προφορά τοῦ λόγου για τὴ γλῶσσα, τὸ ἴδιο εἶναι ἡ μνήμη για τὸ νου και ἡ προσευχή για τὴ διάνοια. "Ὅπως τὸ μάτι όταν δει κάποιον ορατὸ δὲ λέει τίποτε, ἀλλὰ μὲ τὴν πείρα τῆς οράσεως δέχεται τὴ γνώση τοῦ βλεπομένου, ἔτσι και ὁ νους, καθὼς μέσω τῆς μνήμης παραδίδεται ερωτικά στο Θεὸ μὲ τὴν προσκόλληση τῆς διάπυρης διαθέσεως και μὲ τὴ σιγή τῆς ολότελα απλῆς νοήσεως, κατα φωτίζεται ἀπὸ τὴ θεία ἔλλαμψη, λαμβάνοντας αρραβῶνα τῆς μέλλουσας λαμπρότητας. Και πάλι, ὅπως ἡ γλῶσσα, μὲ τὰ λόγια πού λέει, φανερώνει στον ακροατὴ τὴν αθέατη θέληση τοῦ νοῦ, ἔτσι και ἡ διάνοια, όταν απαγγέλλει τὰ σύντομα λόγια τῆς προσευχῆς μὲ θέρμη και χωρὶς διακοπή, παρουσιάζει στον παντογνώστη Θεὸ τὴν αἴτηση τῆς ψυχῆς. Και μὲ τὴν παραμονὴ στὴν προσευχή και μὲ τὴν ἐπίμονη συντριβὴ τῆς καρδιάς, ανοίγουν τὰ φιλόανθρωπα σπλάχνα τοῦ Κυρίου πού εἶναι γεμάτος συμπάθεια, και ὁ προσευχόμενος δέχεται πλούσια τὴ σωτηρία, ὅπως λέει και ὁ Ψαλμωδός: «Ὁ Θεός δὲ θὰ απορρίψει τὴν καρδιά πού ἔχει συντριβεὶ και ταπεινωθεῖ»¹⁷.

Θὰ σὲ χειραγωγήσει στὴν καθαρὴ προσευχή και εκείνο πού γίνεται μὲ τον ἐπίγειο βασιλιά. "Ὅταν δηλαδή παρουσιασθεῖς στο βασιλιά, και σωματικά εἶσαι μπροστά του και μὲ τὴ γλῶσσα τον ικετεύεις και μὲ τὰ μάτια τον ατενίζεις, κι ἔτσι προσελκύεις τὴν εὐμένειά του. Αυτό κάνει κι ἐσύ, εἴτε στὴ συναξὴ τῆς ἐκκλησίας, εἴτε μόνος στο δωμάτιο σου. "Ὅταν δηλαδή συνάγεστε στο ὄνομα τοῦ Κυρίου μὲ τοὺς ἀδελφούς για τὴν ἀκολουθία, ὅπως παρίστασαι μὲ τὸ σῶμα και προσφέρεις μὲ τὴ γλῶσσα σου στον Κύριο τὴν ψαλμωδία, ἔτσι νὰ ἔχεις και τὸ νου σου προσηλωμένο στὰ λόγια και στο Θεὸ και νὰ γνωρίζει μὲ ποιὸν συνομιλεῖ και ποιὸν πλησιάζει. Γιατί όταν ἡ διάνοια παραδίδεται μὲ ζῆση και καθαρότητα στὴν προσευχή, τότε ἡ καρδιά αξιώνεται νὰ ἀπολαύσει αναφαιρέτη χαρὰ και ἀνέκφραστη εἰρήνη. Και πάλι όταν παραμένεις μόνος στο δωμάτιο σου, μὴν ἀφήνεις τὴν προσευχή ἀπὸ τὴ διάνοια σου, μὲ νήψη τοῦ νοῦ και συντριβὴ τοῦ πνεύματος· και μὲ τὴ νήψη θὰ σὲ ἐπισκιάσει ἡ θεωρία, ἡ γνώση θὰ κατασκηνώσει μέσα σου μὲ τὴν προσευχή και ἡ σοφία θὰ ἀναπαυθεῖ ἐντός σου μὲ τὴν κατάνυξη, ἐξορίζοντας τὴν ἀλογη ἠδονὴ και ἐγκαθιστώντας τὴ θεία αγάπη.

Πίστεψε με, σοῦ λέω ἀλήθεια* ἀν σὲ ὅλη σου τὴν πνευματικὴ εργασία ἀποκτήσεις ἀχώριστη τὴν μητέρα τῶν καλῶν, τὴν προσευχή, αὐτὴ δὲ θὰ νυ-

στάξει ώσπου νά σου δείξει τον θείο νυμφώνα, νά σε οδηγήσει μέσα και νά σε γεμίσει ανείπωτη δόξα και ευφροσύνη. Γιατί αυτή αφαιρεί όλα τά εμπόδια, εξομαλύνει τό δρόμο τής αρετής και τον κάνει εύκολο σ' εκείνον πού τή ζητεί.

Πρόσεξε τώρα τον τρόπο τής προσευχής τής διάνοιας. Ἡ συνομιλία με τό Θεό αφανίζει τούς εμπαθείς λογισμούς. Ἡ ανάταση τοῦ νοῦ στο Θεό φυγαδεύει τις έννοιες τοῦ κόσμου. Ἡ κατάνυξη τής ψυχής απομακρύνει τή φιλία τής σάρκας. Και τότε φανερώνεται ἡ προσευχή, από τήν άσίγητη απαγγελία τοῦ θείου ονόματος, ότι είναι συμφωνία και ένωση τοῦ νοῦ, τοῦ λόγου και τής ψυχής. «Ὅπου είναι —λέει ὁ Κύριος—, δύο ἢ τρεῖς συναγμένοι στο όνομα μου, εκεί είμαι κι εγώ ανάμεσα τους»¹⁸. "Ἐτσι λοιπόν ἡ προσευχή, ανακαλώντας τις δυνάμεις τής ψυχής από τό διασκορπισμό πού προκαλούν σ' αυτές τά πάθη, τις συνδέει μεταξύ τους· και συνδέοντας τότε μαζί της τήν τριμερή ψυχή, τή συμφιλιώνει με τον ένα τρισυπόστατο Θεό. Πρώτα, δηλαδή, μέ τούς τρόπους τής αρετής αφαιρεί από τήν ψυχή τήν ασχήμια τής αμαρτίας* έπειτα, άφοῦ ξαναζωγραφίσει στήν ψυχή τό κάλλος των θείων χαρακτήρων μέ τήν αγία γνώση πού δίνει, τήν παρουσιάζει στο Θεό. Και ἡ ψυχή παρευθής γνωρίζει τον Ποιητή της, όπως λέει ὁ Ψαλμωδός: «Ὅποια μέρα σέ επικαλεστώ, ιδού, γνωρίζω ότι εσύ είσαι ὁ Θεός μου»¹⁹. και αυτή, γνωρίζεται από τό Θεό. Γιατί ὁ Κύριος γνωρίζει τούς δικούς Του²⁰. Τον γνωρίζει, γιατί έχει μέσα της καθαρή τήν εικόνα Του, και κάθε εικόνα αναφέρεται στο πρωτότυπο· και γνωρίζεται από Αυτόν για τήν ομοίωση της μέ Αυτόν λόγω τών αρετών, μέ τις όποιες και γνώση Θεού έχει, και γνωρίζεται από τό Θεό.

Εκείνος πού ζητάει τήν εύνοια τοῦ βασιλιά, μεταχειρίζεται τρεῖς τρόπους: ἡ απευθύνει λόγους ικεσίας, ἡ στέκεται σιωπώντας, ἡ πέφτει στά πόδια εκείνου πού μπορεί νά τον βοηθήσει. "Ἐτσι και ἡ καθαρή προσευχή, συναπτόμενη μέ τό νοῦ, τό λόγο και τό πνεῦμα, μέ τό λόγο επικαλείται τό θείο όνομα, μέ τό νοῦ ατενίζει σταθερά τον παρακαλούμενο Θεό, ενώ μέ τό πνεῦμα εκδηλώνει τήν κατάνυξη, τήν ταπείνωση και τήν αγάπη. Και έτσι εξευμενίζει τήν άναρχη Τριάδα, τον Πατέρα και τον Υιό και τό "Άγιο Πνεῦμα, τον ἕνα Θεό.

"Ὅπως ἡ ποικιλία τών φαγητῶν ανοίγει τήν όρεξη νά τά δοκιμάσει κανείς, έτσι και οἱ διάφορες έννοιες τών αρετῶν ξυπνούν τήν κινητικότητα τοῦ νοῦ. Γι' αυτό, βαδίζοντας τό δρόμο τής διάνοιας, νά διαλέγεις τά λόγια τής προσευχής και ν' απευθύνεσαι στον Κύριο μέ άδιά-κοπες φωνές χωρίς νά αποθαρρύνεσαι· νά δέσαι συνεχώς μιμούμενος τήν αναίδεια τής χήρας πού πέτυχε νά κάμψει τον αμείλικτο δικαστή²¹. Τότε βαδίζεις σύμφωνα μέ τις έ-

18. Ματθ. 18, 20.

19. Ταλμ. 55, 10.

20. Β' Τιμ. 2, 19.

21. Λουκ. 18, 2-5.

πιταγές τού Πνεύματος²². δεν προσέχεις τις σαρκικές επιθυμίες και δέ διακόπτεις μέ κοσμικούς λογισμούς τή συνέχεια της προσευχής, άλλα γίνεσαι νάος του Θεού καθώς Τον υμνείς απερίσπαστος. "Όταν ασκείς έτσι τήν κατά διάνοια προσευχή, αξιώνεσαι νά φτάνεις και στή μνήμη τού Θεού και νά εισέρχεσαι στά άδύτα τού νού και νά κατοπτρεύεις τον Αόρατο μέ μυστικές θεωρίες και μόνος νά λατρεύεις στή μόνωση μόνο τό Θεό πλημμυρίζοντας από γνώση μαζί μέ αγάπη.

"Όταν λοιπόν δεις νά σε κυριεύει χαύνωση στήν προσευχή, τότε νά μεταχειρίζεσαι βιβλίο, και διαβάζοντας προσεκτικά, νά δέχεσαι μέσα σου τή γνώση. Μήν προσπερνάς βιαστικά τά λόγια, άλλα νά τά στοχάζεσαι βαθιά και νά θησαυρίζεις τό νόημα τους. "Υστερα νά αναλογίζεσαι όσα διάβασες, ώστε μέ τή μελέτη αυτή νά τά κατανοείς, νά γλυκαίνεται ή διάνοια σου και νά σοῦ μένουν αλησιμόνητα. Κι έτσι ν' άναρριπίζεται ό ζήλος σου γιά τά θεία διανοήματα, σύμφωνα μέ τό ρητό: «Κατά τή μελέτη μου θ' ανάψει μέσα μου φωτιά»²³. "Όπως ή τροφή μέ τή μάσηση ευχαριστεί τή γεύση, έτσι και τά θεία λόγια, όταν στρέφονται μέσα στήν ψυχή, τρέφουν και κατευφραίνουν τή διάνοια, όπως λέει και ό Ψαλμωδός: «Πόσο γλυκά είναι τά λόγια Σου στο λάρυγγα μου!»²⁴. Ν' αποστηθίζεις και λόγια τού Ευαγγελίου και αποφθέγματα τών μακαρίων Πατέρων και νά ερευνάς τούς βίους τους, γιά νά τά έχεις μελέτημα σου κατά τις νύχτες· ώστε όταν ή διάνοια σου κουραστεί από τήν προσευχή, νά τήν ανανεώνεις μέ τήν ανάγνωση και τή μελέτη τών θείων λόγων και νά τήν κάνεις προθυμότερη στήν προσευχή. Επίσης νά χρησιμοποιείς τήν ψαλμωδία, άλλα μέ φωνή πολύ σιγανή και μέ παρακολούθηση από τό νού, δίχως νά ανέχεσαι ν' αφήσεις κάποιο λόγο νά περάσει χωρίς νά τον εννοήσεις. Κι άν ποτέ κάτι διαφύγει τήν προσοχή σου, επανάλαβε τό στίχο, όσες φορές χρειαστεί, μέχρις ότου κάνεις τό νού σου νά παρακολουθεί τά λεγόμενα. Γιατί ό νούς έχει τή δύναμη και νά ψάλλει μέ τό στόμα, και τό Θεό νά μνημονεύει. Και αυτό διδάξου το από τή φυσική πείρα. "Όπως δηλαδή εκείνος πού βρίσκεται και συνομιλεί μέ κάποιον, τον βλέπει ταυτόχρονα και μέ τά μάτια του, έτσι κι εκείνος πού ψάλλει μέ τά χείλη μπορεί συνάμα και νά ατενίζει μέ τή μνήμη τό Θεό. Τις γονυκλισίες μή τις αφήνεις, γιατί μέ τό γονάτισμα εικονίζεται ή πτώση τής αμαρτίας και γίνεται ένα είδος έξομολογήσεως, ενώ μέ τήν ανόρθωση υποδηλώνεται ή μετάνοια και συμβολίζεται ή υπόσχεση γιά ενάρτετο βίο. Κάθε γονυκλισία νά γίνεται μέ τή νοερή επίκληση τού Χριστού, ώστε πέφτοντας μπροστά στον Κύριο μέ τήν ψυχή και μέ τό σώμα, νά κάνεις εϋδιάλλακτο τό Θεό τών ψυχών και τών σωμάτων. "Αν, τέλος, απασχολήσεις και τά χέρια σου μέ κάποιο έργο αθόρυβο μαζί μέ τήν κατά διάνοια προσευχή, γιά νά αποκρούεις τον ύπνο και τή ραθυμία, και τούτο συμβάλλει στον ασκητικό αγώνα.

22. Γαλ. 5, 16.

23. Ταλμ. 38, 4.

24. Ταλμ. 118, 103.

"Όλες αυτές οί εργασίες, δταν γίνονται μαζί μέ τήν προσευχή, ακονίζουn τό νοῦ, εξορίζουn τήν άκηδία, κάνουν πιο ζωηρή τήν ψυχή και τό νοῦ οξύτερο και θερμότερο στήν απασχόληση του μέ τήν κατά διάνοιαν εργασία.

"Όταν χτυπήσει τό τάλαντο, βγές άπό τό κελί σου, έχοντας τά σωματικά μάτια στραμμένα στή γή και τή διάνοια στερεωμένη στή μνήμη τοῦ Θεοῦ. Άφοῦ μπεις στήν εκκλησία και πάρεις τή θέση σου στο χορό, μήτε νά άργολογείς μέ τον διπλανό σου Μοναχό, μήτε νά μετεωρίζεσαι μέ τό νοῦ σέ ματαιότητες. Άλλά ν' ασφαλίζεις τή γλώσσα σου μέ μόνη τήν ψαλμωδία και τή διάνοια σου μέ τήν προσευχή. "Όταν γίνει απόλυση, πήγαινε στο δωμάτιο σου και άρχισε τον κανόνα πού σοῦ έχει οριστεί. "Όταν πάς στήν τράπεζα, μήν παρατηρείς γύρω τις μερίδες των αδελφών, μήτενά αφήνεις τήν ψυχή σου σέ διάφορες υποψίες όχι καλές. Νά βλέπεις και νά τρως εκείνα πού έβαλαν εμπρός σου, δίνοντας στο στόμα τήν τροφή, στήν άκοή τήν ακρόαση των αναγνωσμάτων και στήν ψυχή σου τήν προσευχή. "Έτσι θά τρέφεσαι σωματικά και πνευματικά και θά δοξολογείς ολοκληρωμένα Αυτόν πού σοῦ παρέχει πλούσια τά αγαθά τής επιθυμίας σου²⁵. Άπό εκεί άφοῦ σηκωθείς μέ σεμνότητα και σιωπή, πήγαινε στο κελί σου και σάν εργατική μέλισσα νά επιδοθείς στήν εργασία των αρετών. "Όταν εκτελείς μιά διακονία μαζί μέ τούς αδελφούς, νά εργάζονται τά χέρια σου, τά χείλη νά σιωποῦn και ό νους νά μνημονεύει τό Θεό. Και αν κανέννας αρχίσει νά άργολογεί, για νά διακόψει αυτή τήν αταξία σήκω και βάλε μετάνοια.

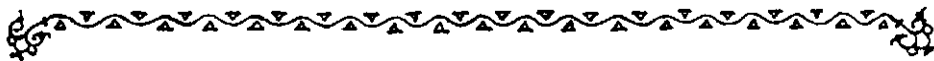
Ν' αποδιώχνεις τούς λογισμούς και νά μήν τούς επιτρέπεις νά διαβαίνουν άπό τήν καρδιά σου και νά πολυκαιρίζουn σ' αυτήν, γιατί ή παραμονή των εμπαθών λογισμών ζωογονεί τά πάθη και θανατώνει τό νοῦ. Αμέσως τήν ώρα πού σέ προσβάλλουn, μέ τήν πρώτη κίνηση τοῦ νοῦ, βιάσου νά τούς εξοντώσεις μέ τό βέλος τής προσευχής. Κι αν επιμένουn νά σέ ενοχλούn και νά προκαλούn σύγχυση στή διάνοια σου, και άλλοτε νά ύποχωροῦn, ενώ άλλοτε νά επιτίθενται, νά ξέρεις ότι είναι οχυρωμένοι πίσω άπό προηγούμενο σου θέλημα. Και επειδή έχουν αποκτήσει δικαιώματα στήν ψυχή σου λόγω τής ήττας τής προαιρέσεως της, γι' αυτό σέ ταράζουn και σέ ενοχλούn. Γι' αυτό πρέπει νά τούς στηλιτεύεις μέ τήν εξομολόγηση· γιατί δταν φανερωθούn οί πονηροί λογισμοί, τρέπονται σέ φυγή. "Όπως δηλαδή δταν φωτίζει τό φώς, τό σκότος υποχωρεί, έτσι και τό φώς τής έξομολογήσεως αφανίζει τούς λογισμούς των παθών, πού κι αυτοί είναι σκότος. Τοῦτο γίνεται επειδή ή κενοδοξία και ή άνεση, λόγω των οποίων έβρισκαν τόπο οί λογισμοί, καταστράφηκαν μέ τήν αισχύνη τής έξομολογήσεως και τήν κακοπάθεια τοῦ κανόνα πού επιβλήθηκε. "Έτσι, καθώς οί λογισμοί βρίσκουn τή διάνοια ελεύθερη άπό τά πάθη μέ τή συνεχή και καταναυκτική προσευχή, τρέπονται σέ φυγή ντροπιασμένοι. "Όταν ό αγωνιστής προσπαθει μέ τήν προσευχή νά ά-

νακόπτει τους λογισμούς πού τον ταράζουν, τούς ανακόπτει για λίγο και εμποδίζει τά ποικίλα νοήματα τους καθώς παλεύει και άντιπολεμά· δε λυτρώνεται όμως τελείως, γιατί αποδέχεται τις αιτίες των λογισμών πού τον ενοχλούν, δηλαδή τή σωματική ανάπαυση και τήν επιθυμία τών κοσμικών τιμών, και γι' αυτές τις αίτιες δέ σπεύδει στην εξομολόγηση. "Έτσι δέν έχει ειρήνη, αφού κατέχει αυτά πού ανήκουν δικαιωματικά στους εχθρούς. Ποιος είναι εκείνος πού κατέχει ξένα σκεύη και δέν τοῦ τά ζητούν οι ιδιοκτήτες τους; Και ποιος, πού δέν αποδίδει δταν τοῦ ζητούν εκείνα πού κακώς κατέχει, ελευθερώνεται από τούς αντιδίκους του; "Όταν όμως ό αγωνιζόμενος, ενισχυμένος από τή μνήμη τοῦ Θεοῦ, αγαπήσει τήν εξουθένωση και τήν κακοπάθεια της σάρκας και προχωρήσει χωρίς νά ντρέπεται στην εξομολόγηση τών λογισμών του, αμέσως οί εχθροί άναχωροῦν και ή διάνοια ελευθερωμένη εξασφαλίζει αδιάκοπη τή συνέχεια της προσευχής και τή μελέτη τών θείων.

Κάθε υπόνοια πού δημιουργείται στην καρδιά σου εναντίον κάποιου, νά τήν απορρίπτεις τελείως, γιατί καταλύει τήν αγάπη και τήν ειρήνη. Κάθε συμφορά πού σοῦ έρχεται άπ' έξω, νά τή δέχεσαι μέ γενναιότητα, γιατί προξενεί τή σωτήρια υπομονή, τήν υπομονή πού χαρίζει τή διαμονή και τήν ανάπαυση στους ουρανοῦς. "Όταν έτσι περνάς τις ήμερες σου, θά ζήσεις τήν παρούσα ζωή μέ καλή διάθεση, καθώς θά σέ ευφραίνουν οί μακάριες ελπίδες, ενώ κατά τό θάνατο σου θά μετατεθείς από τά εδώ μέ παρρησία και θά μεταβείς στους τόπους της αναπαύσεως, τούς οποίους σοῦ ετοίμασε ό Κύριος, ως ανταπόδοση τών εδώ κόπων σου, γιά νά συμβασιλεύεις μέ Αυτόν.

Στον Κύριο ανήκει κάθε τιμή και προσκύνηση, μαζί μέ τον άναρχο Πατέρα Του και τό πανάγιο, αγαθό και ζωοποιό Του Πνεῦμα, τώρα και πάντοτε και σέ δλους τούς αιώνες. Αμήν.

Κεφάλαια

Οταν ό νους φεύγει από τά έξω πράγματα καί συνάγεται προς τά έσω, τότε επιστρέφει στον εαυτό του· ενώνεται δηλαδή φυσικώς μέ τον κατά διάνοια λόγο καί, μέ τό λόγο πού ενυπάρχει ουσιωδώς μέσα του, ενώνεται μέ τήν προσευχή. Καί διά μέσου τής προσευχής ανεβαίνει στή γνώση τοῦ Θεού μέ δλη τήν άγαπητική του δύναμη καί διάθεση. Τότε ή σαρκική επιθυμία αναχωρεί, κάθε ηδονική αίσθηση μένει άργή καί τά ωραία τής γής φαίνονται αηδή. Γιατί ή ψυχή, άφοῦ έριξε πίσω της δλα δσα ανήκουν στο σώμα ή σχετίζονται μέ αυτό, τρέχει πίσω από τήν ωραιότητα τοῦ Χριστού, ακολουθώντας Τον υπάκουα μέ τά έργα τής σεμνής πολιτείας καί τής άγνείας τής διάνοιας καί ψάλλοντας: «Παρθένες θ' ακολουθήσουν πίσω από τον βασιλιά»²⁶. Φαντάζεται καί βλέπει εμπρός της τό Χριστό, καί λέει: «Βλέπω πάντοτε τον Κύριο εμπρός μου, γιατί στέκεται στά δεξιά μου»²⁷. Στο Χριστό προσκολλάται μέ τήν αγάπη καί Τοῦ λέει: «Κύριε, σ' εσένα στρέφεται δλη ή επιθυμία μου»²⁸. Στο Χριστό απενίζει διαρκώς καί αναφωνεί: «Τά μάτια μου είναι διαρκώς στραμμένα προς τον Κύριο»²⁹. Μέ τό Χριστό συνομιλεί μέσω τής καθαρής προσευχής προξενώντας ευχαρίστηση σ' Αυτόν καί ευφροσύνη στον εαυτό της, κατά τό ψαλμικό: «Εΐθενά ευχαριστήσσει τον Κύριο ή συνομιλία μου μέ Αυτόν, κι εγώ θά ευφρανθώ από τήν επικοινωνία μου μαζί Του»³⁰. Γιατί ό Θεός δέχεται τή συνομιλία τής προσευχής επειδή Αυτός είναι πού ή ψυχή αγαπά καί επικαλείται καί ζητά τή βοήθεια Του, καί χαρίζει στήν δεόμενη ψυχή τήν ανέκφραστη χαρά. Καθώς δηλαδή αυτή μνημονεύει τό Θεό κατά τή συνομιλία τής προσευχής, ευφραίνεται από τον Κύριο, όπως λέει ό Ψαλμωδός: «Θυμήθηκα τό Θεό καί ευφράνθηκα»³¹.

2. Ν' αποφεύγεις τις αισθήσεις, καί θά αδρανοποιήσεις τήν ηδονή των αισθητών. Ν' αποφεύγεις τις φαντασίες των ευχάριστων πραγμάτων κατά τή διάνοια, καί θά καταργήσεις τήν ήδυπάθεια των λογισμών. Κι όταν ό νους μένει χωρίς φαντασίες, γιατί δέν επιτρέπει οότε στους τρόπους τής ηδονής, ούτε στους λογισμούς τής επιθυμίας νά τοῦ αποθέτουν τό έκτύπωμα καί τή σφραγίδα τους, τότε βρίσκεται στήν καθαρότητα. Καί άφοῦ ανεβεί πάνω άπ' δλα τά αισθητά καί τά νοητά, ανεβάξει τήν έννοια στο Θεό. Καί μέ τή συνεχή μνήμη, φωνάζει από τά βάθη τής ψυχής του τό δνομα τοῦ Κυρίου καί τίποτε άλλο, όπως τό βρέφος φωνάζει τό δνομα τοῦ πατέρα του. «Θά καλέσω, λέει στή Γραφή, μέ τό δνομά μου τον Κύριο ενώπιον σου»³². Κι όπως ό

26. Ψαλμ. 44, 15.

27. Ψαλμ. 15, 8.

28. Ψαλμ. 37, 10.

29. Ψαλμ. 24, 15.

30. Ψαλμ. 103, 34.

31. Ψαλμ. 76, 4.

32. Έξ. 33, 19.

Αδάμ, ἀφοῦ πλάστηκε ἀπό χῶμα μέ τό χέρι τοῦ Θεοῦ, ἐγίνε ψυχή ζῶσα μέ τό θεῖο ἐμφύσημα³³, ἔτσι κι ὁ νοῦς, ἀφοῦ διαπλαστεῖ μέ τις ἀρετές, προφέροντας ἀδιάκοπα τήν ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μέ καθαρή διάνοια και θερμή διάθεση, υφίσταται τή θεία αλλοίωση, καθώς ζωογονεῖται και θεοποιεῖται, ἐπειδή γνωρίζει και ἀγαπά τό Θεό.

3. "Ἄν ἀπομακρυνθεῖς ἀπό τήν ἐπιθυμία τῶν γήινων μέτήν συνεχῆ και εὐλικρινή προσευχή και ἀναπαυθεῖς ὄχι μέ ὕπνο, ἀλλά ἀφήνοντας κάθε ἐννοια πού ἀφορα στά κτίσματα και στηριχθεῖς ἀποκλειστικά σε μόνη τή μνήμη τοῦ Θεοῦ, θά οἰκοδομηθεῖ μέσα σου, σάν ἄλλη βοηθός, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γιατί ἡ κραυγή τῆς προσευχῆς πού βγαίνει ἀπό τήν ἐσωτερική διάθεση, κάνει νά βλαστήσει ἡ θεία ἀγάπη· και ἡ θεία ἀγάπη ἀφυπνίζει τό νοῦ γιά νά τοῦ φανερῶσει τά ἀπόκρυφα. Τότε ὁ νοῦς, ἀφοῦ ἐνωθεῖ μέ τήν ἀγάπη, καρπώνεται τή σοφία* και μέ τή σοφία ἐξαγγέλλει τά ἀπόρρητα. Ὁ Θεός Λόγος δηλαδή, ὅταν καλεῖται μέ τήν κραυγή τῆς προσευχῆς πού βγαίνει ἀπό τήν ἐσωτερική διάθεση, παίρνει τή νοητική ἐνέργεια τοῦ νοῦ σάν νά ἦταν ἡ πλευρά τοῦ Αδάμ, χαρίζοντας τή γνώση· και στή θέση της ἀναπληρώνει τήν ἀγαθή διάθεση, δωρίζοντας τήν ἀρετή. Στή συνέχεια οἰκοδομεῖ τή φωτοποιό ἀγάπη και τήν οδηγεῖ στο νοῦ πού βρίσκεται σέ ἐκσταση και ὕπνο και ἀναπαύεται ἀπό κάθε γήινη ἐπιθυμία. Ἡ ἀγάπη παραστέκεται σάν ἄλλη βοηθός τοῦ νοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναπαύθηκε ἀπό τήν ἀλόγη προσκόλληση στά αἰσθητά, γι' αὐτό και τον ἀφυπνίζει, γιατί εἶναι πιά καθαρός, γιά ν' ἀκούσει τά λόγια της σοφίας. Τότε ὁ νοῦς, βλέποντας προς τήν ἀγάπη και γεμίζοντας ἀπό ἠδονή, φανερώνει αὐτούς ἄλλους τις κρυφές καταστάσεις τῶν ἀρετῶν και τις ἀθέατες ἐνέργειες τῆς γνώσεως, ἀναπτύσσοντας τις μέ τό λόγο.

4. Ἀποσπάσου ἀπό ὅλα τά αἰσθητά και ἐγκατάλειψε τό νόμο τῆς σάρκας και ὁ πνευματικός νόμος θά γραφεῖ στή διάνοια σου. "Ὅπως δηλαδή ἐκεῖνος πού κινεῖται ἀπό τις ἐμπνεύσεις τοῦ Πνεύματος, δέν ἐκτελεῖ τις ἐπιθυμίες τῆς σάρκας, κατά τον Ἀπόστολο³⁴, ἔτσι κι ἐκεῖνος πού βγαίνει ἔξω ἀπό τις αἰσθήσεις και τά αἰσθητά, δηλαδή ἔξω ἀπό τή σάρκα και τον κόσμο, φτάνει νά κινεῖται ἀπό τό Πνεῦμα και νά φρονεῖ τά τοῦ Πνεύματος. Και αὐτό μάθε το ἀπό ἐκεῖνα τά ὁποῖα ἔκανε ὁ Θεός στον Αδάμ πρὶν ἀπό τήν παρακοή.

5. Ἐκεῖνον πού ἀγωνίζεται νά φυλάει τις ἐντολές και καρτερεῖ μέσα στον παράδεισο τῆς προσευχῆς και μένει κοντά στο Θεό μέ τήν ἀδιάκοπη μνήμη Του, ὁ Θεός τον ἀποσπά ἀπό τις φιλήδονες ἐνέργειες τῆς σάρκας, ἀπ' ὅλα τά κινήματα τῆς αἰσθήσεως και ἀπ' ὅλα τά ἐμπαθή σχήματα τῆς διάνοιας. Και κάνοντας τον νεκρό γιά τά πάθη και τήν ἀμαρτία, τον καθιστά μέτοχο τῆς θείας ζωῆς. "Ὅπως δηλαδή ἐκεῖνος πού κοιμάται, και μέ νεκρό μοιάζει, και ζωντανός εἶναι, τό πρῶτο κατά τήν ἐνέργεια τοῦ σώματος, τό

33. Γεν. 2, 7.

34. Γαλ. 5, 16.

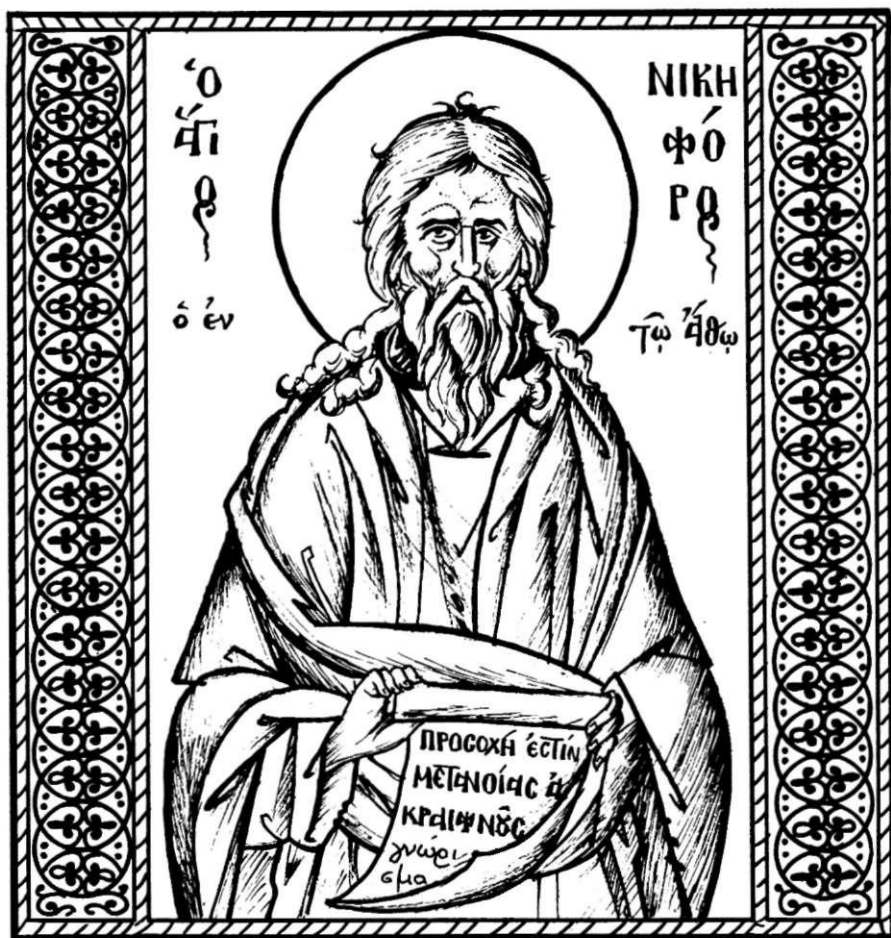
δεύτερο μέ τη συνεργεία τής ψυχής, έτσι κι εκείνος πού μένει κοντά στο Πνεύμα γίνεται νεκρός γιά τή σάρκα καί τον κόσμο, ζεί όμως κατά τό φρόνημα τοῦ Πνεύματος.

6. "Αν κατανοείς εκείνα πού ψάλλεις, αποκτάς τήν επίγνωση τους. Από τήν επίγνωση αποκτάς σύνεση. Από τή σύνεση βλαστάνει ή πράξη εκείνων πού κατανόησες. Από τήν πράξη καρπώνεσαι τήν γνώση πού αποτελεί έξη. Η γνώση πού συνοδεύεται από τήν πείρα, πηγάζει τήν αληθινή θεωρία. Από αυτήν ανατέλλει ή σοφία καί γεμίζει μέ τά φωτοβόλα λόγια τής χάρης τον αέρα τής διάνοιας καί εξηγεί καί στους άλλους τά απόκρυφα.

7. Πρώτα ό νους ζητά καί βρίσκει, καί κατοπιν ενώνεται μ' εκείνο πού βρήκε. Τήν αναζήτηση τήν κάνει μέ τό λογικό, ενώ τήν ένωση μέ τήν αγάπη. Καί ή μέν αναζήτηση μέσω τοῦ λογικοῦ γίνεται γιά τήν αλήθεια, ή δέ ένωση τής αγάπης γιά τό αγαθό.

8. Εκείνος πού ξεπερνά τή ρευστή φύση τών παρόντων καί παραβλέπει τήν επιθυμία τών πρόσκαιρων, δέ βλέπει κάτω, δέν επιθυμεί τά ωραία τής γης· αλλά τοῦ ανοίγονται τά άνω θεάματα καί κατοπτεύει τά κάλλη τών ουρανών καί τή μακαριότητα τών αμόλυντων πραγμάτων. "Όπως δηλαδή γιά κείνον, πού χάσκει εμπρός στά υλικά πράγματα καί είναι σκυμμένος στις ηδονές τής σάρκας, είναι κλειστοί οί ουρανοί, άφοῦ είναι σκοτισμένα τά νοερά μάτια του, έτσι κι εκείνος πού περιφρονεί τά κάτω καί τ' αποστρέφεται, έχει υψωμένο επάνω τό νοῦ του καί βλέπει τή δόξα τών αιωνίων, καί άντικρύζει τή λαμπρότητα πού έχει ετοιμαστεί γιά τούς Αγίους. Αυτός δέχεται καί τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ πού κατέρχεται σ' αυτόν από τον ουρανό καί γίνεται ναός τοῦ Αγίου Πνεύματος καί ποθει τά θελήματα τοῦ Θεοῦ καί οδηγείται από τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καί αξιώνεται τήν υιοθεσία καί ό Θεός εύαρεστεϊται καί ικανοποιείται από αυτόν. Γιατί όσοι οδηγούνται από τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αυτοί είναι υιοί τοῦ Θεοῦ³⁵.

9. "Όσο αναπνέεις, μήν αφήσεις εξαιτίας ασθένειας τήν προσευχή ούτε μία ήμερα, ακούγοντας τον Απόστολο πού λέει: «"Όταν ασθενώ, τότε είμαι δυνατός»³⁶. "Όταν κάνεις έτσι, θά ωφεληθείς πολύ, καί ή προσευχή θά σέ σηκώσει γρήγορα επάνω, μέ τή βοήθεια τής χάρης. Γιατί όπου υπάρχει ή παρηγοριά τοῦ Πνεύματος, δέν επιμένει ή ασθένεια ή ή άκηδία.

ΟΣΙΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΜΟΝΑ ΖΩΝ

Σύντομη βιογραφία

Ο σοστάτος πατέρας μας Νικηφόρος, ὁ ὅποιος διήννεσε τό στάδιο τῶν ασκητικῶν αγῶνων στο ἀγῶνυμο δρος τον "Αθω, ἤμασε λίγο πριν ἀπό τό 1340. "Ἐγινε καθοδηγητής και μυσταγωγός τον Γρηγορίον Θεσσαλονίκης (τον Παλαμά) στα υψηλά μαθήματα τῆς ασκητικῆς φιλοσοφίας, δπως τό μαρτυρεῖ κάπον ὁ τελενταῖος.

Σχολάζοντας μόνος μέ την αμέριμνη ησυχία και ενωμένος πια μέ τον εαυτό του, ενόθηκε μέ τρόπο απόρητο μέ τό ὑπερκόσμιο και ακρότατο Επιθυμητό, ο-πότε δέχθηκε μέ μακαριότητα στην καρδιά τον τον ένυπόστατο φωτισμό της χά-ρης. Ἀφοῦ λοιπόν πρώτα γέμισε πλούσια ό ίδιος από ἐκείμē την αμίμητη μίμη-ση και τή θεοποιό δωρεά της θεώσεως, τά μεταδίδει πατρικά και χωρίς φθόνο ό μακάριος και σε μάς μέ αυτό τό μικρό πόνημα του, αν βέβαια θέλομε ν' αξιω-θούμε κι εμείς ίσα βραβεία μ' εκείνον.

Στο έργο τον αυτό συγκέντρωσε από τις βιογραφίες τών Αγίων δλα τά α-ποσπάσματα πού αναφέρονται στη νή-ψη, στην προσοχή και στην προσευχή, προσθέτοντας από τον εαυτό του και τή μέθοδο πού καλύτερη της δέ θά φαντα-ζόταν κανένας, τή φυσική δηλαδή και αληθινά σοφή μέθοδο τής συγκεντρώσεως τού νοῦ μέσα στην καρδιά μέ τήν εισπνοή, μέ ταυτόχρονη επίκληση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. "Ἐτσι τον έκανε ακριβέστατο κανόνα τής ιερής νήψεως και έστησε γιά ό-σους θέλονν νά σωθούν κλίμακα καθαρής και ἀρέμβαστης προσεσχής και τών α-γαθών πού πηγάζουν άπ' αυτήν, άφοῦ πρώτος αυτός, σαν ένας νέος Βεσσελεήλ (Έξ. 36, 1), τήν κατασκεύασε μέ τήν αρχιτεκτονική τού Πνεύματος.

Ανεβαίνετε λοιπόν, ανεβαίνετε, όσοι επιθυμείτε νά κατοικήσει μέσα σας ό Χριστός και θέλετε νά μεταμορφωθείτε στην εικόνα τον Ἁγίου Πνεύματος βαδί-ζοντας από δόξα σέ δόξα (Β' Κορ. 3, 18), και στη συνέχεια νά θεωθεíte και ν' α-ξιωθεíte τό φωτεινό κλήρο τών σωζόμενων.

Εισαγωγικά σχόλια

Πληροφορίες σημαντικές γιά τό βίο και τήν πολιτεία τοῦ Ὁσίου Νικηφόρου «τοῦ μονάζοντος» δέν έχουμε. Υπάρχουν μόνο μερικές συνοπτικές γραμμές στον ά-γιο Γρηγόριο τον Παλαμά, θέλοντα νά δικαιώσει τήν ψυχοσωματική μέθοδο, κατά τήν ενέργεια τής νοεράς προσευχής, απέναντι στις κατηγορίες τοῦ Βαρλαάμ.

Ὁ θεός Γρηγόριος επικαλείται, μεταξύ άλλων Νηπτικών, τον Ὁσιο Νικη-φόρο, πού έζησε στην ησυχία αρκετά χρόνια και μάλιστα στα έρημικώτερα μέρη τοῦ αγίου Ὁρους και μέ ενα μικρό σύγγραμμα του, «παρέδωκε στους ήσυχαστές τήν νηπτική πρακτική». Ἀπό τή διατύπωση αυτή ένομίσθη διι υπήρξε διδάσκαλος τοῦ θειοτάτου Παλαμά.

Είναι γνωστόν διι ό Νικηφόρος, κατά τον Παλαμά, καταγόμενος από τή νό-τιον Ἰταλία και δντας λατινικοῦ δόγματος, προσήλθε στην Ὁρθοδοξία, επί τοῦ Μι-χαήλ τοῦ Παλαιολόγου. Ἦταν ενας από τους άνθωνωτικούς και πολεμίους τής συ-νόδου τής Λυών, γι' αυτό και έξωρίσθη. Μετά τό θάνατο τοῦ Μιχαήλ ανέβηκε στον Ἄθω, δπου υπετάγη στους τότε διαπρεπείς ήσυχαστές. Ἀργότερα έγινε ό ίδιος δι-δάσκαλος συλλέγοντας μαρτυρίες και κείμενα παλαιότερων Αγίων μοναχών, μέ τά

ὅποια θεμελίωνε τις ἡσυχαστικές εμπειρίες. Αυτά λέγει ὁ θεῖος Παλαμάς.

Τῆ συλλογῆ των κειμένων αυτών ἐξέδωσαν στή Φιλοκαλία οἱ ἐραμιστές της, με τον τίτλο «Περί νήψεως και φυλακῆς καρδίας», μαζί με ενα Λόγο τοῦ ἰδίου, πού αναφέρεται εκτενέστερα στά προβλήματα τῆς ιεράς ἡσυχίας και νήψεως και πού, γιά πρώτη φορά, πρωτοτυπώντας, εισηγεῖται τήν ψυχοσωματική μέθοδο.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμάς, αιτιολογώντας τή μέθοδο αὐτή, γράφει κατά λέξη: «Ἐπειδή πολλούς τών εισαγομένων ἑώρα τῆς ἀστασίας τοῦ νοῦ μηδέ μετρίως γοῦν κρατεῖν δυναμένους, και τρόπον υποτίθεται δι' ου αν τό πολυπόρευτον και φαντασιώδες αὐτοῦ μετρίως συστείλειαν». Εἶναι φανερό λοιπόν, δι αποτελεί προσωπική τοῦ οἰοῦ Νικηφόρου ἐπινοήση: προφανώς δεν διδάχθηκε ἀπό τους προ αὐτοῦ ἡσυχαστές αὐτός ὁ ψυχοσωματικός «τρόπος» τῆς νοεράς προσευχῆς, ἀφοῦ και οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας ἀναγνωρίζουν τήν πρωτοτυπία με τή φράση: «προσθεῖς δ' οἴκοθεν και τήν... φυσικήν και ἐπιστημονικήν ἀληθῶς μέθοδον τῆς δι' εἰσπνοῆς ρινός ἔνδον καρδίας ἐπισυναγωγῆς τοῦ νοός, και τῆς κατ' αὐτήν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐπικλήσεως...».

Ἄν λάβουμε υπόψη τή μαρτυρία τοῦ θεῖου Παλαμά, ὁ ὁποῖος ἐγνώρισε πλήθος διασήμων ἡσυχαστών, προκύπτει οτι ἡ ἐπανασταστική αὐτή μέθοδος, πού πολεμήθηκε στο Βυζάντιο, ἀλλά και ἐγινε ἀποδεκτή και ἀπό τέσσερες συνόδους, ἀνηκε ἀποκλειστικῶς στον δσιο Νικηφόρο, ἀν μάλιστα δεχτοῦμε, οτι, δεν εἶχε γνωρίσει τον ἅγιο Γρηγόριο τον Σιναῖτη, ὁ ὁποῖος φέρεται κι αὐτός ὡς εισηγητής τῆς μεθόδου. Ἄν δντως ὁ Νικηφόρος ἐτελεύτησε κατά τά ἐτη 1295-1300, δταν ὁ Γρηγόριος ὁ Σιναῖτης εὑρίσκατο στά Παρόρια, μεταξύ βυζαντινῶν και βουλγαρικῶν συνόρων, τότε φαίνεται δι δεν συναντήθηκαν ποτέ, και ἔχουμε, ἀπλῶς, σχεδόν ταυτόχρονη ἐμφάνιση τῆς μεθόδου, δσο και ἀν εἶναι ἐκπληκτική αὐτή ἡ ρηξικέλευθη σύμπτωση.

Ἡ μέθοδος, δπως σημειώσαμε, πολεμήθηκε κυρίως ἀπό τους διανοουμένους τοῦ Βυζαντίου, ἀλλά τελικά καθιερώθηκε, με θεωρητικό τήν πιο αυθεντική θεολογική μορφή τῆς Ὁρθοδοξίας, τον Γρηγόριο Παλαμά. Ἐκτοτε οἱ εργαζόμενοι τή νοερά προσευχή μοναχοί, ἡσυχαστές και μιγάδες, χρησιμοποιοῦν τή μέθοδο τουλάχιστο στά πρώτα χρόνια τῆς μονάσεως και ὁμολογοῦν δι συντελεῖ στή συγκράτηση τοῦ ἀκράτητου νοῦ. Ὁ δσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων, μέ τή μέθοδο τῆς ψυχοτεχνικής προσευχῆς, προήγαγε τον ἡσυχασμό και τις μεθόδους του, ὑπό τον δρο τῆς σωστής χρήσεως και ἐφαρμογῆς, ὡστε νά μην παρουσιάζονται ἐκτροπές, παρανοήσεις, ἀλλά και νά μή θεωρεῖται ἡ μέθοδος ὡς προσευχή, ἀλλά ὡς βοηθητικό μέσο γιά τήν ἀδυναμία τών ἀρχαρίων. Ἡ μή ὀρθή κατανόηση τῆς μεθόδου ἀπετέλεσε τήν αἰτία, ἀλλωστε, τῆς ἐκρήξεως τών ἐριδων μεταξύ ἡσυχαστών και διανοουμένων τοῦ 14ου αἰῶνος, κατά τις ὁποῖες κατηγοροῦσαν τους ἡσυχαστές, δι περιμέναν «τή χάρη ἀπό τούς μυκτῆρας»! Ἀλλά και σήμερα παρατηρεῖται ἡ ἀφελῆς παραχάραξη τῆς μεθοδικῆς προσευχῆς, γεγονός πού συμπαρασύρει στο διασυρμό και αὐτή τήν ιερά και μονολόγιστη προσευχή τοῦ Ἰησοῦ.

Λόγος για τή νήψη και τή φύλαξη τῆς καρδιάς

“**Ο**σοι επιθυμείτε σφοδρά ν' αξιωθείτε τή μεγαλόπρεπη θεϊκή φωτοφάνεια τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ· δσοι θέλετε νά δεχθείτε μέ αίσθηση μέσα στήν καρδιά σας τό ὑπερουράνιο πῦρ· δσοι σπεύδετε νά επιτύχετε τή συμφιλίωση σας μέ τό Θεό, νά τή ζήσετε καί νά τήν αισθανθείτε· δσοι απορρίψατε δλα τά πράγματα τοῦ κόσμου, γιά νά βρείτε καί νά αποκτήσετε τό θησαυρό πού εἶναι κρυμμένος στον αγρό τών καρδιών σας¹· δσοι θέλετε ν' ἀνάψουν ολόλαμπρες οἱ λαμπάδες τών ψυχών σας ἀπό αυτόν τον κόσμο κι ἔτσι ἀπαρνηθήκατε δλα τά παρόντα· δσοι θέλετε νά γνωρίσετε καί ν' ἀποκτήσετε μέ πείρα τή βασιλεία τών ουρανών πού εἶναι μέσα σας², ἔλατε νά σας ἐκθέσω τήν ἐπιστήμη, ἢ μάλλον τή μέθοδο, τῆς αἰώνιας, ἢ καλύτερα τῆς ουράνιας ζωῆς. Ἡ ἐπιστήμη αὐτή εἰσάγει χωρίς κόπο καί ἰδρώτα τον εργάτη της στο λιμάνι τῆς ἀπάθειας, καί δέ διατρέχει κανένα κίνδυνο ταραχῆς ἢ πλάνης ἀπό τούς δαίμονες. Τέτοιος φόβος ὑπάρχει τότε μόνον, δταν λόγω παρακοῆς ζοῦμε ἔξω καί μακριά ἀπό τή ζωή πού σας προτείνω, δπως παλιά ὁ Ἀδάμ, πού ἀψήφησε ἐντελώς τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, ἔπιασε φιλία μέ τό φίδι θεωρώντας το ἀξιόπιστο, κι ἔτσι ἔφαγε κατά κόρον ἀπό τον καρπό τῆς ἀπατης³ κι ἔριξε ἀξιοθρήνητα τον εαυτό του κι δλους τούς ἀπογόνους του στον πυθμένα τοῦ θανάτου, τοῦ σκότους καί τῆς διαφθοράς.

Ἐπιστρέψετε λοιπόν ἢ μάλλον, γιά νά πούμε τό πιο ἀληθινό, ἀς ἐπανεέλθομε, ἀδελφοί, στους εαυτούς μας, ἀς ἀποστραφοῦμε μιά γιά πάντα τή συμβουλή τοῦ φιδιού καί τήν περιφορά μας στά χαμαίξηλα. Γιατί δέν εἶναι δυνατό νά ἐπιτύχομε μέ ἄλλο τρόπο τή συμφιλίωση καί τήν οἰκείωσή μας μέ τό Θεό, ἀν πρῶτα δέν ἐπανεέλθομε, ἢ καλύτερα δέν εἰσέλθομε στους εαυτούς μας, δσο ἐξαρτάται ἀπό μας. Γιατί θά εἶναι παράδοξο, ἐνώ ἀποχωρίσαμε τούς εαυτούς μας ἀπό τήν περιφορά τοῦ κόσμου καί τις μάταιες μέριμνες, νά τον ἐμποδίζομε ἀσυγχώρητα ἀπό τή βασιλεία τών ουρανών πού εἶναι μέσα μας². Γι' αὐτό καί ἡ ἀγία μοναχική ζωή ἔχει ονομαστεί τέχνη τεχνών καί ἐπιστήμη ἐπιστημών, ἐπειδή δέν μάς προξενεῖ δσα αὐτές οἱ φθαρτές τέχνες καί ἐπιστήμες, ὥστε νά στρέφομε καί προς αὐτές τό νοῦ μας καί νά τον κατακαλύπτομε μ' αὐτές παίρνοντας τον ἀπό τά ἀνώτερα, ἀλλά μας ὑπόσχεται παράδοξα καί ἀπόρρητα ἀγαθά, τά ὁποία μάτια δέν εἶδαν κι αὐτιά δέν τ' ἀκουσαν καί ἄνθρωπος δέν τά διανοήθηκε⁴. Ὡς ἐκ τούτου, δέν ἔχομε νά παλέψομε μέ ὄντα ἀπό σάρκα καί αἷμα, ἀλλά μέ τις δαιμονικές δυνάμεις, μέ τούς κοσμοκράτορες τοῦ σκοτεινοῦ αὐτοῦ αἰῶνα⁵. "Ἄν λοιπόν ὁ παρών αἰώνας εἶναι σκότος, ἀς φύγομε ἀπ' αὐτόν, ἀπομακρύνοντας ἀπό αὐτόν καί τά νοήμα-

1. Ματθ. 13, 44.

2. Λουκ. 17, 21.

3. Γεν. 3, 1-6.

4. Α' Κορ. 2, 9.

5. Ἐφ. 6, 12.

τά μας· τίποτε κοινό μεταξύ ημών και τοῦ εχθροῦ τοῦ Θεοῦ. Γιατί εκείνος πού θα θελήσει να φιλιώσει με αυτόν, γίνεται εχθρός τοῦ Θεοῦ⁶. Κι εκείνον πού έγινε εχθρός τοῦ Θεοῦ, ποιος μπορεί να τον βοηθήσει;

ΓΓ αυτό ας μιμηθούμε τούς πατέρες μας, και ας ἀναζητήσουμε τό θησαυρό πού είναι μέσα στις καρδιές μας, όπως εκείνοι. Και αφού τον βρούμε, ἄς τον κρατήσουμε μέ πολύ μεγάλη δύναμη, εργαζόμενοι συγχρόνως και φυλάγοντας τον, ἀφοῦ σ' αυτό ἔχομε ταχθεί ἀπ' τήν ἀρχή⁷. Κι αν παρουσιαστέ κανείς νά φέρνει αντιρρήσεις σ' αυτά και νά λέει: «Πώς μπορεί κανείς νά εισέλθει στήν καρδιά του κι εκείνα εργάζεται ἢ νά μένει;», ὅμοια μέ τό Νικόδημο πού εἶπε κάποτε στον Σωτήρα: «Πώς μπορεί κανείς νά μπει γιά δευτέρα φορά στήν κοιλιά τῆς μητέρας του και νά γεννηθεῖ ἐνώ είναι γέρος;»⁸, θ' ακούσει και αυτός: «Τό Πνεῦμα πνέει ὅπου θέλει»⁹. "Αν λοιπόν ἀμφιβάλουμε και δυσπιστούμε ἔτσι στά ἔργα τῆς πρακτικῆς, πώς θά ἐρθουν σ' ἐμάς τά ἔργα τῆς θεωρίας; Γιατί ἡ πρακτική είναι πού ἀνεβάζει στή θεωρία. 'Αλλ' ἐπειδή χωρίς ἀποδείξεις ἀπό τις Γραφές είναι ἀδύνατο νά βεβαιωθεῖ εκείνος πού ἔτσι ἀμφιβάλλει, θά ἐντάξομε σ' αυτό τό λόγο, γιά τήν ωφέλεια τῶν πολλῶν, ἀποσπάσματα ἀπό τούς βίους και τούς λόγους τῶν Ἁγίων, ὥστε νά βεβαιωθεῖ ἀπό αὐτούς και ν' ἀποβάλλει κάθε ἀμφιβολία. Θ' ἀρχίσομε τό λόγο ἀπό τούς παλιούς, ἀπό αὐτόν τον μεγάλο πατέρα μας Ἀντώνιο, συνεχίζοντας μέ τούς ἐπόμενους, ὅσο μοῦ είναι δυνατόν, και θά παραθέσομε μιά συλλογή ἀποσπασμάτων ἀπό τούς λόγους και τις πράξεις τους προς ἀπόδειξη ὧσων εἶπαμε.

Ἀπό τό βίο τοῦ οσίου πατέρα μας Ἀντωνίου

Πήγαιναν κάποτε στον Ἀββά Ἀντώνιο δύο ἀδελφοί. Και ἐπειδή τούς ἔλειψε στο δρόμο τό νερό, ὁ ἕνας πέθανε, κι ὁ ἄλλος κινδύνευε νά πεθάνει. Μήν μπορώντας νά βαδίσει ἄλλο, ἔπεσε κατά γης περιμένοντας τό θάνατο. Ὁ δέ Ἀντώνιος, πού καθόταν στο ὄρος, κάλεσε γρήγορα δύο Μοναχοῦς πού ἔτυχε νά είναι ἐκεῖ και τούς εἶπε: «Πάρτετε μιά στάμνα νερό και τρέξτε στο δρόμο τῆς Αἰγύπτου. "Ἐρχονταν δύο κατά ἐδώ και ὁ ἕνας μόλις πέθανε, ἐνώ ὁ ἄλλος κινδυνεύει, αν δέ βιαστείτε. Τούτο μοῦ φανερώθηκε ἐκεῖ πού προσευχόμουν». Πήγαν λοιπόν οἱ Μοναχοί και βρήκαν τον ἕνα νεκρό και τον ἔθαψαν, ἐνώ τον ἄλλον τον συνέφεραν μέ τό νερό και τον πήγαν στον Γέροντα. Ἡ ἀπόσταση ἦταν μιάς ἡμέρας δρόμος.

"Αν τώρα ρωτήσῃ κανείς, γιατί δέν τό εἶπε πριν πεθάνει ὁ ἄλλος Μοναχός, δέ ρωτάει σωστά. Γιατί ἡ κρίση γιά τό θάνατο δέν είναι τοῦ Ἀντωνίου, ἀλλά τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος και ἀποφάσισε γιά τον ἕνα και ἀποκάλυψε

6. Ἰακ. 4, 4.

7. Γεν. 2, 15.

8. Ἰω. 3, 4.

9. Ἰω. 3, 8.

για τον άλλον. Τό θαυμαστό μέ τον Αντώνιο ήταν όπι, εκεί πού καθόταν στο όρος είχε νήψη στήν καρδιά του και ό Κύριος τοῦ έδειχνε όσα γίνονταν μακριά. Βλέπεις όπι, για νά έχει ό Αντώνιος νήψη στήν καρδιά του, έγινε θεόπτης και προορατικός; Γιατί ό Θεός εμφανίζεται στο νού μέσω τής καρδιάς, στήν άρχή μέν, όπως λέει ό άγιος Ιωάννης τής Κλίμακος, σάν φωτιά πού καθαρίζει τον εραστή Του, έπειτα δε και σάν φως πού κάνει τό νού λαμπρό και θεοειδή. Και τώρα ας προχωρήσουμε στους επόμενους.

Άπό τό βίο τοῦ αγίου Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου

Ό θείος Θεοδόσιος είχε πληγωθεί τόσο πολύ από τό γλυκό βέλος τής αγάπης και ήταν δεμένος τόσο πολύ από τά δεσμά της, ώστε τό «Ό αγαπήσεις τον Κύριο, τό Θεό σου, μέ όλη σου τήν καρδιά, μέ όλη σου τήν ψυχή και μέ όλη τή διάνοια σου»¹⁰, αυτή τήν υψηλή και θεία εντολή, φρόντιζε νά τήν εκπληρώνει μέ έργα, πράγμα πού δεν μπορεί νά γίνει μέ άλλον τρόπο παρά μέ τήν συγκέντρωση των φυσικών δυνάμεων τής ψυχής μόνο στον πόθο τοῦ Δημιουργού και σέ κανένα άλλο από τά παρόντα. Νουθετώντας λοιπόν μ' αυτές τις νοερές ενέργειες τής ψυχής, ήταν φοβερός στους πολλούς, αλλά και όταν μάλωνε τούς υποτακτικούς του, τούς ήταν ποθητός και γλυκός σέ όλα. Ποιος άλλος ήταν σάν κι αυτόν τόσο ωφέλιμος ενώ συναναστρεφόταν μέ πολλούς; "Η τόσο ικανός νά μαθαίνει στους υποτακτικούς του νά συνάγουν τις αισθήσεις τους και νά τις στρέφουν στο εσωτερικό τους, έτσι ώστε αυτοί, παρά τούς θορύβους τοῦ Κοινοβίου, νά ζουν μέ περισσότερη γαλήνη από τούς ερημίτες; Και συγχρόνως ό Ιδιος και μέ τό πλήθος νά βρίσκεται αλλά και απομονωμένος νά είναι;

Ιδού λοιπόν και ό Μέγας Θεοδόσιος, μέ τό νά συνάγει και νά στρέφει μέσα του τις αισθήσεις, πληγώθηκε από τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ.

Άπό τό βίο τοῦ αγίου Αρσενίου

Ό άγιος Αρσένιος φύλαγε και τούτη τήν αξιοθαύμαστη συνήθεια: δέν άνακινούσε αγιογραφικά ζητήματα ούτε για συζήτηση ούτε για αλληλογραφία. "Όχι πώς δέν είχε τή δυνατότητα —κάθε άλλο. Γι' αυτόν ή ωφέλιμη ομιλία ήταν τόσο εύκολη, όσο για τούς άλλους ή συνηθισμένη ομιλία. Άλλά ή συνήθεια τής σιωπής και ή αποστροφή πού ένωθε για τήν επίδειξη ήταν τά αίτια τής τακτικής του. Γι' αυτό λοιπόν και στις εκκλησίες και στις συνάξεις φρόντιζε πάρα πολύ μήτε άλλους νά βλέπει, μήτε άλλοι νά τον βλέπουν, αλλά στεκόταν πίσω ά-

πό καμία κολώνα ή κάτι άλλο πού εμπόδιζε τή θέα κι έκρυβε τον εαυτό του, ώστε αθέατος ν' αποφεύγει τή συντροφιά τών άλλων. Και τούτο γιατί ήθελε νά προσέχει στον εαυτό του και νά συγκεντρώνει τό νοῦ του μέσα του, κι έτσι νά ανυψώνεται εύκολα στο Θεό.

Ιδού λοιπόν και τούτος ό θείος άνθρωπος, ό επίγειος άγγελος, συγκεντρώνει τό νοῦ του μέσα του, γιά νά ανυψώνεται άπό εκεί εύκολα στο Θεό.

. Άπό τό βίο τοῦ αγίου Παύλου τοῦ Λατρηνοῦ

Ό θείος Παῦλος ζούσε πάντοτε στά όρη και στις ερημιές, έχοντας τά άγρια θηρία γείτονες του και ομοτράπεζους. Κάποτε κατέβαινε και στή Λαύρα γιά νά επιβλέπει τούς αδελφούς. Τούς συμβούλευε και τούς δίδασκε νά μή μικροψυχοῦν και νά μήν παραμελούν τά επίπονα έργα τής αρετής, αλλά ν' ακολουθούν τή σύμφωνη μέ τό Ευαγγέλιο ζωή μέ πολλή προσοχή και διάκριση και ν' αγωνίζονται εναντίον τών πονηρών πνευμάτων μέ γενναιοψυχία. Επίσης τούς δίδαξε και μέθοδο, μέ τήν οποία θά μπορούσαν νά απαλείφουν τις παλιές εμπαθείς μνήμες και ν' αποτρέπουν τή νέα σπορά τών παθών.

"Ω, πώς ό θείος αυτός Πατέρας διδάσκει στους άγνοοῦντες μαθητές του μέθοδο γιά νά μπορούν ν' αποκρούουν τις προσβολές τών παθών! Αυτή ή μέθοδος δέν είναι άλλη άπό τή φύλαξη τού νοῦ· γιατί αυτή πετυχαίνει αυτό τό κατόρθωμα και όχι άλλη. Άλλά ας προχωρήσομε παρακάτω.

Άπό τό βίο τοῦ αγίου Σάββα

"Όταν λοιπόν ό θείος Σάββας έβλεπε ότι κάποιος πού απαρνήθηκε τά εγκόσμια, έμαθε πιά μέ ακρίβεια τον κανόνα τής ζωής τών Μοναχών και ότι μπορούσε νά φυλάει τό νοῦ του και νά πολεμά εναντίον τών πονηρών λογισμών, κι ακόμη ότι απέβαλε τελείως τή μνήμη τών κοσμικών, τότε τοῦ έδινε κελί στή Λαύρα, αν ήταν αδύναμος στο σώμα και φιλάσθενος. "Αν όμως ήταν υγιής και δυνατός, τού έδινε άδεια νά κτίσει ό ίδιος κελί.

Βλέπεις ότι και ό θεσπέσιος Σάββας απαιτούσε άπό τούς μαθητές του τή φύλαξη τού νοῦ και κατόπιν τούς επέτρεπε νά καθίσουν μόνοι σέ κελί; Τί θά κάνομε εμείς πού καθόμαστε στά κελιά αργοί και δέ γνωρίζομε οὔτε αν υπάρχει φύλαξη τού νοῦ;

Άπό τό βίο τοῦ άββά Αγάθωνος

"Ενας αδελφός ρώτησε τον Άββά Αγάθωνα: «Πές μου Άββά,

ποιο είναι μεγαλύτερο, ό σωματικός κόπος, ή ή φύλαξη τού εσωτερικού ανθρώπου;» Κι αυτός αποκρίθηκε: «Ό άνθρωπος μοιάζει με δένδρο. Ό σωματικός κόπος λοιπόν είναι τά φύλλα, ενώ ή φύλαξη τού εσωτερικού είναι ό καρπός. Επειδή λοιπόν, σύμφωνα με τή Γραφή, όποιο δένδρο δεν κάνει καλό καρπό τό κόβουν και τό ρίχνουν στή φωτιά", είναι φανερό ότι όλη ή επιμέλεια μας, δηλαδή ή φύλαξη τού νοϋ, αποβλέπει στους καρπούς. Χρειάζεται όμως και τό σκέπασμα και ό στολισμός τών φύλλων, τά όποια είναι ό σωματικός κόπος».

Είναι αξιοθαύμαστο, πώς αποφάνθηκε ό "Άγιος αυτός για όλους όσους δεν έχουν φύλαξη τού νοϋ, αλλά καυχώνται μόνο για τήν πρακτική άσκηση, μέ τό νά πεί ότι κάθε δένδρο πού δεν κάνει καρπό, δηλαδή φύλαξη τού νοϋ, κι έχει μόνο φύλλα, δηλαδή τήν πράξη, κόβεται και ρίχνεται στή φωτιά. Τρομακτική, πάτερ, ή απόφανση σου!

Άπό τήν επιστολή τοϋ άββόι Μάρκου προς τό Νικόλαο*

"Αν λοιπόν θέλεις, παιδί μου, νά αποκτήσεις δικό σου λύχνο νοητού φωτός και πνευματικής γνώσεως μέσα σου, για νά μπορέσεις νά περπατήσεις ανεμπόδιστα μέσα στο βαθύτατο σκοτάδι αυτού τοϋ αιώνα και αν θέλεις νά καθοδηγούνται τά βήματα σου από τον Κύριο, μέ σκοπό νά θελήσεις σφοδρά τό δρόμο τοϋ Ευαγγελίου κατά τό προφητικό ρητό¹², δηλαδή νά θελήσεις μέ φλογερή πίστη νά γίνεις κοινωνός τών τελείων ευαγγελικών εντολών τοϋ Κυρίου μέ πόθο και προσευχή, εγώ σοϋ υποδεικνύω μιá θαυμαστή μέθοδο και πνευματική επινόηση. Αυτή δε χρειάζεται σωματικό κόπο ή αγώνα, αλλά θέλει πνευματικό κόπο και νοϋ και προσεκτική διάνοια πού βοηθείται από τό φόβο και τήν αγάπη τοϋ Θεοϋ. Μέ τήν επινόηση αυτή θά μπορέσεις μέ ευκολία νά κατατροπώσεις τή φάλαγγα τών εχθρών. "Αν λοιπόν θέλεις νά νικήσεις τά πάθη, άφοϋ συγκεντρωθείς στον εαυτό σου μέ τήν προσευχή και τή βοήθεια τοϋ Θεοϋ και βυθιστείς στά βάθη τής καρδιάς σου, ψάξε νά βρεις τούς τρεις αυτούς δυνατούς γίγαντες, δηλαδή τή λησμοσύνη, τή ραθυμία και τήν άγνοια, πού είναι τά στηρίγματα τών νοητών εχθρών, μέσω τών οποίων επιστρέφουν και τά λοιπά πάθη τής κακίας και ενεργούν και δρουν και δυναμώνουν μέσα στις ψυχές τών φιλήδωνων. Και άφοϋ μέ μεγάλη προσοχή και επιμέλεια τοϋ νοϋ και μέ τή θεία βοήθεια βρεις εκείνα πού οί περισσότεροι τά αγνοούν, θά μπορέσεις μέ πολλή προσοχή και προσευχή νά σωθείς από αυτούς τούς τρεις γίγαντες. Για-

11. Ματθ. 3, 10.

12. Ταλμ. 36, 23.

* Φιλοκαλία, τόμος Α', σελ. 174-176.

τί δταν μέ την ενεργό χάρη επιδιωχθεί νά εγκατασταθεί στήν καρδιά και νά διαφυλαχθεί επιμελώς ή αρμονική συνύπαρξη τής αληθινής γνώσεως, τής μνήμης τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ και τής αγαθής προθυμίας, τότε εξαφανίζεται ἀπό αυτήν κάθε ἴχνος λησμοσύνης και ἀγνοίας και ραθυμίας.

Βλέπεις πώς συμφωνοῦν τά πνευματικά λόγια; Βλέπεις πώς δίνουν σαφή πληροφορία γιά τήν προσευχή; Και τώρα παρακολούθησε και τούς ἄλλους Πατέρες, τί θά μάς πουν.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τής Κλίμακος

Ἦσυχαστής εἶναι εκείνος πού αγωνίζεται νά περιορίσει τον ἀσώματο νοῦ σε σωματικό οἶκο, δηλαδή μέσα στήν καρδιά, πράγμα παράδοξο. Ἦσυχαστής εἶναι εκείνος πού εἶπε: «Ἐγώ κοιμάμαι, μά ή καρδιά μου ἀγρυπνεῖ»¹³. Κλείνει τή θύρα τοῦ κελιοῦ σου γιά τό σῶμα, τή θύρα τής γλώσσας γιά τά λόγια, και τήν πύλη τοῦ ἔσωτερικοῦ σου γιά τά πονηρά πνεύματα. Νά κάθεσαι ψηλά και νά παρατηρεῖς — ἀν βέβαια ξέρεις νά τό κάνεις αὐτό — και τότε θά βλέπεις πώς και πότε και ἀπό πού και πόσοι και ποιοι κλέφτες ἔρχονται νά μπουν και νά κλέψουν τά σταφύλια. Ἄν κουραστεῖ ὁ σκοπός νά παρατηρεῖ, σηκώνεται και προσεύχεται, και ἀφοῦ καθίσει πάλι, συνεχίζει μέ ἀνδρεία τήν ἴδια ἐργασία. Ἄλλο εἶναι ή φύλαξη τών λογισμών και ἄλλο ή φύλαξη τοῦ νοῦ. "Ὅσο ἀπέχει ή ἀνατολή ἀπό τή δύση, τόσο ἀπέχει τό δεύτερο και εἶναι πιο κοπιαστικό ἀπό τό πρώτο. "Ὅπως τά βασιλικά ὄπλα πού βρίσκονται κάπου, ἐνώ τά βλέπουν οἱ κλέφτες, δέν τά πλησιάζουν, ἔτσι κι εκείνον πού ἔνωσε τήν καρδιά του μέ τήν προσευχή δέν τον κλέβουν εὐκολα οἱ νοεροί ληστές.

Εἶδες λόγια πού ἀποκαλύπτουν τή θαυμαστή πνευματική ἐργασία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Πατέρα; Ἐμεῖς ὁμως, σάν νά βαδίζομε μέσα στο σκοτάδι και σάν νά περπατοῦμε πάνω ἀπό τά ψυχοφελή λόγια τοῦ Πνεύματος ὅπως σέ νυκτομαχιά, τά παρατρέχομε κωφεύοντας θεληματικά. Ἄλλά πρόσεξε και τά ἀκόλουθα, μέ τά ὅποια οἱ Πατέρες μάς οδηγοῦν στή νήψη.

Τοῦ ἁββά Ἡσαΐα

"Ὅταν χωρίσει κανείς τον εαυτό του ἀπό τό μέρος τών ἀμαρτωλών, τότε θά γνωρίσει ακριβώς ὅλα τά ἀμαρτήματα πού διέπραξε στο Θεό (ἐπειδή δέν μπορεί νά δει τις ἀμαρτίες του ἀν δέ χωριστεῖ ἀπ' αὐτές μέ πικρό χωρισμό). Εκείνοι πού ἔφτασαν σ' αὐτό τό μέτρο, αὐτοί

13. ¹ Ἄσμα 5, 2.

* Φιλοκαλία, τόμος Α', σελ. 60, κεφ. 17.

βρήκαν τό κλάμμα και τή δέηση και ντρέπονται μπροστά στο Θεό, φέρνοντας στο νοῦ τους τήν πονηρή φιλία των παθών. "Ας αγωνιστούμε λοιπόν αδελφοί κατά τή δύναμη μας, και ό Θεός βοηθεί κατά τό πλήθος τοῦ ελέους Του. Κι αν δεν φυλάξαμε τήν καρδιά μας όπως έκαναν οί Πατέρες μας, ας φροντίσομε τουλάχιστον νά βάλομε τά δυνατά μας νά φυλάξομε τά σώματα μας άναμάρτητα όπως ζητεί ό Θεός, και πιστεύομε ότι στον καιρό τής πείνας πού μάς βρήκε, Αυτός θά δείξει τό έλεος Του, καθώς έκανε και μέ τούς Αγίους Του.

Έδώ ό μέγας αυτός Ήσαΐας παρηγορεί τούς πάρα πολύ ασθενείς, λέγοντας ότι κι αν δέ φυλάξαμε τήν καρδιά μας όπως οί Πατέρες μας, άς φυλάξομε τουλάχιστον τά σώματα μας άναμάρτητα, όπως ζητεί ό Θεός, κι Αυτός θά δείξει σε μάς τό έλεός Του. Είναι μεγάλη ή ευσπλαχνία και ή συγκατάβαση αυτού τοῦ Πατέρα.

Τοῦ Μεγάλου Μακαρίου

Τό κυριότατο έργο τοῦ πνευματικού αθλητή είναι νά εισέλθει στήν καρδιά του και νά πολεμήσει τό σατανά και νά τον μισήσει. Και αφού παλέψει εναντίον των λογισμών πού αυτός προκαλεί, νά δώσει μάχη μαζί του. "Αν όμως κανείς εξωτερικά μόνο φυλάει τό σώμα του από τή διαφθορά και τήν πορνεία, ενώ εσωτερικά μοιχεύει ενώπιον τοῦ Θεοῦ και πορνεύει μέ τούς λογισμούς του, αυτός δεν ωφελήθηκε τίποτε διατηρώντας παρθένο τό σώμα του. Γιατί λέει ή Γραφή: «Καθένας πού βλέπει γυναίκα και τήν επιθυμεί, ήδη διέπραξε μοιχεία μέσα στήν καρδιά του»¹⁴. Υπάρχει πορνεία πού γίνεται μέ τό σώμα, και πορνεία τής ψυχής πού επικοινωνεί μέ τον σατανά.

Μάς φαίνεται Ίσως ότι ό μέγας αυτός Πατέρας λέει αντίθετα άπ' δ,τι ό άββάς Ήσαΐας πού αναφέραμε ἄλλά δέν είναι έτσι. Γιατί κι εκείνος σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ μάς παραγγέλλει νά φυλάξομε τά σώματα μας, ζητάει όμως όχι μόνο τήν καθαρότητα τών σωμάτων, αλλά και τών πνευμάτων κι έτσι μάς συμβουλεύει κι αυτός τά Ίδια ευαγγελικά προστάγματα.

Τοῦ αγίου Διαδόχου*

Εκείνος πού διατρύβει πάντοτε μέσα στήν καρδιά του, απομακρύνεται οπωσδήποτε άπ' όσα θεωρούνται ωραία στή ζωή. Γιατί καθώς

14. Ματθ. 5, 28.

* Φιλοκαλία, τόμος Α', σελ. 301, κεφ. 57.

ζει κατά τις εμπνεύσεις τοῦ Πνεύματος, δεν μπορεί νά γνωρίσει τις επιθυμίες της σάρκας¹⁵. Επειδή λοιπόν ὁ ἄνθρωπος αὐτός περιφέρεται μέσα στο φρούριο των αρετῶν, ἔχοντας γιά φρουρούς των πυλῶν τις ίδιες τις αρετές, μένουν χωρίς αποτέλεσμα οἱ εναντίον του πολιορκητικῆς μηχανές τῶν δαιμόνων.

Καλά εἶπε ὁ "Ἅγιος ὅτι μένουν χωρίς αποτέλεσμα οἱ μηχανές τῶν δαιμόνων, ὅταν δηλαδή διατρίβουμε κάπου στο βάθος τῆς καρδιάς, και τόσο περισσότερο, ὅσο περισσότερο χρόνο κάνομε εκεί. Ἄλλά γνωρίζω ὅτι δέν θά μού φτάσει ὁ χρόνος ἂν θελήσω νά αναφέρω ἐδῶ τους λόγους ὅλων τῶν Πατέρων. Γι' αὐτό, ἀφού θυμηθῶ ἓνα-δύο ἀκόμη, θά ολοκληρώσω τό λόγο μου.

Τοῦ ἀββά Ἰσαάκ τοῦ Σύρου

Ἀγωνίσου νά εισέλθεις στο θάλαμο¹⁶ πού βρίσκεται μέσα σου, και θά δεις τον ουράνιο θάλαμο. Γιατί και τούτος κι ἐκεῖνος εἶναι ἓνας, και ἀπό μία εἰσοδο τούς βλέπεις και τούς δύο. Ἡ σκάλα τῆς βασιλείας ἐκείνης εἶναι κρυμμένη μέσα σου, δηλαδή μέσα στήν ψυχή σου. Καθάρισε λοιπόν τον εαυτό σου ἀπό τήν αμαρτία και θά βρεῖς ἐκεῖ σκαλοπάτια, μέ τά οποία θά μπορέσεις νά ανεβαινεις.

Τοῦ ἁγίου Ἰω. Καρπαθίου*

"Ἐχομε ἀνάγκη ἀπό μεγάλο ἀγῶνα και κόπο στις προσευχές, γιά νά βρούμε τήν ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε ἐνόχληση κατάσταση τῆς διάνοιας, σάν ἓναν ἄλλον ουρανό μέσα στήν καρδιά μας ὅπου κατοικεῖ ὁ Χριστός, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Μήπως δέ γνωρίζετε ὅτι ὁ Χριστός κατοικεῖ μέσα σας; Ἐκτος βέβαια ἂν ἀποτύχατε στή δοκιμασία»¹⁷.

Τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου

'Ἀφ' ὅτου ἔκανε τον ἄνθρωπο νά ἐξοριστεῖ ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς του ἀπό τον Παράδεισο και τό Θεό, ὁ διάβολος μέ τούς δαίμονες ἔχει τή δυνατότητα νά σαλεύει νοητά τό λογιστικό κάθε ἀνθρώπου ἡμερα και νύχτα· ἄλλου πολύ, ἄλλου λίγο και ἄλλου περισσότερο. Και τό λογιστικό δέν εἶναι δυνατό νά οχυρωθεῖ διαφορετικά, παρά μέ τήν ἀκατάπαυστη μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἄν δηλαδή μέ τή δύναμη τοῦ σταυροῦ

15. Γαλ. 5, 16.

16. Ματθ. 6, 6.

17. Β' Κορ. 13, 5.

* Φιλοκαλία, τόμος Α', σελ. 341, κεφ. 52.

εντυπωθεί στην καρδιά ή θεία μνήμη, θά τό στερεώσει και θά τό κάνει ακλόνητο. Σ' αυτό τό σκοπό οδηγεί ό νοητός αγώνας, στον οποίο κάθε χριστιανός αποδόθηκε νά αγωνιστεί μέσα στο στάδιο της πίστεως τοῦ Χριστοῦ· αλλιώς θ' αγωνιστεί μάταια. Εξαιτίας αὐτοῦ τοῦ αγώνα γίνεται όλη ή ποικιλότροπη άσκησις καθενός πού κακοπαθεί για τό Θεό, κι αυτό για νά κάμψει τά σπλάχνα τοῦ Ἁγαθοῦ και νά τοῦ δώσει πάλι τό αρχικό αξίωμα και νά σφραγιστεί στο λογιστικό του ό Χριστός, καθώς λέει δ Απόστολος: «Παιδάκια μου, για σας περνά πάλι τους πόνοους τοῦ τοκετοῦ, ὥσπου νά εντυπωθεί μέσα σας ό Χριστός»¹⁸.

Είδατε, αδελφοί, ότι υπάρχει τέχνη πνευματική, δηλαδή μέθοδος, ή οποία γρήγορα ανεβάζει αὐτόν, πού τήν ασκεί, στήν απάθεια και στή θεοπτία; Βεβαιωθήκατε τώρα ότι όλη ή πρακτική άσκησις θεωρείται από τό Θεό ὅπως τά φύλλα στο δένδρο πού δεν έχει καρπό; Και ότι θά πάει χαμένη σέ κάθε ψυχή πού δεν έχει φύλαξη τοῦ νοῦ; Ἄς σπεύσομε λοιπόν, για νά μήν πεθάνομε άκαρποι και μετανοήσομε ανώφελα.

Ερώτησις: Ἄπό αὐτό τό σύγγραμμα μαθαίνομε ποιά ήταν ή πρακτική εκείνων πού εύαρέστησαν τον Κύριο και ότι υπάρχει κάποια εργασία πνευματική, ή οποία ελευθερώνει γρήγορα τήν ψυχή από τά πάθη και τήν συνδέει μέ τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ, ή οποία είναι υποχρεωτική σέ καθέναν πού έγινε στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ· σ' αὐτά δεν άμφιβάλλομε, αλλά έχομε πεισθεί τελείως. Παρακαλούμε ὁμως νά μάθομε τί είναι προσοχή και μέ ποιόν τρόπο αξιώνεται κανείς νά τήν επιτύχει. Γιατί είμαστε ολότελα αμύητοι σ' αὐτό τό πράγμα.

Απόκρισις: Στο ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ πού εἶπε: «Χωρίς εμένα δεν μπορείτε νά κάνετε τίποτε»¹⁹, κι αφού Τον επικαλεστώ ὡς βοηθό και συνεργό, θά προσπαθήσω κατά τή δύναμη μου νά σας παρουσιάσω τί είναι προσοχή και πώς αὐτή, Θεοῦ θέλοντος, μπορεί νά κατορθωθεί.

Ἡ προσοχή, εἶπαν μερικοί Ἅγιοι, είναι φύλαξη τοῦ νοῦ· ἄλλοι, φύλαξη τῆς καρδίας· ἄλλοι τήν εἶπαν νήψη, ἄλλοι νοερή ησυχία και ἄλλοι αλλιώς. Ὅλα αὐτά σημαίνουν ένα και τό αὐτό. Ὅπως όταν πεί κανείς ψωμί, κομμάτι και μπουκιά, έτσι σκέψου και γι' αὐτά. Μάθε τώρα μέ ακρίβεια τί είναι προσοχή και ποιά είναι τά ιδιώματα της. Ἡ προσοχή είναι γνώρισμα τῆς αληθινῆς μετάνοιας. Ἡ προσοχή είναι ανόρθωσις τῆς ψυχῆς, μίσος τοῦ κόσμου και επιστροφή της στο Θεό. Ἡ προσοχή είναι αποδοκιμασία τῆς αμαρτίας και επαναφορά τῆς αρετῆς. Ἡ προσοχή είναι ανεπιφύλακτη βεβαιότητα για τή συγχώρησις τῶν αμαρτιῶν μας. Ἡ προσοχή είναι ή αρχή τῆς θεωρίας, ή μάλλον ή βάση τῆς θεωρίας, γιατί μέσω αὐτῆς ό Θεός συγκαταβαίνει κι εμφανίζεται στο νοῦ. Ἡ προσοχή είναι αταραξία τοῦ νοῦ, ή μάλλον

18. Γαλ. 4, 19.

19. Ἰω. 15, 5.

ακινησία της ψυχής, πού της δόθηκε ως βραβείο από τό έλεος τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσοχή είναι κατάργηση των λογισμών, ανάκτορο τής μνήμης τοῦ Θεοῦ, θησαυροφυλάκιο τής υπομονής τών επερχομένων δοκιμασιών. Ἡ προσοχή είναι αιτία τής πίστεως, τής ελπίδας και τής αγάπης. Γιατί άν κανείς δεν πιστέψει, δε θά δεχτεί" τά επερχόμενα λυπηρά* κι άν δεν τά δεχτεί με χαρά, δε θα πεΓοτόν Κύριο: «Είσαι βοηθός μου και καταφύγιο μου»^{20*} κι άν δεν ἔχει καταφύγιο του τον "Υψιστο²¹, δέ θά ενστερνιστείτην αγάπη Του.

Αυτό λοιπόν τό μέγιστο τών μεγίστων κατόρθωμα, οί περισσότεροι, ή και όλοι, τό αποκτούν κυρίως με τή διδασκαλία. Γιατί σπανίζουν εκείνοι πού χωρίς διδαχή άλλου, μέ τήν ένταση τής εργασίας τους και τή θέρμη τής πίστεως, τό έλαβαν από τό Θεό* μά τό σπάνιο δέν είναι νόμος. Γι' αυτό πρέπει ν' άναζητήσομε οδηγό πού δέ θά πέφτει σέ πλάνη, ώστε μέ τήν καθοδήγηση του νά διδασκόμαστε και νά διορθωνόμαστε στις δεξιές και τις αριστερές μεταπτώσεις τής προσοχής, εννοώ τις ελλείψεις και τις υπερβολές πού εισάγει ό πονηρός* νά μάς τις φανερώνει σύμφωνα μέ όσα έπαθε και δοκιμάστηκε ό ίδιος, και νά μάς υποδεικνύει τή νοητή αυτή όδό ώστε νά μή μάς μένει αμφιβολία, κι έτσι νά τήν βαδίζομε μέ ευκολία.

"Αν δέν έχεις οδηγό, πρέπει νά τον αναζητάς μέ επιμονή. "Αν όμως δέ βρίσκεις, τότε άφοῦ επικαλεστείς τό Θεό και Τον ίκετεύσεις μέ συντριβή πνεύματος και δάκρυα και άκτημοσύνη, κάνε αυτό πού θά σοῦ πώ. Γνωρίζεις ότι αυτό πού άναπνέομε είναι ό κοινός αέρας, και τον έκπνέομε όχι γιά άλλο τίποτε, παρά γιά τήν καρδιά, γιατί αυτή είναι ή αιτία τής ζωής και τής θερμότητας τοῦ σώματος. Ἡ καρδιά, δηλαδή, φέρνει προς τον εαυτό της τον αέρα τής αναπνοής ως ένα μέσο πού θά μεταφέρει έξω, μέ τήν εκπνοή, μέρος τής θερμότητας της, ώστε ή ίδια νά διατηρεί τή σωστή θερμοκρασία. Αίτιος, ή μάλλον υπηρέτης αυτής τής λειτουργίας είναι ό πνεύμονας, πού τον έκανε ό Δημιουργός μέ αραιή δομή ώστε σάν ένα φουσερό νά εισάγει και νά εξαγει χωρίς δυσκολία τον αέρα. "Ετσι ή καρδιά μέ τήν αναπνοή ψύχεται, αποβάλλοντας θερμότητα, και επιτελεί απαράβατα αυτή τή λειτουργία, στήν οποία έχει οριστεί γιά τή διατήρηση τής ζωής.

Ἐσύ, λοιπόν, άφοῦ καθίσεις και συγκεντρώσεις τό νοῦ σου, πέρασε τον στήν αναπνευστική όδό πού αρχίζει από τή μύτη και όδηγεί τον αέρα στήν καρδιά* και ώθησε τό νοῦ σου κι ανάγκασε τον νά κατεβεί μαζί μέ τον εισπνεόμενο αέρα στήν καρδιά. Κι όταν εισέλθει εκεί, τά μετέπειτα δέν θά είναι πλέον χωρίς ευφροσύνη και χαρά. "Όπως δηλαδή ένας άνδρας πού είχε απουσιάσει μακριά από τό σπίτι του, όταν επιστρέψει, δέν ξέρει τί κάνει άπ' τή χαρά του πού αξιώθηκε νά συναντήσει τά παιδιά του και τή γυναίκα του, έτσι και ό νους όταν ενωθεί μέ τήν ψυχή, γεμίζει από ανείπωτη ηδονή και ευφροσύνη. Λοιπόν, αδελφέ, συνήθισε τό νοῦ σου νά μή βγαίνει γρήγορα από

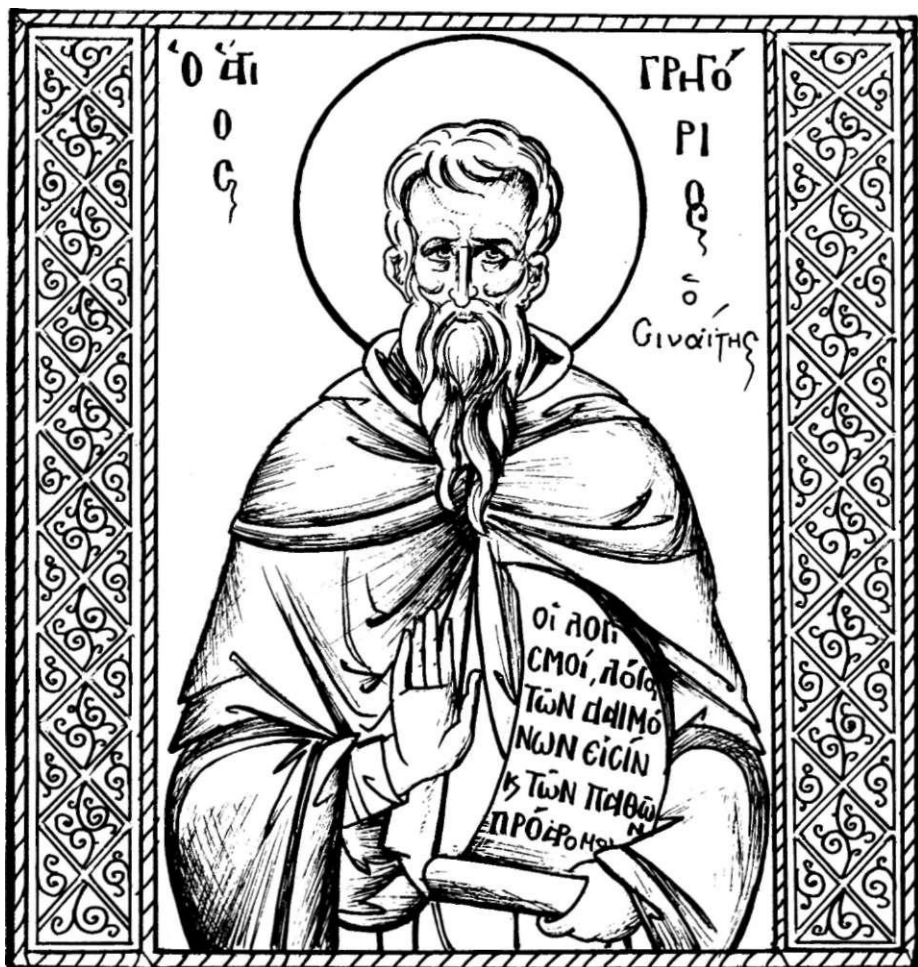
εκεί. Στην άρχή στενοχωρείται πάρα πολύ από τό εκεί κλείσιμο και τον περιορισμό· όταν όμως συνηθίσει, δεν ανέχεται πιά νά περιφέρεται έξω. Γιατί ή βασιλεία των ουρανών είναι μέσα μας²², και καθώς ό νους τήν παρατηρεί εκεί και με τήν καθαρή προσευχή τήν επιδιώκει, νομίζει βδελυρά και μισητά όλα τά έξω.

"Αν λοιπόν με τήν πρώτη προσπάθεια εισέλθεις με τό νοῦ σου στον καρδιακό τόπο πού σοῦ υπέδειξα, ευχαρίστησε και δόξασε τό Θεό, και σκίρτησε και εξακολούθησε αυτή τήν εργασία γιά πάντα. Αυτή είναι πού θά σε διδάξει εκείνα πού δέ γνωρίζεις. Πρέπει ακόμη νά μάθεις και τούτο - όταν ό νους σου βρίσκεται εκεί, νά μή σιωπά και νά μήν κάθεται αργός, αλλά νά έχει ως έργο και ακατάπανυστη μελέτη του τό «Κύριε Ίησοῦ Χριστέ, Υιέ του Θεού, έλέησόν με», και νά μήν τό σταματά ποτέ. Γιατί αυτό διατηρεί τό νου συγκεντρωμένο, τον αναδεικνύει ανίκητο και απρόσβλητο κατά τις επιθέσεις τού εχθρού και τού αυξάνει καθημερινά τήν αγάπη και τον πόθο τού Θεού.

"Αν πάλι, αδελφέ, παρά τις εντατικές σου προσπάθειες, δεν μπορείς νά εισέλθεις στήν περιοχή της καρδιάς καθώς σοῦ περιέγραψα, κάνε αυτό πού σοῦ λέω τώρα, και με τή βοήθεια τού Θεού θά βρεις δ,τι ζητάς. Γνωρίζεις ό-τι τό λογιστικό μέρος τής ψυχής κάθε άνθρωπου βρίσκεται στο στήθος. Εκεί, μέσα στο στήθος, και όταν σωπαίνουν τά χείλη, μιλάμε και σκεπτόμαστε και συνθέτομε προσευχές και ψαλμούς και άλλα. Αφαίρεσε λοιπόν από τό λογιστικό κάθε λογισμό —μπορείς, άν θέλεις—, και δώσε σ' αυτό τό «Κύριε Ίησοῦ Χριστέ, Υιέ του Θεού, έλέησόν με». Και ανάγκασε το νά φωνάζει εσωτερικά πάντοτε αυτό άντί οποιαδήποτε άλλη έννοια. "Αν αυτό τό τηρήσεις γι' αρκετό καιρό, αναμφίβολα θά σοῦ ανοιχτεί μέσω αυτού και ή καρδιακή είσοδος, όπως έχομε γράψει και όπως κι εμεις από τήν πείρα έχομε μάθει. Κι ακόμη, θά έρθει σέ σένα, μαζί μέ τήν πολυπόθητη και τερπνή προσοχή, κι όλη ή χορεία των αρετών, αγάπη, χαρά, ειρήνη κλπ.²³, πού θά ικανοποιήσουν όλα τά αιτήματα σου μέ τή χάρη τού Ίησοῦ Χριστού, τού Κυρίου μας. Σ' Αυτόν, μαζί μέ τον Πατέρα και τό "Αγιο Πνεύμα, ανήκει ή δόξα, ή εξουσία, ή τιμή και ή προσκύνηση, και τώρα και πάντοτε και σ' όλους τούς αιώνες. 'Αμήν.

22. Λουκ. 17, 21.

23. Γαλ. 5, 22.

ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΣΙΝΑΪΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο άγιος πατέρας μας Γρηγόριος, ό όποιος δέχθηκε τή μοναχική κουρά στο δρος Σινά και γι' αυτό ονομάστηκε Σιναΐτης, ήμασε στά χρόνια τής βασιλείας τον Ανδρόνικου Παλαιολόγον, γύρω στο 1330. "Όταν ήρθε στο δρος τον "Αθω και γύρισε τά διάφορα μοναστήρια και ήσυχαστήρια, βρήκε

πολλούς νά τούς κοσμεί ή σύνεση και ή σεμνότητα τού ήθους και νά επιμελούνται την πρακτική αρετή μόνο, νά είναι όμως τόσο αμύητοι στην φύλαξη τού νού, τήν ακρίβεια τής ησυχίας και τή θεωρία, ώστε ούτε τό δνομά τους νά γνωρίζουν. Μόνο τρεις βρήκε στη σκήτη τού Μαγουλά, αντίκρυ στη Μονή Φιλόθεου, τούς Ησαΐα, Κορνήλιο και Μακάριο, πού ασχολούνταν λίγο και με τή θεωρία. Κινοούμενος λοιπόν από θερμό θείο ζήλο, όχι μονάχα αυτούς πού ησύχαζαν μόνοι τους, αλλά και δλους τούς κοινοβιάτες, τούς δίδασκε περί νήψεως και φυλακής τού νού και νοεράς προσευχής. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά αφού ίδρυσε και τρία μεγάλα μοναστήρια στά Παρόρια τής Μακεδονίας και αφού γύρισε πάμπολλους τόπους και επαρχίες, παρακινούσε δλους γενικά μέ τις θείες διδασκαλίες τον στην εργασία τής αδιάλειπτης νοεράς προσευχής, και μέ αυτήν οδήγησε πολλούς αμαρτωλούς σέ μετάνοια και από αναξίους τούς ανέδειξε άξιους (πρβλ. Ίερ. 15, 19) και έγινε αίτιος νά σωθούν. Εκτενέστατο βίο του συνέγραψε ό αγιότατος πατριάρχης Κάλλιστος, ό όποιος έχρημάτισε και μαθητής τον.

Άλλά ό άοίδιμος Γρηγόριος, όπως στην ζωή τον ήταν γιά δλους διδάσκαλος τής ιερής νήψεως, έτσι πάλι και μετά θάνατον μας καθοδηγείσ' αυτήν μέ τά παρόντα συγγράμματά του. Γιατί σ'ανά μυσταγωγείτον πρακτικό τρόπο τής νοεράς και καρδιακής προσευχής άριστα και τελειότατα, διδάσκει περί ηθικών αρετών και παθών και διασαφείποιά είναι τά σημάδια τής πλάνης και ποιά τής χάρης. Και γενικά, αυτό τό έργο είναι χρησιμότατο, περισσότερο από κάθε άλλο, και γιά τούς αρχαίους και γιά τούς μέσους και γιά τούς τελείους. Τον πνευματικό πλούτο πού κρύβει, πόσο πολύς και πόσο μεγάλος είναι, θά τον βρει όποιος δε θά τό μελετήσει σάν πάρεργο· και θά δοκιμάσει πράγματι απερίγραπτη χαρά γιά τήν ανεύρεση του.

Εισαγωγικά σχόλια

Ό δσιος Γρηγόριος ό Σιναΐτης, ως καρείς μοναχός στη μονή τοῦ Σινά, γεννήθηκε τό 1255 σέ ένα χωριό των Κλαζομενών, Κούκουλον. Νέος ακόμη συνελήφθη αιχμάλωτος από τούς άγαρηνούς και απελευθερώθηκε μέ τήν καταβολή λύτρων από ευλαβείς χριστιανούς τής Λαοδικείας. Θέλοντας νά γνωρίσει τό μοναχικό βίο και συγκροτημένος μέ τή σοφία τής Όρθοδοξίας και τήν κλασσική γραμματεία επεχείρησε ταξίδι στην Κύπρο όπου περιεβλήθη τό μοναχικόν ένδυμα, χωρίς νά λάβει εκεί κουρά.

Άπό τήν Κύπρον άνεχώρησε γιά τό δρος Σινά γιά χάρη αύστηροτέρας ζωής. Έγκαταβίωσε στη μονή τής αγίας Αικατερίνης, όπου υποβάλλεται σέ ασκητικούς αγώνες μέσα στά πλαίσια τής σιναϊτικής παραδόσεως, πού άρχιτεκτόνησε ό άγιος Ιωάννης τής Κλίμακος. Φθονηθείς γιά τήν ισάγγελη ζωή του, άνεχώρησε από τή

μονή με ένα μαθητή του και, αφού προσκύνησαν στους άγιους Τόπους, έφθασαν στους Καλούς Λιμένες τής Κρήτης. Ύστερα από έρευνα, εξέλεξαν ήσυχαστικό τόπο, όπου έκτισαν κελλία. Εκεί γνωρίζεται με ένα Κρητικόν αναχωρητή Άρσένιον, ο οποίος τοῦ έδίδαξε τήν ψυχοτεχνική μέθοδο τής καρδιακής προσευχής, με τό ελαφρό κράτημα τής αναπνοής.

Άπό τότε ο άγιος Γρηγόριος έγινε απόστολος τής ψυχοσωματικής μεθόδου πού απετέλεσε κυριολεκτικώς σταθμό στην ιστορία τοῦ ήσυχασμοῦ και τής νοεράς προσευχής, με τον εμπλουτισμό τής πνευματικής και νηπτικής παραδόσεως διά τής προσθήκης τής μεθόδου. Άνεχώρησε για τό άγιον Όρος, όπου άρχισε νά διαδίδει τό εύρημα, τή «φυλακή τοῦ νοός», τον «θεωρητικόν βίον», τήν «νήψιν» σέ ησυχαστήρια, στις σκήτες και τις μονές. Εγκαταστάθηκε στή σκήτη τοῦ Μαγουλά, όπου συνάντησε τρεις μόνον ήσυχαστές πού ήσαν μυημένοι στο θεωρητικό βίο και τά μυστικά τής προσευχής.

Ό μαθητής του άγιος Κάλλιστος, πού έγινε αργότερα Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως δυο φορές, αφηγείται διτ επειδή συνέρρεαν πολλοί μοναχοί γύρω του και άλλοι φθονούσαν, άνεχώρησε άπ' εκεί και ύστερα από μεταβάσεις από τόπο σέ τόπο, κατέληξε στά Παρόρια τής Μακεδονίας, όπου έκτισε μονές και έδίδαξε σέ διάφορες επαρχίες τήν νοερά προσευχή. Άφοῦ άφησε πλήθος διακριθέντας για τήν αγιότητα τους μοναχούς και διδασκάλους τής νηπτικής εργασίας, έκοιμήθη εν Κυρίω στις 27 Νοεμβρίου τοῦ 1347, στά σύνορα Βυζαντίου και Βουλγαρίας, όπου τό δρος Κατακρυωμένος.

Στο σημείο αυτό πρέπει νά υπενθυμίσουμε δυο έγγραψαμε για τήν ψυχοσωματική μέθοδο τοῦ οσίου Νικηφόρου. Είναι απαραίτητο νά διευκρινισθεί, διτ τόσο ο Νικηφόρος, όσο και ο Γρηγόριος εισήγαγαν στήν ήσυχαστική παράδοση μόνο τή μέθοδο. Γιατί ή νήψη, ή νοερά προσευχή και ή καρδιακή προσευχή, ακόμη και ο θεωρητικός βίος ήσαν γνωστά από τον τέταρτον αιώνα. Με τήν πάροδο τών αιώνων τά στοιχεία αυτά συνεχώς έπλουτίζοντο. Γι' αυτό βλέπουμε στά συγγράμματα τών ασκητικών και νηπτικών Αγίων νά γίνεται λόγος για δλα αυτά τά πνευματικά άνθη και τους καρπούς τής εν άγίω Πνεύματι ζωής, πού ωριμάζουν δυο και περισσότερο.

Άπόδειξη τοῦ ισχυρισμού αὐτοῦ, είναι ή επιχειρηματολογία τοῦ αγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, όταν αντικρούει τις σφοδρές επιθέσεις τών λογίων τοῦ Βυζαντίου, πού κατηγοροῦσαν ως μασσαλιανούς τούς ήσυχαστές. Επικαλείται συνεχώς προγενέστερους Πατέρες για ν' αποδείξει τήν αναγκαιότητα τής στροφής τής ενεργείας τοῦ νοῦ στήν ουσία του, Πατέρες, πού έγγραφαν από τόν τέταρτο μέχρι τον δέκατο τέταρτο αιώνα για τήν διάχυση τής ψυχής και για τό δέον τής ενοποιήσεως τής.

Φυσικά ο θεός Παλαμάς διακρίνει σαφώς τήν ενοποίηση από τήν βοηθητική μέθοδο, τό «διά τής εισπνοής είσω πέμπειν τόν οίκειον νουν», και δέχεται διτ ή μέθοδος είναι μόνο για τούς αρχαρίους, αφού οι δυνατοί, με τήν ερωτική κίνηση τοῦ

νοῦ των, επιτυγχάνουν τήν «έννοειδή συνέλιξιν». Και ὁ μεν δσιος Νικηφόρος διδάσκει την εισαγωγή τῆς ενεργείας τοῦ νοῦ στήν οὐσία του (αυτό σημαίνει στήν καρδιά) «διά τῆς ρινόσ», ὁ δε δσιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης λέγει «κράτει και τον ἀνασασμόν τοῦ πνεύματος, ἵνα μή ἀδεώς πνήσ». Ερμηνεύοντας αυτές τις συστάσεις ὁ ἅγιος Παλαμάς, ἀνάγει τό φαινόμενο στις φυσικές λειτουργίες, λέγοντας διτι αυτό τό πνεῦμα εισέρχεται και ἐξέρχεται ἡρεμα σέ κάθε εναγώνια μελέτη και σέ κάθε προσπάθεια καλλιτεχνίας. Δηλαδή τό βλέπει σάν αυτόματη λειτουργία τῆς ψυχῆς, ὁπότε δέν υπάρχει καμμιά κατηγορία γιά τό ελαφρό και ανεπαίσθητο κράτημα τῆς αναπνοῆς. Μόνο πού πρέπει νά μή ταυτίζει κανείς τήν προκαλούμενη φυσικώς θερμότητα τῆς καρδιάς με τή χάρη, ὁπότε" πλανάται.

Πάντως δλη ἡ διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Σιναΐτου εἶναι εναρμονισμένη πλήρως με τήν κοινή Πατερική και πνευματική παράδοση τῆς Εκκλησίας.

137 ὠφέλιμα κεφάλαια*

Τό νά εἶναι κανεῖς ἢ νά γίνεαι λογικός ὅπως ἦταν κατά φύση (προπρωτικά) ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἀδύνατο πρὶν φτάσει στήν καθαρότητα καί τήν ἀφθαρσία. Γιατί τήν πρώτη τήν κυρίευσε ἡ ἀλογία ἐξ ἑκείνων αἰθήσεων, ἐνῶ τήν ἄλλη, ἡ φθορά τῆς σάρκας.

2. Κατά φύση λογικοὶ ἐγίναν μόνον οἱ Ἅγιοι μέ τήν καθαρότητα. Κανεῖς ἀπό τοὺς σοφοὺς στά λόγια δέν εἶχε καθαρὸ λογικὸ, ἐπειδὴ τό διέφθειραν ἀπό τήν ἀρχή μέ τοὺς λογισμοὺς. Γιατί τό υλικὸ καί φύαρο πνεῦμα τῆς σοφίας τοῦ κόσμου τούτου, υποβάλλει λόγους στους πιο μορφωμένους, καί λογισμοὺς στους πιο ἀπλοϊκοὺς, κι ἔτσι συνοικεῖ μέ αὐτοὺς ἐμποδίζοντας τους ἀπό τήν ἐνυπόστατη σοφία καί θεωρία κι ἀπό τήν ἀμέριστη καί ἐνιαία γνώση.

3. Νά θεωρεῖς δι τὴν γνώση τῆς ἀλήθειας εἶναι κυρίως ἡ αἴσθησις τῆς χάριος. Ὅλες οἱ ἄλλες γνώσεις πρέπει νά ἀποκαλοῦνται ἀποτελέσματα νοήσεων καί ἀποδείξεις πραγμάτων.

4. Ὅσοι δέν πετυχαίνουν νά λάβουν τὴ χάρι, τό παθαίνουν ἀπό τήν ἀπιστία καί τήν ἀμέλεια τους. Κι ὅσοι πάλι τὴν λάβουν, τό ἔχουν πετύχει μέ τήν πίστη καί τήν ἐπιμέλεια τους. Γιατί μέ αὐτὲς πάντα προχωροῦν ἐμπρός, ἐνῶ μέ τις ἀντίθετες στρέφονται πίσω.

5. Ὁ ἀναίσθητος κατά τό νοῦ εἶναι ὅμοιος μ' ἕνα νεκρὸ, κι ὁ τυφλὸς κατά τό νοῦ εἶναι ὅμοιος μ' ἕναν σωματικὰ τυφλὸ. Γιατί στή μία περίπτωση ὁ ἄνθρωπος ἔχει στερηθεῖ τὴ δύναμη τῆς ζωῆς ἢ τήν ἐνέργεια τῆς ὁράσεως, ἐνῶ στήν ἄλλη, τό θεῖο φῶς ποὺ κάνει τό νοῦ νά βλέπει καί νά βλέπεται ἀπὸ τό Θεό.

6. Λίγοι παίρνουν καί δύναμη καί σοφία μαζί ἀπὸ τό Θεό. Ἡ πρώτη παρέχει τὴ μέθεξι στά θεῖα ἀγαθὰ, ἐνῶ ἡ ἄλλη τὰ ἀποκαλύπτει. Νά τὰ γεύεται δέ κανεῖς καί νά τὰ μεταδίδει καί στους ἄλλους, εἶναι ἀληθινὰ κάτι τό θεϊκὸ καί πάνω ἀπὸ τον ἄνθρωπο.

7. Ἀληθινὸ ἱερό Βῆμα —καί πρὶν ἀπὸ τὴ μέλλουσα ζωὴ— εἶναι ἡ καρδιά ποὺ ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ λογισμοὺς καί δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος· γιατί ὅλα σ' αὐτὴν τελοῦνται καί λέγονται πνευματικῶς. Καί ἐκεῖνος ποὺ δέν ἀπέκτησε αὐτὸ ἀπὸ ἐδῶ, εἶναι λιθάρι γιὰ τις ἄλλες ἀρετές, κατάλληλο γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τοῦ θεοῦ ναοῦ, ὄχι δμως ὁ ἴδιος ναὸς καί ἱερούργος τοῦ Πνεύματος.

* Στο πρωτότυπο κείμενο τὰ κεφάλαια ἔχουν τὴν ἀκροστιχίδα: «Λόγοι διάφοροι περὶ ἐντολῶν, δογμάτων, ἀπειλῶν καί ἐπαγγελιῶν, ἐπὶ δὲ καί περὶ λογισμῶν καί παθῶν καί ἀρετῶν, ἐπὶ δὲ καί περὶ ησυχίας καί προσευχῆς, ὧν ἡ ἀκροστιχὴς ἡδε».

8. Ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε ἀφθαρτος χωρίς ζωικούς χυμούς, κι ἔτσι και θά ἀναστηθεῖ. Δέν ἐγινε ὁμως ἀτρεπτός (δηλαδή χωρίς δυνατότητα μεταβολῆς), μά οὔτε πάλι τρεπτός. Ἀπλῶς εἶχε στήν ἐξῆ τῆς θελήσεως του τή δύναμη νά τραπεῖ ἢ ὄχι. Και ἡ θέληση δέν προξενεῖ στή φύση τήν ἀπόλυτη ἀτρεψία* αὐτή θά δοθεῖ ὡς βραβεῖο κατά τή μέλλουσα ἀτρεπτη θέωση.

9. Ἡ γένεση τῆς σάρκας συνδέεται μέ τή φθορά. Ἡ λήψη τροφῆς, ἡ ἀποβολή περιττωμάτων, ἡ ἀνησυχία και ὁ ὕπνος, εἶναι φυσικές ιδιότητες τῶν θηρίων και τῶν κτηνῶν. Μ' αὐτές κι εμεῖς γίναμε ὅμοιοι μέ τά κτήνη ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς, ξεπέσαμε ἀπό τά δικά μας θεόδοτα ἀγαθά και γίναμε ἀπό λογικοί κτηνώδεις, και ἀπό θεϊκοί θηριώδεις.

10. Ὁ παράδεισος εἶναι δύο εἰδῶν, αἰσθητός και νοητός, δηλαδή ὁ παράδεισος τῆς Ἐδέμ κι ὁ παράδεισος τῆς χάρης. Ὁ παράδεισος τῆς Ἐδέμ¹ εἶναι τόπος πολύ υψηλός, ὡς τον τρίτο ουρανό, ὅπως λένε ὅσοι διηγοῦνται γι' αὐτόν, φυτεμένος ἀπό τό Θεό μέ κάθε εἶδος εὐωδέστατα φυτά. Και δέν εἶναι οὔτε τελείως ἀφθαρτος, οὔτε ἐντελῶς φθαρτός, ἀλλά σέ μιά κατάσταση μεταξὺ φθοράς και ἀφθαρσίας, ὥστε νά εἶναι πάντοτε γεμάτος ἀπό καρπούς, και νά ἔχει διαρκῶς και ἀνθη και ἀγουρους και ὄριμους καρπούς. Γιατί ὅταν σαπίζουν τά δένδρα και οἱ ὄριμοι καρποὶ και πέφτουν στή γῆ, δέ μυρίζουν φθορά και σήψη σάν τά φυτά τοῦ κόσμου, ἀλλά γίνονται εὐωδιαστό χῶμα. Αὐτό γίνεται ἀπό τήν πολλή ἀφθονία και τον ἀγιασμό τῆς χάρης πού εἶναι διάχυτη πάντοτε ἐκεῖ. Τον παράδεισο διασχίζει ὁ ποταμός Ὠκεανός πού ἔχει διαταχθεῖ νά τον ποτίζει διαρκῶς. Αὐτός πηγάζει ἀπό ἐκεῖ, μοιράζεται σέ τέσσερις ἄλλους ποταμούς, και ῥέοντας παρασύρει τό χῶμα και τά πεσμένα φύλλα και τά φέρνει στήν περιοχή τῶν Ἰνδῶν και Αἰθιοπῶν. Σ' αὐτή τήν περιοχή ἐνώνονται οἱ δύο ἀπό τούς ποταμούς, ὁ Φυσῶν και ὁ Γεῶν, και πλημμυρίζουν συχνά τούς ἀγρούς, ὥσπου χωρίζονται πάλι και ἀρδεύουν ὁ ἕνας τή Λιβυκή, κι ὁ ἄλλος τήν Αἰγυπτιακή γῆ.

11. Ἡ κτίση, ὅπως λένε, δέν κατασκευάστηκε ἀπό τήν ἀρχή ρευστή, δηλαδή φθαρτή. "Ὑστερα ἐγινε, ὅταν γνώρισε τή φθορά και υποτάχθηκε στή ματαιότητα, κατά τή Γραφή, δηλαδή στον ἄνθρωπο, ὄχι βέβαια μέ τή θέληση της, ἀλλά χωρίς αὐτή, ἐπειδή ἔτσι θέλησε Αὐτός πού τήν υπέταξε* μέ τήν ἐλπίδα² ὁμως τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ Ἀδάμ πού ἔπεσε στή φθορά. Ἀφοῦ λοιπόν ὁ Κύριος (μέ τήν ἀνάσταση Του) ἀνακαίνισε τον ἄνθρωπο και τον ἀγίασε —παρόλο πού ἔχει φθαρτό σῶμα γιά τήν πρόσκαιρη ζωή—, τήν ἀνακαίνισε και αὐτή, χωρίς νά τήν ἀπαλλάξει ἀκόμη ἀπό τή φθορά. Ἀπαλλαγῆ τῆς κτίσεως ἀπό τή φθορά, ἄλλοι λένε τή μεταβολή της στο καλύτερο, κι ἄλλοι τήν τέλεια παρέλευση τῶν αἰσθητῶν. Ἡ Γραφή πάντως συνηθίζει νά βεβαιώνει τά δύσκολα ζητήματα μέ ἀπλότητα και λιτότητα.

1. Γεν. 2, 8-13.

2. Ρομ. 8, 20.

12. Εκείνοι πού δέχονται τή χάρη, σάν νά έχουν συλλάβει, και εγκυμονούν κατάτό πνεύμα, ή αποβάλλουν τό θεϊκό σπέρμα μέ τις πτώσεις τους, ή τό στερούνται επειδή χηρεύουν από τό Θεό εξαιτίας τής επικοινωνίας τους μέ τον εχθρό πού κρύβεται στά ενδόμυχα τους. Ἡ αποβολή τής χάρης πρό-έρχεται από τήν ενέργεια τών παθών, ενώ ή τέλεια στέρηση, από τήν διάπραξη τών αμαρτημάτων. "Ἐτσι, ή ψυχή πού αγαπά τά πάθη και τις αμαρτίες, στερείται και αποβάλλει τή χάρη και χηρεύει, οπότε γίνεται κατοικία τών παθών, γιά νά μήν πώ τών δαιμόνων, και τώρα και στο μέλλον.

13. Τίποτε δε στρέφει σε ιλαρότητα και ήμερότητα τό θυμό, όπως ή ανδρεία και ή ευσπλαχνία. Αυτές, σάν πολιορκητικές μηχανές, συντρίβουν ή μία τούς εξωτερικούς εχθρούς κι ή άλλη τους εσωτερικούς.

14. Πολλοί πού εργάζονται τις εντολές, νομίζουν ότι βαδίζουν δέν έχουν όμως φτάσει ακόμη στήν πόλη και μένουν άπ' έξω. Και τούτο γιατί ακολούθησαν χωρίς νά καταλάβουν τις παρόδους τών βασιλικών ίσων δρόμων, δηλαδή τις κακίες πού στέκουν δίπλα στις αρετές, κι έτσι πορεύονται άσκοπα. Γιατί οι εντολές δέ θέλουν ούτε υπερβολή, ούτε έλλειψη, αλλά σκοπό θεάρεστο, και ζητούν μόνον τό θείο θέλημα. Αλλιώς, ό κόπος είναι μάταιος, όταν δηλαδή δέν κάνουν ίσιους τούς δρόμους τοῦ Κυρίου³. Γιατί σε κάθε έργο εξετάζεται ό σκοπός τοῦ πράγματος.

15. Νά ζητάς τον Κύριο στήν οδό, δηλαδή στήν καρδιά σου, μέ τις εντολές. Γιατί όταν ακούσεις τόν Ιωάννη νά φωνάζει και νά προστάζει όλους νά ετοιμάσουν τις οδούς και νά κάνουν ίσιους τούς δρόμους⁴, νά θεωρήσεις ότι εννοεί τις εντολές και τις καρδιές και τις πράξεις. Και είναι αδύνατο νά κάνει κανείς ευθεία τήν οδό τών εντολών και άκατάκριτο τό έργο του, χωρίς τήν ευθύτητα τής καρδιάς.

16. "Όταν ακούσεις τή Γραφή νά κάνει λόγο γιά "ράβδο και βακτηρία"⁵, νά θεωρήσεις ότι εννοεί, κατά τόν προφητικό λόγο τήν κρίση και τήν πρόνοια, ενώ κατά τόν ηθικό, τήν ψαλμωδία και τήν προσευχή. Γιατί όταν κρινόμαστε από τόν Κύριο μέ τήν παιδαγωγική ράβδο⁶, αυτό γίνεται γιά τήν επιστροφή μας σ' Αυτόν όταν εμείς παιδεύομε μέ τή ράβδο τής ανδρείας ψαλμωδίας τούς δαίμονες πού ξεγεύονται εναντίον μας, στηριζόμαστε μέ τήν προσευχή. "Έχοντας λοιπόν τή ράβδο και τή βακτηρία στο χέρι τής πράξεως τοῦ νοῦ, ας μήν πάψομε νά παιδεύομε και νά παιδευόμαστε, μέχρις ότου βρεθούμε ολότελα κάτω από τήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ξεφεύγοντας τήν κρίση, τήν τωρινή και τή μέλλουσα.

17. Τό χαρακτηριστικό στις εντολές είναι ή προτίμηση τής περιεκτικής εντολής, δηλαδή τής μνήμης τοῦ Θεοῦ, πού λέει: «Μνημόνευε αδιάκοπα τόν Κύριο, τό Θεό σου»⁷. Μέ αυτή δηλαδή πού καταστράφηκαν, μέ αυτή μπο-

3. Ἦσ. 40, 3· Μάρκ. 1, 3.

4. Ματθ. 3, 3.

5. Ψαλμ. 22, 4.

6. Α' Κορ. 11, 32.

7. Τοβ. 4, 5.

ρουν και να τηρηθούν. Γιατί ή λησμοσύνη εξαφάνισε εξαρχής τη μνήμη τοῦ Θεοῦ και θόλωσε τις εντολές. Κι ἔτσι ἔδειξε τον άνθρωπο γυμνό ἀπό κάθε α-γαθό.

18. Οἱ αγωνιστές ἔρχονται πάλι στο αρχικό αξίωμα με δύο εντολές, τὴν υπακοή και τὴν νηστεία. Γιατί ὅλη ἡ κακία μπήκε στο γένος των ανθρώπων ἀπό τὰ ἀντίθετα αὐτῶν. "Ὅσοι τηροῦν τις εντολές με τὴν υπακοή, ἐπιστρέφουν στο Θεό συντομότερα, ἐνῶ ὅσοι τις τηροῦν με τὴν νηστεία και τὴν προσευχή, ἀργότερα. Ἡ υπακοή εἶναι κατάλληλη γιὰ τούς ἀρχαρίους, ἡ νηστεία γιὰ τούς μέσους πού ἔχουν γνώση και ἀνδρεία. Γιατί τό να τηρηθεῖ ἀνόθευτη ἡ διὰ μέσου τῶν εντολῶν υπακοή στο Θεό, εἶναι κατορθωτό ἀπό πάρα πολύ λίγους και ἐπίπονο ἀκόμα και γι' αὐτούς τούς ἀνδρείους.

19. Ὁ νόμος τοῦ ζωοποιού Πνεύματος, κατὰ τον Ἀπόστολο⁸, εἶναι αὐτός πού ἐνεργεῖ και λαλεῖ μέσα στήν καρδιά, ὅπως και ὁ νόμος τοῦ γράμματος εἶναι ἐκεῖνος πού ἐνεργεῖται στή σάρκα. Ὁ πῶτος ἐλευθερώνει τό νοῦ ἀπό τό νόμο τῆς ἀμαρτίας και τοῦ θανάτου, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀνεπαίσθητα τον κάνει φαρισαίο, νά πράττει και νά νοεῖ τό νόμο σωματικά και νά ἐργάζεται τις εντολές προς τό θεαθῆναι⁹.

20. Τὴ σύνθεση ὅλων τῶν εντολῶν, συναρμολογημένη και διαρθρωμένη με τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος, τὴν παρομοιάζουν με ἄνθρωπο, τέλειο ἡ ἀτελή, ἀνάλογα με τὴν προκοπή. Τις εντολές τις λένε σώμα, και τις ἀρετές, ὡς ιδιότητες ποιοτικές, τις λένε οστά. Τὴ χάρις τὴ θεωροῦν ψυχὴ πού ζωντανεῖ και κινεῖ και ἐνεργοποιεῖ σάν σώμα τις ἐνέργειες τῶν εντολῶν. Ἀπό τὴν ἀμέλεια ἡ τὴν προθυμία του νά συμμετάσχει στις μεθελικιώσεις τοῦ Χριστοῦ, ἀναδεικνύεται ὁ ἄνθρωπος νήπιος ἡ τέλειος, και τώρα και στο μέλλον.

21. Ἐκεῖνος πού θέλει νά αυξάνει τό "σῶμα" τῶν εντολῶν, ἀς λαχταρᾷ με σπουδὴ τό πνευματικὸ ἄδολο γάλα¹⁰ τῆς μητέρας-χάρης, γιατί ἀπό αὐτὴν γαλουχεῖται καθέννας πού θέλει και ζητεῖ νά ἐπιτύχει τὴν ἐν Χριστῷ αὐξηση. Γιὰ τὴν αὐξηση, ἡ θεία σοφία παρέχει τὴ θερμὴ σάν γάλα ἀπό τούς μαστούς της, ἐνῶ γιὰ τὴν κάθαρση δίνει στους τελείους σάν θρεπτικὸ μέλι τὴ δικὴ της ευφροσύνη. «Μέλι και γάλα —λέει ὁ Σολομών— στή γλώσσα σου»¹¹. Γάλα ἐννοεῖ τὴ θρεπτικὴ και αυξητικὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος, μέλι τὴν καθαρτικὴ. Κι ὁ μέγας Ἀπόστολος, υπονοώντας τὴ διαφορὰ αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν, ἔλεγε: «Καθὼς σε νήπια, σὰς ἔδωσα γάλα και ὄχι στέρεη τρο-
> 12

Φη>> *

22. Ἐκεῖνος πού ζητεῖ νά ἐμβαθύνει στους λόγους τῶν εντολῶν, χωρὶς νά ἐργάζεται τις εντολές, κι ἐπιθυμεῖ νά τό πετύχει με τὴν ἀνάγνωση και τὴ μάθηση, εἶναι ὁμοῖος μ' ἐκεῖνον πού φαντάζεται ἀντὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια, τὴ

8. Ρωμ. 8, 2.

10. Α' Πέτρ. 2, 2.

12. Α' Κορ. 3, 2.

9. Ματθ. 23, 5.

11. Ἰσμια 4, 11.

σικά της. Γιατί στους λόγους της αλήθειας μετέχουν μόνο εκείνοι πού είναι μέτοχοι τής αλήθειας. Εκείνοι πού δεν μετέχουν στήν αλήθεια κι είναι αμύητοι σ' αυτήν, ζητούν ωστόσο τούς λόγους της, βρίσκουν τούς λόγους τής κοσμικής σοφίας πού αποδείχθηκε μωρία¹³. Αυτούς ό Απόστολος τούς ονόμασε ψυχικούς, καθώς δεν έχουν τό Πνεύμα¹⁴, κι ας υπερηφανεύονται ότι κατέχουν τήν αλήθεια.

23. "Όπως τά αισθητά μάτια βλέπουν τά γράμματα και από αυτά παίρνουν τά αισθητά νοήματα, έτσι και ό νους όταν καθαρθεί κι επανέλθει στο αρχικό του αξίωμα, βλέπει στο Θεό και από Αυτόν παίρνει τά θεία νοήματα. 'Αντί βιβλίο έχει τό πνεύμα, κι αντί κονδυλοφόρο έχει τή διάνοια και τή γλώσσα, όπως λέει ό Ψαλμοδός: «'Η γλώσσα μου κάλαμος»¹⁵. αντί μελάνι τέλος, έχει τό φώς. Βυθίζει λοιπόν τή διάνοια στο φώς, και άφοϋ αυτή γίνεται φώς, γράφει τούς πνευματικούς λόγους στις καθαρές καρδιές των ακροατών του. Τότε καταλαβαίνει τό νόημα των προφητικών λόγων, πώς δηλαδή οί πιστοί θά διδαχθούν από τό Θεό¹⁶, και πώς ό Θεός διδάσκει μέ τό Πνεύμα τή γνώση στον άνθρωπο¹⁷.

24. 'Ός νόμο των εντολών, νά θεωρήσεις τήν άμεση πίστη πού εκδηλώνει τήν ενέργεια της στήν καρδιά. Από αυτήν πηγάζει κάθε εντολή και ενεργεί τον φωτισμό των ψυχών. Οί καρποί τής αληθινής και ενεργού πίστεως είναι ή εγκράτεια και ή αγάπη, και σκοπός ή θεοδώρητη ταπείνωση, πού είναι ή άρχή και τό στήριγμα τής αγάπης.

25. 'Όρθή αντίληψη περί των όντων είναι ή αληθινή γνώση των ορατών και των αοράτων. 'Όρατά είναι τά αισθητά* αόρατα είναι τά νοητά και λογικά και νοερά και θεία.

26. Προϋπόθεση ορθοδοξίας είναι νά δει και νά γνωρίσει κανείς από καθαρότητα τά δύο δόγματα τής πίστεως, εννοώ τήν τριάδα και τή δυάδα. Νά θεωρεί δηλαδή και νά γνωρίζει, χωρίς νά συγχέει ή νά διαχωρίζει τά πράγματα, τήν μεν Αγία Τριάδα, Μονάδα κατά τή φύση, τή δέ δυάδα των φύσεων τού Χριστού, ενωμένη σε μία υπόσταση. Ειδικότερα, νά ομολογεί και νά γνωρίζει ένα Υιό και πριν τή σάρκωση και μετά από αυτή, ό όποιος δοξάζεται μέ δύο φύσεις και δύο θελήσεις, θεία και ανθρώπινη, χωρίς αυτές νά συγχέονται.

27. Πρέπει νά ομολογούμε εύσεβώς τή γέννηση, τήν άγεννησία και τήν εκπόρευση, τις τρεις αυτές σταθερές και αμετάβλητες ιδιότητες τής Παναγίας Τριάδος. 'Ο Πατέρας δηλαδή είναι άγέννητος και άναρχος, ό Υιός γεννητός και συνάναρχος, και τό "Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται από τον Πατέρα και μεταδίδεται μέσω τού συναϊδίου Υιού, όπως λέει ό Δαμασκηνός.

28. Θά ήταν αρκετή για τή σωτηρία μας ή πίστη πού δίνει ή χάρη και

13. Α' Κορ. 1, 20.

15. Υαλμ. 44, 2.

17. Ταλμ. 93, 10.

14. Ιουδα 19.

16. 'Ηα. 54, 13· 'Ιω. 6, 45.

πού γίνεται πράξη μέσω των εντολών με τη βοήθεια του Πνεύματος, άν τήν είχαμε φυλάξει και δεν προτιμούσαμε τή νεκρή κι άνενέργητη πίστη από αυτή τή ζωντανή, πού γίνεται πράξη με τήν ενίσχυση του Χριστού. Γιατί άρκει στον πιστό να σχηματιστεί και νά ζήσει μέσα του ή πίστη πού γίνεται πράξη με τήν ενίσχυση του Χριστού. Ή άγνοια όμως δίδαξε τώρα στους ευσεβείς τήν πίστη των λόγων, τή νεκρή κι αναισθητη, κι όχι τήν πίστη της χάρης.

29. Ή Αγία Τριάδα είναι άπλή μονάδα, επειδή είναι άποιος — χωρίς ιδιότητες— και άσύνθετη. Είναι Τριάδα, μονάδα κατά τή φύση· γιατί ό Θεός είναι τρισυπόστατος, και ή ολική περιχώρηση καθενός Προσώπου στά δύο άλλα γίνεται χωρίς νά συγχέονται.

30. Ό Θεός αναγνωρίζεται και ονομάζεται σ' όλες τις ενέργειες Του κατά τρόπο τριαδικό· γιατί είναι χωρίς όρια. Είναι Αυτός πού συνέχει τά πάντα και προνοεί για τά πάντα, διά του Υίου, με τή χάρη του Αγίου Πνεύματος. Και κανένα από τά τρία Πρόσωπα ούτε λέγεται ούτε νοείται έξω ή χωριστά από τά άλλα, όπου κι άν αναφέρεται με τ' όνομα Του.

31. Στον άνθρωπο υπάρχει νους, λόγος και πνεύμα. Και δέν υπάρχει νους χωρίς λόγο, ούτε λόγος χωρίς πνεύμα* και τό ένα είναι μέσα στο άλλο, και καθένα χωριστά, γιατί ό νους εκφράζεται με τό λόγο, και ό λόγος φανερώνεται με τό πνεύμα. Με τον τρόπο αυτό, ό άνθρωπος παρέχει αμυδρή εικόνα τής ανώνυμης και αρχέτυπης Τριάδος, και φανερώνει και με αυτό τό κατ εικόνα .

32. Σύμφωνα με τό προηγούμενο παράδειγμα, οί θεοφόροι Πατέρες διδάσκουν αληθινά ότι ό Πατέρας είναι Νους, ό Υιός είναι Λόγος, και Πνεύμα είναι τό Άγιο Πνεύμα. "Έτσι δογματίζουν σχετικά με τήν Αγία Τριάδα πού υπερβαίνει κάθε ουσία και φύση και είναι ό ένας Θεός με τρεις Υποστάσεις, και μάς παρέδωσαν πίστη αληθινή και άγκυρα ελπίδας. Γιατί τό νά αναγνωρίζει κανείς ένα Θεό, αυτό κατά τή Γραφή¹⁸ είναι ρίζα αθανασίας, και τό νά γνωρίζει κανείς τό κράτος τής τρισυπόστατης Μονάδας, αυτό είναι πλήρης δικαιοσύνη. Ανάλογα πρέπει νά εννοούμε αυτό πού λέγεται στο Ευαγγέλιο: «Αυτό είναι ή αιώνια ζωή: νά γνωρίζουν οί άνθρωποι Εσένα, τον μόνο αληθινό Θεό, με τρεις υποστάσεις, κι εκείνον πού απέστειλες, τον Ιησού Χριστό, με δύο φύσεις και δύο θελήσεις»¹⁹.

33. Οί κολάσεις είναι διαφόρων ειδών, όπως και οί αμοιβές των αιώνων αγαθών. Κι είναι κάτω από τον άδη, σύμφωνα με τή Γραφή πού λέει: «Σέ χώρα σκοτεινή και ζοφερή, σέ τόπο με αιώνιο σκοτάδι»²⁰, όπου οί αμαρτωλοί κατοικούν και πριν από τήν κρίση, και με τήν απόφαση του Κριτή ξαναγυρίζουν σ' αυτήν. Γιατί τό ψαλμικό: «Άς πορευθούν οί αμαρτωλοί στον άδη»²¹, και τό: «Ό θάνατος θά τούς ποιμάνει»²², τί άλλο σημαίνουν

18. Σ. Σολ. 15, 3.

20. Ίώβ 10, 21-22.

22. Ταλμ. 48, 15.

19. Ίω. 17, 3.

21. Ταλμ. 9, 18.

παρά την τελευταία απόφαση και την αιώνια καταδίκη;

34. Φωτιά και σκοτάδι και σκουλήκι και τάρταρος είναι ή γενική ήδυπάθεια και ή καθολική σκοτεινή άγνοια και ό γαργαλισμός των ποικίλων σφοδρών επιθυμιών και ή ταραχή και ή βρωμερή δυσωδία τής αμαρτίας. Αυτά, σάν προπληρωμές και προγεύσεις τών κολάσεων, ενεργούν στις ψυχές τών αμαρτωλών ήδη από εδώ, και γίνονται φανερά από την έξη.

35. Οί έξεις τών παθών είναι προπληρωμές τών κολάσεων. "Όπως και προπληρωμές τής βασιλείας είναι οί ενέργειες τών αρετών. Πρέπει νά νοούμε και νά όνομάζομε τις μεν εντολές, ενέργειες, τις δέ αρετές, έξεις. "Όπως και οί κακίες κατά προέκταση λέγονται έξεις.

36. Οί ανταποδόσεις τών αμοιβών είναι ίσες, αν και φαίνονται σε πολλούς άνισες. Γιατί σέ άλλους ή θεία δικαιοσύνη δίνει τήν αιώνια ζωή, σε άλλους τήν αιώνια κόλαση. Και οί δύο, άφοϋ περάσουν τήν παρούσα ζωή καλώς ή κακώς, θά έχουν και τις αμοιβές ανάλογες με τά έργα τους. Τό ποσόν ή τό ποιόν τής μετοχής τους θά είναι ανάλογο με τήν έξη και τήν ενέργεια τών παθών ή τών αρετών.

37. Λίμνες φωτιάς²³ είναι οί ψυχές πού ζουν με ήδυπάθεια μέσα σ' αυτές, ή όσμή τών παθών, σάν βρωμερός βούρκος, τρέφει τό ακοίμητο σκουλήκι τής ακολασίας, δηλαδή τήν αχαλίνωτη όρεξη τής σάρκας, και τά φίδια, τους βατράχους και τις βδέλλες τών πονηρών επιθυμιών, τους μολυσμένους δηλαδή και φαρμακερούς λογισμούς και δαίμονες. Μιά τέτοια κατάσταση έχει πάρει από εδώ τον αρραβώνα τής εκεϊκόλασεως.

38. "Όπως οί απαρχές τών κολάσεων είναι κρυμμένες στις ψυχές τών αμαρτωλών, έτσι και οί προπληρωμές τών αγαθών ενεργούν και μετέχονται στις καρδιές τών δικαίων με τή χάρη τού Πνεύματος. Βασιλεία ουρανών είναι ή ενάρετη πολιτεία, όπως και κόλαση είναι ή έξη τών παθών.

39. "Η νύχτα πού έρχεται", σύμφωνα μέ τό λόγο τού Κυρίου²⁴, είναι ή τέλεια άνενεργησία τού μέλλοντος σκότους. "Η, διαφορετικά, είναι ό Αντίχριστος, ό οποίος και είναι και ονομάζεται νύχτα και σκοτάδι. "Η, από ηθικής απόψεως, είναι ή καθημερινή αμέλεια, ή οποία σάν άσέληνη νύχτα απονεκρώνει τήν ψυχή μέ τον ύπνο τής αναισθησίας. Γιατί όπως ή νύχτα κάνει όλους νά κοιμηθούν και είναι εικόνα τής νεκρώσεως τού θανάτου, έτσι κι ή νύχτα τού μέλλοντος σκότους κάνει τούς αμαρτωλούς νεκρούς και αναίσθητους μέ τή μέθη τών πόνων.

40. "Κρίση τού κόσμου τούτου", κατά τον ευαγγελικό λόγο²⁵, είναι ή απιστία τών άσεβων, σύμφωνα μέ τό: «"Όποιος δεν πιστεύει, έχει ήδη κριθεί»²⁶. Είναι ακόμη και οί οδυνηρές δοκιμασίες πού στέλνονται από τή θεία πρόνοια γιά τον περιορισμό τού κακού ή τή μετάνοια, όπως επίσης και οί ροπές τών προθέσεων τών ανθρώπων προς τό νά ενεργήσουν τό καλό ή τό κα-

23. 'Αποκ. 19, 20.

24. 'Ιω. 9, 4.

25. 'Ιω. 3, 19.

26. 'Ιω. 3, 18.

κό, σύμφωνα με τό ψαλμικό: «Χάθηκαν οί αμαρτωλοί προτού γεννηθούν»²⁷. Τότε δηλαδή εκδηλώνεται ή δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ ανάλογα με τήν απιστία, τήν παιδαγωγία και τήν πράξη κάθε ἀνθρώπου. Και άλλους τιμωρεί, άλλους ελεεί, και σέ άλλους δίνει στεφάνια ή κόλαση. Γιατί οί πρώτοι είναι εντελώς ασεβείς. Οί δεύτεροι είναι πιστοί, αλλά αμελείς, και γι' αυτό παιδαγωγούνται με φιλανθρωπία. Οί τελευταίοι έγιναν τέλειοι είτε στις αρετές είτε στις κακίες, και θά λάβουν τις ανάλογες αμοιβές.

41. "Αν ή ανθρώπινη φύση δέ διατηρηθεί αμόλυντη, ή αν δεν καθαρθεί από τό Πνεύμα και δέ γίνει όπως ήταν εξαρχής, είναι αδύνατο νά γίνει ένα σώμα και ένα πνεύμα με τό Χριστό, και τώρα και κατά τή μέλλουσα συνάρθρωση τών σωζόμενων σ' Αυτόν. Γιατί ή δύναμη τοῦ Πνεύματος πού προκαλεί αυτή τή συνοχή και τήν ένωση, δέ συνηθίζει νά συμπληρώνει τό νέο χιτώνα της χάρης συρράπτοντας ένα κουρέλι παλιωμένο στά πάθη.

42. Εκείνος πού δέχτηκε δωρεάν από τό Πνεύμα τήν ανακαίνιση και τή φύλαξη, θά λάβει τότε ισότιμα μέρος στή μορφοποίηση τών σωζόμενων σέ σώμα Χριστού, απολαμβάνοντας με τρόπο ανέκφραστο τή θέωση. Γιατί δέν μπορεί τότε νά είναι κανείς ένα με τό Χριστό ή μέλος τοῦ Χριστού, αν δέ γίνει μέτοχος τής χάρης από εδώ, έχοντας διαμορφώσει τό εσωτερικό του με τήν αλήθεια και τή γνώση, κατά τον Απόστολο²⁸.

43. Μοιάζει ή βασιλεία τών ουρανών με θεόφτιαχτη σκηνή, όπως εκείνη τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, και θά έχει δύο χωρίσματα κατά τον μέλλοντα αιώνα. Στήν πρώτη σκηνή θά μπουν όσοι είναι ιερείς τής χάρης. Στή δεύτερη, πού είναι νοητή, θά μπουν μόνον όσοι έφτασαν από εδώ στο γνόφο τής θεολογίας και λειτούργησαν τριαδικά — με τό νοῦ, τό λόγο και τό πνεύμα τους— ως ιεράρχες τέλειοι, έχοντας τον Ιησού τελετάρχη και πρώτο Ιεράρχη ενώπιον τής Τριάδος, στή σκηνή πού έστησε ο ίβιος ο Χριστός, όπου έμπαιναν και δέχονταν πλουσιότερα τις έλλάμψεις Του.

44. Ο Σωτήρας ονόμασε "πολλές μονές"²⁹ τις διάφορες αναβάσεις και προόδους τής εκεί καταστάσεως. Η θεία βασιλεία είναι βέβαια μία, αλλά έχει πολλές εσωτερικές διαφορές, ώστε νά υπάρχουν από ουράνιοι μέχρι γήινοι κατά τήν αρετή και τή γνώση και κατά τό ποσό τής θεώσεως. Γιατί άλλη είναι ή δόξα τοῦ ηλίου και άλλη τής σελήνης και άλλη τών αστέρων, και τό ένα αστέρι διαφέρει στή λάμψη από τό άλλο, όπως λέει ο Απόστολος³⁰, αν και όλα λάμπουν στο ίδιο θείο στερέωμα.

45. Συνόμιλος τών Αγγέλων και σχεδόν ασώματος, ως άφθαρτος, γίνεται εκείνος πού καθάρισε τό νοῦ του με τά δάκρυα, και άνέστησε από εδώ τήν ψυχή του με τή δύναμη τοῦ πνεύματος, και με τό λόγο έκανε τή σάρκα του φωτόμορφο και πύρινο άγαλμα θείας ομορφιάς, αυτή πού είναι κατά τή

27. Ταλμ. 57, 4.

28. Ρωμ. 2, 20.

29. Ίω. 14, 2.

30. Α' Κορ. 15, 41.

φύση ανδριάντας πήλινος. Άφοϋ, βέβαια, αφθαρσία των σωμάτων είναι ή αποβολή των ζωικών χυμών και τοϋ δγκου.

46. Τό σώμα τής αφθαρσίας θα είναι γήινο, χωρίς χυμούς και δγκο, και θά μεταβληθεί μέ τρόπο άρρητο από ψυχικό σώμα σε πνευματικό, ώστε και χωμάτινο νά είναι, άλλα και ουράνιο, ένεκα τής λεπτής υφής πού θά προέρχεται από τήν θεία ομοίωση. Δηλαδή, όπως πλάστηκε στην άρχή, τέτοιο θά αναστηθεί, γιά νά γίνει όμοιο μέ τή μορφή τοϋ Υίοϋ³¹ τοϋ άνθρουπου, μέ τήν ολοκληρωτική μέθεξη τής θεώσεως.

47. "Γη τών πράων"³² είναι ή βασιλεία τών ουρανών ή, ή θεανδρική κατάσταση τοϋ Χριστοϋ, στην οποία έχομε φτάσει, ή φτάνομε, λαβαίνοντας τήν κατά χάρη γέννηση τής θείας υιοθεσίας και τήν ανακαίνιση μέσω τής αναστάσεως. Ακόμη, "γη αγία"³³ είναι ή ανθρώπινη φύση πού έφτασε στή θέωση, ή απλώς στην κάθαρση, ανάλογα μέ τήν αξία τών αντίστοιχων ανθρώπων. "Η, σύμφωνα μέ άλλη σκέψη, "γη πού θά κληρονομηθεί"³⁴, είναι γιά τούς πράγματι αγίους ή ακύμαντη θεία γαλήνη τής υπέρ νουν ειρήνης, όπου θά κατοικήσουν οί δίκαιοι και κανένα από τά όντα δέ θά τούς ενοχλεί, ούτε θά τούς ταράξει.

48. Γή τής επαγγελίας είναι ή απάθεια, άπ' όπου αναβλύζει σάν μέλι και γάλα³⁵ ή ευφροσύνη τοϋ πνεύματος.

49. Οί "Άγιοι στον μέλλοντα αιώνα θά χρησιμοποιούν μεταξύ τους μυστικά τον ένδιάθετο λόγο, πού θά τον ομιλούν μέ τή χάρη τοϋ 'Αγίου Πνεύματος.

50. "Αν δέ μάθομε τί λογής μας έκανε ό θεός, δέ θά καταλάβομε τί λογής μας έκανε ή αμαρτία.

51. Είναι ίσοι κατά τήν πνευματική ηλικία όσοι έλαβαν από εδώ τό πλήρωμα τής τελειότητας τοϋ Χριστοϋ.

52. Αντίστοιχες μέ τά έργα θά είναι και οί αμοιβές. Τό ποσόν ή τό ποιόν, δηλαδή ποιο είναι τό μέτρο, θά τό δείξει εκεί ή τάξη και ή κατάσταση καθενός, ανάλογα μέ τή μετοχή του σ' αυτές.

53. Νόες, δηλαδή ισάγγελοι, θά είναι όσοι καταξιωθούν νά γίνουν υιοί τής αναστάσεως³⁶ τοϋ Χριστοϋ, δηλαδή οί "Άγιοι, μέ τήν αφθαρσία και τή θέωση.

54. Στη μέλλουσα ζωή οί "Άγγελοι και οί "Άγιοι, καθώς λέγεται, δέ θά σταματήσουν ποτέ νά προοδεύουν στην πρόσληψη χαρισμάτων, ούτε θά αποκάμουν νά έπιθυμοϋν τά αγαθά. Γιατί σ' εκείνον τον αιώνα δεν υπάρχει ούτε χαλάρωση ούτε μείωση από τήν αρετή στην κακία.

55. Σ' αυτή τή ζωή νά θεωρείς τέλειο εκείνον πού έλαβε σάν αρραβώνα τό νά μιμηθεί πνευματικά τις μεθελικιώσεις τοϋ Χριστοϋ. Ένώ τον τέλειο

31. Ρωμ. 8, 29.

32. Ματθ. 5, 5.

33. Έξ. 3, 5.

34. Άρ. 34, 13.

35. Έξ. 13, 5.

36. Λουκ. 20, 36.

στο μέλλον, θά τον δείχνει ή δύναμη της θεώσεως.

56. Θά έχει την ίδια αξία και την ίδια θέωση με τούς ομοειδείς του στη μέλλουσα ζωή εκείνος πού γίνεται από εδώ τέλειος στην αρετή κατά τις πνευματικές μεθελικιώσεις.

57. Δόξα αληθινή, λένε πώς είναι ή γνώση ή ή θεωρία τού πνεύματος. Ακόμη, πώς ή ακριβής γνώση τών δογμάτων είναι ή επίγνωση τής αληθινής πίστεως.

58. "Εκπληξη είναι ή, μετά τήν επίγνωση, ολική ανύψωση τών ψυχικών δυνάμεων προς τά Πρόσωπα τής Θεότητας, τά ενωμένα μέσα σε μεγαλόπρεπη δόξα. "Η διαφορετικά* εκπληξη είναι ή καθαρή και ολοκληρωτική ανάταση προς τήν "Απειρη Δύναμη, τό Θεό, πού περιβάλλεται φώς. "Εκσταση είναι όχι μόνον ή αρπαγή τών ψυχικών δυνάμεων προς τον ουρανό, αλλά και ή ολική έξοδος από τήν ίδια τήν αίσθηση. Ό διττός έρωτας είναι ή μέθη τού πνεύματος πού κινεί τήν επιθυμία.

59. Δύο κυρίως είναι οί εκστατικοί έρωτες τού πνεύματος, ό εγκάρδιος και ό εκστατικός. Ό πρώτος είναι αυτών πού βρίσκονται ακόμη στο στάδιο τού φωτισμού* ό δεύτερος είναι εκείνων πού έφτασαν στην τέλεια αγάπη. Και τά δύο είδη απομακρύνουν από τήν αίσθηση τό νοϋ, στον όποιο ενεργούν —άφοϋ θείος έρωτας είναι ή μέθη τού πνεύματος πού φέρνει τό φυσικό νοϋ προς τά ανώτερα, μέ τήν οποία και ή αίσθηση απομακρύνεται από τις σχέσεις τών πραγμάτων.

60. 'Αρχή και αιτία τών λογισμών είναι ή μνήμη πού ήταν άπλή και ενιαία και διαιρέθηκε μέ τήν παράβαση τού άνθρωπου, μέ τήν οποία έχασε τή μνήμη τού Θεού και καταστράφηκε μέ τις ίδιες τις δυνάμεις της αφού έγινε από άπλή σύνθετη, κι από ενιαία πολυσχιδής.

61. Θεραπεία τής αρχέγονης μνήμης είναι ή επάνοδος της από τήν πονηρή και ολέθρια μνήμη τών λογισμών στην αρχαία απλότητα της. Γιατί ή παρακοή δέν έκανε μόνο όργανο τής κακίας τήν άπλή μνήμη τής ψυχής έναντι τού αγαθού, αλλά διέφθειρε και όλες τις δυνάμεις της και άμβλυσε τις φυσικές ορέξεις τής ψυχής για τήν αρετή. Τή μνήμη τή θεραπεύει κυρίως ή έμμονη μνήμη τού Θεού πού παγιώνεται μέ τήν προσευχή και ή οποία έχει αφήσει τήν κατά φύση κατάσταση κι έχει συναφθεί στο υπέρ φύση.

62. Αιτίες τών παθών είναι οί αμαρτωλές πράξεις, τών λογισμών είναι τά πάθη, και τών φαντασιών, οί λογισμοί. Αιτία τών εννοιών είναι ή μνήμη. Τής μνήμης αιτία είναι ή λησμοσύνη. Τής λησμοσύνης μητέρα είναι ή άγνοια. Τής άγνοιας, ή ραθυμία. Τή ραθυμία τή γεννούν οί ορέξεις τής επιθυμίας. Μητέρα τών ορέξεων είναι ή κίνηση προς εκτροπή. Τής κινήσεως αιτία είναι ή ενέργεια τής πράξεως. Πράξη είναι ή αλόγιστη επιθυμία κακού και ή ευνοϊκή διάθεση προς τά αισθητά και τις αισθήσεις.

63. Στο λογικό μέρος τής ψυχής ανατέλλουν κι ενεργούν οί λογισμοί*

στο θυμικό μέρος, τά θηριώδη πάθη· στο έπιθυμητικό, ή μνήμη τής κτηνώδους ορέξεως· στο νοερό μέρος, οί φαντασίες, και στο διανοητικό οί έννοιες.

64. Ή έφοδος τών πονηρών λογισμών είναι ρεϋμα πόταμου. Μέ αυτούς γίνεται ή προσβολή και στή συνέχεια ή συγκατάθεση στην αμαρτία πού σαν πλημμύρα μέ κύματα σκεπάζει τήν καρδιά.

65. "Λάσπη τοϋ βυθού"³⁷ να θεωρείς τήν κάθυγη ηδονή, ή τό βόρβορο τής πορνείας, ή ακόμη, τό βαρύ φορτίο τών υλικών πραγμάτων, από τά όποια βαραίνει ό εμπαθής νους και βουλιάζει μέ τούς λογισμούς του στο βυθό τής άπογνώσεως.

66. Λογισμούς πολλές φορές ή Γραφή λέει και τούς λόγους τών πραγμάτων, όπως πάλι και τούς λόγους, τούς λέει νοήματα και τά νοήματα αντιστρόφως λόγους. Αυτό γίνεται επειδή ή κίνηση όλων αυτών είναι, βέβαια, καθ' έαυτήν άυλη, παίρνει όμως μορφή μέ τά πράγματα και μετασχηματίζεται* κι έτσι εκείνο πού κινήθηκε, από τήν εμφάνιση του αναγνωρίζεται και λέγεται.

67. Οί λογισμοί είναι λόγοι τών δαιμόνων και πρόδρομοι τών παθών, όπως οί λόγοι και τά νοήματα είναι πρόδρομοι τών πράξεων. Γιατί είναι αδύνατο νά γίνει κάποιο αγαθό ή κακό, αν δεν προσβληθεί πρωτίτερα ό λογισμός* αφού λογισμός είναι αδιαμόρφωτη κίνηση προσβολής οποιωνδήποτε πράξεων.

68. Ή ύλη τών πραγμάτων γεννά απαθείς λογισμούς, ενώ ή δαιμονική προσβολή δημιουργεί τούς πονηρούς λογισμούς. "Αρα, όταν συγκρίνονται, παρουσιάζουν διαφορά οί φυσικοί λόγοι και λογισμοί από τούς παρά φύση και τούς υπέρ φύση.

69. Οί λόγοι και λογισμοί μπορούν ισοδύναμα νά προκαλούν αστραπιαία αλλοίωση στήν ψυχή, όταν μεταβάλλονται ευθύς οί φυσικοί σέ λογισμούς παρά φύση ή πάλι οί κατά φύση σέ υπέρ φύση. Αίτιοι τής τροπής τοϋ ενός είδους προς άλλο και τής δημιουργίας τους είναι, για τούς δαιμονικούς λογισμούς, αυτοί πού προέρχονται από τήν ύλη, ενώ για τούς υλικούς, οί λογισμοί πού προέρχονται από τήν προσβολή. "Όμοια, αίτιοι τών θείων λογισμών είναι οί φυσικοί, και οί φυσικοί γεννούν τούς υπέρ φύση. Κάθε είδος έχει τήν αλλοίωση του προς τό συγγενικό είδος ως κινητική αιτία και γέννηση, ή οποία διαιρείται κατά τέσσερις τρόπους.

70. Σημείωσε ότι οί αιτίες προηγούνται από τούς λογισμούς, και οί λογισμοί από τις φαντασίες. Οί φαντασίες είναι πριν από τά πάθη, και τά πάθη πριν από τούς δαίμονες. Σάν νά υπάρχει δηλαδή κάποια σειρά και κάποια τάξη στά άτακτα πνεύματα, για δόλιο σκοπό, όπου τό ένα ακολουθεί κι εξαρτάται από τό άλλο. Πλήν όμως κανένα δέν ενεργεί μόνο του, αλλά ενεργείται από τούς δαίμονες. Ούτε ή φαντασία είδωλοποιείται, ούτε τό πάθος έ-

νεργεί χωρίς τή λαθραία και κρυφή δαιμονική δύναμη. Γιατί αν κι έχει πέσει από τον ουρανό κι έχει συντριβεί ο σατανάς, ωστόσο είναι δυνατότερος από μας και θρασύνεται εναντίον μας εξαιτίας τής ραθυμίας μας.

71. Οί δαίμονες δίνουν μορφή στο νοῦ μας, ή μάλλον αυτοί παίρνουν ανάλογη μορφή και μάς προσβάλλουν σύμφωνα μέ τήν έξη τοῦ πάθους πού επικρατεί και ενεργεί στήν ψυχή μας. Γιατί οί δαίμονες έχουν τήν έξη τοῦ πάθους ως αιτία νά είδωλοποιοῦν τή φαντασία. Μάς δείχνουν λοιπόν ποικίλες και πολύμορφες φαντασίες κατά τήν εγρήγορση και τον ύπνο. "Ετσι οί δαίμονες τής επιθυμίας μεταμορφώνονται άλλοτε σέ χοίρους, άλλοτε σέ όνους, άλλοτε σέ φλόγινα άλογα, μανιασμένα για τό θηλυκό· άλλοτε πάλι σέ εβραίους, κι ειδικά οί δαίμονες τής ακολασίας. Οί δαίμονες τής οργής μεταμορφώνονται άλλοτε σέ ειδωλόλατρες, άλλοτε σέ λέοντες. Τής δειλίας οί δαίμονες μεταμορφώνονται σέ Ισραηλίτες· τής ακολασίας, σέ Ίδουμαίους· τής πολυποσίας και τής ασωτίας, σέ Άγαρηνοῦς. Τής πλεονεξίας πάλι, άλλοτε σέ λύκους κι άλλοτε σέ λεοπαρδάλεις· τής πονηρίας, άλλοτε σέ φίδια, άλλοτε σέ οχιές, άλλοτε σέ αλεπούδες. Τής αναίδειας, σέ σκύλους, της άκηδίας σέ γάτους. Ενίοτε κι οί δαίμονες τής πορνείας μεταμορφώνονται σέ φίδια, κοράκια ή καρακάξες. Σέ πουλιά μεταμορφώνονται οί ψυχικοί δαίμονες και μάλιστα οί εναέριοι. Ή φαντασία κατά τρεις τρόπους μεταβάλλει τις μορφές τών πνευμάτων, σύμφωνα δηλαδή μέ τά τρία μέρη τής ψυχής, ώστε νά χωρίζονται αυτές σέ τρία είδη, σέ πουλιά, θηρία και κτήνη, πού αντιστοιχούν στο έπιθυμητικό, τό θυμικό και τό λογιστικό, τις τρεις δυνάμεις τής ψυχής. Οί τρεις άρχοντες τών παθών πολεμούν πάντοτε εναντίον τών τριών αυτών ψυχικών δυνάμεων. Και ανάλογα μέ τό πάθος πού χαρακτηρίζει τήν ψυχή, παίρνουν τή συγγενική μ' αυτό μορφή και μάς πλησιάζουν.

72. Οί δαίμονες τής ηδονής έρχονται πολλές φορές σάν φωτιά και σάν κάρβουνα. Γιατί τά φιλήδονα πνεύματα πυρώνουν τό έπιθυμητικό και άφοῦ φέρουν σύγχυση στή διάνοια, σκοπίζουν τήν ψυχή. Κύρια αιτία τής πύρωσως, τής παραχής και τού σκότους είναι ή ηδονή τών παθών.

73. Νύχτα τών παθών είναι τό σκοτάδι τής άγνοιας. Ή αλλιώς, νύχτα είναι ή κατάσταση πού γεννά τά πάθη. Σ' αυτήν βασιλεύει ο αρχηγός τού σκότους μέσα στο όποιο τά πονηρά πνεύματα — πού αλληγορικά λέγονται θηρία τού αγρού και πουλιά τ' ουρανού κι ερπετά τής γής — ουρλιάζουν και ζητούν νά μάς αρπάξουν και νά μάς φάνε.

74. Κατά τον καιρό τής ενέρειας τών παθών, άλλοι από τούς λογισμούς προηγούνται κι άλλοι ακολουθούν. Οί λογισμοί προηγούνται από τις φαντασίες, ενώ τις φαντασίες ακολουθούν τά πάθη. Τά πάθη προηγούνται από τούς δαίμονες, κι οί δαίμονες ακολουθούν τά πάθη.

75. Άρχή και αιτία τών παθών είναι ή παράχρηση, ή μή ορθή χρήση τών πραγμάτων τής παραχρήσεως, ή εκτροπή* τής εκτροπής, ή κλίση τής

θελήσεως. Δοκιμασία τής θελήσεως είναι ή προσβολή τοῦ λογισμοῦ. Ἡ προσβολή προέρχεται ἀπό δαίμονες πού τούς δίνεται ή άδεια ἀπό τήν Πρόνοια, γιά νά φανερωθεί ή ποιότητα τού αυτεξουσίου μας.

76. Τό θανατηφόρο δηλητήριο τοῦ κεντριού τής αμαρτίας είναι ή εμπάθης έξη τής ψυχής. Γιατί εκείνος πού θεληματικά άφησε τά πάθη νά γίνουν σάν ιδιότητες του, είναι αμετακίνητος και αμετάβλητος στον τρόπο τής ζωής του.

77. Τά πάθη λέγονται με πολλούς τρόπους και διαιρούνται σε σωματικά και ψυχικά. Τά σωματικά υποδιαιρούνται σε οδυνηρά και σε άμαρτητικά. Τά οδυνηρά υποδιαιρούνται σε πάθη νόσου και πάθη παιδαγωγίας. Τά ψυχικά πάλι διαιρούνται σε θυμικά, έπιθυμητικά και λογιστικά. Τά λογιστικά υποδιαιρούνται σε φανταστικά και διανοητικά. Άπό αυτά, άλλα είναι θεληματικά κι οφείλονται στήν παράχρηση των πραγμάτων, κι άλλα ακούσια και γίνονται κατ' ανάγκην, γι' αυτό και λέγονται αδιάβλητα πάθη, τά οποία και παρακολουθήματα και φυσικά ιδιώματα τά ονόμασαν οί Πατέρες.

78. "Άλλα είναι τά σωματικά πάθη και άλλα τά ψυχικά. "Άλλα τής επιθυμίας και άλλα τοῦ θυμοῦ. "Άλλα τοῦ λογιστικού και άλλα τοῦ νοῦ και τής διάνοιας. Επικοινωνούν όμως μεταξύ τους και βοηθούνται. Τά σωματικά, με τά πάθη τού θυμικού. Επίσης, τά λογιστικά με τά νοερά, και τά νοερά με τά πάθη τής διάνοιας και τής μνήμης.

79. Πάθη τοῦ θυμοῦ είναι ή οργή, ή πικρία, ή κραυγή, ή όξυθυμία, ή θρασύτητα, ή ματαιοφροσύνη, ή αλαζονεία και άλλα. Πάθη τής επιθυμίας είναι ή πλεονεξία, ή ακολασία, ή ακράτεια, ή απληστία, ή φιληδονία, ή φιλαργυρία, και τό χειρότερο άπ' όλα, ή φιλαυτία. Πάθη τής σάρκας είναι ή πορνεία, ή μοιχεία, ή ακαθαρσία, ή ασωτία, ή αδικία, ή γαστριμαργία, ή άκηδία, ό κομπασμός, ή φιλοκοσμία, ή φιλοζωία και άλλα. Πάθη τοῦ λογιστικού μέρους είναι ή απιστία, ή βλασφημία, ή πονηρία, ή πανουργία, ή περιέργεια, ή διψυχία, ή λοιδορία, ή καταλαλιά, ή κατάκριση, ό εξευτελισμός τοῦ άλλου, ή ευτραπελία, ή υποκρισία, ή ψευδολογία, ή αισχρολογία, ή μωρολογία, ή ύπουλότητα, ή ειρωνεία, ή επίδειξη, ή άνθρωπαρέσκεια, ό μετεωρισμός, οί έπιπορκίες, οί άργολογίες και τά λοιπά. Πάθη τοῦ νοῦ είναι ή οίηση, ή έπαρση, ή καυχησιολογία, ή έριστικότητα, ό φθόνος, ή αυταρέσκεια, ή άντιλογία, ή ανυπακοή, ή φαντασία, ή φαντασιοπληξία, ή έπίδεικτικότητα, ή φιλοδοξία και τέλος ή υπερηφάνεια, ή άρχή και τό τέλος όλων τών κακών. Πάθη τής διάνοιας είναι οί ονειροπολήσεις, οί μετεωρισμοί, οί αιχμαλωσίες, ό σκοτισμός, ή τύφλωση, οί απομακρύνσεις προς τά άτοπα, οί προσβολές τών λογισμών, οί συγκαταθέσεις σ' αυτούς, οί ροπές στο κακό, οί τροπές, οί παραρριπισμοί (αιφνίδιες εκτροπές) και τά όμοια τους. Για νά πούμε επιγραμματικά, όλα τά παρά φύση κακά βρίσκονται άναμειγμένα με τις τρεις δυνάμεις τής ψυχής, όπως επίσης και όλα τά αγαθά συνυπάρχουν κατά φύση μ' αυτές.

80. "Ω, τί υψηλούς λόγους απευθύνει έκπληκτος ό Δαβίδ στο Θεό! Είναι υπερθαύμαστη, λέει, ή γνώση Σου για μένα· δεν μπορώ να τή συλλάβω³⁸, γιατί είναι ισχυρότερη και απλησίαστη, πάνω από τή δική μου αδύνατη γνώση και τή δύναμη πού έχω. Σκέπτομαι δηλαδή, πώς ή σάρκα, ακατανόητη στή σύνθεση τής κατασκευής της, είναι και αυτή τριαδική στά είδη της, έχει όμως μία κοινή αρμονία τών μελών και τών μερών της και έχει τιμηθεί με έβδοματικό δεύτερο αριθμό, πράγμα πού κατά τούς μαθηματικούς σημαίνει τό χρόνο και τή φύση*, ώστε και αυτή, όταν αναλύεται σύμφωνα μέ τούς ενεργείς νόμους τής φύσεως, νά είναι όργανο για τή δόξα τοῦ Θεού, τό όποιο φανερώνει στον κόσμο τήν Τριαδική Μεγαλοπρέπεια.

81. Νόμοι τής φύσεως είναι οι ποιοτικές συνθέσεις τών μελών πού είναι σέ ενέργεια, οι όποιες έχουν ονομαστεί και έτερότητες, επειδή είναι υποδιαιρέσεις τών αντίστοιχων ιδιοτήτων. Ή διαφορετικά, φυσικός νόμος είναι ή δυνατότητα για ενέργεια καθενός είδους και μέλους. "Όπως δηλαδή ό Θεός κινεί όλη τήν κτίση, έτσι και ή ψυχή ενεργοποιεί και κινεί κάθε μέλος τοῦ σώματος σύμφωνα μέ τήν ενέργεια τοῦ μέλους. "Ας εξετάσουμε τώρα για ποιο λόγο οί Θεοφόροι, άλλοτε λένε για τό θυμό και τήν επιθυμία ότι είναι δυνάμεις τοῦ σώματος και άλλοτε δυνάμεις τής ψυχής. Λέμε λοιπόν ότι δεν παρουσιάζουν καμιά ασυμφωνία οί απόψεις τών Αγίων για όσους τις γνωρίζουν καλά, αλλά αληθεύουν και οί δύο, και μόνο αλλάζουν όπως πρέπει τις ονομασίες μέ πολλή σοφία, γιατί και τό σώμα και ή ψυχή έχουν έρθει μέ τρόπο ανέκφραστο στήν ύπαρξη προορισμένα νά συνυπάρχουν, και ή ψυχή είναι τέλεια και ολοκληρωμένη από τήν αρχή, ενώ τό σώμα ατελές, επειδή αυξάνεται μέ τή θρέψη. Ή ψυχή έχει καθαυτήν, από τή στιγμή πού πλάστηκε, και δύναμη επιθυμίας και δύναμη θυμική πού τής δίνει ανδρεία και τήν κινεί σέ έρωτα, γιατί έχει νοῦ και λογική. Ό άλογος θυμός και ή ανόητη επιθυμία δέν είναι στοιχεία πού έλαβε κατά τή δημιουργία της, και τό ίδιο ισχύει και για τό σώμα. Αυτό δηλαδή πλάστηκε άφθαρτο και χωρίς ζωικούς χυμούς, από τούς οποίους ήρθε σάν επακόλουθο ή επιθυμία και ό θηριώδης θυμός. Μετά τήν παρακοή όμως, άφοῦ τό σώμα έπεσε στή φθορά κι απέκτησε τήν πυκνή υφή τών άλογων ζώων, παρουσιάστηκε σ' αυτό κατ' ανάγκην ό θυμός και ή επιθυμία. Γι' αυτό και εναντιώνεται στο θέλημα τής ψυχής μέ τό θυμό και τήν επιθυμία, όταν βέβαια κυριαρχεί. "Όταν όμως υποταχθεί τό θνητό σώμα στο λογικό, τότε ακολουθεί τήν ψυχή στήν εργασία τών άγα-

38. Ψαλμ. 138, 6.

* Οί Βυζαντινοί, 8πως και οί άρχαίοι, συνήθιζαν ν' αναζητούν μυστικό νόημα σέ αριθμούς πού τους αντιστοιχίζαν σέ διάφορα ονόματα ή πράγματα (πρβλ. τήν εισαγωγή τών 153 κεφαλαίων περί προσευχής, σελ. 219-220 Α' τόμου Φιλοκαλίας, και τό κεφ. 79 της α' εκατοντάδας προς τό Θαλάσσιο τοῦ αγίου Μαξίμου, σελ. 117 Β' τόμου). Στο παρόν κεφάλαιο δέν είναι σαφές πώς αντιστοιχίζεται στή σάρκα ή "τριαδικότητα" και ό "έβδοματικός δεύτερος" αριθμός.

θών. Γιατί όταν έγινε ό συμφυρμός και ή ανάμιξη των επίκτητων ιδιωμάτων της σάρκας μέ τήν ψυχή, τότε ό άνθρωπος έγινε όμοιος μέ τά κτήνη και υπέκυψε στο νόμο τής αμαρτίας για τήν ανάγκη της φύσεως, και έγινε κτήνος από λογικός πού ήταν, και θηρίο από άνθρωπος.

82. Ό Θεός, όταν μέ τό ζωοποιό εμφύσημα Του δημιούργησε τήν ψυχή λογική και νοερή, δεν τήν έκανε νά έχει θυμό και επιθυμία κτηνώδη, αλλά τής έβαλε δύναμη επιθυμίας και συνάμα ανδρεία νά θέλγεται ερωτικά. "Έτσι ούτε όταν έπλασε τό σώμα, έβαλε σ' αυτό από τήν άρχή θυμό και άλογη επιθυμία. Αυτά τό σώμα τά προσέλαβε έπειτα, μέ τήν παρακοή, πού έγινε θνητό και φθαρτό και κτηνώδες. Γιατί, όπως λένε οί Θεολόγοι, τό σώμα κτίσθηκε άφθαρτο, τέτοιο όπως και θά αναστηθεί, αν και ήταν επιδεικτικό φθοράς· όπως πάλι ή ψυχή πλάσθηκε απαθής. Δέχθηκαν όμως και τά δύο τή φθορά, ή ψυχή και τό σώμα, και αναμίχθηκαν λόγω τού φυσικότατου νόμου τής μεταξύ τους περιχωρήσεως και μεταδόσεως. Και ή ψυχή πήρε τήν ποιότητα τών παθών, ή μάλλον τών δαιμόνων. Τό σώμα εξομοιώθηκε μέ τά άλογα κτήνη από τήν επίδραση τής καταστάσεως στην οποία έπεσε και από τήν επικράτηση τής φθοράς. Και αφού οί δυνάμεις τής ψυχής και τού σώματος έγιναν ένα, αποτέλεσαν ένα κτήνος, άλογο και ανόητο λόγω τού θυμού και τής επιθυμίας. Κι έτσι ό άνθρωπος εξισώθηκε μέ τά κτήνη, όπως λέει ή Γραφή³⁹, κι έγινε όμοιος μέ αυτά μέ κάθε τρόπο.

83. Άρχή και γένεση τών αρετών είναι ή αγαθή πρόθεση, δηλαδή ή έφεση τού καλού, όπως και ό Θεός είναι αιτία και πηγή κάθε αγαθού. Άρχή τού καλού είναι ή πίστη, ή μάλλον ό Χριστός, ό βράχος τής πίστεως, τον οποίο έχομε ως άρχή και θεμέλιο όλων τών αρετών, όπου στεκόμαστε και επάνω Του οικοδομούμε κάθε αγαθό. Αυτός είναι ό ακρογωνιαίος λίθος⁴⁰ πού μάς συνδέει μέ τον εαυτό Του. Είναι ακόμη τό πολύτιμο μαργαριτάρι⁴¹, τό οποίο αναζητώντας ό Μοναχός πού εισδύει στο βυθό τής ησυχίας, πουλά όλα τά θελήματα του μέ τήν υπακοή στις εντολές, για νά τό αποκτήσει από εδω.

84. Οί αρετές είναι ισοδύναμες μεταξύ τους και όλες συγκεντρώνονται σε ένα σημείο και απαρτίζουν ένα σύνολο κι ένα είδος αρετής. Και υπάρχουν αρετές και αρετές μεγαλύτερες από άλλες, επειδή περιέχουν και συνέχουν τις περισσότερες ή και όλες, όπως είναι ή θεία αγάπη, ή ταπείνωση και ή υπομονή. Γιατί λέει σχετικά ό Κύριος: «Μέ τήν υπομονή σας θά σώσετε τις ψυχές σας»⁴²· δέν είπε «μέ τή νηστεία ή μέ τήν αγρυπνία σας». Υπομονή εννοώ εκείνη πού γίνεται σύμφωνα μέ τό θέλημα τού Θεού, τή βασίλισσα τών αρετών και τό θεμέλιο τών πνευματικών κατορθωμάτων. Αυτή είναι ή ειρήνη στον πόλεμο, ή γαλήνη στην τρικυμία, ή ακλόνητη θεμελίωση εκείνων

39. Ταλμ. 48, 21.

40. Έφ. 2, 20-21.

41. Ματθ. 13, 46.

42. Λουκ. 21, 19.

πού τήν κατόρθωσαν. Και όποιον μέ τή χάρη τού Ιησού Χριστού την αποκτήσει, ούτε όπλα, ούτε δόρατα, ούτε στρατιές πού εξορμούν, ούτε ή παράταξη των δαιμόνων, ούτε ή σκοτεινή φάλαγγα των εχθρών μπορούν νά τον βλάψουν.

85. Οί αρετές μπορεί νά γεννούν ή μία τήν άλλη, πάντως γεννιούνται από τις τρεις δυνάμεις τής ψυχής, έκτος από τις θεϊκές αρετές. Αίτια και αρχή των τεσσάρων γενικών και θεϊκών αρετών, δηλαδή τής φρονήσεως, τής ανδρείας, τής σωφροσύνης και τής δικαιοσύνης, από τις οποίες και μέ τις όποιες αποτελούνται κι οί υπόλοιπες, είναι ή πνευματοκίνητη θεία σοφία όσων έφτασαν στή θεολογία, πού κινείται στο νοϋ κατά τέσσερις τρόπους. Αυτή δεν ενεργεί και τις τέσσερις συγχρόνως, αλλά καθεμία ιδιαιτέρως στον καιρό της, όπως θέλει. Τή φρόνηση τήν ενεργεί ως φώς, τήν ανδρεία ως δύναμη σφοδρή και πνοή αεικίνητη, τή σωφροσύνη ως δύναμη πού αγιάζει και καθαρίζει, και τή δικαιοσύνη ως δροσιά αγνότητας πού ευφραίνει και αναψύχει από τον καύσωνα των παθών. Στον κάθε τέλειο δίνει τέλεια τήν ενέργεια καθεμίας από αυτές, όπως προεΐπα, καθώς αρμόζει κάθε φορά.

86. Τά έργα τής αρετής πού γίνονται από δική μας επιμέλεια, δε χαρίζουν τέλεια ευρωστία στήν ψυχή, αν οί ίδιες οί αρετές δέ φτάσουν ουσιωδώς στήν έξη μέ τή βοήθεια τής χάρης. Γιατί καθεμία αρετή έχει τό δικό της χάρισμα, τή δική της ενέργεια, ώστε νά μπορεί νά σύρει εκείνους πού τήν έχουν, και χωρίς νά θέλουν, προς τον εαυτό της μέ τήν έξη και μέ τή φύση τού αγαθού. Κι όταν αυτό μάς δοθεί, διατηρείται στο εξής αναλλοίωτο και σταθερό. Γιατί οί αρετές, σάν ζωντανή ψυχή μέσα στά μέλη τους, έχουν τή χάρη τού Πνεύματος για νά τις ενεργοποιεί. Γι' αυτό και χωρίς τή χάρη είναι νεκρός όλος ό όμιλος των αρετών κι όποιοι νομίζουν πώς τις απέκτησαν ή τις κατόρθωσαν τελείως, έχουν σκιές μόνο και τύπους τού καλού κι όχι τό πραγματικό πρότυπο τής αλήθειας.

87. Είναι λοιπόν τέσσερις οί καθολικές αρετές: ανδρεία, φρόνηση, σωφροσύνη και δικαιοσύνη. Υπάρχουν και οκτώ καταστάσεις κοντινές σ' αυτές, ως υπερβολές ή ως ελλείψεις τους, τις οποίες εμείς οί μοναχοί τις λέμε και τις θεωρούμε κακίες, ενώ οί κοσμικοί αρετές. Τής ανδρείας, υπερβολή είναι ή θρασύτητα και έλλειψη ή δειλία. Τής φρονήσεως, ή πονηρία και ή άγνοια. Τής σωφροσύνης, ή ακολασία και ή ηλιθιότητα. Τής δικαιοσύνης, ή πλεονεξία και ή αδικία ή μειονεξία. Γιατί οί αρετές βρίσκονται στο μέσο, κι όχι μόνο οί γενικές και οί φυσικές, οί ανώτερες από κάθε υπερβολή και έλλειψη, αλλά και οί πρακτικές. Και οί αρετές έχουν -συνεργό τήν προαίρεση και τήν ευθύτητα τής γνώμης, ενώ οί άλλες, τή μεταβολή και τήν οίηση. Για τό ότι οί αρετές βρίσκονται στο μέσο τής ευθύτητας, μάρτυρας ή παροιμία πού λέει: «Και κατορθώσεις πάντας άξονας αγαθούς»⁴³. "Όλες λοιπόν οί

αρετές σχηματίζονται μέσα στις τρεις δυνάμεις της ψυχής, στις όποιες γεννιούνται και οικοδομούνται, κι έχουν για θεμέλιο της οικοδομής τους τις τέσσερις γενικές αρετές, ή μάλλον τό Χριστό* οί φυσικές αρετές για νά καθαίρονται μέ τις πρακτικές, και οί θεϊκές και υπερφυσικές για νά παρέχονται από τήν αγαθότητα τοῦ Πνεύματος.

88. Από τις αρετές, άλλες είναι πρακτικές, άλλες φυσικές και άλλες θεϊκές και δώρα τοῦ Πνεύματος. Οί πρακτικές προέρχονται από τήν προαίρεση, οί φυσικές από τή διάπλαση και οί θεϊκές από τή χάρη.

89. "Όπως ή ψυχή μας γεννά τις αρετές, έτσι γεννά και τά πάθη. Τις αρετές σύμφωνα μέ τή φύση της, τά πάθη, παρά τή φύση της. Ή ψυχή δηλαδή, έχει αιτία τής γενέσεως τοῦ καλοῦ ή τοῦ κακοῦ τή ροπή της θελήσεως της σάν κέντρο προς ακτίνες ή όπως τό βαρίδι τής ζυγαριάς* σ' όποια πλευρά γείρει, αυτή παίρνει για συνεργό και ενεργεί. Ή πρόθεση τοῦ ἀνθρώπου υπόκειται και στις δύο ενέργειες, επειδή αυτός έχει μέσα του και τις αρετές και τις κακίες. Τις αρετές μέ τή γένεση, τις κακίες μέ τήν αἰθαίρετη ροπή τής θελήσεως.

90. Ή Γραφή ονομάζει τις αρετές νεανίδες, εξαιτίας τής συνάφειας πού τις συνδέει μέ τήν ψυχή και τις κάνει νά θεωρούνται ένα πνεύμα κι ένα σώμα μ' αυτή. Γιατί ή μορφή τής νέας είναι σύμβολο τής αγάπης, και τό σχήμα τών ιερών αυτών παρθένων είναι τεκμήριο ἀγνείας και καθαρότητας. Είναι συνήθεια τής χάρης νά αποδίδει στά θεία μορφή σχετική μέ τήν ποιότητα τους και νά τά μορφοποιεί χωρίς πλάνη ανάλογα μέ ό,τι συγγενεύουν, γι' αυτούς πού είναι δεκτικοί.

91. Είναι λοιπόν οκτώ οί αρχηγοί τών παθών τρεις, τά μεγάλα πάθη, γαστριμαργία, φιλαργυρία, κενοδοξία, και πέντε τά ακόλουθα τους, δηλαδή πορνεία, οργή, λύπη, ἀκηδία και υπερηφάνεια. Και υπάρχει αντιστοιχία μέ τις αντίπαλες σ' αυτά αρετές: είναι οί τρεις περιεκτικές αρετές ἀκτημοσύνη, εγκράτεια και ταπείνωση, και μαζί οί ακόλουθες τους, ἀγνεία, πραότητα, χαρά, ανδρεία και ἐξουδένωση —κι έπειτα όλες οί άλλες αρετές. Δέν μπορεί όμως ό καθένας πού θέλει, νά μάθει και νά γνωρίσει τή δύναμη, τήν ενέργεια και τήν ιδιαίτερη οσμή καθεμιάς αρετής ή κακίας, αλλά μόνο εκείνος πού τις πράττει ή τις "πάσχει" μέ τό έργο και τό λόγο και πού έλαβε από τό Πνεύμα τά χαρίσματα τής γνώσεως και τής διακρίσεως.

92. "Άλλες αρετές ενεργούν σ' εμάς, κι άλλες ενεργούνται από εμάς. Ενεργούν σ' εμάς οί αρετές, ερχόμενες σ' εμάς όταν πρέπει, και όταν και όσο και όπως θέλουν. Και τις ενεργούμε εμείς, σύμφωνα μέ τήν προαίρεση μας και τήν ηθική έξη τής ικανότητας μας. Οί αρετές όμως ενεργούν σ' εμάς ουσιαστικά, ενώ εμείς τις ενεργούμε τυπικά διαμορφώνοντας τό ήθος μας —αφού βέβαια όλες οί ενάρτετες εργασίες μας είναι τύπος σέ σχέση μέ τά ουράνια αρχέτυπα τών αρετών, και από πολύ λίγους μετέχονται κατ' ούσαν

τά νοητά πριν από την άφθαρτη μέλλουσα απόλαυση. Έδω ενεργούμε και απολαμβάνομε τους κόπους και τους τύπους των αρετών και όχι τις κυρίως αρετές.

93. Ίερουργεί τό Ευαγγέλιο⁴⁴ με τον τρόπο τοῦ Παύλου, εκείνος πού μεταλαμβάνει τό φωτισμό τοῦ Χρίστου και μπορεί νά τον μεταδώσει ενεργητικά και στους άλλους, ρίχνοντας τό λόγο σάν σπόρο θεϊκό στά χωράφια τών ψυχών τών ακροατῶν του. "Όπως λέει ό ίδιος: «Ό λόγος σας νά είναι άρτυμένος με χάρη θείας αγαθότητας, γιά νά μεταδώσει χάρη σ' όσους τον ακούν με πίστη»⁴⁵. Αποκαλώντας πάλι ό Παῦλος τούς διδασκάλους γεωργούς και τούς διδασκόμενους γεώργιο⁴⁶, δείχνει πολύ σοφά ότι οι πρώτοι οργάνουν και σπέρνουν τό θείο λόγο και οί άλλοι είναι γη γόνιμη, εύφορη και πολύκαρπη. Ίερουργία αληθινή είναι όχι μόνο ή ενέργεια τών θείων, αλλά και ή μέθεξη τών αγαθών και ή μετάδοση τους στους άλλους.

94. Είναι ποικίλος ό προφορικός λόγος πού λέγεται γιά διδασχή, και αποκτάται με πολλούς και ποικίλους τρόπους από τέσσερις πηγές: τή μάθηση, τήν ανάγνωση, τήν πράξη και τή χάρη. "Όπως τό νερό, ενώ είναι ένα κατά τή φύση, μεταβάλλεται όμως στήν ποιότητα ανάλογα με τή σύσταση τής γής άπ' όπου περνά, ώστε νά είναι στή γεύση άλλο πικρό, άλλο γλυκό, άλλο αλμυρό και άλλο ξυνό, έτσι και ό λόγος τής διδασχής, άφοῦ περάσει μέσα από τήν ηθική έξη καθενός και αλλοιωθεί ανάλογα, αναγνωρίζεται κατά τήν ενέργεια και παρέχει ωφέλεια.

95. Ό λόγος έχει δοθεί γιά νά τον απολαύσει κάθε λογική φύση, όπως προσφέρονται πολλά και διάφορα εδέσματα. Γι' αυτό ή ψυχή αισθάνεται τήν ηδονή του κατά διαφόρους τρόπους: έχει τον επιστημονικό λόγο σάν παιδαγωγό νά τή διαμορφώνει στο ήθος· τό λόγο τής αναγνώσεως, σάν νερό δροσερό νά τήν τρέφει και νά τήν αναπαύει· τό λόγο τής πράξεως, σάν τόπο χλοερό νά τή δυναμώνει⁴⁷· τό λόγο τής χάρης, σάν ποτήρι με κρασί νά τή μεθά⁴⁸ και νά τήν ευφραίνει, και τήν ανειπωτη αγαλλίαση της σάν λάδι πού κάνει το πρόσωπο της ιλαρό και λαμπερό.

96. Τά παραπάνω ή ψυχή δέν τά έχει μόνο μέσα της σάν ζωή, αλλά κι όταν τ' ακούει και από άλλους ως διδασχή, έτσι τά αισθάνεται, όταν φυσικά προϋπάρχει ανάμεσα στους δύο αγάπη και πίστη. Ό ένας δηλαδή ν' ακούει με πίστη κι ό άλλος νά διδάσκει με αγάπη, παρουσιάζοντας χωρίς έπαρση και φιλοδοξία τούς λόγους τών αρετών. Τότε και οί δύο δέχονται ως εξής τά τέσσερα είδη τοῦ λόγου: τό λόγο από τή μάθηση, ως παιδαγωγό· τό λόγο τής αναγνώσεως ως τροφό· τό λόγο από τήν πράξη, πού πηγάζει από τά έσω, ως γλυκύτατο νυμφαγωγό· τό λόγο τοῦ Πνεύματος, πού φωτίζει και ευφραίνει, ως νυμφίο πού ενώνεται με τήν ψυχή. Γιατί ή έκφραση "κάθε λόγος

44. Ρωμ. 15, 16.

45. Κολ. 4, 6· Έφ. 4, 29.

46. Α' Κορ. 3, 9.

47. Ψαλμ. 22, 2.

48. Ταλμ. 22, 5.

49. Ταλμ. 103, 15.

πού εκπορεύεται από τό στόμα τού Θεού"⁵⁰ σημαίνει τούς λόγους πού βγαίνουν δια τού Πνεύματος από τα χείλη των Αγίων και είναι ή γλυκύτερη ενεργοποιός πνοή τού Πνεύματος, πού τήν απολαμβάνουν όχι δλοι, άλλα μόνον οί άξιοι —αφού άλλωστε οί λογικοί έχουν τρυφή τους τό λόγο. Έδώ είναι πολύ λίγοι εκείνοι πού ευφραίνονται μέ πληρότητα από τούς λόγους τού Πνεύματος, ενώ οί πολλοί γνωρίζουν και μετέχουν μόνο τούς τύπους τών πνευματικών λόγων μέ τή μνήμη, χωρίς ακόμη νά έχουν γευθεί μέ αίσθηση ψυχής τον αληθινό άρτο τής μέλλουσας ζωής, δηλαδή τον λόγο τού Θεού. Γιατί τότε μόνον αυτός θά είναι στή διάθεση τών αξίων για νά τούς γεμίζει μέ κάθε ηδονή, χωρίς ποτέ νά τρώγεται τελειώς ή νά εξαντλείται ή νά θυσιάζεται.

97. Χωρίς νοερή αίσθηση, είναι αδύνατο νά γευθεί κανείς τήν ηδονή τών θείων μέ πληρότητα. Γιατί δπως εκείνος πού άμβλυνε τις σωματικές του αισθήσεις, τις έκανε νά μήν ενεργούν στά αισθητά, και ούτε βλέπει, ούτε ακούει, ούτε όσφραίνεται, άλλα είναι παράλυτος, ή μάλλον μισοπεθαμένος, έτσι κι εκείνος πού νέκρωσε τις φυσικές δυνάμεις τής ψυχής του μέ τά πάθη του, τις έκανε ανίκανες νά ενεργούν και νά μετέχουν στά μυστήρια τού Πνεύματος. Εκείνος δηλαδή πού δέ βλέπει και δέν ακούει και δέν αισθάνεται πνευματικώς, είναι νεκρός. Γιατί δέ ζεί μέσα του ό Χριστός, άλλα και ό ίδιος ούτε κινείται από τό Χριστό, ούτε δέχεται τις ενέργειες τού Χριστού.

98. Οί αισθήσεις έχουν ίση, ίδια, για νά μήν πώ και μία, ενέργεια μέ τις ψυχικές δυνάμεις, και μάλιστα δταν είναι υγιείς. Γιατί οί ψυχικές δυνάμεις ζουν και ενεργούν μέσω τών αισθήσεων, και τό ζωτικό πνεύμα είναι ενωμένο και μέ τις δύο. Ό άνθρωπος, τότε είναι ουσιαστικά άρρωστος, δταν έχει τή γενική ασθένεια τών παθών και είναι διαρκώς κατάκοιτος στο νοσοκομείο τής ραθυμίας. Οί αισθήσεις εποπτεύουν μέ ευκρίνεια τά αισθητά και οί ψυχικές δυνάμεις τά νοητά, ιδίως δταν δέν υπάρχει μεταξύ τους καμία σατανική μάχη πού νά αντιτάσσεται στο νόμο τού νοῦ και τού πνεύματος⁵¹. "Όταν δμως συναφθούν σέ ένα και γίνουν ενιαίες μέ τή χάρη τού Πνεύματος, τότε γνωρίζουν τά θεία και τά ανθρώπινα, πώς είναι στή φύση τους, κατά τρόπο άμεσο και ουσιαστικό, και θεωρούν τούς λόγους αυτών μέ σαφήνεια, κι εποπτεύουν καθαρά, δσο αυτό είναι δυνατό, τή μία Αιτία τών δλων, τήν Αγία Τριάδα.

99. Ό ήσυχαστής οφείλει πρώτα νά έχει σάν θεμέλιο, πάνω στο οποίο θά οικοδομεί, αυτές τις πέντε αρετές: σιωπή, εγκράτεια, αγρυπνία, ταπείνωση και υπομονή. "Έπειτα, τρεις θεάρεστες εργασίες: ψαλμωδία, προσευχή και ανάγνωση· νά έχει και εργόχειρο, αν είναι αδύνατος στά πνευματικά. Γιατί οί παραπάνω αρετές δέν περιέχουν μόνο δλες τις άλλες, άλλα και στερεώνουν ή μία τήν άλλη. Ακόμη, ό ήσυχαστής οφείλει νά σχολάζει από τό

50. Ματθ. 4, 4.

51. Ρωμ. 7, 23.

πρωί στή μνήμη τοῦ Θεοῦ μέ τήν προσευχή και τήν καρδιακή ησυχία. Τήν πρώτη ώρα να προσεύχεται επίμονα, τή δεύτερη να διαβάζει, τήν τρίτη να ψάλλει, τήν τέταρτη να προσεύχεται, τήν πέμπτη να διαβάζει, τήν έκτη να ψάλλει, τήν έβδομη να προσεύχεται, τήν δγδοη να διαβάζει, τήν ένατη να ψάλλει, τή δέκατη να τρώει, τήν ενδέκατη να κοιμάται, αν έχει ανάγκη, και τή δωδέκατη ώρα να ψάλλει τον εσπερινό. Κι αν περνά μέ τέτοιο καλό τρόπο τήν ήμερα του, αρέσει στο Θεό.

100. Πρέπει κανείς σαν μέλισσα να μαζεύει από όλα τό πιο χρησιμο για τις αρετές και έτσι, μετέχοντας λίγο άπ' όλα, να κάνει μεγάλη σύνθεση τής εργασίας των αρετών, από τις όποιες θα προμηθεύεται τό μέλι τής σοφίας για να ευφραίνει τις ψυχές.

101. "Αν θέλεις να περάσεις ευκολότερα τό διάστημα τής νύχτας, άκουσε. Τρεις τρόπους έχει ή αγρυπνία τής νύχτας: των αρχαρίων, των μέσων και των τελείων. Ό πρώτος τρόπος είναι, τή μισή νύχτα να κοιμάται κανείς και τή μισή να αγρυπνεί, ή από τό βράδυ μέχρι τά μεσάνυχτα, ή από τά μεσάνυχτα μέχρι τό πρωί. Ό δεύτερος τρόπος είναι, να αγρυπνεί κανείς τό βράδυ μία-δύο ώρες, έπειτα να κοιμάται τέσσερις ώρες, και να σηκώνεται στον όρθρο για να ψάλλει και να προσευχηθεί έξι ώρες μέχρι τό πρωί. Κατόπιν, να ψάλλει τήν πρώτη ώρα και να κάθεται να ησυχάζει καθώς προείπαμε. Και ή ν' ακολουθεί τό πρόγραμμα των πνευματικών εργασιών που δώσαμε για τις ώρες τής ημέρας, ή να διατηρεί αδιάκοπη τή συνέχεια τής προσευχής, μέ τήν οποία έρχεται ή έξη στον αγωνιστή. Τέλος, ό τρίτος τρόπος είναι ή ολονύκτια στάση και εγρήγορση.

102. Σχετικά μέ τό φαγητό, νομίζω ότι μία λίτρα ψωμί είναι αρκετή για όποιον αγωνίζεται στήν ησυχία. Κι άς πίνει δύο ποτήρια κρασί και τρία νερό. Ό τροφή του να είναι λιτή, όχι δ,τι ζητά ή επιθυμία τής φύσεως, άλλ' δ,τι οικονομεί ή θεία Πρόνοια, και πάλι μέ εγκράτεια. "Αριστη και σύντομη συμβουλή για όσους θέλουν να εφαρμόσουν τήν ακρίβεια, είναι να τηρούν τις τρεις περιεκτικές εργασίες των αρετών, νηστεία, αγρυπνία και προσευχή. Αυτές εγγυώνται τήν ακλόνητη στήριξη δλων.

103. Ό ησυχία έχει πριν άπ' δλα ανάγκη από πίστη, υπομονή, ελπίδα και αγάπη μέ όλη τήν καρδιά και τήν ισχύ και τή δύναμη. Γιατί εκείνος που πιστεύει, κι αν δεν επιτύχει εδώ τό ποθούμενο, από κάποια τυχόν αμέλεια ή από άλλη αίτια, κατά τήν ώρα όμως του θανάτου του είναι οπωσδήποτε αδύνατο να μην πληροφορηθεί τον καρπό τής πίστεως και του αγώνα του και να μη δει τήν ελευθερία, ή οποία είναι ό Ιησούς Χριστός, ή απολύτρωση και ή σωτηρία των ψυχών, ό Θεάνθρωπος Λόγος. Εκείνος όμως που άπιστεί, θα καταδικαστεί οπωσδήποτε κατά τήν ώρα του θανάτου του, αλλά έχει κι από τώρα καταδικαστεί, σύμφωνα μέ τό λόγο του Κυρίου⁵². Γιατί, λέει, ό-

ποιος δουλεύει στις ηδονές και ζητεί τή δόξα από τούς ανθρώπους και όχι από τό Θεό⁵³, είναι άπιστος, κι ας φαίνεται στά λόγια πιστός. Αυτός εξαπάτησε τον εαυτό του χωρίς νά τό καταλάβει, και θ' ακούσει τότε: «Καθώς δέ μέ δέχθηκες στήν καρδιά σου, αλλά μου γύρισες περιφρονητικά τήν πλάτη, θά σέ διώξω κι εγώ μακριά μου». Πρέπει ό πιστός νά έχει καλές ελπίδες, νά πιστεύει τήν αλήθεια τοῦ Θεοῦ, όπως μαρτυρεῖται σέ όλες τις Γραφές, και νά ομολογεί τήν ασθένεια του, γιά νά μήν έχει διπλή τήν καταδίκη και αναπόφευκτη.

104. Τίποτε άλλο δέ δίνει συντριβή στήν καρδιά και ταπεινώση στήν ψυχή, όσο τό νά παραμένει κανείς σέ μόνωση μέ γνώση και ή σιωπή γιά όλα τά πράγματα. Και τίποτε άλλο δέν διαφθείρει τόσο τήν κατάσταση τής ησυχίας και δέν αφαιρεί από αυτήν τή θεία δύναμη, όσο τά έξι αυτά περιεκτικά πάθη: παρρησία, γαστριμαργία, πολυλογία, περισπασμός, έπαρση και οίηση, τό κυριότερο πάθος. Εκείνος πού συνήθισε σ' αυτά μέ προθυμία και πού μετά τήν προκοπή του σ' αυτά σκοτίζεται ακόμη περισσότερο, γίνεται αναίσθητος. Κι αν μέν ανανήψει και ξαναβάλει αρχή μέ πίστη και προθυμία, θά επιτύχει πάλι αυτό πού επιδιώκει, και μάλιστα άν ταπεινώνεται και ζητεί μ' επιμονή. "Αν όμως, εξαιτίας τής αμέλειας του, βασιλέψει μέσα του κάποιο από τά πάθη πού προείπαμε, τότε εκστρατεύει εναντίον του όλη ή στρατιά τών κακών, μαζί μέ τήν ολέθρια απιστία, κι ερημώνει τήν ψυχή πού έγινε σάν τή Βαβυλώνα από τις ταραχές και τούς θορύβους τών δαιμόνων. Κι έτσι ή τελευταία κατάσταση αυτού τού άνθρωπου γίνεται χειρότερη από τήν πρώτη⁵⁴, ώστε νά γίνει όργίλος εχθρός και κατήγορος τών άλλων ήσυχαστών και ν' ακονίζει τή γλώσσα του σάν μυτερό δίκοπο μαχαίρι εναντίον τους.

105. Δέν είναι δυνατό νά περάσει κανείς διαφορετικά τά νερά τών παθών, από τά οποία θολώνει και ανακατώνεται ή θάλασσα τής ησυχίας και πλημμυρίζει τήν ψυχή, παρά μέ τό ελαφρό πλοίο τής περιεκτικής άκτημοσύνης και τής εγκράτειας. Γιατί όταν, εξαιτίας τής ακράτειας και τής φιλοϋλίας, οι χείμαρροι τών παθών κατακλύσουν μέ τά νερά τους τή γή τής καρδιάς και φέρουν σ' αυτήν κάθε βρωμιά και λάσπη λογισμών, τότε προξενούν σύγχυση στο νού, θόλωμα στή διάνοια και βάρος στο σώμα. Και κάνουν τήν ψυχή και τήν καρδιά αδιάφορη και σκοτεινή και ναρκωμένη και τή βγάζουν έξω από τή φυσική της έξη και αίσθηση.

106. Τίποτε άλλο δέν κάνει τόσο πολύ τήν ψυχή τών αγωνιστών άτονη, αδιάφορη και ανόητη, όσο ή φιλαυτία, ή τροφός τών παθών. "Όταν ή φιλαυτία, αντί γιά τούς κόπους τής αρετής, προτιμά τις αναπαύσεις τοῦ σώματος και νομίζει πώς είναι καλή γιά τό σώμα ή γνώμη νά μήν κοπιάζει κανείς στά έργα θεληματικά, και μάλιστα στους μικρούς κι εύκολους κόπους τών

53. Ίω. 5, 44.

54. Ματθ. 12, 45.

εντολών, τότε προξενεί ατονία στην ψυχή για τους αγώνες τής ησυχίας και κάνει ισχυρή και άκαταγώνιστη τήν παράλυση τοῦ σώματος στά έργα.

107. Γιά όσους είναι ασθενείς στις εντολές και θέλουν να έμέσουν εύκολα τό θολερό σκοτισμό τών παθών, δέν υπάρχει άλλος τόσο άριστος και πρώτος γιατρός, όσο ή αδίστακτη και με πίστη υπακοή σέ όλα. Αυτή είναι φάρμακο σύνθετο από πολλές αρετές, πού ζωογονεί όσους τό πίνουν, και νυστέρι πού καθαρίζει μέ μιά τις ούλες τών τραυμάτων. Εκείνος λοιπόν πού μέ πίστη και απλότητα διάλεξε πριν άπ' όλα αυτήν νά εξασκεί, έκοψε μέ μιά όλα τά πάθη. Και όχι μόνο έφτασε στήν ησυχία, αλλά ήδη μέ τήν υπακοή τήν βίωσε μέ πληρότητα, γιατί βρήκε τό Χριστό και έγινε και λέγεται μιμητής και δούλος τοῦ Χριστού.

108. Χωρίς πενθική εργασία και ζωή, είναι αδύνατο νά υπομείνει κανείς τον καύσωνα τής ησυχίας. "Όποιος έχει πένθος και μελετά τά πριν και τά μετά τό θάνατο δεινά, πριν αυτά έρθουν, αυτός και υπομονή θά έχει και ταπείνωση, τά δύο θεμέλια τής ησυχίας. "Όποιος όμως ησυχάζει χωρίς υπομονή και ταπείνωση, έχει πάντοτε τήν αδιαφορία νά συντροφεύει τήν οίηση. Άπό αυτές πολλαπλασιάζονται οί αιχμαλωσίες και οί ρεμβασμοί τοῦ νοῦ και μας σπρώχνουν στή χαύνωση. Στή συνέχεια ή ακράτεια, ή θυγατέρα τής ραθυμίας, κάνει τό σώμα χαῦνο και άτονο και σκοτίζει κι απολιθώνει τό νοῦ. Τότε και ό Ἰησοῦς κρύβεται, καθώς υπάρχει τόσος όχλος νοημάτων και λογισμών στον τόπο τής διάνοιας⁵⁵.

109. Είναι αδύνατο νά δοκιμάσουν όλοι μέ αίσθηση ψυχής τό βασανισμό τής συνειδήσεως, τής τωρινής ή τής μέλλουσας ζωής. Αυτό γίνεται αισθητό μόνο σ' εκείνους ειδικά πού στερούνται τή δόξα και τήν αγάπη, από εδώ ή εκεί. Ό βασανισμός αυτός είναι σάν κάποιος δήμιος φοβερός πού τιμωρεί τούς ενόχους μέ ποικίλους τρόπους, και διαρκώς χρησιμοποιεί τυραννικά τό ζήλο ή έλεγχο, σάν νά τραβάει κοφτερό σπαθί. Άφοῦ λοιπόν έχομε τή συνείδηση, ό λεγόμενος ζήλος ή, από άλλους, φυσικός θυμός, κινείται κατά τρεις τρόπους, προς τούς δαίμονες, τή φύση και τήν ψυχή. Αυτόν μάς προστάζουν νά τον άκονίζομε σάν κοφτερό σπαθί εναντίον τών εχθρών. Άν ό ζήλος αυτός νικήσει και υποτάξει τά δύο στο ένα, τήν αμαρτία δηλαδή και τή σάρκα στήν ψυχή, τότε μεταβάλλεται σέ ψηλό βουνό ανδρείας και φτάνει στο Θεό. "Άν όμως ή ψυχή υποταχθεί στά δύο, τότε ό ζήλος της γίνεται βασανισμός ανελέητος, γιατί υποδουλώθηκε μέ τή θέληση της στους εχθρούς. Άπό εδώ και πέρα ή ψυχή διαπράττει τά άίσχιστα, και επειδή έχασε τήν ενάρετη κατάσταση της, ξέπεσε και χωρίστηκε από τό Θεό.

110. Άπό όλα τά πάθη, τά κατεξοχήν σκληρά και βαριά είναι δύο, ή πορνεία και ή άκηδία, τά οποία πιέζουν και παραλύουν τήν ταλαίπωρη ψυχή. Αυτά τά δύο πάθη έχουν αλληλουχία και άλληλοεξάρτηση, και είναι δυ-

σκολοπολέμητα και αήττητα και τελείως ανίκητα από εμάς. Τό πάθος τής πορνείας πλεονάζει στο έπιθυμητικό μέρος τής ψυχής, και από τή φύση του αγκαλιάζει αδιαχώριστα τήν ύλη και τών δύο, τής ψυχής δηλαδή και τού σώματος, κι έχει άναμιγμένη όλη τήν ηδονή της σε όλα τά μέλη. Ἡ άκηδία κυριαρχεί" ψηλά στο ηγεμονικό τής ψυχής, δηλαδή στο νού, και περισφίγγει όλη τήν ψυχή και όλη τή σάρκα σάν κισσός, κάνοντας τήν ανθρώπινη φύση νωθρή, αδρανή και παράλυτη. Τά δύο αυτά πάθη διώχονται, αν και χωρίς νά νικηθούν τελείως, και πριν από τή μακάρια κατάσταση τής απάθειας, όταν ή ψυχή ευφραίνεται έχοντας λάβει κατά τήν προσευχή δύναμη Αγίου Πνεύματος, ή οποία τής προξενεί άνεση και ισχύ και βαθιά ειρήνη στην καρδιά διά τής ησυχίας. Ἡ πορνεία λοιπόν είναι ή άρχή, ή βασίλισσα, ή κυρίαρχος και ή συνισταμένη τών ηδονών, και ή σύντροφος της ραθυμία είναι τό ακαταμάχητο άρμα πού μεταφέρει τούς πολεμάρχους τού Φαραώ⁵⁶. Από αυτές τις δύο εισχώρησαν για μάς τούς αθλίους οί αφορμές τών παθών στή ζωή.

111. Άρχή τής νοεράς προσευχής είναι ή "ενέργεια", δηλαδή ή καθαρτική δύναμη τού Πνεύματος και ή μυστική ιερουργία τού νού. Τής ησυχίας τώρα, άρχή είναι ή κατά Θεόν σχολή, μεσότητα ή δύναμη τού φωτισμού και ή θεωρία, και τέλος ή έκσταση και ή αρπαγή τού νού προς τό Θεό.

112. Ἡ νοερή ενέργεια τού νού είναι πνευματική ιερουργία. Σάν αρραβώνας πριν από τή μέλλουσα απόλαυση πού ξεπερνάει κάθε νόηση, ή ιερουργία αυτή τελείται από τό νού, ό οποίος θυσιάζει μυστικά τον Αμνό τού Θεού στο θυσιαστήριο τής ψυχής και μετέχει σ' αυτόν. Τό νά τρώγει κανείς τον Αμνό τού Θεού στο νοερό θυσιαστήριο τής ψυχής, δεν είναι μόνο νά Τον νοεί ή νά μετέχει σ' Αυτόν, αλλά και νά γίνει όμοιος μέ Αυτόν στή μέλλουσα ζωή. Γιατί εδώ άπολαμβάνομε τούς λόγους τών μυστηρίων, τά ίδια όμως τά μυστήρια έλπίζομε νά τά άπολαύσομε εκεί.

113. Ἡ προσευχή στους αρχαρίους είναι σάν μία φωτιά ευφροσύνης πού ξεπηδά από τήν καρδιά, στους τελείους σάν ενέργεια εύδιαστού φωτός. Ἡ ακόμη, ή προσευχή είναι κήρυγμα τών Αποστόλων, ενέργεια τής πίστεως, ή μάλλον πίστη άμεση· αυτή κάνει χειροπιαστά όσα έλπίζομε, είναι έμπρακτη αγάπη, αγγελική κίνηση, δύναμη και έργο και ευφροσύνη τών Ασωμάτων, ευαγγέλιο Θεού, βεβαίωση τής καρδιάς, έλπίδα σωτηρίας, σημάδι άγνισμού, σύμβολο αγιότητας, επίγνωση τού Θεού, φανέρωση και ανανέωση τού βαπτίσματος, αρραβώνας τού Αγίου Πνεύματος, αγαλλίαση τού Ιησού, ευφροσύνη τής ψυχής, έλεος Θεού, σημάδι συμφιλιώσεως, σφραγίδα τού Χριστού, ακτίνα τού νοητού ηλίου, άστρο πού φωτίζει τις καρδιές, εδραίωση τού Χριστιανισμού, απόδειξη τής συμφιλιώσεως τού Θεού, χάρη Θεού, σοφία Θεού ή μάλλον ή άρχή τής αύτοσοφίας, φανέρωση τού Θεού,

56. Έξ. 14, 7.

έργο των μοναχών, πολιτεία τών ήσυχαστών, αφορμή τής ησυχίας, τεκμήριο αγγελικής ζωής. Και τί χρειάζεται να λέμε περισσότερα; Προσευχή είναι ο Θεός, ο οποίος ενεργεί τά πάντα σέ όλους⁵⁷, γιατί μία είναι ή ενέργεια τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ και τοῦ Αγίου Πνεύματος, πού ενεργεί τά πάντα μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

114. Ἄν ὁ Μωσῆς δεν ἐπαίρνε ἀπό τό Θεό ράβδο εξουσίας, δε θά γινόταν γιά τον Φαραώ θεός⁵⁸, ὥστε νά τιμωρεῖ μέ μάστιγες αὐτόν και τήν Αἴγυπτο. "Ἐτσι κι ὁ νους, ἄν δέν πάρει στο χέρι του τή δύναμη τής προσευχῆς, εἶναι ἀδύνατο νά συντρίψει τήν αμαρτία και τις δαιμονικές δυνάμεις.

115. Εκείνοι πού λένε ή κάνουν κάτι χωρίς ταπεινώση, μοιάζουν σάν νά κτίζουν μέσα στο χειμώνα ή χωρίς λάσπη. Είναι πολύ λίγοι αυτοί πού βρίσκουν και μαθαίνουν τήν ταπεινώση μέ τήν πείρα και τή γνώση. Κι εκείνοι πού επιχειροῦν νά τήν περιγράψουν μέ λόγια, μοιάζουν μ' αὐτούς πού προσπαθοῦν νά μετρήσουν τήν ἄβυσσο. Ἐγώ τώρα ὁ τυφλός, ἔχοντας σχηματίσει μία αμυδρή εικόνα γι' αὐτό τό μεγάλο φῶς, τολμῶ και λέω. Ἡ πραγματική ταπεινώση οὔτε ταπεινολογία ἔχει, οὔτε ταπεινοσχημιά' οὔτε βιάζει τον κάτοχο της νά φρονεῖ ταπεινά ή νά μέμφεται τον εαυτό του γιά νά δεῖξει ταπεινώση. Κι αὐτά βέβαια, σάν διάφοροι τρόποι, εἶναι αφορμές και σχήματα ταπεινώσεως, εντούτοις ή ταπεινώση εἶναι χάρη και δωρεά πού δίνεται ἄνωθεν. "Ὅπως λένε οἱ Πατέρες, υπάρχουν δύο ειδῶν ταπεινώσεις: νά θεωρεῖ κανεῖς τον εαυτό του κατώτερο ὅλων και νά ἀποδίδει στο Θεό τά κατορθώματα. Τό πρώτο εἶναι ή ἀρχή, τό δεύτερο τό τέλος. "Ὅποιος τήν ἐπιζητεῖ, θά τήν ἀποκτήσει ἄν ἔχει μέσα του μέ γνώση και συλλογίζεται τά ἐξῆς τρία: ὅτι εἶναι πιο αμαρτωλός ἀπ' ὅλους, πιο αισχρός ἀπ' ὅλα τά κτίσματα, επειδή βρίσκεται στο παρά φύση, και πιο ελεεινός κι ἀπό τούς δαίμονες, ἀφοῦ ἔγινε δούλος σ' αὐτούς. Ὅφείλει ἀκόμη νά λέει στον εαυτό του: «Πού νά ξέρω ἐγώ ακριβῶς τις αμαρτίες τών ἀνθρώπων ποιες και πόσες εἶναι; Πού νά ξέρω ἄν εἶναι ἴσες ή υπερβαίνουν τις δικές μου; Και ἀφοῦ, ψυχή μου, δέν ξέρω, εἶμαι κάτω ἀπ' ὅλους τούς ἀνθρώπους, σάν χῶμα και στάχτη κάτω ἀπό τά πόδια τους. Και πῶς νά μή θεωρῶ τον εαυτό μου αισχρότερο ἀπ' ὅλα τά κτίσματα πού βρίσκονται στήν κατά φύση κατάσταση ὅπως δημιουργήθηκαν, ἐνῶ ἐγώ λόγω τών ἀμέτρητων αμαρτιῶν μου βρίσκομαι στο παρά φύση; Ἀλήθεια, και τά θηρία και τά κτήνη εἶναι πιο καθαρὰ ἀπό μένα τον αμαρτωλό. Και γι' αὐτό εἶμαι κάτω ἀπ' ὅλα, ἀφοῦ μέ τις αμαρτίες μου ἔχω ριχτεῖ πριν πεθάνω στον ἄδη και εἶμαι πεσμένος ἐκεῖ. Ποιος δέν αισθάνεται ὅτι ὁ αμαρτωλός εἶναι χειρότερος κι ἀπό τούς δαίμονες, ἀφοῦ εἶναι δούλος και υπήκοος τους κι εἶναι ἤδη ἀπό ἐδῶ φυλακισμένος μαζί τους στο σκοτάδι; Πράγματι, χειρότερος κι ἀπό τούς δαίμονες ὅποιος κυριεύεται ἀπό αὐτούς. Και γι' αὐτό, ταλαίπωρε, θά κληρονομήσεις μαζί τους τήν ἄβυσσο, ἐσὺ πού

57. Α' Κορ. 12, 6.

58. Ἐξ. 7, 1.